

ΣΤ'

89

ΣΧΒ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

Μέγας (Γεωργίου Α.)

ΓΕΟΓΡΑΦΙΑ Α/Β

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1964

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
1312

ΛΟΓΟΤΥΠΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΤ'

89

ΣΧΒ

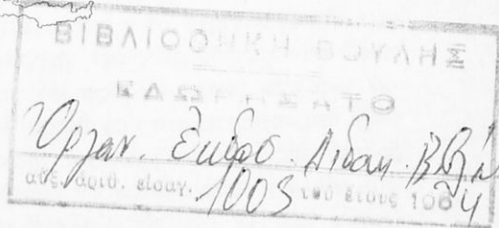
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

Μέγας Γεώργιος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1964

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

009
E15
2T2B
1312

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΑΘΑΝΟΜΕΝ ΑΥΤΗΝ

Συχνά κάμνετε περιπάτους και έκδρομους εις τας έξοχάς γύρω από τον τόπον, όπου κατοικείτε. Κατά τούς περιπάτους αυτούς βλέπετε λόφους και κοιλάδας, ποτάμια και λίμνας, δάση και άγρους. Κάποτε επισκέπτεσθε και κανέν γειτονικόν χωρίον ή γειτονικήν πόλιν. Γνωρίζετε βέβαια και διάφορα μέρη τής πόλεώς σας, π.χ. τήν αγοράν, τò ταχυδρομείον, τò δημαρχείον, μερικά έργοστάσια και καταστήματα κ.τ.λ.

Τα μέρη αυτά είναι πλησίον τής κατοικίας σας και τὰ είδατε τόσον συχνά, ώστε έμάθατε ακριβώς και ποῦ είναι και τί είναι και εις τί χρησιμεύουν. "Όταν έμειθάνατε αυτά τὰ πράγματα, έμειθάνατε Γεωγραφία ν' διότι ή Γεωγραφία διδάσκει τί υπάρχει εις τήν επιφάνειαν τής Γῆς, ποῦ κατοικοῦν άνθρωποι και ποῖα είναι τὰ έργα και ό βίος των, με όλίγας λέξεις, ή Γεωγραφία μᾶς δίδει ακριβή γνώσιν τής επιφανείας τής Γῆς.

Ό καλύτερος λοιπόν τρόπος διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν είναι νὰ βλέπωμεν με τὰ μάτια μας τούς τόπους και τὰ πράγματα.

Άλλ' ή Γῆ είναι τόσον μεγάλη, ώστε μᾶς είναι άδύνατον νὰ επισκεφθώμεν οί ιδιοι όλους τούς τόπους της. Διὰ τοῦτο διδασκόμεθα δι' αυτούς από εικόνas και χάρτας και από περιγραφάς άλλων ανθρώπων, οί όποιοι τούς έπεσκέφθησαν. Θά γίνη δέ τò μάθημά μας πολύ εύκολώτερον και εύχάριστον, αν προηγουμένως κάμωμεν έκδρομους εις τὰ περίχωρά μας και με προσοχήν παρατηρήσωμεν τούς τόπους και τὰ πράγματα, τὰ όποια περιλαμβάνουν. Κάθε πέτρα, κάθε φυτόν, κάθε στάλα βροχής έχουν τò καθένα κάτι νὰ μᾶς διηγηθοῦν διὰ τò έργον, τò όποιον έκτελοῦν εις τόν κόσμον αυτόν. "Όταν δέ έννοήσωμεν τήν ιδιαιτέραν μας πατρίδα, τήν όποιαν βλέπομεν, θά δυνάμεθα νὰ έννοώμεν και τās χώρας, τās όποίας δέν βλέπομεν. Έτσι θά γνωρίσωμεν και τήν μεγαλυτέραν μας πατρίδα,

τὴν Ἑλλάδα, καὶ θὰ μάθωμεν καλύτερα νὰ τὴν ἐκτιμῶμεν καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν.

2. ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

1. — Ὅταν ἐπιχειρῶμεν μίαν ἐκδρομὴν, πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζωμεν ποῖον δρόμον θὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν μας. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ πόσῃ ἀπόστασιν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν.

Τὰς ἀποστάσεις τὰς μετροῦμεν μὲ τὸ μέτρον. 1000 μέτρα εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Ὅταν βαδίζωμεν εἰς μίαν δημοσίαν ὁδόν, βλέπομεν εἰς κάθε χιλιόμετρον ἓνα λίθον τοποθετημένον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Κάθε λίθος ἔχει γραμμένον ἓναν ἀριθμόν, ὁ ὁποῖος φανερώνει πόσα χιλιόμετρα ἀπέχει τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου.

Εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδοὺς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἐνὸς χιλιομέτρου τὴν ὑποδιαίρουں καὶ εἰς διαστήματα 100 μέτρων.

Διὰ νὰ διατρέξωμεν πεζοὶ ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου, χρειάζομεθα συνήθως 12 λεπτά. Ὡστε εἰς μίαν ὥραν διατρέχομεν 5 χιλιόμετρα.

Ἄν λοιπὸν γνωρίζωμεν πόσον ἀπέχει ἓνας τόπος ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου εὐρισκόμεθα, ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν πότε θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον χρειάζομεθα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ἓνα τόπον, εὐρίσκομεν τὴν ἀπόστασίν του.

Ἀσκήσεις. — 1. Μέτρησε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπόστασιν 100 μ. Ἐπειτα βάδιζε εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἀριθμοῦσε τὰ βήματά σου. Πόσα βήματα χρειάζεσαι διὰ 100 μέτρα; Πόσα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου εἶναι τὸ βῆμά σου; — 2. Ὑπολόγισε τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο δένδρων καὶ κατόπιν μέτρησέ τὴν πρῶτα μὲ τὰ βήματά σου καὶ ἔπειτα μὲ τὸ μέτρον. — 3. Πόσα λεπτά τῆς ὥρας χρειάζεσαι, διὰ νὰ βαδίσῃς κανονικῶς ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν; — 4. Ὅρισε μὲ τὰ βήματά σου ἢ μὲ τὴν ὥραν τὴν ἀπόστασιν τῆς οἰκίας σου ἀπὸ τὸ σχολεῖον. — 5. Ὀνόμασε τόπους, οἱ ὁποῖοι ἀπέχουν μῆξ ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

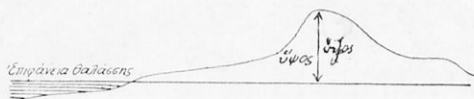
2. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν μίαν ἐπιφάνειαν, μεταχειριζόμεθα ὡς μονάδα τὸ τετραγωνικὸν μέτρον, δηλ. ἐν τετράγωνον, τοῦ ὁποίου κάθε πλευρὰ ἔχει μῆκος 1 μέτρου. Μεγαλύτερον μέτρον ἐπιφανείας εἶναι τὸ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, τοῦ ὁποίου κάθε πλευρὰ εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Ἀσκήσεις.—1. Μετρήσατε τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς σχολικῆς αἰθούσης καὶ εὑρετε τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας. —2. Εὑρετε ὁμοίως τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀλλῆς τοῦ σχολείου σας.

3. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος ἑνὸς κτιρίου, μεταχειριζόμεθα τὰ μέτρα μήκους. Τὸ ὕψος ὅμως ἑνὸς λόφου ἢ ἑνὸς βουνοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ εὑρωμεν, ἂν μετρήσωμεν μὲ τὴν μετροταινίαν τὴν ὁδόν, ἢ ὁποία ἀνέρχεται εἰς τὴν κορυφήν του. Διὰ νὰ τὸ εὑρωμεν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν μίαν γραμμὴν κάθετον ἀπὸ τὴν κορυφήν τοῦ βουνοῦ ἕως τὴν βάσιν του.

Ὡς βάσιν δι' ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Γῆς λαμβάνομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἔτσι λέγομεν: ἡ κορυφή τοῦ Ὑμηττοῦ κεῖται 1027 μέτρα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἢ ἀπλῶς: ὁ Ὑμηττὸς ἔχει ὕψος 1027 μ.

1. Τὸ ὕψος ἑνὸς βουνοῦ.

Ὁ Ὀλυμπος ἔχει 2918 μ.

Εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ἔχουν γραμμένον τὸ ὕψος ποῦ ἔχει ὁ σταθμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὸ λέγεται ὑψόμετρον. Ἐπίσης εἰς τὰς κορυφὰς πολλῶν βουνῶν εὐρίσκομεν γραμμένον εἰς πινακίδας τὸ ὑψόμετρόν των. — Ποῖον εἶναι τὸ ὕψος τοῦ τόπου σας ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης;

3. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τόπους καὶ χώρας, τὰς ὁποίας δὲν ἐπεσκέφθην, μεταχειριζόμεθα εἰκόνας καὶ χάρτας.

Αἱ εἰκόνες μᾶς δεικνύουν τὰ τοπία, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας. Οἱ χάρται παρουσιάζουν μεγαλύτερα μέρη τῆς Γῆς· ἀλλ' αὐτοὺς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τοὺς ἐννοήσωμεν ἀμέσως, διότι

περιέχουν σημεία καὶ χρώματα, τὰ ὁποῖα πρέπει πρωτύτερα νὰ μάθωμεν νὰ ἐξηγῶμεν.

2. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου: Τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν.

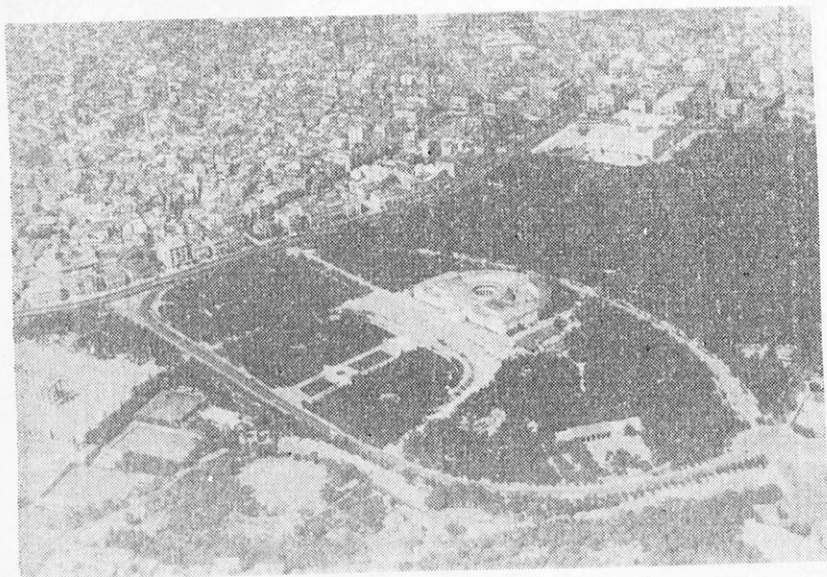
(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπῆρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

1. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου. — Ἡ εἰκὼν 2 εἶναι φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως τὸ βλέπουν οἱ ἀεροπόροι μας, ποὺ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνης εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος.

Ἀπὸ τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Σταδίου, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὴν πλατεῖαν Ὀμονοίας. Ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ μὲ τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν εἶναι αἱ λεωφόροι Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας. Τὰ τρία μεγάλα οἰκοδομήματα μὲ τοὺς ὠραίους κήπους, ποὺ φαίνονται μεταξὺ τῶν λεωφόρων αὐτῶν, εἶναι κατὰ σειρὰν ἡ Ἀκαδη-

μία, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ὡραιότατα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὅπισω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

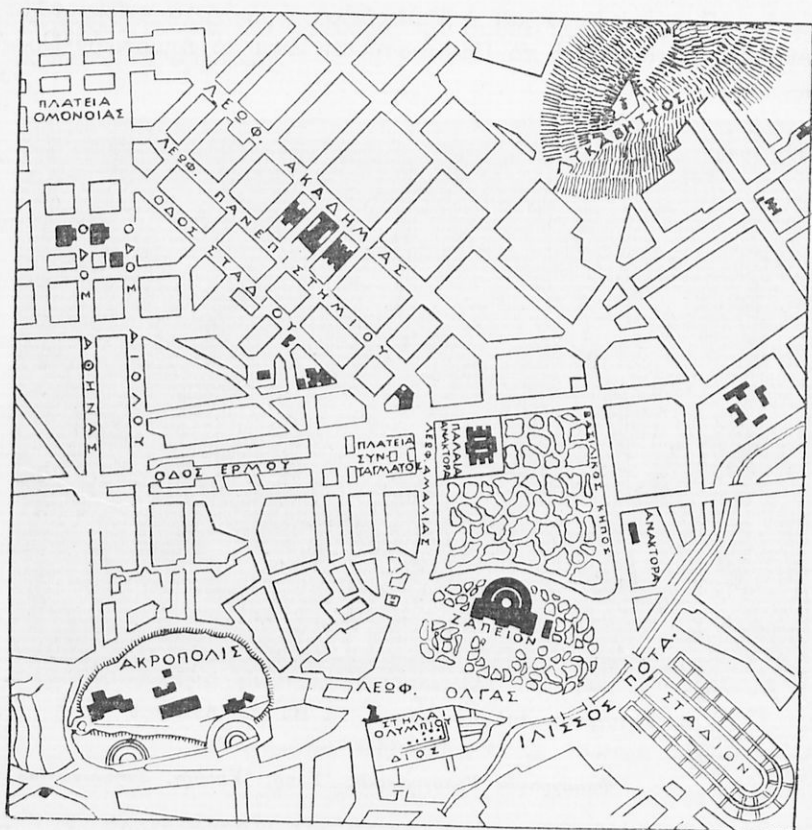

3. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου : Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα καὶ τὸ Ζάππειον.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπῆρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα φαίνονται καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 3. Παραπλευρῶς εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος μετὰ τὸ Ζάππειον καὶ τοὺς στύλους τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἀριστερὰ τοῦ Ζαππείου εἶναι ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ζάππειον διέρχεται ἡ λεωφόρος Ὀλγας, ἡ ὁποία φέρει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ἰλισοῦ εἰς τὸ κατὰλευκον Στάδιον.

Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἰς χεῖρας ἑνὸς ξένου θὰ ἤμπορουσεν εὐκόλως νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πλατεῖαν Ὀμονοίας, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἢ εἰς τὸ Στάδιον. Θὰ ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὸ ὡραιότερον μέρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ θὰ ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὰ λείψανα τῆς τέχνης τῶν ἐνδόξων προγόνων μας.

4. Σχεδιάγραμμα τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῶν Ἀθηνῶν.

2. Σχέδια. — Ὁ ξένος μας δὲν θὰ ἠμποροῦσεν εὐκολὰ νὰ ἔχῃ εἰκόνας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀεροπλάνου· θὰ ἠμποροῦσεν ὅμως εἰς ἓν περίπτερον νὰ προμηθευθῇ ἓν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅμοιον μὲ τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα. Αὕτῃ δεικνύει τὰ μέρη τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα εἶδομεν καὶ εἰς τὰς δύο φωτογραφίας. Εἶναι ὡς νὰ βλέπη κανεὶς καὶ πάλιν ἀπὸ ὑψηλά· ἄλλ' εἰς τὸ σχέδιον παριστάνονται μόνον αἱ βάσεις, μὲ τὰς ὁποίας τὰ διάφορα οἰκοδομήματα στηρίζονται εἰς τὴν γῆν.

Μὲ τὸ σχέδιον αὐτὸ ὁ ξένος μας θὰ ἠμποροῦσε πολὺ εὐκολὰ νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖόν του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ σχέδιον

μάλιστα τὸν διευκολύνει περισσότερο, διότι εἰς αὐτὸ εἶναι σημειωμένα τὰ ὀνόματα τῶν ὁδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐνῶ εἰς μίαν φωτογραφίαν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Ἐπειτα, εἰς μίαν φωτογραφίαν ὅλα δὲν φαίνονται ἐξ ἴσου καθαρά, ὅπως εἰς ἓν σχέδιον. Τὸ σχέδιον λέγεται ἀλλέως καὶ σ χ ε δ ι ο γ ρ ά φ η μ α.

3. Κλίμαξ. —“Ὅπως εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ σχέδιον οἱ τόποι καὶ τὰ οἰκοδομήματα φαίνονται πολὺ μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. Ἄν ὅμως ἡξεύρωμεν πόσας φορές μικρότερα παριστάνονται εἰς τὸ σχέδιον, ἡμποροῦμεν νὰ τὰ φαντασθῶμεν εἰς τὸ πραγματικόν των μέγεθος.

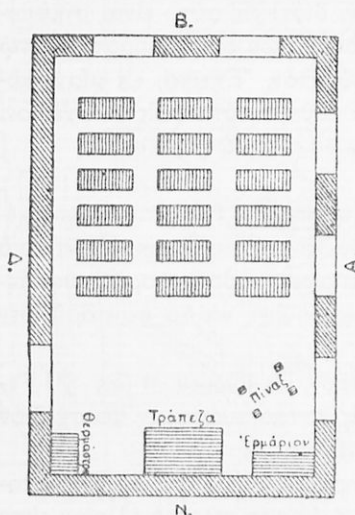
Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο καλύτερον, ἄς ἴδωμεν π ὥ ς γ ί ν ε τ α ι ἓ ν σ χ έ δ ι ο ν. Καὶ πρῶτον ἄς κατασκευάσωμεν τὸ σχέδιον τῆς σχολικῆς μας αἰθούσης εἰς τὸν πίνακα.

Προηγουμένως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ποία εἶναι ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς αἰθούσης. Ποία εἶναι ἡ βορεῖα πλευρὰ; Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος κάθε πλευρᾶς; Εἰς ποίαν πλευρὰν καὶ εἰς ποίαν θέσιν εἶναι ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα;

Θέτομεν τὸν πίνακα ὀριζοντίως εἰς τὸ πάτωμα τῆς αἰθούσης καὶ προσέχομεν, ὥστε αἱ δύο μακραὶ πλευραὶ τοῦ νὰ εἶναι ἐστραμμέναι ἢ μία πρὸς Βορρᾶν καὶ ἡ ἄλλη πρὸς Νότον. Ἐπειτα σημειώνομεν κάθε πλευρὰν τοῦ δωματίου εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὴν διεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὸ δωμάτιον.

Ἐπειδὴ ὁ πίναξ εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸ πάτωμα, πρέπει νὰ μικρύνωμεν τὰς πλευρὰς εἰς τὸ ἰχνογράφημά μας. Κανονίζομεν π.χ. νὰ γίνῃ δέκα φορές μικρότερον. Τότε διὰ κάθε μέτρον σύρομεν γραμμὴν ἐνὸς δεκάτου τοῦ μέτρου. Ἄν δηλ. ἡ αἰθουρά μας ἔχῃ μῆκος 8 μέτρων καὶ πλάτος 6 μέτρων, κάμνομεν τὸ ἰχνογράφημά μας μὲ μῆκος 8 δεκάτων τοῦ μέτρου καὶ μὲ πλάτος 6 δεκάτων τοῦ μέτρου. Εἰς τὰς ἀναλόγους θέσεις ἀφήνομεν ἀνοίγματα διὰ τὴν θύραν καὶ διὰ τὰ παράθυρα. Τέλος ἰχνογραφοῦμεν τὴν ἔδραν καὶ τὰ θρανία, καὶ αὐτὰ μὲ μέγεθος τὸ δέκατον τοῦ πραγματικοῦ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα εἰς τὸ ἰχνογράφημά μας γίνονται 10 φορές μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. Τότε λέγομεν: τὸ ἰχνογράφημα εἶναι κατασκευασμένον ὑ π ὸ κ λ ί μ α κ α σ μ ι κ ρ ύ ν σ ε ω ς. Ἡ κλίμαξ αὕτη σημειώνεται $1 : 10$ ἢ $\frac{1}{10}$.

5. Σχέδιον σχολείου
αἰθούσης.

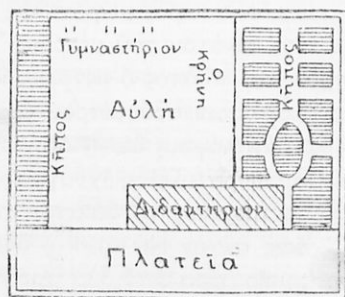
Τετράδιον τὸ σχολεῖόν μας μὲ ὅλην τὴν περιοχὴν του, πρέπει νὰ μικρύνωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰς διαστάσεις τῶν γραμμῶν, διὰ νὰ χωρέσουν περισσότερα οἰκοδομήματα καὶ τόποι εἰς τὸ σχέδιόν μας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ σμίκρυνσις τῆς κλίμακος προχωρεῖ, ὥστε καὶ ὁλόκληρος πόλις ἡμπορεῖ νὰ χωρέσῃ εἰς ἓν τεμάχιον χάρτου. Εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα χάρτας ἡ πόλις μας καταντᾷ ἕνας μικρὸς μαῦρος κύκλος.

Διὰ νὰ γίνη λοιπὸν ἓν σχεδιογράφημα πόλεως, χρειάζεται πολλὴ ἐργασία, διότι πρέπει μὲ προσοχὴν νὰ μετρηθοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ τὰ οἰκοδομήματα, προτοῦ παρασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν (εἰκὼν 4) ἔγινε μὲ κλίμακα 1 : 10 000 δηλαδὴ 1 μέτρον εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 10 000 μέτρων καὶ 1 ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου

στηρίζομεν τὸν πίνακα ἔτσι, ὥστε ὁ Βορρᾶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ ἑπάνω. Τότε δεξιὰ μας θὰ εἶναι ἡ Ἀνατολή, ὀριστερὰ ἡ Δύσις καὶ κάτω ὁ Νότος.

Ἐξ ἰχνογραφήσωμεν τώρα τὴν αἰθούσαν καὶ εἰς τὸ τετράδιόν μας. Τὸ τετράδιον πάλιν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸν πίνακα καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ μικρύνωμεν περισσότερον τὰς πλευράς. Διὰ κάθε μέτρον σύρομεν τώρα γραμμὴν ἑνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ ὅλα τὰ ἰχνογραφοῦμεν 100 φορές μικρότερα ἀπὸ τὸ πραγματικόν· ἡ κλίμαξ τώρα εἶναι 1 : 100.

Ἄν τώρα θελήσωμεν νὰ σχεδιάσωμεν εἰς τὸν πίνακα ἢ εἰς τὸ

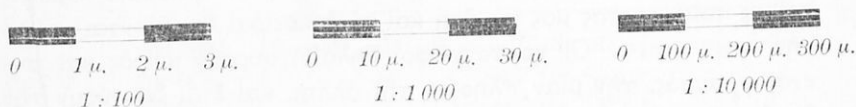

6. Σχέδιον σχολείου
μὲ τὴν περιοχὴν του.

εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 μέτρων εἰς τὴν πόλιν.

Ὡστε, ἂν γνωρίζωμεν τὴν κλίμακα μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι χαραγμένον ἓν σχεδιογράφημα, εὐκόλως εὐρίσκομεν τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων, τοὺς ὁποίους παριστάνει. Ἡ κλίμαξ 1 : 1000 εἶναι μικρότερα ἀπὸ τὴν κλίμακα 1 : 100, διότι κάθε ἀντικείμενον εἰς αὐτὴν παριστάνεται μικρότερον παρὰ εἰς τὴν κλίμακα 1 : 100. Ὅσον δὲ μικρότερα εἶναι ἡ κλίμαξ ἑνὸς σχεδίου, τόσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ περιοχή, τὴν ὁποίαν παριστάνει.

Τὴν κλίμακα σμικρύνσεως τὴν παριστάνομεν ὡς ἑξῆς :

Ἀσκήσεις.—1. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ δωματίου σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία του πλευρᾶ; ποία ἡ ἀνατολική; Κάμετε τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου σας μὲ κλίμακα 1 : 10.—2. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς ἀλλῆς σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρᾶ της; Εἰς ποῖον μέρος τῆς ἀλλῆς εἶναι ἡ οἰκία σας; Κάμετε τὸ σχέδιον τῆς ἀλλῆς σας μὲ κλίμακα 1 : 100. Σημειώσατε εἰς αὐτὸ τὴν θέσιν τῆς οἰκίας. Διὰ νὰ τὴν τοποθετήσετε ἀκριβῶς εἰς τὸ σχέδιον, πρέπει πρωτότερα νὰ μετρήσετε ἀκριβῶς μὲ τὸ μέτρον τὰς ἀποστάσεις καὶ νὰ τὰς ἐπολογίσετε μὲ τὴν ἰδίαν σμίκρυνσιν, δηλαδή ἐπὶ τὴν ἰδίαν κλίμακα.—3. Μετρήσατε εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ εὑρετε μὲ τὴν κλίμακα τὸ πραγματικόν της μῆκος.

4. Χάρται.—Ἄν τὸ σχεδιογράφημα παριστάνῃ μεγάλο τμήμα μιᾶς χώρας ἢ καὶ ὁλόκληρον χώραν, τότε λέγεται χάρτης γεωγραφικός. Ἡ ἐπάνω πλευρὰ τοῦ χάρτου δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν.

Οἱ χάρται, τοὺς ὁποίους μεταχειριζόμεθα διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν, ἔγιναν μὲ μικρὰν κλίμακα. Δι' αὐτὸ δεικνύουν μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Τὴν μορφήν μάλιστα τοῦ ἐδάφους (ὄρη, πεδιάδας κλπ.) τὴν δεικνύουν μὲ ὀρισμένα χρώματα:

π.χ. τὸ πράσινον χρώμα παριστάνει τόπους χαμηλοῦς, ἕως 200 μέτρα ἑπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (χώρα πεδινή)· τὸ κίτρινον χρώμα δεικνύει τόπους, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος εἶναι ἀπὸ 200 ἕως 500 μέτρα (χώρα λοφώδης)· τέλος τὸ φαιὸν χρώμα δεικνύει τόπους, οἱ ὅποιοι περνοῦν τὰ 500 μέτρα κατὰ τὸ ὕψος (ὄρεινή χώρα). Ἄν τὰ ὄρη θάβουν εἰς μεγάλα ὕψη, τότε ὅσα μέρη εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ 1500 μέτρα παριστάνονται μὲ μελανόφαιον ἢ ἐρυθρόφαιον χρώμα, αἱ δὲ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ μὲ λευκόν.

Εἰς μίαν εἰκόνα τὸ ὕψος τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ἡ στρωγυλότης των διακρίνονται προπάντων μὲ τὴν σκιάν, τὴν ὁποίαν ταῦτα ρίπτουν, ὅταν φωτίζονται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν. Ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς χάρτας μας τὰ ὄρη καὶ αἱ ὄροσειραὶ δεικνύονται καὶ μὲ τὴν σκίασιν. Οἱ χαρτογράφοι δηλαδὴ σύρουν μικρὰς καὶ πυκνὰς γραμμάς, τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης, καὶ ἔτσι δεικνύουν τὴν διεύθυνσιν τῶν κλιτύων. Ὅσον ἀποτομωτέρα εἶναι ἡ κατωφύρεια τοῦ ὄρους, τόσοον πυκνότεραι καὶ βραχύτεραι εἶναι αἱ μικραὶ γραμμαί, τόσοον σκοτεινότερα φαίνεται ἡ θέσις τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἀντιθέτως τὰ ὁμαλὰ πλάγια φαίνονται φωτεινότερα.

Παρατήρησε τὸν χάρτην σου. Μὲ ποῖον χρώμα παριστάνει τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας; Δεῖξε μερικοὺς ποταμούς. Πῶς τοὺς διακρίνεις ἀπὸ τὰς γραμμάς τῆς συγκοινωνίας, δηλ. ἀπὸ τὰς ἀμαξιτὰς ὁδοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς σιδηροδρόμους; Εἰς τὸ ἄκρον τῶν χαρτῶν ὑπάρχει καὶ ἐξήγησις τῶν σημείων, μὲ τὰ ὁποῖα σημειώνονται αἱ πόλεις, αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία.

Σημείωσις. Ἄν ἕνας γεωγραφικὸς χάρτης εἶναι σχεδιασμένος μὲ κλίμακα 1 : 100 000, τότε κάθε ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου εἶναι 100 000 φορές μικροτέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἐπομένως, ὅταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 100 000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον· ὅταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 200 000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ γενικῶς: ὅσα ἑκατοντάδας χιλιάδων ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου εἰς τὴν πραγματικότητα.

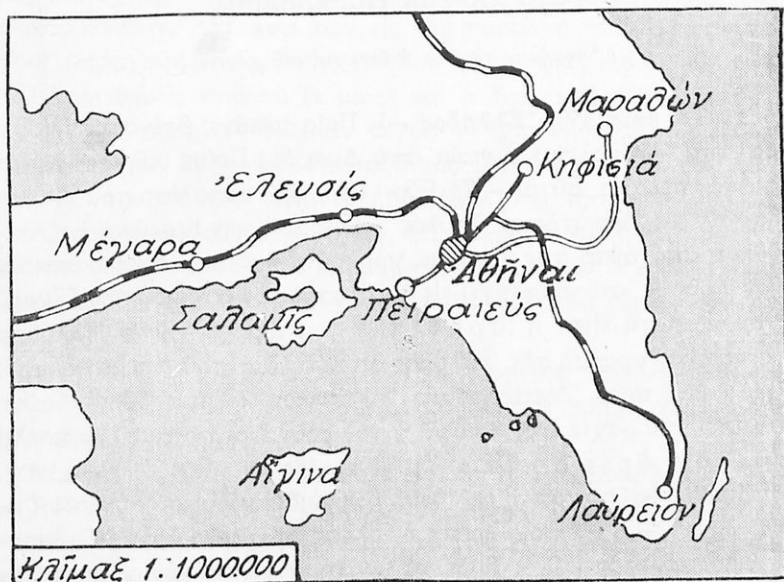
Με κλίμακα 1 : 1 000 000 τὸ ἓν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον, με κλίμακα 1 : 2 000 000 τὸ ἓν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὡστε: ὅσα ἑκατομμύρια ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Αἱ συνηθέστεραι κλίμακες εἶναι αἱ ἑξῆς :

1 :	25 000,	1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου = 250 μ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	50 000,	1 » » » = 500 μ. » » »

1 :	100 000,	1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου = 1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	200 000,	1 » » » = 2 χλμ. » » »
1 :	500 000,	1 » » » = 5 χλμ. » » »

1 :	1 000 000,	1 χιλιοστ. τοῦ χάρτου = 1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	5 000 000,	1 » » » = 5 χλμ. » » »
1 :	10 000 000,	1 » » » = 10 χλμ. » » »

7. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

Ἀσκήσεις. — 1. Ὁ χάρτης τῆς σελίδος 15 δίδει τὸ σχῆμα τῆς Ἀττικῆς μετὰ κλίμακα 1 : 1 000 000. Εἰς αὐτὸν εἶναι σημειωμένη ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ἐλευσίνος, τῶν Μεγάρων, τῆς Κηφισιάς, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Λαυρείου. Δεικνύονται ἐπίσης αἱ γραμμαί, τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ὡς καὶ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς πρὸς τὸν Μαραθῶνα. Ποία εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας α) ἕως τὴν Ἐλευσίνα καὶ β) ἕως τὸ Λαύρειον; — 2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπόστασιν Ἀθηνῶν — Μαραθῶνος. Ὁ Σπύρος Λούης ἔτρεχε 14 γλμ. τὴν ὥραν! Εἰς πόσας ὥρας ἔτρεξε τὸν Μαραθῶνιον δρόμον; — 3. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ Λαύρειον; Εἰς ποίαν ἡ Αἴγινα; — 4. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαίτεράν σου πατρίδα. Μὲ ποῖον χρῶμα δεικνύει τὸ ἔδαφός της; Εἶναι πεδινὸν ἢ ὄρεινόν; — 5. Τί μῆκος παριστάνει εἰς τὴν πραγματικότητα 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου σου; Πόση εἶναι κατ' εὐθείαν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος, μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου σου;

4. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Ἀσκήσεις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου)

1. Τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος. — 1. Ποία πελάγη βρέχουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἀνατολὰς καὶ ποία ἀπὸ Δυσμὰς; Ποίας θαλάσσης μέρη εἶναι τὰ πελάγη αὐτά; — 2. Εὔρε ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας). Ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἐρυθρὰν γραμμὴν, ἡ ὁποία διευθύνεται ὡς τόξον πρὸς Α. καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ Ἑβρου ποταμοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει, ἕως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. Ὅπου αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν ράχιν ἑνὸς βουνοῦ ἢ τὸν ροῦν ἑνὸς ποταμοῦ, ἀποτελεῖ φυσικὸν ὄριον. Ὅπου ὅμως τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν, π.χ. εἰς πεδιάδας, ἐκεῖ τοποθετοῦν λίθους, διὰ νὰ δεικνύουν τὸ σύνορον (ὁ ρ ὁ σ η μ α). — 3. Μὲ ποία κράτη ἡ Ἑλλὰς ἔχει κοινὰ ὅρια; Ὀνόμασε τὰ γειτονικά κράτη. — 4. Εὔρε τὰ κράτη αὐτὰ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης. Ποία ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ εἶναι μικρότερα τῆς Ἑλλάδος

καὶ ποῖα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὴν ; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Εἰς ποῖαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται αὕτη ; — 6. Ποίας ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος γνωρίζεις ; Ὅρισε τὴν θέσιν ἐκάστης ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σου. — 7. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς Ἀθήνας, τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Φλώριναν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλαν, τὴν Ξάνθην, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Κέρκυραν, τὰ Χανιά.

2. Αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι καὶ νῆσοι.—1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς κυριώτερας ὁροσειράς καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνόμασέ τους. Ποῦ ὑπάρχουν μεγάλοι πεδιάδες ; — 2. Παρατήρησε τὴν διεύθυνσιν πού ἔχουν αἱ κυριώτεραι ὁροσειραὶ τῆς Ἑλλάδος. — 3. Τὸ Ἴόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ποῦ εἰσχωροῦν βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν ; — 4. Εὗρε τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὸ Ἴόνιον πέλαγος εἰς δύο σημεῖα εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει βαθεῖς κόλπους, τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἀπέναντί των, εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑπάρχουν ἐπίσης βαθεῖς κόλποι, ὁ Σαρωνικὸς καὶ ὁ Μαλιακός.

Ὁ Κορινθιακὸς ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Σαρωνικὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀποχωρίζουν πρὸς Νότον μίαν μεγάλην χερσόνησον, τὴν **Πελοπόννησον**. Καὶ βορειότερον μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενεύει πάλιν ἡ ξηρά, ἀλλ' ὅχι τόσον πολὺ, διότι εἰς τὸ μέσον ὑπάρχουν ὄρη ὑψηλά, τὰ Ἀγραφα καὶ ἡ Ὄθρυς. Καὶ ἐδῶ ὅμως χωρίζεται ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς χερσονήσου ἐν ἄλλο τμήμα, ἡ **Στερεὰ Ἑλλάς**. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεὰ ἀποτελοῦν τὰς **νοτίας χώρας τῆς Ἑλλάδος**.

Πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία συνδέει τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἐκτείνεται τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἑλλάδος, ἡ **βορεία Ἑλλάς**.

Μία μακρὰ ὁροσειρά, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον (ἡ Πίνδος), διαιρεῖ τὴν βορείαν Ἑλλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν μέρος. Τὸ δυτικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν **Ἠπειρον**. Τὸ ἀνατολικὸν διὰ μιᾶς πλαγίας ὁροσειρᾶς (Χάσια - Καμβούνινα - Πιέρια — Ὁλυμπος) ὑποδιαίρεται εἰς τὴν **Θεσσαλίαν** καὶ τὴν **Μακεδονίαν**. Ἡ

Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Πέραν αὐτοῦ ἀπλώνεται ἡ **Θράκη**.

Ἀσκήσεις. — 1. Μὲ ποίαν κλίμακα εἶναι σχεδιασμένος ὁ χάρτης σου τῆς Ἑλλάδος; Ποίαν ἀπόστασιν εἰς τὴν πραγματικότητα παριστάνει μῆκος ἑνὸς ἑκατοστομέτρου ἐπὶ τοῦ χάρτου σου; — 2. Εὔρε πόσον ἀπέχει ὁ τόπος σου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Οἱ κύκλοι εἰς τὸν ἀπέναντι χάρτην ἐγράφησαν μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου, πὺν ἀναλογεῖ μὲ 60, 120, 180, 240, 300 καὶ 360 χλμ. Ὅλοι ἔχουν τὸ ἴδιον κέντρον (τὰς Ἀθήνας) καὶ λέγονται ὁ ὁ κ ε ν τ ρ ο ι. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν εὐρίσκομεν τὴν ἀπόστασιν ἑνὸς τόπου ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτό. Ἡ ἀπόστασις ὁμῶς ὑπολογίζεται κατ' εὐθείαν γραμμὴν (διὰ τοῦ ἀέρος). Ποῖαι ἀπὸ τὰς πόλεις, πὺν σημειώνονται εἰς τὸν χάρτην αὐτόν, εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ἀπὸ τὰς Ἀθήνας; Ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 180 χλμ. καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ.; — 4. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην σου τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ κέντρον τὴν πατρίδα σου γράψε ὁμοκέντρον κύκλους μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου 100, 200, 300 χλμ. Ποῖαι πόλεις εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ. ἀπὸ τὸν τόπον σου;

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α΄. ΝΟΤΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΑΤΤΙΚΗ*

Ἀρχίζομεν τὰς ἐκδρομὰς μας ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθῆνας. Περίγραψε τὸ ταξείδιον ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα ἕως τὰς Ἀθῆνας. [Σιδηροδρομικὴ (ἢ ἀτμοπλοϊκὴ) γραμμὴ, οἱ κυριώτεροι σταθμοί, ἡ χώρα διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθετε, διάρκεια ταξείδιου, ἀπόστασις, διεύθυνσις πρὸς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας].

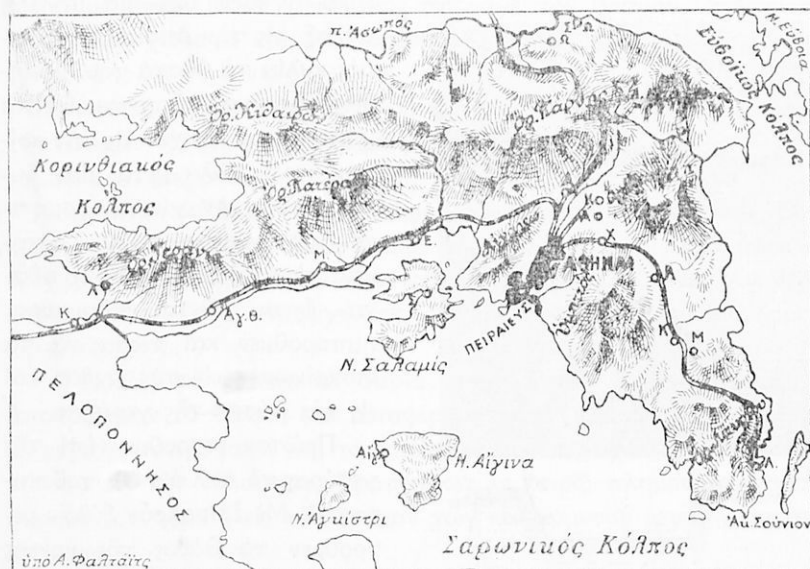
Ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω (εἰκ. 7), ἡ περιοχὴ, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι, ἀποτελεῖ χερσόνησον καὶ λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα Ἀττικὴ. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ἡ Ἀττικὴ; Ποῖον μέρος τῆς χώρας ἀποτελεῖ;

Α΄. ΤΟ ΔΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικὴ ἄποψις.—Ὅταν ἰστάμεθα εἰς ἓν ὑψηλὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν ὅτι ὁ ὀρίζων γύρω μας πρὸς τὰς περισσοτέρας διευθύνσεις κλείεται ἀπὸ βουνὰ (Ψηφτός, Πεντελικόν, Πάρνης, Αἰ-

* Ἡ ἐξέτασις τῆς Ἀττικῆς γίνεται διεξοδικῶς πρὸς παρασχὴν τῶν ἀπαραίτητων θεμελιωδῶν γεωγραφικῶν ἐννοιῶν καὶ σχέσεων εἰς τοὺς μαθητάς. Αὕτη θὰ χορηγηθῇ εἰς τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ὡς ὑπόδειγμα, κατὰ τὸ ὅποιον οὗτος θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν φυσικὴν περιοχὴν, ἐν ἣ τὸ Γυμνάσιον. Ἐπρωιμῆθη δὲ ἡ Ἀττικὴ, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μικρὸν καὶ εὐσύννοτον γεωγραφικὴν περιοχὴν μὲ σαφεῖς τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας.

γάλεως). Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ ὅμως ὁ ὀρίζων εἶναι ἀνοικτός, διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ἀπλώνεται θάλασσα, ὁ Σαρωνικὸς κόλπος. Ἄν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ ἔδαφος, ἀπὸ τοῦς πρόποδας τῶν βουνῶν αὐτῶν ἕως τὴν παραλίαν, κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὡστε ὅλη ἡ ἑκτασις γύρω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁμοιάζει μὲ λεκάνην, ἀποτελεῖ λεκανοπέδιον, τὸ ὁποῖον ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ Ν.Δ.

9. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

(Κλίμαξ : 1 : 1 000 000)

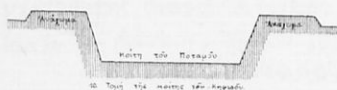
Μία χαμηλὴ βουνοσειρὰ (τὰ Τουρκοβούνια) διασχίζει τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ καταλήγει εἰς σειρὰν λόφων (Λυκαβηττός, Ἀκρόπολις, Ἀρειος Πάγος, Πνύξ, λόφος τῶν Νυμφῶν ἢ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, λόφος τοῦ Φιλοπάτπου). Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Ἡ βουνοσειρὰ αὕτη διαιρεῖ τὸ Ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον εἰς δύο ἄνισα μέρη. Μεγαλύτερον εἶναι τὸ δυτικὸν μέρος, τοῦ ὁποῖου τὰ νερά μαζεύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι μικρότερον, ρεεῖ ὁ Ἰλισὸς ποταμός. Καὶ οἱ

δύο αὐτοὶ ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Θὰ ἐξετάσωμεν τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτοὺς, τὸν Κηφισόν.

2. Ὁ Κηφισὸς ποταμός. Ἄν προχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἱερὰν ὁδόν, θὰ συναντήσωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ.

Ἡ γέφυρα συνδέει τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἡ κοίτη ὡς μία μεγάλη αὔλαξ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποταμὸς κυλίνει τὰ ὕδατά του. Συνήθως τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι χαμηλὰ καὶ ἤσυχον εἰς τὴν κοίτην του. Ἀλλὰ μετὰ μίαν δυνατὴν βροχὴν γίνεται ὀρμητικὸν καὶ ὑψώνεται πολὺ. Τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ὕδωρ φθάνει, ὅταν γίνεται πλημμύρα, ἡμποροῦμεν καὶ τώρα νὰ τὰ διακρίνωμεν εἰς τὰς ὄχθας καὶ εἰς τὰς βάσεις τῆς γεφύρας.

10. Ἡ κοίτη τοῦ Κηφισοῦ καὶ τομὴ αὐτῆς.

Πρῶτον μετροῦμεν ἐπὶ τῆς γεφύρας τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ. Μὲ ἓν μακρὸν ξύλον μετροῦμεν τὸ βάθος τῆς κοίτης του. Ἐπειτα παρατηροῦμεν τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποῖαν ρεεῖ ὁ ποταμός. Ἄν

τώρα σταθῶμεν μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν, τότε δεξιὰ μας ἔχομεν τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀριστερά μας τὴν ἀριστεράν ὄχθην.

Καθὼς εἶναι γνωστόν, τὸ ὕδωρ ρεεῖ πάντοτε πρὸς τὰ κάτω. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ εὐρίσκομεν καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Παρατηροῦμεν τὸν ροὺν τοῦ ποταμοῦ. Οὗτος ἀπὸ ἐδῶ ἕως τὰς ἐκβολὰς εἶναι εὐθύς· διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμαν εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ ποταμοῦ μεγάλα ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκανόνισαν τὴν κοί-

την του. Μὲ μηχανήματα δηλ. τὴν ἐβάθυναν καὶ τὴν ἐπλάτυναν. Ἔτσι τὸ πλάτος τῆς κοίτης ἔγινε 30 μέτρα καὶ τὸ ὕψος τῆς 8 μέτρα.

Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως, ὅπου δὲν ἔγιναν τοιαῦτα ἔργα, ὁ ροῦς τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι εὐθύς· ἄλλοῦ στρέφεται ἐλαφρῶς δεξιὰ, ἄλλοῦ κάμπτει ἀποτόμως ἀριστερά.

Διευθυνόμεθα πρὸς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καμπάς. Βλέπομεν ὅτι πρὸς τὴν μίαν ὄχθην τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ρεεῖ μὲ ὀρμὴν καὶ ἀναπηδᾷ μὲ ἀφρόν· ἐδῶ ὁ ποταμὸς ἀπέφαγε τὸν βράχον, ἀπέσπασε λίθους καὶ χῶματα καὶ τὰ παρέσυρε μακράν. Ἔτσι ἡ ὄχθη αὐτὴ ἔγινεν ἀ π ὁ κ ρ η μ ν ο ς.

Ἀντικρὺ, τὸυναντίον, τὸ ὕδωρ κινεῖται ἀργὰ καὶ δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ παρασύρῃ χαλίκια καὶ ἄμμον· ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ ὄχθη του ἔχει ἐλαφρὰν κλίσιν.

Προπάντων ὅταν εἶναι πλημμύρα, ὁ ποταμὸς κυλίνει εἰς τὴν κοίτην του λίθους καὶ ἄλλα ὑλικά. Οἱ λίθοι αὐτοὶ συγκρούονται ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον, αἱ ἄκραι των τρίβονται καὶ ἔτσι οἱ λίθοι γίνονται στρογγύλοι. Τοὺς στρογγύλους αὐτοὺς λίθους τοὺς ὀνομάζομεν κ ρ ο κ ἄ λ α ς.

Γενικῶς, τὰ ὕδατα τὰ ὁποῖα ρέουν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν· ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος καὶ μεταφέρουν χῶμα, ἄμμον καὶ κροκάλας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ τὰ ἀποθέτουν εἰς τὰς ὄχθας ἢ τὰ ἐκφορτώνουν εἰς τὴν θάλασσαν. Προπάντων ἐν καιρῷ πλημμύρας παρσύρουν ὅ,τι εὐρεθῇ εἰς τὸν δρόμον των καὶ κάμνουν μεγάλην καταστροφήν.

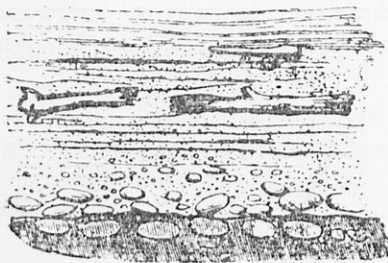
3. Ἡ πεδιάς τοῦ Κηφισοῦ.—Τὸ ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ εἶναι ὁμαλὸν καὶ σχεδὸν ἐπίπεδον· ἀποτελεῖ πεδιάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ἀγροὶ σπαρμένοι, λαχανόκηποι καὶ ἐλαιῶνες.

Εἰς μερικὰ μέρη πλησίον τοῦ ποταμοῦ βλέπομεν μεγάλους λάκκους, σκαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος. Ἔργαται ἐξάγουν ἀπὸ αὐτοὺς χῶμα (πηλὸν) καὶ μὲ αὐτὸ κατασκευάζουν κεραμίδια, πλίνθους καὶ πῆλινα ἀγγεῖα.

Ἄν παρατηρήσωμεν τὰ τοιχώματα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐτοὺς, ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι

στρωμένον κανονικά, ὥς νά σχηματίζη στρώματα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο ;

Ὁ Κηφισὸς κατὰ τὸν κάτω ροῦν του δὲν ἔρρεε πάντοτε εἰς τὴν σημερινήν του κοίτην. Αὐτῇ, προτοῦ τὴν κανονίσουν, ἦτο ἀβαθὴς καὶ δι' αὐτὸ ὁ ποταμὸς συχνά ἤλλασσε διεύθυνσιν· ἄλλοτε δηλ. ἔρρεε δεξιώτερα καὶ ἄλλοτε ἀριστερώτερα. Ὅταν λοιπὸν συνέβαινε νά πί-

11. Στρώματα τοῦ ἐδάφους
εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ.

πτουν συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι βροχαί, τὰ νερά ὑψώνοντο εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἐξεχείλιζαν ἀπὸ τὰς ὄχθας καὶ ἐπλημμυροῦσαν τὴν πεδιάδα. Ὅταν ὅμως τὰ θολὰ νερά ἠρεμοῦσαν, τότε ἡ λεπτὴ ἄμμος καὶ τὸ χῶμα, τὰ ὁποῖα περιείχαν, κατεκάθηντο καὶ ἐσχημάτιζαν παχύ στρώμα λάσπης (ιλύν). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁλόκληρος ἡ πεδιάς ἐστρώ-

θη μὲ τὰς ὕλας αὐτάς, τὰς ὁποίας ὁ ποταμὸς ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἀπέθεσεν εἰς αὐτήν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔδαφος τῆς εἶναι στρωμένον κανονικά.

Τὰ στρώματα τοῦ ἐδάφους, τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται, τὰ λέγομεν *προσχωσεις*. Ὅταν τὸ ὕψος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικρόν, τότε ἡ πεδιάς λέγεται *βαθύπεδον*.

4. — Πόθεν ὁ Κηφισὸς, καθὼς καὶ κάθε ποταμὸς, παραλαμβάνει τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἄμμον καὶ τὰ χαλίκια, τὰ ὁποῖα ἀποθέτει εἰς τὴν κοίτην ἢ εἰς τὰς ὄχθας του; Καὶ πρῶτον, πόθεν τροφοδοτεῖται ὁ ποταμὸς;

Ἄν προχωρήσωμεν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, θὰ συναντήσωμεν διαφόρους ρύακας, οἱ ὁποῖοι χύνονται εἰς αὐτόν, ἄλλοι ἀπὸ τὴν δεξιὰν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀριστεράν του ὄχθην (Ποδονίφτης, Πράξη, Κεφαλάρι). Αὐτοὶ εἶναι οἱ *παραπόταμοι* τοῦ Κηφισοῦ.

Ἄν προχωρήσωμεν ἀκόμη πρὸς τὰ ἐπάνω, θὰ φθάσωμεν εἰς ἔν

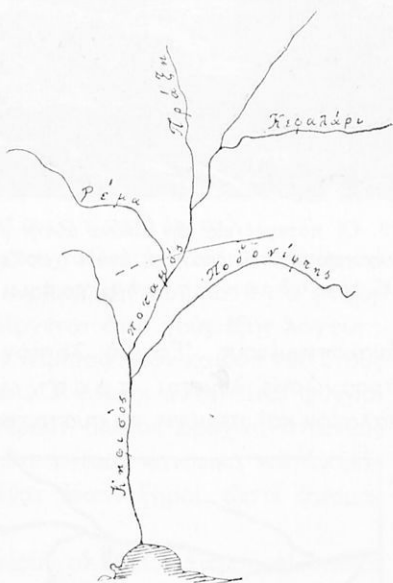
ἀπλοῦν ρυάκιον μεταξύ Πάρνηθος καὶ Πεντελικοῦ καὶ τέλος εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ. Ὅπως αἱ ρίζαι ἐνὸς δένδρου φέρουν τροφήν εἰς τὸν κορμόν, ἔτσι καὶ τὰ ρυάκια τροφοδοτοῦν τὸν ποταμόν.

Ὁ Κηφισὸς μὲ ὅλους τοὺς παραποτάμους τοῦ ἀποτελεῖ ἐν ποτάμιον σύστημα. Ὁ Ἰλισὸς ἐπίσης ἄλλο ποτάμιον σύστημα. Ὑψώματα τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰ πλέον μικρά, εἶναι ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἐν ρυάκιον ῥεεῖ πρὸς τοῦτον, ἄλλο πρὸς ἐκεῖνον τὸν ποταμόν. Ὡστε τὰ ὑψώματα αὐτὰ χωρίζουν τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων κατὰ διάφορον διεύθυνσιν, ἀποτελοῦν δηλ. ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξύ δύο ποταμίων συστημάτων (βλ. εἰκ. 13).

Ὅταν ὁμως βρέξη, σχηματίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα ἄλλα ρυάκια. Αὐτὰ, ἐνῶ κατέρχονται, ῥέουν διαρκῶς μὲ μεγαλυτέραν ταχύτητα, ξεπλύνουν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρασύρουν ἄμμους καὶ χώματα καὶ χαλίκια. Εἰς τὰ βουνὰ μάλιστα, ὅπου αἱ βροχαὶ εἶναι δυνατώτεραι καὶ ἡ κλίσις τοῦ ἐδάφους μεγαλυτέρα, τὰ ρυάκια εἶναι ταχύτερα καὶ ὀρμητικώτερα. Δι' αὐτὸ δὲν παρασύρουν μόνον ἄμμους καὶ λίθους, ἀλλὰ καὶ ἀποτρῶγουν τὸ ἔδαφος, διὰ τοῦ ὁποίου καταβαίνουν.

Καὶ τὰ ρυάκια αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ μίαν βροχὴν εἶναι πολὺ θολά, ἐν καιρῷ δὲ πλημμύρας συμπαρασύρουν πολλὰς καὶ βαρεῖας ὕλας.

Ἀπὸ ὅσα εἶδομεν, συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ βαθυπέδου ἀπὸ τὰ Πατήσια ἕως τὴν παραλίαν προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοῦς καὶ ἄμμους

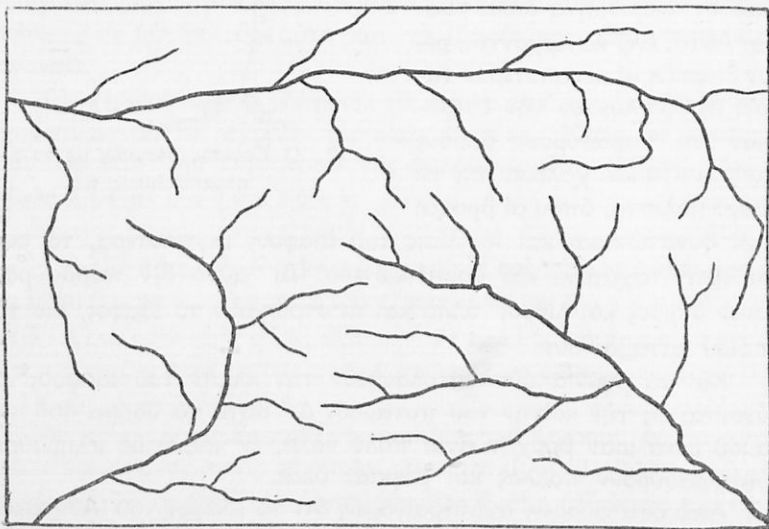

12. Ὁ Κηφισὸς ποταμὸς μὲ τοὺς παραποτάμους τοῦ.

13. Οί ποταμοί εις τὴν εἰκόνα αὐτὴν ρέουν πρὸς διαφόρους διευθύνσεις. Ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ ὄρους, ἥ ὁποία χωρίζει τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὴν ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων.

ἀνακατευμένους. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος αὐτὸ ἐγεννήθη ἀπὸ προσχώσεις, λέγεται *προσχωσιγενές*. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι μαλακὸν καὶ περιέχει τὰ συστατικά, τὰ ὅποια χρειάζονται τὰ φυτά,

14. (Ἄσκησις). Σημείωσε τὰς ὑδροκριτικὰς γραμμὰς μεταξὺ τῶν ποταμίων συστημάτων εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο.

διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν. Εἶναι γόνιμον ἔδαφος. Δι' αὐτὸ ὁλόκληρος ἡ πεδιάς καλλιεργεῖται καλῶς.

5. Κλίμα καὶ βλάστησις. Ἀσχολία τῶν κατοίκων. — Ἡ ὁροσειρὰ Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος προφυλάσσει ὁλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ Βορρᾶ. Διὰ τοῦτο ὁ χειμὼν εἶναι μαλακὸς καὶ ὄχι μόνον ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ πορτοκαλέα καὶ ἡ λεμονέα (ἑσπεριδοειδῆ) καὶ τὰ φοινικοειδῆ, ποὺ εἶναι δένδρα θερμῶν χωρῶν, ἀντέχουν καὶ εὐδοκιμοῦν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ λεκανοπέδιον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν δι' αὐτὸ ἡ θαλασσία αὔρα, ἡ ὁποία κατὰ τὸ θέρος πνέει ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν (ὁ μπάτης), εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ μετριάζει τὴν ὑπερβολικὴν ζέστην (θ α λ ἄ σ σ ι ο ν κ λ ῖ μ α).

Αἱ βροχαὶ ὅμως, τὰς ὁποίας δέχεται τὸ λεκανοπέδιον, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἀττικὴ, εἶναι ὀλιγοσταὶ καὶ κυρίως πίπτουν κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἐξῆς λόγους :

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπικρατοῦν τὸν περισσότερον καιρὸν τοῦ ἔτους οἱ βόρειοι καὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. Οἱ ἄνεμοι αὗτοι εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ καὶ μόνον τὸν χειμῶνα φέρουν ὀλίγας βροχάς, σπανίως δὲ καὶ χιόνια. Κατὰ τὸ θέρος ὅμως, ὅτε πνέουν κανονικὰ καὶ ὀνομάζονται ἐ τ η σ ί α ι (μελτέμια), εἶναι τόσοι ξηροί, ὥστε ἀπομακρύνουν κάθε ἔχνος ὑγρασίας.

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶναι ὑγροί. Τότε ἀρχίζει ἡ βροχερὰ ἐποχὴ, ἀλλὰ καὶ τότε βρέχει μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ μὲ βροχὰς ραγδαίας. Ἔτσι τὰ περισσότερα νερὰ ρέουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους καὶ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν.

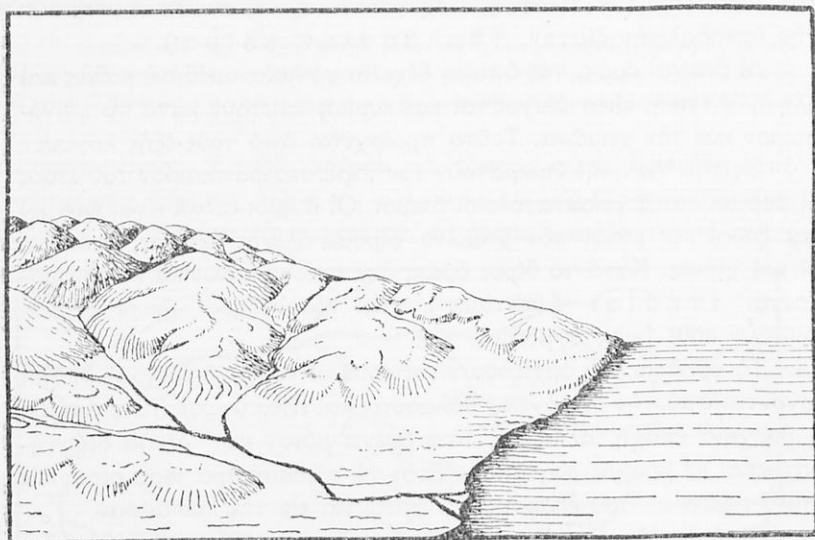
Ὡστε ἡ Ἀττικὴ, καὶ ἰδίως τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ἀπὸ τὰς ξηροτέραις περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ τῆς, μόνον ὅταν βρέχη, ἔχουν τὴν ὄψιν ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸ θέρος διατηροῦν πολὺ ὀλίγον ὕδωρ.

Διὰ τὸ πότισμα τῶν λαχανοκῆπων, τῶν ἀνθοκῆπων καὶ τῶν ἀμπέλων χρησιμοποιοῦν τότε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ πηγὰδια τῆς πεδιάδος.

Ἡ θερμότης λοιπόν, τὸ κανονικὸν πότισμα καὶ ἡ ἐπιμελὴς καλλιέργεια συντελοῦν, ὥστε ἡ πεδιάς εἰς μεγάλην ἔκτασιν νὰ ὁμοιάζῃ μὲ καταπράσινον κῆπον. Δι' αὐτὸ καὶ

ὁ Βοτανικὸς κήπος τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε πλησίον τοῦ Κηφισοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ εὐρίσκομεν καὶ φυτὰ θερμότερων χωρῶν. Τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους μαρτυροῦν καὶ αἱ πανύψηλοι λεῦκαι, αἱ ὁποῖαι σκιάζουν τὴν Ἱερὰν ὁδόν.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος εἶναι κυρίως γεωργικαί. Μεγάλην ἔκτασιν καταλαμβάνουν οἱ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀνθόκηποι, ἐπεὶδὴ τὰ προϊόντα των εὐρίσκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπεὶδὴ δὲ καὶ ἡ ἄργιλος εἶναι ἄφθονος εἰς τὴν πεδιάδα, πολλὰ εἶναι ἐκεῖ τὰ κεραμουργεῖα καὶ τὰ ἐργοστάσια τῆς ἀγγειοπλαστικῆς.

15. (Ἀσκησις). Παράστησε μὲ βέλη τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος. Περιέγραψέ τὴν κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν: Θάλασσα, ἐξάτμισις, νέφη, βροχή, πηγὴ, ρυαξ, ποταμός, ἐκβολαί.

6. Τὰ ὑψηλὰ καὶ λοφώδη μέρη τοῦ λεκανοπεδίου.
Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ βαθυπέδου τὸ ἔδαφος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνέρχεται, ὥστε εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ φθάνει τὰ 300 μέτρα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Πάρνηθα ἀπλώνεται ὑψηλὴ πεδιάς, τὸ ὑψίπεδον τῶν Ἀχαιῶν, πρὸς δὲ τὸ Πεντελικὸν ὁ τόπος ἔχει πολλοὺς λόφους. Οἱ λόφοι αὐτοὶ

σκεπάζονται ἄλλοῦ μὲ ὠραῖα πεῦκα καὶ ἄλλοῦ μὲ ἄγρους καὶ κή-
πους ὀπωροφόρων δένδρων.

Διὰ τὴν ἐννοήσωμεν τὴν σύστασιν τοῦ ἔδαφους εἰς τὰ λοφώδη καὶ
ὄρεινὰ μέρη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἓν λατομεῖον.

Τὸ ἀπότομον τοίχωμα τοῦ λατομείου μᾶς δεικνύει μίαν τομὴν
εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ λόφου. Ἐπάνω ὑπάρχει λεπτὸν στρώμα ἀπὸ
χῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνακατευμένα χαλίκια καὶ ἄμμος· εἶναι τὸ
χαλαρὸν ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον βλαστáουσιν τὰ φυτὰ (φυτικὸν
ἔδαφος). Ὑποκάτω ὑπάρχει στερεὸς βράχος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ

16. Τομὴ τοῦ ἔδαφους πλησίον μιᾶς ὁδοῦ.

ἐργάται μὲ σιδηρὰ ἐργαλεῖα ἐξάγουν λίθους, μὲ τοὺς ὁποῖους κτί-
ζομεν τὰς οἰκίας μας.

Τὸ μαλακὸν χῶμα, ὁ σκληρὸς βράχος, ἡ ἄμμος μὲ τὰ χαλίκια
λέγονται πετρώματα.

Οἱ λίθοι τῶν λατομείων εἰς τὰ Τουρκοβούνια εἶναι ἀσβεστόλιθοι.
Εἶναι ἓν πέτρωμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῦνται καὶ ἡ Πάρνης καὶ
ὁ Αἰγάλεως, καθὼς καὶ τὰ περισσότερα βουνὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πέτρωμα αὐτὸ ἔχει πολλοὺς πόρους καὶ δὲν συγκρατεῖ τὸ
ὔδωρ, ποὺ ἀπορροφᾷ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὸ ἀφήνει νὰ καταστολάζη

καί νά διαρρέη εἰς ὑπογείους αὐλακας καί εἰς καταβόθρας. Δι' αὐτὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς πετρώματα ἀσβεστολίθου, εἶναι ξηρά.

Ἐνῷ ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας εἰς τὴν Ἀττικὴν διαρκεῖ συνήθως 5 - 6 μῆνας, τὰ βουνὰ τῆς στολίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ ὠραία δάση ἀπὸ πεῦκα καί ἀπὸ θάμνους ἀειθαλεῖς (δάφνη, μυρτιά, σχῖνος, κουμαριά, ἀγριελαῖα κλπ.)· ἡ Πάρνης μάλιστα ἀπὸ ὕψους 800 μέτρων καί ἄνω σκεπάζεται μὲ ὠραιότατον δάσος ἐλάτης, διότι τὰ δένδρα αὐτὰ ἀντέχουν εἰς τὴν ξηρασίαν.

Τὰ φυτὰ ὅμως, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους (λαχανικά, ἄνθη, ὀπωροφόρα), καθὼς καί αἱ ἄμπελοι, χρειάζονται πότισμα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἐχουν δὲ ἀνάγκην καί ἀπὸ λιπάσματα, διότι τὰ ἐδάφη τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἀδύνατα, δηλαδὴ δὲν ἔχουν ἄρκετὰς θρεπτικὰς οὐσίας, ποὺ χρειάζεται τὸ φυτὸν διὰ τὴν τροφήν του.

Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καί τῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλίμα εἶναι θερμὸν, ἡ γῆ ἀνταμείβει τὸν φιλόπονον καλλιεργητὴν. Παράγονται ὀπωρικά, σῦκα, σταφύλια, οἶνος, ἔλαιον, σανὸς καί ὀλίγα σιτηρά.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν χωρικῶν εἰς τὸ βόρειον καί βορειοανατολικὸν τμῆμα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀμπελοργία, ἡ κηπουρικὴ καί ἡ γεωργία.

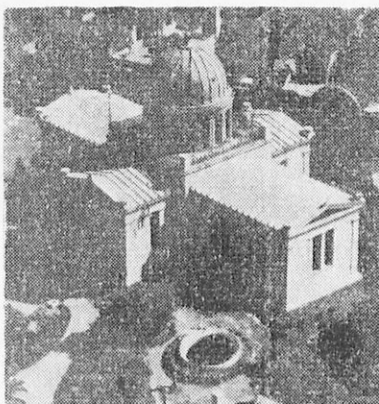
Διὰ τὰ προϊόντα των οἱ χωρικοὶ εὐρίσκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καί τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὗται χρειάζονται πολὺ γάλα, πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδιὰ καί τοὺς ἀρρώστους, πολλοὶ τρέφουν ἀγελάδας μὲ ἐκλεκτὴν τροφήν (λάχανα, πίτυρα καί βαμβακόσπορον). Ὡστε πολλοὶ ἄνθρωποι ζοῦν ἀπὸ τὸ εἰσόδημα αὐτό, καθὼς καί ἀπὸ τὴν ὀρνιθοτροφίαν.

Τὸ κλίμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικοῦ εἶναι ξηρὸν καί ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καί τὸ ὕψος τοῦ τόπου εἶναι ἄρκετον (300 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καί πηγαὶ ἀναβλύζουν πολλαὶ (Κεφαλάρι), δι' αὐτὸ καί τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καί ἡ βλάστησις πλουσία. Λόφοι στολισμένοι μὲ ὠραιότατα πεῦκα, κῆποι γεμάτοι ἄνθη, κερασέας καί ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα κάμνουν τὸ μέρος αὐτὸ

τὸ ὠραιότερον τῆς Ἀττικῆς. Δι' αὐτὸ ἐκεῖ ἀνεπτύχθησαν ὡς προάστεια τῶν Ἀθηνῶν ἡ **Κηφισιά**, τὸ **Ἀμαρούσιον**, τὸ **Ἡράκλειον** καὶ τὸ **Χαλάνδριον**. Καὶ πολλὰ θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια ἐκτίσθησαν ἐκεῖ, καθὼς καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Πάρνηθα.

7. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.— Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ λεκανοπεδίου εὐρίσκονται αἱ **Ἀθῆναι**, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

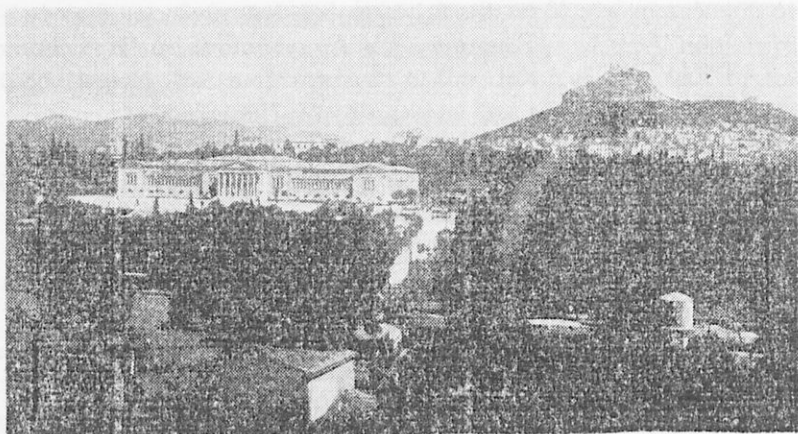
Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ (ὕψους 277 μ.) ἔχομεν θαυμασίαν ἀποψιν. Ὡς «θάλασσα ἀσάλευτος» ἀπλώνεται ἡ μεγάλη πόλις κάτω ἀπὸ καταγάλανον οὐρανόν. Μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος τῶν οἰκιῶν ἐξέχουν οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν λευκότητα τῆς εἰκόνος μόνον μερικοὶ πράσινοι τόποι διακόπτουν· εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος καὶ ὁ κήπος τοῦ Ζαπτείου, τὸ ἄλσος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἀρεῶς καὶ οἱ μικροί, ἀλλὰ ὠραιότατοι κήποι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν διαφόρων πλατειῶν. Μερικὰ οἰκοδομήματα ἐπιβάλλονται μὲ τὸν ὄγκον των καὶ προσελκύουν ἰδιαιτέρως τὸ βλέμμα μας· διακρίνομεν τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, τὸ Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κ.ἄ.

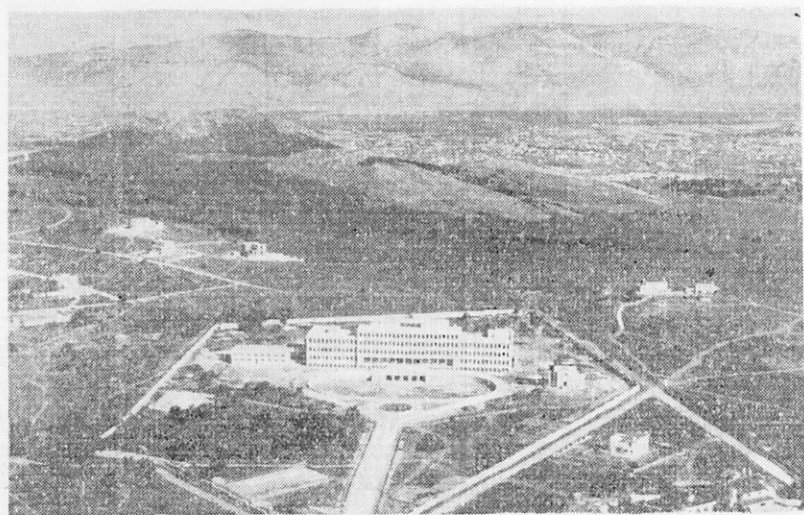
17. Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Ἀθηνῶν.
(Φωτ. Τοπ. Ὑπηρ. Ὑπ. Σ/ρίας).

Στρέφομεν τώρα τὸ βλέμμα πρὸς Νότον. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν αἱ Ἀθῆναι ἔχουν σχεδὸν ἑνωθῇ μὲ τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον καὶ μὲ τὸν Πειραιᾶ.

Ὁ Σαρωνικὸς ἀντανακλᾷ τὸ φῶς καὶ λάμπει ὡς καθρέπτῃς. Πολλὰ εἶναι τὰ πλοῖα, ποὺ αὐλακώνουν τὰ νερά του. Ἀλλὰ ἀναχωροῦν καὶ ἄλλα διευθύνονται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς· μεταφέρουν ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα ἢ κάρβουνα καὶ διάφορα ὑλικά διὰ τὰ ἐργοστάσιά του.

18. Τὸ Ζάππειον μετὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος.

19. Τὸ νέον γυμνῶν τοῦ Ἀρσεναιείου.

Εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ὀραϊώτερον ἐκπαιδευτήριον τῶν Ἀθηνῶν.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρε. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

Νέφος καπνοῦ ὑψώνεται ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Διακρίνομεν τὰς καπνοδόχους τῶν ἐργοστασίων, ὅπου χιλιάδες ἐργατῶν ἐργάζονται.

Ἐν βλέμμα εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Πειραιῶς (εἰκ. 20) ἀρκεῖ, διὰ νὰ μᾶς δείξη, ποῖα πλεονεκτήματα ἔχει ἐκ φύσεως ὁ λιμήν του.

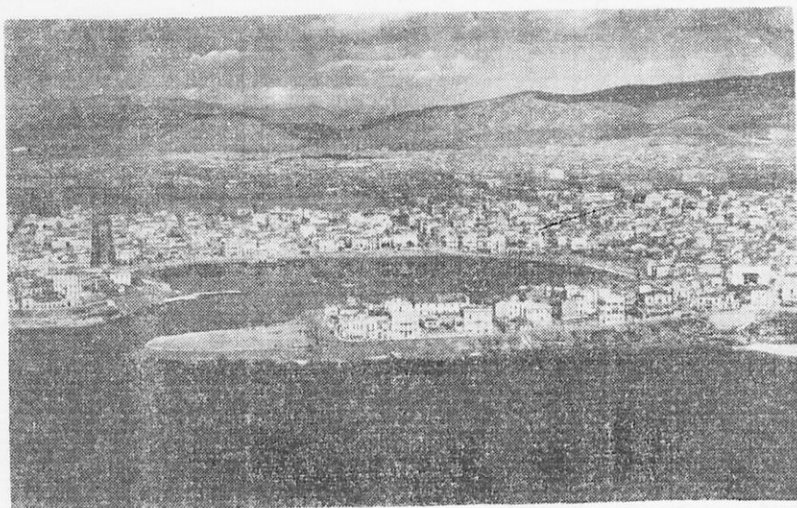
20. Σχεδιογράφημα τοῦ Πειραιῶς.

1) Εἶναι εὐρύχωρος καὶ ἀρκετὰ βαθύς, ὥστε εἰσπλέουν εἰς αὐτὸν καὶ μεγάλα πλοῖα. 2) Εἶναι ἀσφαλής, διότι τὰ γύρω ὑψώματα τὸν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους. 3) Ἐχει ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀφήνουν μεταξύ των διόδους, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ὁδοὶ αὐτοκινήτων. (Εὖρε τὰς διόδους αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

4) Ἐχει θέσιν κεντρικὴν καὶ ἐπικοινωνεῖ κατὰ θάλασσαν μὲ ὅλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος.

5) Εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσίων ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον πρὸς τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

Ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐννοοῦμεν, διατὶ ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ἔχει πολὺ μεγάλην κίνησιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἀπέκτησε καὶ μεγάλας ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, ὥστε ἐγένεν ὁ μεγαλῦ-

21. Ὁ Πειραιεύς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.
Ἐμπρὸς ὁ λιμὴν τῆς Ζέας (Πασαλιμάνι)· ὀπίσω ὁ κεντρικὸς λιμὴν.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρε. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

τερος ἐμπορικὸς μας λιμὴν. Εἶναι δὲ καὶ τὸ σπουδαιότερον βιομηχανικὸν κέντρον τῆς πατρίδος μας.

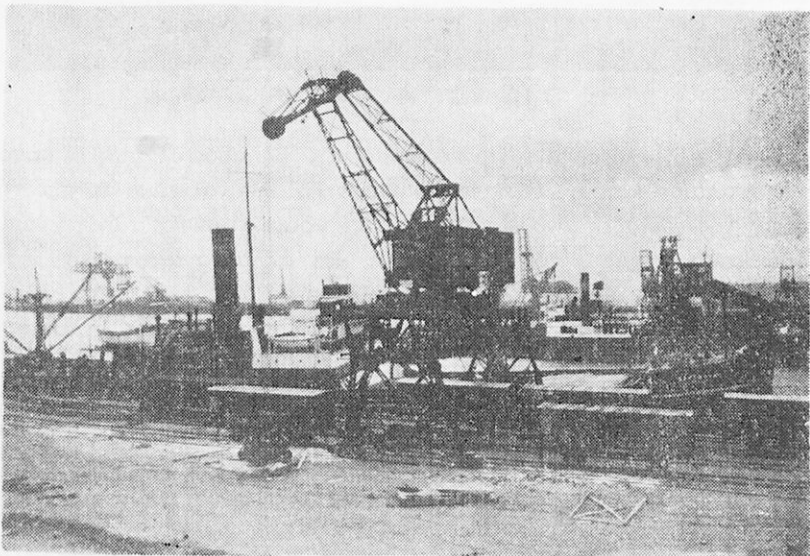
Τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους, συγκεντρώνονται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εἰς τὸν Πειραιᾶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἀλευρόμυλοι, καθὼς καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται ἄροτρα, ἀντλῖαι καὶ ἄλλα σιδηρᾶ μηχανήματα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἓνα μεγάλο ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων διὰ τοὺς ἀγρούς, καθὼς καὶ βαμβακοκλωστήρια καὶ ὑφαντήρια, ὅπου κατασκευάζονται βαμβακερά, μάλλινα καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ ὠραῖοι τάπητες. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, σαπωνοποιίας, οἰνοπνευματοποιίας, ὑαλουργίας, καπνοῦ, σιγαρέτων κ. ἄ. Εἰς τὸ Νέον Φάληρον ὑπάρχουν μεγάλα μεταξουργεῖα.

Διπλῇ γραμμῇ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, τροχιόδρομοι καὶ ἄμαξιται ὁδοὶ συνδέουν τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Ὁ σιδηρόδρομος φθάνει ὑπογείως μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Πλα-

22. Ὁ λιμὴν τῶν Ἀλῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ.

Ἐκεῖ τὰ πλοῖα πλευρίζουν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν τῶν ταξιδιωτῶν.

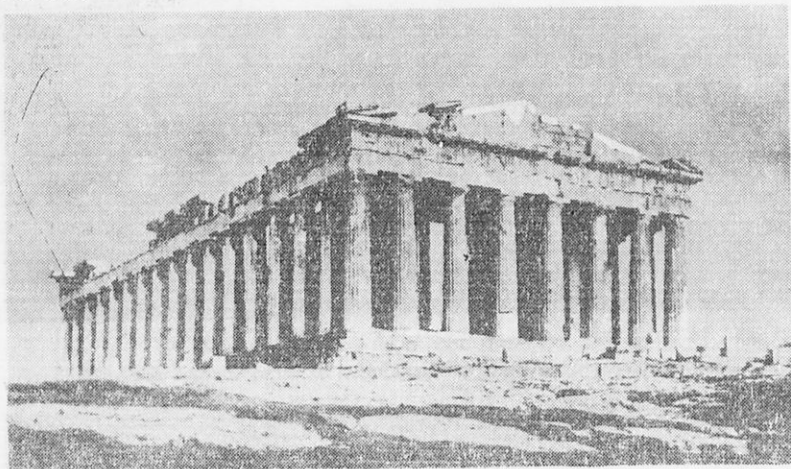

23. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μηχανήματα, μὲ τὰ ὅποια ἐξεβάθουναν τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

τεῖαν τῆς Ὀμονοίας, καὶ ἐκείθεν εἰς τὰ προάστεια Νέαν Ἰωνίαν καὶ Ἡράκλειον, ἔφθασε δὲ τῶρα καὶ ἕως τὴν Κηφισίαν.

Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια, ὅπου κατασκευάζονται ὑφάσματα, τάπητες, ἐπιπλά, σιγαρέτα, πάγος, ζῦθος κτλ.

24. Ὁ Παρθενών, ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

Αἱ Ἀθηναί, εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. Ὅπως δὲ κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἔτσι καὶ σήμερον αἱ Ἀθηναί εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ ἄλλαι ἀνώταται σχολαὶ συγκεντρώνουν εἰς τὰς Ἀθήνας σπουδαστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἐχουν δὲ ὠραίας οἰκοδομάς, εὐθείας ὁδοὺς, πλατείας μὲ κήπους κλπ.

Ὡραῖα καὶ δροσερὰ εἶναι τὰ προάστεια καὶ αἱ ἐξοχαὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Χαλάνδριον, τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον, ἡ Γλυφάδα κλπ.

Μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς τεχνητῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος αἱ Ἀθηναί καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησαν καὶ ἄφθονον καὶ καθαρῶτατον ὕδωρ.

Μέγα ἐργοστάσιον ἡλεκτροπαραγωγῆς χορηγεῖ εἰς τὰς δύο πόλεις ρεῦμα ἡλεκτρικὸν διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παραγωγή τοῦ ἐργοστασίου τούτου δὲν ἦτο ἀρκετή, χορη-

γείται τώρα ρεῦμα καὶ ἀπὸ δύο νέα ἐργοστάσια, τοῦ Ἀλιβερίου καὶ τοῦ Λάδωνος.

Ἔτσι αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς μὲ τὰ προάσσειά των ἀνεπτύχθησαν εἰς δύο ἀπὸ τὰς πλέον πολιτισμένας μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ὁ πληθυσμὸς των ἀνέρχεται σήμερον εἰς 1 853 000, ἐνῶ πρὸ 100 περὶπου ἐτῶν μόλις ἔφθανε τὰς 14 000. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας σφύζονται καὶ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πολλοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται κατ' ἔτος, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μουσεῖα.

25. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς.

Β'. ΤΑ ἌΛΛΑ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Ἐκτὸς τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἄλλα λεκανοπέδια μὲ μικρὰς ἐπίσης πεδιάδας.

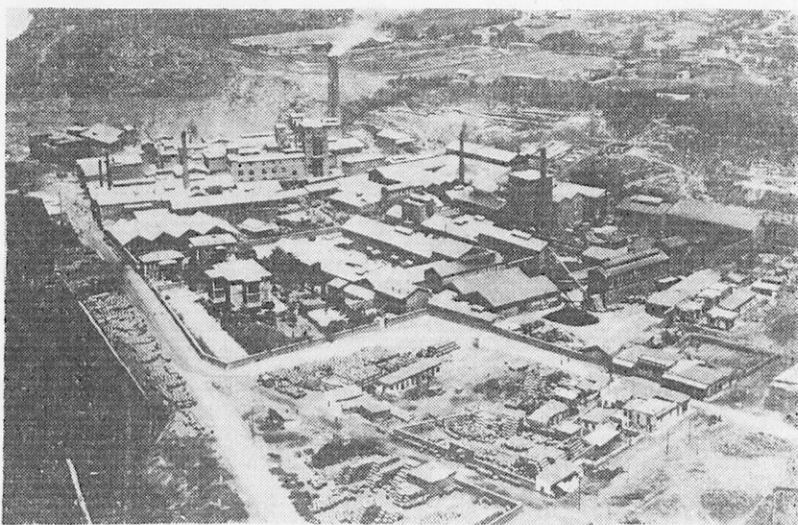
Πρὸς Δυσμὰς εἶναι τὰ **λεκανοπέδια τῆς Ἐλευσίνος** καὶ τῶν **Μεγάρων**, πρὸς τὰ ΒΑ ἡ **πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος** καὶ πρὸς Ἀνατολὰς ἡ **πεδιάς τῶν Μεσογείων**. Καὶ αὐτὰ εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχουν τὸ ἴδιον γλυκὺ κλίμα μὲ τὸ Ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον.

1. Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσίνος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Θριάσιον πεδίον**. Ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν χωρίζεται διὰ τοῦ χαμηλοῦ ὄρους Αἰγάλεω, ἀλλὰ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν διὰ τῆς διόδου τοῦ Δαφνίου.

Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Σαλαμὶς φράσσει τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος, ἡ πεδιάς αὕτη εἶναι περισσότερον κλειστή καὶ ἔχει θερμὸν θέρος.

Ὅπως εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κηφισὸς, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ ὁ **Σαρανταπόταμος** καὶ οἱ ἄλλοι ρύακες ἐσκέπασαν

τὴν πεδιάδα μὲ παχὺ στρῶμα γῆς. Ἐδῶ εὐδοκίμοῦν πολὺ τὰ σιτηρά. Δι' αὐτὸ τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἑλευσίνα ὑπῆρχε μέγας ναός, ὅπου ἐλάτρευαν τὴν **Δήμητραν**, τὴν θεὰν τῆς γεωργίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὁδός, ἡ ὁποία συνέδεε τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Ἑλευσίνα, ἐλέγετο **Ἱερὰ Ὀδός**. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὴ τὴν ὀνομάζομεν καὶ σήμερον.

26. Ἐργοστάσια τσιμέντων εἰς τὴν Ἑλευσίνα.

Ἀριστερὰ ἢ ἀποβάθρα, ὅπου οἱ σάκκοι φορτώνονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ μεταφέρονται εἰς διάφορα μέρη.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπῆρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

Σήμερον ἡ Ἑλευσίς εἶναι βιομηχανικὴ πόλις μὲ 15 500 κατοίκους. Τὰ μεγάλα ἐργοστάσιά της παράγουν τσιμέντα, σάπωνας, οἶνοπνεύματα κ.ἄ.

Ἡ πεδιάς τῆς Ἑλευσίνας εἶναι σπουδαία καὶ διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εἰς αὐτὴν συναντῶνται αἱ ὁδοί, αἱ ὁποῖαι συνδέουσιν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν βόρειον Ἑλλάδα μὲ τὴν Πελοπόννησον.

2. Ἡ πεδιάς τῶν Μεγάρων εἶναι ἐπίσης ἐστραμμένη πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ ἔδαφος της ἐσχηματίσθη ὁμοίως ἀπὸ προσχώσεις.

Ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία εἶναι ἐδῶ τὰ κυριώτερα φυτά. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, τὰ δὲ **Μέγαρα** εἶναι γεωργικὴ πόλις μὲ 15 500 κατοίκους.

**3. Ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶ-
νος** εἶναι μικρότερα, ἀλλ' ἔνδοξος διὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ τάφος τῶν Μαραθωνομάχων, ποῦ ἔπεσαν τὸ 490 π.Χ. εἰς τὴν μάχην, σφύζεται ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας.

Ἡ ἀμπελουργία εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων. Ἀλλ' ὁ **Μαραθῶν** εἶναι μικρὸν χωρίον (2.200 κάτοικοι).

27. Μεγαρίτισσα.

28. Ῥεῖπια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ Σούνιον.

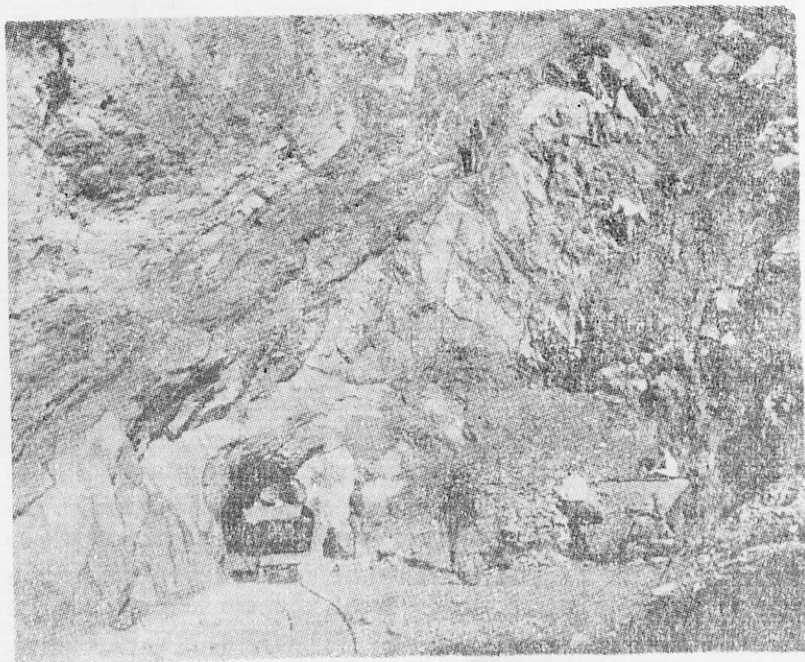
**4. Μεγαλυτέρα καὶ εὐφωρο-
τέρα** εἶναι ἡ **πεδιάς τῶν Μεσο-
γείων**, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἕως τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς. Μὲ τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνεῖ διὰ τῆς διόδου, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ.

Τὸ ἔδαφος τῶν Μεσογείων, ὅπου εἶναι πεδινόν, προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι ἀρκετὰ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι τὸ καλλιεργοῦν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ὅλη ἡ ἑκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλους, ἐλαίας καὶ ὀπωροφόρα δένδρα.

Περίφημοι εἶναι οἱ οἶνοι τοῦ **Μαρκοπούλου** καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Μεσογαίας (**Κορωπί, Λιόπеси**).

Γ'. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Ἡ Λαυρεωτική. —Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὄρεινόν καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Ἐκεῖ τὸν παλαιὸν καιρὸν ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον σήμερον σώζονται δώδεκα κίονες.

29. Λαύρειον. Εἴσοδος εἰς μεταλλεῖον.

Τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς δὲν εἶναι ὑψηλά. Τὰ πετρώματά των εἶναι κρυσταλλοσχιστώδη καὶ περιέχουν μεταλλεύματα μολύβδου, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἦσαν ἀνέκαθεν τὰ πλουσιώτερα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ εἰς τὰς ὑπογείους στοὰς οἱ ἐργάται σκάπτουν καὶ ἐξάγουν μεταλλεύματα. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι τοῦ Λαυρείου εἶναι σχεδὸν ὅλοι ἐργάται (6.500 κάτοικοι).

2. Ἡ βορεία Ἀττική. — Πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος τοῦ Μα-
ραθῶνος ἡ χώρα εἶναι ὀρεινὴ (ὄρχαία **Διακρία**). Ἐδῶ ὑπάρχει ἡ
τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πει-
ραιεύς. Εἰς τὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ **Χαράδρου** κατεσκευάσαν πρὸ ἐτῶν
ἓνα μεγάλο φράγμα· ἔτσι τὰ νερά τῆς βροχῆς σταματοῦν καὶ σχη-
ματίζουσιν τὴν τεχνητὴν λίμνην.

30. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος.
Ἀπὸ ἐδῶ τὰ νερά διοχετεύονται μὲ ὑπόγειον σήραγγα
εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ.

Βορειότερον, πλησίον τοῦ Ὠρωποῦ, ὑπάρχουν ὄρυχεῖα, ὅπου
πολλοὶ ἐργάται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἐξαγωγήν λιγνίτου. Ὁ λιγνί-
της εἶναι εἶδος γαιάνθρακος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει διὰ τὴν θέρμανσιν
καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἐργο-
στασίων.

Πολλοὶ ἐπίσης ἐργάζονται καὶ εἰς τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης,
ὅπου ἐξάγουν λευκὰ μάρμαρα.

Τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν τὸν παλαιὸν καιρόν, κα-

31. Αἴγινα.
Ὁ ναὸς τῆς Ἀφαιάς.

θῶς καὶ σήμερον, τὰ ἔκτισαν μὲ
τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης.

Δ' ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκουν καὶ
αἱ νῆσοι Σαλαμῖς καὶ Αἴγινα.

Ἡ **Σαλαμῖς** (κοινῶς Κούλου-
ρη) ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ
κλείει ἀπὸ Νότου τὸν κόλπον τῆς
Ἑλευσίνος. Ἡ εἰσόδος εἰς τὸν κόλ-
πον γίνεται ἀπὸ τὰ δύο στενὰ
ποῦ ὑπάρχουν, ἓν πρὸς τὴν Ἀτ-
τικὴν (στενὸν Κερατσινίου) καὶ
ἄλλο πρὸς τὴν Μεγαρίδα (Πέρα-
μα, πλάτ. 500 μ.). Εἰς τὸ στενὸν
τοῦ Κερατσινίου τὸ 480 π.Χ. οἱ

32. Αἰγίων (Κακοσάλεσι). Αἱ χορικά τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὰς πανηγύρεις χο-
ρεύουν εἰς τὰ προαύλια τῶν ναῶν ἢ εἰς ἀνοικτούς χώρους.

(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

Ἕλληνες ἐνίκησαν τὸν τριπλάσιον στόλον τοῦ Ξέρξου. Ἐδῶ εἶναι σήμερον ὁ ναύσταθμος τοῦ Βασιλικοῦ μας Ναυτικοῦ.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν γυμνὴ ἀπὸ δάση. Τὰ μόνα προϊόντα της εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀλίγα σιτηρά. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους της (17.000) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν ἢ ἐργάζονται εἰς τὸν Βασιλικὸν Ναύσταθμον.

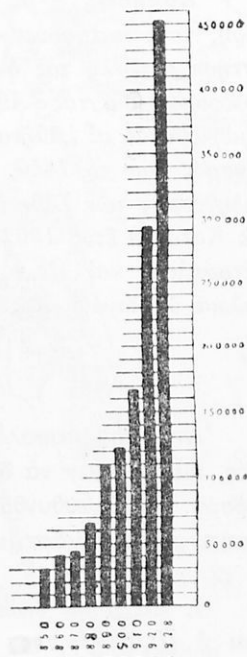
Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου (11.000 κάτοικοι) ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Ἡ **Αἴγινα** στολίζεται μὲ ὠραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ εἶναι τόπος παραθερισμοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν σπόγγων, εἰς τὴν κατασκευὴν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰγίνης ἔχει 5.000 κατοίκους, ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 9.500.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Ὅρια. Μορφή τοῦ ἐδάφους. — Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ τριγωνικὴν χερσόνησον, ἢ ὁποῖα πρὸς Βορρᾶν ἔχει ὡς ὄριον τὴν ὄροσειράν Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος, πρὸς Νότον δὲ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.

Ἀλλαι μικρότεραι ὄροσεῖραι ἐκτείνονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις (ἡ Πεντέλη ἀπὸ Δ πρὸς Α, ὁ Αἰγάλεως καὶ ὁ Ὑμηττὸς ἀπὸ Β πρὸς Ν). Αἱ ὄροσεῖραι αὗται διαιροῦν τὴν Ἀττικὴν εἰς διάφορα λεκανοπέδια, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς τὴν θάλασσαν· ἀποτελοῦν μικρὰς πεδιάδας, τὰς ὁποίας διακρίνομεν μὲ τὰ ὀνόματα: τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐλευσίως, τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Μεσογειῶν καὶ τῶν Μεγάρων. Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ὑψώνονται τὰ ὄρη τῆς Λαυρεωτικῆς.

[33. Πῶς ἡῤῥῆσεν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ διάστημα 80 ἐτῶν.

2. Ἡ θέσις καὶ αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ

τῆς Ἀττικῆς. — Ἡ Ἀττικὴ φημίζεται διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς. Αἱ μαγευτικαὶ ἄκται, ὁ γαλανὸς οὐρανός, τὰ χρώματα, μὲ τὰ ὁποῖα βάφονται κατὰ τὴν δύσιν τὰ βουνὰ τῆς, κάμνουν τὴν Ἀττικὴν μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας περιοχὰς ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης.

Τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, τῆς ἀμπελουργίας καὶ τῆς ὀρυκτωρυχίας εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι ὀλίγα. Ἄρα ἡ Ἀττικὴ δὲν ἔχει μεγάλον φυσικὸν πλοῦτον. Ἐχει ὅμως καλὴν γεωγραφικὴν θέσιν, δηλ. θέσιν κεντρικὴν καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον ἔχει δὲ καὶ ἐξαιρετον λιμένα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιαγράφησε τὴν Ἀττικὴν καὶ σημείωσε τὰ ὄρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιότερας πόλεις τῆς. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηροδρόμοι ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας. — 3. Παρατήρησε εἰς τὸ σχῆμα 33, πῶς ἐμεγάλωσαν αἱ Ἀθῆναι εἰς τὸ διάστημα 80 ἐτῶν. Πόσος ἦτο ὁ πληθυσμὸς τῶν 1850, τὸ 1900 καὶ τὸ 1928; Μεταξὺ ποίων ἐτῶν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐμεγάλωσε περισσότερον; Ξεύρεις διατί; — 4. Κατὰ τὸ ἔτος 1961 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατέπλευσαν 9934 ἀτμόπλοια καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης 1498. Πόσα ἀτμόπλοια ἀναλογοῦν εἰς ἐκάστην ἡμέραν;

2. Ἡ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου, ὅταν ὁ ὀρίζων εἶναι καθαρὸς, ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀπέναντι βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Πρὶν διευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ὥς παρατηρήσωμεν εἰς τὸν χάρτην.

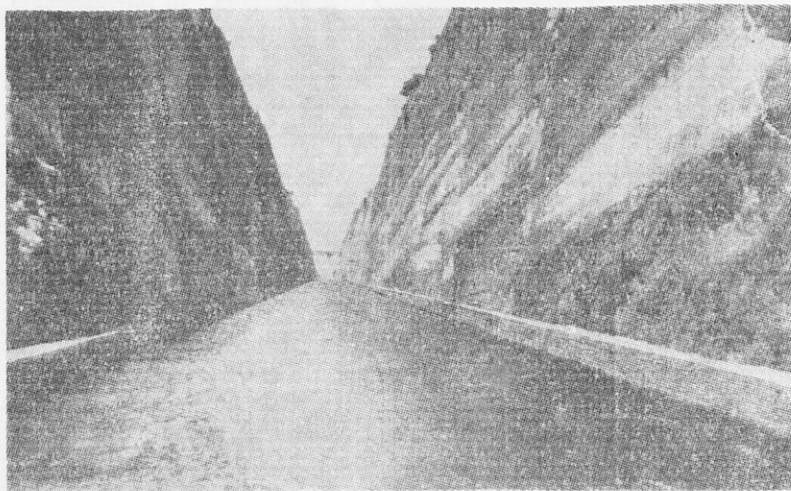
1. Εἰς ποίαν διέθνησιν ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα σου εὐρίσκεται ἡ Πελοπόννησος; — 2. Ποῖα πελάγη περιβρέχουν τὴν Πελοπόννησον; Ποῖος κόλπος τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ποῖος ἀπὸ τὴν ἄλλην Στερεὰν Ἑλλάδα; Ποίους ἄλλους κόλπους σχηματίζουν τὰ πελάγη αὐτὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον; — 3. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας

ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη; — 8. Ὀνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Πελοποννήσου. Ποῖον εἶναι τὸ ὕψος των ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιοχῆς σας; — 9. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλύτερους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου. Πόθεν πηγάζει ἕκαστος καὶ ποῦ ἐκβάλλει; — 10. Ποῦ ὑπάρχουν λίμναι; — 11. Ποίους τόπους τῆς Πελοποννήσου γνωρίζεις ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν; Ποίας πόλεις; Εὗρέ τας εἰς τὸν χάρτην.

Α'. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τὸ ὄνομα τῆς ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν ἀπὸ ἑνα πανάρχαιον βασιλέα τῆς, τὸν Πέλοπα. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πράγματι ν ἦ σ ο ς, ἐνῶ πρωτύτερα ἦτο μόνον κατ' ὄνομα.

Ἡ τομή τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε τὸ 1893. Ἔσκαψαν δηλαδὴ εἰς τὸν Ἰσθμὸν μίαν βαθεῖαν αὐλάκα (διώρυγα) καὶ ἤνωσαν τὸν Σαρωνικὸν μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἔτσι τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα πρωτύτερα ἔπρεπε νὰ κάμνουν τὸν γύρον τῆς Πελοποννήσου, τώρα περνοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

35. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου.

Τὸ μήκος τῆς διώρυγος εἶναι 6.300 μέτρα, τὸ πλάτος τῆς 25 μ. καὶ τὸ βάθος τῆς 8 μ. (κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης).

Ἡ κίνησις εἰς τὴν διώρυγα εἶναι μεγάλη. Ὑπελογίσθη, ὅτι κάθε ἡμέραν περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ περίπου 20 ἀτμόπλοια καὶ 4 ἱστιοφόρα.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΛΑΦΟΥΣ

Ὅπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὄρεινόν. Ἄν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ διακρίνωμεν, ὅτι αἱ ὄροσειραὶ τῆς εἰς μὲν τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικὸν μέρος διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τρία μεγάλα ὄρη, ὁ **Ἑρύμανθος**, τὰ **Ἀροάνια** (Χελμός) καὶ ἡ **Κυλλήνη**. Αἱ κορυφαὶ των φθάνουν εἰς ὕψη 2.200 - 2.300 μέτρων. Ἀπὸ τὰ ὄρη αὐτὰ διακλαδίζονται πρὸς Βορρᾶν μὲν τὸ **Παναχαϊκὸν** (Βοδιάς), πρὸς Νότον δὲ δύο ὄροσειραὶ, τὸ **Ἀρτεμίσιον** καὶ τὸ **Μαίναλον**. Αἱ ὄροσειραὶ αὐταὶ περικλείουν μεταξὺ των ἓν ὑψηλὸν ὄροπέδιον. Ὡς συνέχειά των εἶναι νοτιώτερον ὁ **Πάρνων**, ὁ ὁποῖος ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριο τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται **Μαλέας**.

Πρὸς Δυσμᾶς τῶν ὁρέων αὐτῶν ἐκτείνεται μία ἄλλη ὄροσειρά, ἡ ὁποία ἀρχίζει μὲ τὸ **Λύκαιον** καὶ τὰ **Νόμια** ὄρη καὶ τελειώνει μὲ τὸν **Ταῦγετον**. Τὸ ὄρος αὐτὸ ἔχει τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς Πελοποννήσου (2400 μ.) καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριο **Ταίναρον**.

Τέλος, χαμηλὰ ὄρη (**Ἰθώμη**, **Μαθίας**) ὑψώνονται εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν χερσόνησον, τὴν Μεσσηνιακὴν. Αὕτη καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριο **Ἀκρίτας**.

Τὰ ὄρη τῆς βορειοανατολικῆς Πελοποννήσου (**Ἀραχναῖον**, **Δίδυμον**) εἶναι χαμηλὰ καὶ ἔχουν διευθύνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν σειραὶ ἀπὸ ὑψηλὰ ὄροπέδια (τῆς Τριπόλεως, τῆς Μεγαλοπόλεως).

Χαμηλαὶ πεδινὰ ἐκτάσεις ὑπάρχουν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια (**Ἡλεία**) καὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ σχηματίζονται μικραὶ, ἀλλ' εὐφοροὶ πεδιάδες: ἡ Ἀργολικὴ, ἡ Λακωνικὴ καὶ ἡ Μεσσηνιακὴ. Τέλος στενὴ παραλιακὴ λωρὶς ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ **Ἀλφειός**. Ἄλλοι σχετικῶς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ **Πηνειός** καὶ ὁ **Πάμισος**. Οἱ ποταμοὶ αὗτοὶ ρέουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου. Ἀντιθέτως, ὁ **Ἰναχος** ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ρεεῖ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἔχει τόσον ὀλίγα ὕδατα, ὥστε δὲν κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Γενικῶς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, μόλις φθάνει τὸ ἥμισυ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἄν δηλ. ἀφήσωμεν ἀνοικτὰ εἰς τὸ ὑπαιθρον δύο ἐντελῶς ὅμοια δοχεῖα, ἓν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλο εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον θὰ μοζευθῇ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς μὲν τὸ πρῶτον δοχεῖον θὰ ἔχη ὕψος 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰς δὲ τὸ δεύτερον 92 ἑκατοστῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐρίσκομεν, ὅτι τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς

εἰς τὰς Ἀθήνας	εἶναι	40 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου			
» τὸ Ναύπλιον	»	50	»	»	»
» τὴν Τρίπολιν	»	80	»	»	»
» τὰς Καλάμας	»	84	»	»	»
» τὴν Κυπαρισσίαν	»	92	»	»	»
» τὴν Δημητσάναν	»	110	»	»	»
» τὴν Ζάκυνθον	»	112	»	»	»
» τὴν Κέρκυραν	»	120	»	»	»

Ἀπὸ ποίους λόγους προέρχεται τοῦτο;

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν χειμῶνα φυσοῦν πότε οἱ βόρειοι ἢ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι καὶ πότε οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι. Οἱ πρῶτοι εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροί· οἱ δεύτεροι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶναι ὑγροὶ καὶ φέρουν βροχάς. Αἱ ὑψηλαὶ ὁμως ὄροσειραί, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, ἀναγκάζουν τοὺς νοτιοδυτικούς καὶ τοὺς νοτίους ἀνέμους νὰ ἀνέλθουν ὑψηλότερα. Ἐνῶ λοιπὸν ἀνέρχονται, φθάνουν εἰς ψυχρότερα στρώματα ἀέρος καὶ ψύχονται· ἐκεῖ οἱ ὕδρα-

τμοί των συμπυκνώνονται, υδροποιούνται και πίπτουν ως βροχή. Δι' αὐτὸ γενικῶς εἰς τὰ βουνὰ πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγὰς των εἰς αὐτά. Ἀλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὄροσει-
 ρὰς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὑδρατμῶν.

36. Πῶς σχηματίζεται
 ἡ βροχὴ εἰς τὰ βουνά.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμούς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ εἶναι πτωχοτέρα. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ σπουδαιότερα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν.

Μᾶς εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὑλῶν, τὰς ὁποίας συμπαρασύρουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφορτῶνουν εἰς τὰς ἐκβολὰς των καὶ με αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεκτείνουν τὴν παραλίαν. Ἔτσι ὁ Ἀλφειὸς ἐσχημάτισεν εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν μεγάλην ἀμμώδη ἑκτασιν, τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουλινίτσης. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ ἀβαθεῖ νερά οἱ ἰχθύες ἀποθέτουν ἡσυχῶς καὶ ἀσφαλῶς τὰ αὐγά των καὶ ἐν γένει ζοῦν με ἄνεσιν, αἱ λιμνοθάλασσαι εἶναι τὰ καταλληλότερα μέρη διὰ τὴν ἰχθυοπαραγωγήν. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν ὑπάρχει ἰχθυοτροφεῖον, ὅπου ψαρεύουν κεφάλους, χέλια καὶ ἄλλα ψάρια εἰς μεγάλας ποσότητας.

Ἐκτὸς αὐτοῦ, οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου με τὰς πλημμύρας των ἐσκέπασαν τὰ χαμηλὰ μέρη, ὅσα ἦσαν πλησίον εἰς τὰς ὄχθας των, με ἄφθονον ἰλύν. Ἔτσι ἐδημιούργησαν ἐκεῖ εὐφορα βαθύπεδα.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, δὲν φέρουν μόνον βροχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἔχουν ἐπίδρασιν εὐνοϊκὴν εἰς τὸ κλίμα τῶν παραλίων μερῶν της.

Ὅταν λουώμεθα εἰς τὴν θάλασσαν, παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ νερά θερμαίνονται ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ἀργότερα παρὰ ἡ ξηρά, ἀλλὰ καὶ ἀρ-

γότερα ψύχονται. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἶναι δροσεροὶ μὲν κατὰ τὸ θέρος, θερμοὶ δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα· ὥστε τὰ παράλια μέρη ἔχουν γενικῶς δροσερὸν θέρος καὶ γλυκὺν χειμῶνα. Τοιοῦτο κλίμα λέγεται **θαλάσσιον**.

Τὸ ἐσωτερικὸν ὁμῶς τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τὸ περιβάλλουν ὑψηλὰ βουνά. Αὐτὰ ἐμποδίζουν τοὺς θαλασσίους ἀνέμους νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ νὰ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸ ὁ χειμῶν ἐκεῖ εἶναι πολὺ ψυχρὸς, θὰ ἦτο δὲ καὶ τὸ θέρος πάρα πολὺ θερμὸν, ἂν δὲν ἦσαν τὰ ὀροπέδια τοῦ ἐσωτερικοῦ πολὺ ὑψηλὰ (650 - 700 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Ὅταν ἓνας τόπος ἔχη τὸν μὲν χειμῶνα ψυχρόν, τὸ δὲ θέρος θερμὸν, λέγομεν, ὅτι ἔχει κλίμα **ἡπειρωτικόν**.

Ἀπὸ ὅσα εἵπομεν συμπεραίνομεν τὰ ἑξῆς :

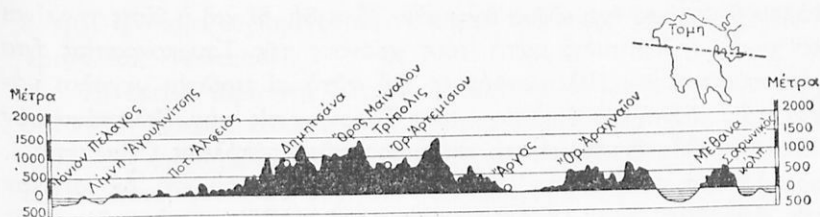
1) Ὅσον πλησιέστερα πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ἓνας τόπος, τόσον θερμότερον χειμῶνα καὶ δροσερώτερον θέρος ἔχει· καὶ 2) ὅσον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κεῖται ἓνας τόπος, τόσον ψυχρότερος εἶναι.

Ἡ Πελοπόννησος λοιπόν, ἂν καὶ βρέχεται ὀλόγυρα ἀπὸ θάλασσαν, δὲν ἔχει εἰς ὅλα τὰ μέρη της τὸ ἴδιον κλίμα. Τὸ κλίμα ὁμῶς, δηλ. ἡ θερμότης, οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ ὑγρασία, ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς ἀσχολίας καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων· δι' αὐτὸ θὰ ἐξετάσωμεν χωριστὰ τὴν κεντρικὴν καὶ χωριστὰ τὰς παραλιακὰς ζώνας τῆς Πελοποννήσου.

Ε'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

1. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ὅρη ὑψηλὰ περιβάλλουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς της. Καὶ τὰ μὲν βόρεια ὄρη (Ἐρύμανθος, Ἀροάνια, Κυλλήνη) κλείουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Βορρᾶ, ὥς νὰ ἀποτελοῦν τεῖχος ἀδιαπέραστον. Τὰ ὄρη ὁμῶς, τὰ ὅποια ὑψώνονται εἰς τὰς ἄλλας πλευράς της (Ἀρτεμίσιον, Πάρνων, Ταῦγετος, Νόμια), ἀφήνουν μεταξύ των χαμηλὰς διόδους. Ἀπὸ τὰς διόδους αὐτὰς διέρχονται αἱ ὁδοὶ τῆς συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, ἀμαξιταὶ ὁδοί).

37. Κάθετος τομή τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Δ. πρὸς Α.

Ἡ κεντρικὴ Πελοπόννησος μὲ τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα λέγεται **Ἀρκαδία**. Εἶναι χώρα ὑψηλὴ. Τὸ Μαίναλον ὄρος, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, χωρίζει τὴν Ἀρκαδίαν εἰς δύο λεκάνες : τὴν **λεκάνην τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας** καὶ τὴν **λεκάνην τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας**.

1. **Ἡ λεκάνη τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας** ἀποτελεῖ ὑψηλὸν ὀροπέδιον, τὸ ὀροπέδιον τῆς **Τριπόλεως** (ὕψος 650 - 700 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τὸ ὀροπέδιον αὐτὸ δὲν ἔχει διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατά του ἄλλοι μὲν σχηματίζουν ἔλη καὶ λίμνας (**Στυμφαλὶς**), ἄλλοι δὲ βυθίζονται εἰς καταβόθρας, δηλαδὴ εἰς χάσματα τῆς Γῆς καὶ ρέουν ὑπογείως. Ἔτσι ἡ λίμνη, τὴν ὁποῖαν τὰ ὕδατα ἐσχημάτιζαν ἄλλοτε εἰς τὴν **Φενεόν**, ἀπεξηράνθη. Διότι τὰ ὕδατά της μὲ τὴν πίεσιν των ἤνοιξαν τὴν καταβόθραν, ἡ ὁποία εἶχε φραχθῇ. Τώρα τὰ νερά ρέουν ὑπογείως καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ **Λάδωνος** ποταμοῦ. Καὶ τούτου δὲ τὰ ὕδατα χάνονται μέσα εἰς καταβόθρας καὶ πάλιν ἀναφαίνονται παρακάτω.

Καθὼς εἴπομεν, τὸ ὀροπέδιον ἔχει τραχὺν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὴν Τρίπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ θέρους καὶ χειμῶνος εἶναι ὀρεκτὰ μεγάλη (βαθμοὶ 18), δι' αὐτὸ οὔτε ἡ λεμονέα, οὔτε ἡ ἐλαία ἢ μποροῦν νὰ ἀνθέξουν. Εὐδοκιμοῦν ὅμως τὰ σιτηρά, ἡ ἄμπελος καὶ τὰ γεώμηλα. Προπάντων φημίζονται τὰ κρασιὰ τῆς Τεγέας.

Ἐπειδὴ τὸ ὀροπέδιον εἶναι ὀρεκτὰ ὑψηλόν, τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ πολλοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Τρίπολιν πρὸς παραθερισμόν. **Ἡ Τρίπολις** εἶναι κτισμένη εἰς τοὺς ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ Μαι-

νάλου ὄρους καὶ ἔχει κλίμα ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρική, ἡ Τρίπολις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ αἱ πρῶται μεγάλαι μάχαι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ 1821 ἔγιναν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Τριπόλεως (Βαλτέτσι).

Σήμερα ἡ Τρίπολις εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν τῆς Ἀρκαδίας. ἔχει 18.500 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ Ἄργος καὶ μὲ τὰς Καλάμας. Δρόμοι ἀμαξιτοὶ τὴν συνδέουν μὲ τὰς κυριωτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἀρκαδίας καὶ μὲ τὴν Σπάρτην.

2. Ἡ δυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι πολὺ ὄρεινὴ (ὄρη τῆς Γορτυνίας) καὶ μόνον μίαν στενὴν καὶ μακρὰν λεκάνην περικλείει, τὴν **λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως**. Αὕτη διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ εἶναι χαμηλότερα ἀπὸ τὴν προηγουμένην (ὕψος 500 μ.). Τὰ ὕδατα τῆς λεκάνης αὐτῆς μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἀλφειοῦ· ἔτσι εὐρίσκουν διέξοδον μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ χύνονται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

Ἄλλοτε ἡ λεκάνη αὐτὴ ἦτο βυθὸς λίμνης καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἔδαφός της ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοῦς καὶ ἄμμου. Καὶ ἐδῶ παράγονται σιτηρὰ καὶ οἶνοι. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Μεγαλόπολις** (2.500

38. Δημητσάνα, ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας.

κάτ.), ή όποία εύρίσκεται είς τό μέσον τής σιδηροδρομικής γραμμής Τριπόλεως - Καλαμών.

Τά όρεινά μέρη τής δυτικής 'Αρκαδίας (έπαρχίας **Γορτυνίας**) δέν έχουν άρκετά καλλιεργήσιμα μέρη. Δι' αυτό πολλοί από τούς κατοίκους άποδημοϋν είς άλλας πόλεις και έπιδίδονται είς τās τέχνas και τό έμπόριον. Από τās πολλās κόμαs τής Γορτυνίας άναφέρομεν τὰ **Λαγκάδια** (2.000 κάτ.) και τήν **Δημητσάναν** (1.500), ή ό-

ποία εύρίσκεται είς ύψος 1 000 μ. και είναι πατρίς του έθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε' και του Παλαιών Πατρών Γερμανού. Αύτη είχε επί Τουρκοκρατίας περίφημον Σχολήν με μεγάλην βιβλιοθήκην, κατά τόν ιερόν δέ 'Αγώνα είχε 14 πυριτιδομύλους, οί όποιοι είργάζοντο νυχθημερόν, διά νά έφοδιάζουν πυρίτιδα είς τούς 'Ελληνας που έπολέμουν.

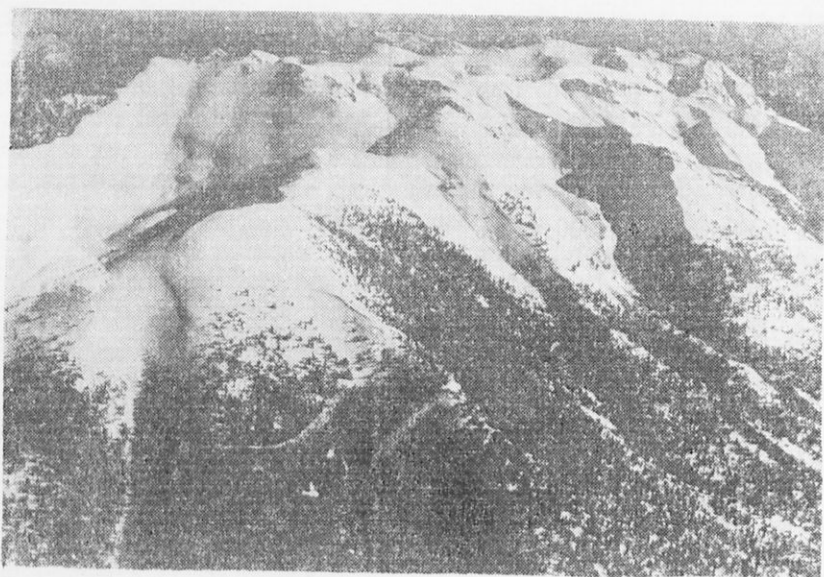

39. Δρόμος είς έν χωρίον τής 'Αρκαδίας (τὰ Μαγούλιανα) με ώραίους έξώστας.

3. Τὰ όρη τής 'Αρκαδίας.

Τά βόρεια 'Αρκαδικά όρη ('Ερύμανθος ή 'Ολωνός, 'Αροάνια ή Χελμός, Κυλλήνη ή Ζήρια) άποτελοϋν ένα συμπαγή όγκον. Κατά τό πλείστον άποτελοϋνται από άσβεστόλιθον και παρουσιάζουν άποτόμους κλιτύs και βαθείas χαράδρας και βάραθρα. Είς μίαν άπότομον κλιτύν του Χελμού μία πηγή πίπτει από ύψος 200 μέτρων ως καταρράκτηs (ύδατα τής **Στυγός**, κοινώς Μαυρονέρι).

Γενικώς τὰ όρη τής 'Αρκαδίας δέχονται πολλās βροχάς και δι' αυτό είναι γεμάτα από πηγάς και από δάση. Είς τὰ χαμηλότερα μέρη (έως ύψος 700 μέτρων) φυτρώνουν ή πεύκη, ή κυπάρισσος και ή βαλανιδέα. Από 700 μ. έως 900 μ. εύδοκιμεί ή δρύs και ή καστανέα. Τέλος από 900 μ. έως 1900 μ. τὰ δάση άποτελοϋνται μόνον από έλάτην, όξυάν και ύψηλήν πεύκην (ή πεύκην Αυστριακήν). Πέραν από τήν ζώνην αύτήν τό ψύχος είναι τόσον δριμύ, ώστε κανέν

40. 'Ο Χελμός χιονισμένος, όπως φαίνεται από αεροπλάνο.

(Φωτογραφία Τοπογραφικής Ύψους. Ύψους. Συγκοινωνίας)

δένδρον δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ (Ἀλπικὴ ζώνη).

Περίφημον εἶναι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τὸ δάσος τῶν ἐλατῶν τῆς **Βυτίνης**, ὅπου εἰς ὕψος 1200 μ. ὑπάρχει σανατόριον.

Τὰ δάση αὐτὰ παρέχουν εἰς τοὺς κατοίκους ξυλείαν δι' οἰκοδομὴν καὶ διὰ καύσιμον ὕλην. Ἀλλὰ καὶ βοσκήν διὰ τὰ ποίμνια παρέχουν τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ πολλὰ πρόβατα καὶ αἰγες βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἄφθονα εἰς τὸν τόπον τὰ μαλλιά, αἱ γυναῖκες ὑφαίνουν τάπητας (χαλιά, ἀντρομίδες), τοὺς ὁποίους πωλοῦν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν Τρίπολιν μάλιστα ὑπάρχουν ἐργοστάσια φανελλοποιίας.

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Γύρω ἀπὸ τὸ ὄρεινόν αὐτὸ κέντρον αἱ ἄκται τῆς Πελοποννήσου πρὸς μὲν τὸ Αἰγαῖον εἶναι στεναὶ καὶ ἀπόκρημνοι, πρὸς δὲ τὸ

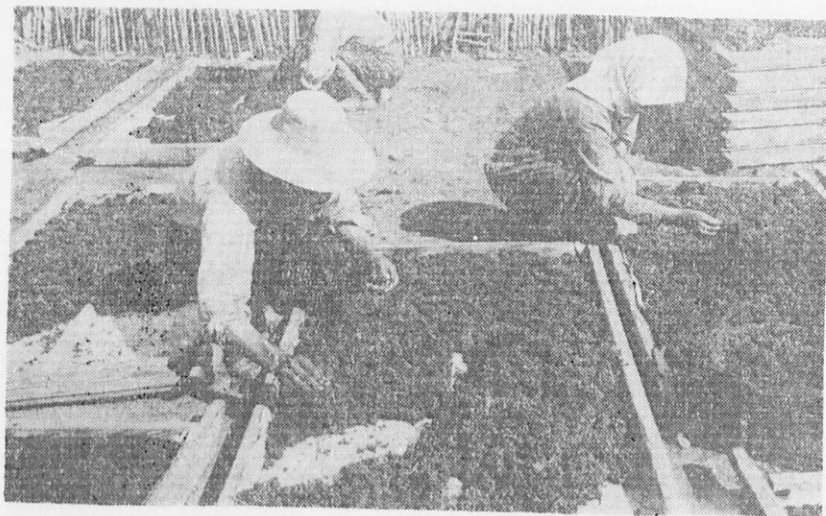
Ἰόνιον εἶναι πλατεῖαι καὶ χαμηλαί. Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὰ δυτικὰ καὶ τὰ βόρεια παράλια.

1. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει χαμηλὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς τοὺς ΝΔ ἀνέμους, ἔχουν δὲ διὰ τοῦτο κλίμα θαλάσσιον καὶ κανονικὰς καὶ ἀφθόνους βροχάς. Χιὼν σπανιώτατα πίπτει, διότι τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου προφυλάσσουν τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους ἀνέμους. Δι' ὅλα αὐτὰ ἡ βλάστησις εἰς τὴν πλευρὰν αὐτὴν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πλουσιωτάτη. Προπάντων εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ εἰς τὴν Ἠλείαν ὑπάρχουν ὠραιότατα δάση ἀπὸ δάφνας καὶ πικροδάφνας, μύρτους, σχίνους, ρεῖκια, σπάρτα καὶ ἄλλους θάμνους.

Τὸ ἔδαφος εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους εἶναι προσχωσιγενὲς καὶ ποτίζεται ἀπὸ μεγάλους σχετικῶς ποταμούς (Πηνειὸς καὶ Ἀλφειὸς εἰς τὴν Ἠλείαν, Πάμισος εἰς τὴν Μεσσηνίαν). Δι' αὐτὸ αἱ πεδιάδες αὐταὶ εἶναι εὐφορώταται καὶ κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανικῶν. Ἀρκετὰς ὅμως ἐκτάσεις καταλαμβάνουν καὶ οἱ ἀγροὶ τοῦ σίτου. Εἰς μερικὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας, ὅπου ὁ Πάμισος πλημμυρίζει, παράγονται ὄρυζα καὶ βάμβαξ. Τόσον δὲ γλυκὺ εἶναι τὸ κλίμα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὥστε εὐδοκимоῦν ἐκεῖ καὶ φυτὰ θερμῶν χωρῶν, καθὼς ὁ φοῖνις καὶ ἡ βανανέα. Μερικὰ μάλιστα ἔτη, ὠριμάζουν καὶ οἱ καρποὶ των. Ὡστε ὁλόκληρος ἡ Μεσσηνία ὁμοιάζει μὲ θανυάσιον κῆπον.

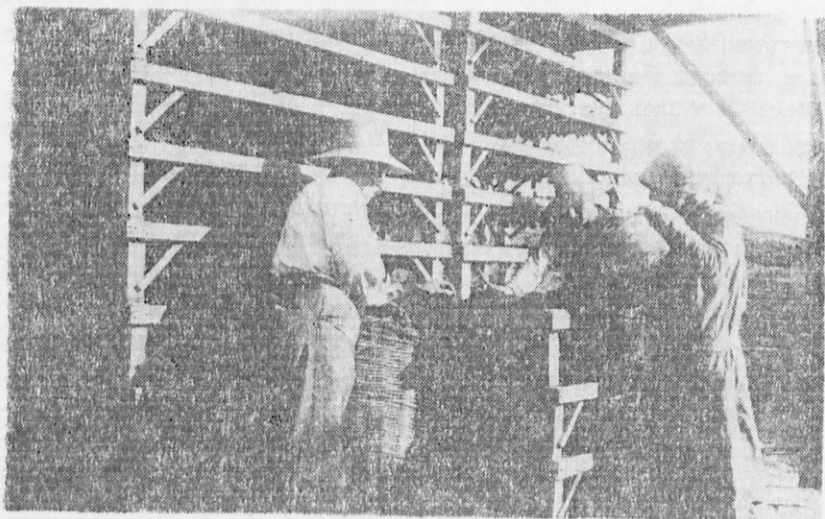
Πλουσία εἶναι ἡ βλάστησις καὶ εἰς τὴν Ἠλείαν, ὅπου ἐπίσης ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφιδαμπέλου. Ὑπάρχουν ὅμως ἐκεῖ καὶ μεγάλα λιβάδια, ὅπως εἰς τὴν **Ἀμαλιάδα** καὶ εἰς τὴν **Μανωλάδα**, ὅπου τρέφονται ἀγελάδες καὶ ἄλλα μεγάλα ζῶα, φημίζεται δὲ τὸ βούτυρον καὶ τὸ γιανούρι τῆς Μανωλάδας.

2. Εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου (**Κορινθία, Αἰγιάλεια, Ἀχαΐα**) ἡ παραλία εἶναι χαμηλὴ, ἀλλ' ὅχι καὶ πλατεῖα· ἀποτελεῖ παραλιακὴν λωρίδα, ἡ ὁποία εἶναι κατάφυτος ἀπὸ σταφιδαμπέλους καὶ ἐλαίας. Εἰς τὴν περιοχὴν μάλιστα τοῦ Αἰγίου καὶ

41. "Απλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἕνα ἁλώνι.

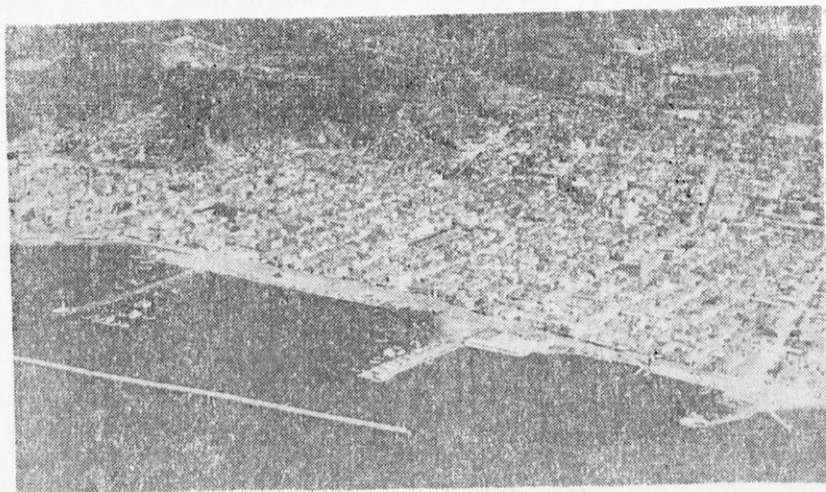
(Φωτογραφία Α. Σ. Ο.)

42. "Άλλοι ἀπλώνουν τὴν σταφίδα κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα
διὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ τὴν βροχὴν.

τῆς Κορίνθου παράγεται ἡ καλυτέρα σταφίς (κορινθιακή). Ἐκεῖ παράγεται καὶ ξανθὴ σουλτανίνα, τὴν ὁποίαν πωλοῦν καὶ νωπὴν ὡς σταφυλὴν.

Ὅλη λοιπὸν ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου πρὸς Δυσμὰς τοῦ Ἰσθμοῦ ἕως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Παμίσου ἀποτελεῖ ἓνα συνεχῆ καὶ ἀπέραντον ἀμπελῶνα σταφίδος, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι φυτευμένοι καὶ ἐλαῖαι καὶ πορτοκαλεῖαι καὶ συκαί.

43. Αἱ Πάτραι καὶ ὁ λιμὴν των ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Ὁ κεντρικὸς λιμὴν προφυλάσσεται μὲ ἓνα μεγάλον κυματοθραύστην.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

3. Ἡ σταφίς εἶναι τὸ κύριον προϊόν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Σμύρνης, δὲν γίνονται τόσοι καλαὶ σταφίδες. Δι' αὐτὸ ἡ κορινθιακὴ σταφίς πωλεῖται εἰς ξένας χώρας (Ἀγγλίαν, Ὁλλανδίαν, Γερμανίαν) εἰς πολὺ καλὴν τιμὴν.

Ὁ Αὐγουστος εἶναι ὁ μὴν τῆς ζωηροτέρας κινήσεως καὶ ἐργασίας εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου· τότε οἱ παραγωγοὶ τρυγοῦν καὶ ξηραίνουν τὴν σταφίδα, οἱ δὲ ἔμποροι τὴν μαζεύουν εἰς ἀποθήκας. Κατόπιν τὴν συσκευάζουν εἰς κιβώτια καὶ σάκ-

κους, τὴν φορτῶνουν εἰς πλοῖα καὶ τὴν ἐξάγου εἰς ξένας ἀγοράς (ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον).

Κύριοι λιμένες ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος εἶναι αἱ **Πάτραι**, αἱ **Καλάμαι**, τὸ **Αἶγιον** καὶ τὸ **Κατάκωλον**. (Ὅρισατε τὴν θέσιν των ἐπὶ τοῦ χάρτου). Ἐπειδὴ ὅμως ὅλη ἡ σταφὶς μας δὲν ἐξοδεύεται εἰς τὰς ξένας ἀγοράς, δι' αὐτὸ εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἶγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου ἀπὸ τὴν σταφίδα παράγουν οἶνόπνευμα καὶ ποτά.

44. Ἀποψὶς τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν λιμένα.

4. Ἄλλα ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ σῦκα, αἱ ἐλαῖαι καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ σταφύλια. Καὶ αὐτά, προπάντων τὰ σῦκα καὶ τὰς ἐλαίας τῶν Καλαμῶν, τὰ ἐξάγουν καὶ τὰ πωλοῦν καὶ εἰς ξένους τόπους.

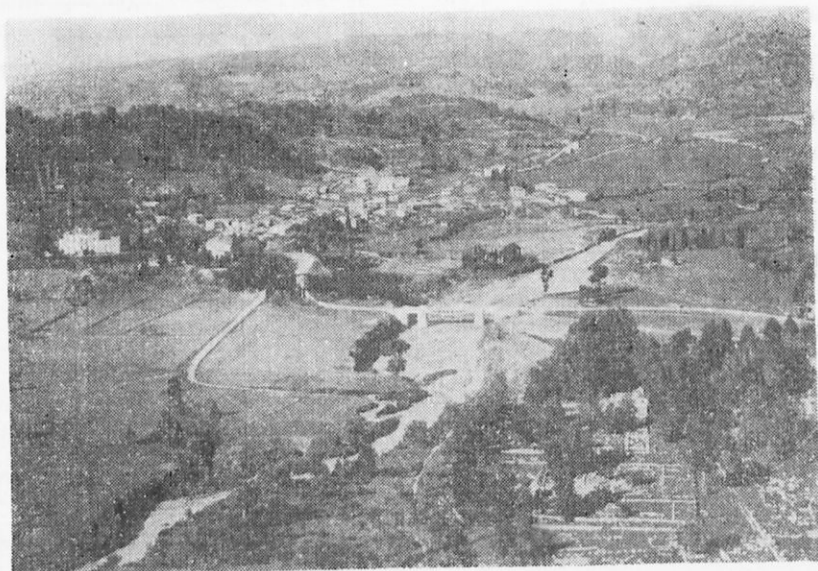
Εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ μορεῶνες. Μὲ τὰ φύλλα τῆς μορέας οἱ κάτοικοι τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς Καλάμας ὑπάρχουν μεταξουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸ Αἶγιον λειτουργοῦν καὶ ἐργοστάσια χαρτοποιίας, διότι ἔχουν ἄφθονα νερὰ (Γλαῦκος, Σελινοῦς), τὰ

ὅποια χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Τὸ ὕλικόν ὅμως τὸ φέρουν ἀπὸ ξένους τόπους, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα δάση. Ἐκεῖ μὲ μηχανήματα κόπτουν τὰ ξύλα, τὰ δὲ πριονίδια τὰ ἀλέθουν εἰς τὸ νερὸ καὶ τὰ μεταβάλλουν εἰς πολτόν. Ἀπὸ τὸν πολτόν αὐτὸν γίνεται τὸ χαρτί, εἰς τὸ ὅποιον γράφομεν. Τὸ χαρτί τῶν τετραδίων μας εἶναι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου.

Ἀπὸ ὅσα εἵπομεν, ἐννοοῦμεν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν διὰ τοῦτο αἱ πόλεις αὗται ἔχουν πολλοὺς κατοίκους (**Πάτραι** 95.000, **Καλάμαι** 39.000, **Πύργος** 20.500, **Αἴγιον** 18.000 κατοίκους).

5. Αἱ Πάτραι εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐμπορικωτέρας καὶ ὠραιότερας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἔχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ μέγα ἐργοστάσιον, τὸ ὅποιον κινεῖται μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ **Γλαύκου** καὶ

45. Ἡ Ὀλυμπία, ἀπὸ ἀεροπλάνου. Δεξιὰ τὰ ἐρεῖπια ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ναοὺς, εἰς τὸ μέσον ὁ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

(Φωτογραφ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

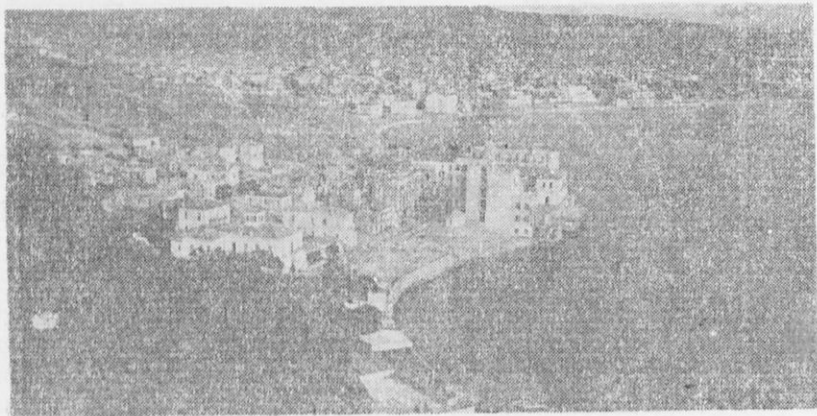

46. Ἐρείπια ἀπὸ ἑνα ναὸν
τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου.
(Φωτογρ. Μ. Χρυσάκη)

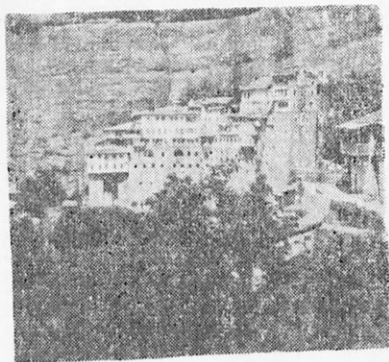
παράγει ἡλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὴν κίνησιν. Ἔχει καὶ μεγάλον τεχνητὸν λιμένα, εἰς τὸν ὁποῖον προσεγγίζουν καὶ ξένα πλοῖα. Δι' αὐτὸ ἔχει κατ' εὐθείαν συγκαινωνίαν καὶ μὲ ξένα μέρη.

Τεχνητὸς καὶ ἄρκετὰ εὐρύχωρος εἶναι καὶ ὁ λιμὴν τῶν **Καλαμῶν**. εἶναι ὁ δεῦτερος λιμὴν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν κίνησιν. Δύο λεωφόροι συνδέουν τὸν λιμένα μὲ τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπέχει 1.500 μέτρα ἀπὸ τὴν παραλίαν.

Ὁ Πύργος εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον μεγάλης σταφιδοφόρου πεδιάδος καὶ ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν· δι' αὐτὸ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὸ **Κατάκωλον**, μὲ τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ διακλάδωσιν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἄλλη διακλάδωσις ἀπὸ τὸν Πύργον διευθύνεται πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τελειώνει εἰς ἓν κατάφυτον τοπίον. Ἐκεῖ εἶναι ἡ ἀρχαία **Ὀλυμπία**, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐγίνοντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας φυλάσσονται ὠραῖο-

47. Τὸ Λουτράκι. Ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα τῶν βράχων ἀναβλύζουν θερμὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἱαματικὴν δύναμιν (πηγαὶ ἱαματικά).

48. Τὸ Μέγα Σπήλαιον, παλαιὸν μοναστήριον, κτισμένον εἰς τὰ τοιχώματα ἑνὸς βράχου. Ἐκάθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1934 καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου.

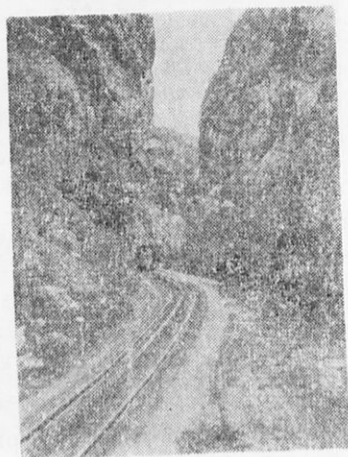
θέατρα κλπ.). Αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι ἡ Κόρινθος τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ἀπέναντι τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἀνεπτύχθη τὸ **Λουτράκι**, ὡς ὠραία λουτρόπολις.

Ἄλλα κέντρα παραγωγῆς σταφίδος εἶναι ἡ **Σικυωνία (Κιάτο)** (6.000 κάτ.) καὶ τὸ **Ευλόκαστρον** (4.000) εἰς τὴν Κορινθίαν, ἡ **Ἀμαλιάς** (15.000), ἡ **Γαστούνη** (4.000) καὶ τὰ **Λεχαινά** (3.500) εἰς τὴν Ἠλείαν, ἡ **Κυπαρισσία** (5.000), οἱ **Γαργαλιάνοι** (7.000) καὶ τὰ **Φιλιατρά** (7.000) εἰς τὴν Τριφυλίαν, ἡ **Μεσσήνη** ἢ **Νησί** (8.000), ἡ **Πύλος** (2.500) τὸ **Μελιγαλά** (2.000) καὶ τὸ **Ζευγολατιὸ** εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἄλλαι μεγάλαι γεωργικαὶ κωμοπόλεις.

Ἐν γένει ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἠλεία καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἕνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους των, ἔχουν πολλὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις, εἶναι αἱ πυκνότε-
ρον κατ' ὀφ' ἑαυτὰ καὶ

τατα ἀγάλματα, τὰ ὅποια εὐρέθησαν ἐκεῖ, καθὼς ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.

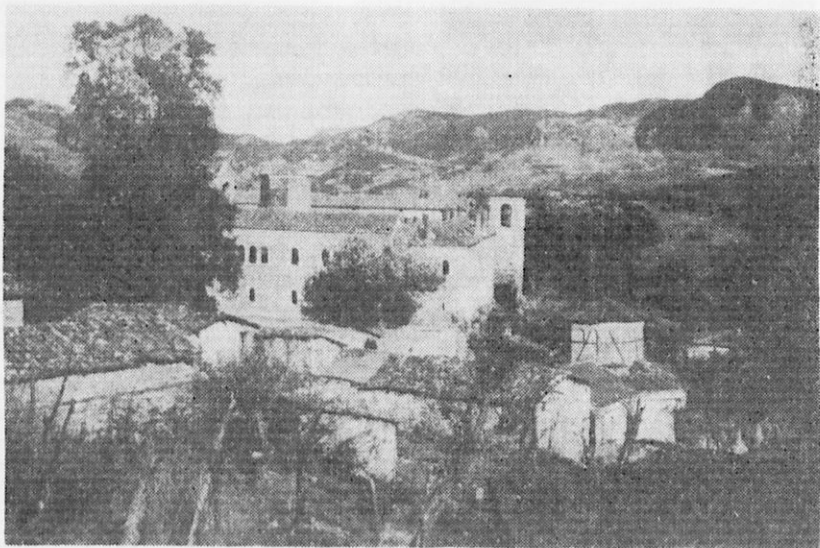
Κέντρον παραγωγῆς καὶ συσκευασίας σταφίδος εἶναι καὶ ἡ **Κόρινθος** (16.000), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ κορινθιακὴ σταφίς. Ἡ πόλις κεῖται πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Τὸ 1928 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμοὺς καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου με ἀντισεισμικὰς οἰκοδομὰς. Ἡ Παλαιὰ Κόρινθος ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν παραλίαν καὶ ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα (ναοὺς, ἀγοράς,

49. Ὁ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρυτῶν.

π λ ο υ σ ι ώ τ ε ρ α ι ἀπὸ ὅλας ἀπὸ τὰς ἄλλας χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὰ βόρεια ὅμως τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει μία ὄρεινὴ περιοχή, ἡ ὁποία εἶναι μὲν πτωχή, ἀλλ' ὀνομαστὴ εἰς τὴν νέαν μας ἱστορίαν· εἶναι ἡ περιοχή τῶν **Καλαβρύτων** μὲ τὰς ἱερὰς Μονὰς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἀπὸ ὅπου ἤρχισεν ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους μας. Διότι πρῶτοι οἱ Καλαβρυτινοὶ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐκήρυξαν τὴν 25 Μαρτίου 1821 τὴν Ἐπανάστασιν καὶ πρῶτα τὰ Καλάβρυτα ἠλευθερώθη-

50. Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας.

σαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δι' αὐτὸ πολλοὶ σήμερον ἐπισκέπτονται τὴν Μονὴν αὐτήν, ὅπου φυλάσσεται τὸ λάβαρον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος.

Τὸ ταξεῖδι ἕως τὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ τὸν ὁδοντωτὸν σιδηρόδρομον, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ **Διακοφτὸ** (πλησίον τοῦ Αἰγίου)· ἀπὸ ἐκεῖ ἕως τὴν Μονὴν συνεχίζεται μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Εἶναι δὲ καὶ ἡ θέσις, ὅπου εὐρίσκεται ἡ Μονή, μαγευτικὴ.

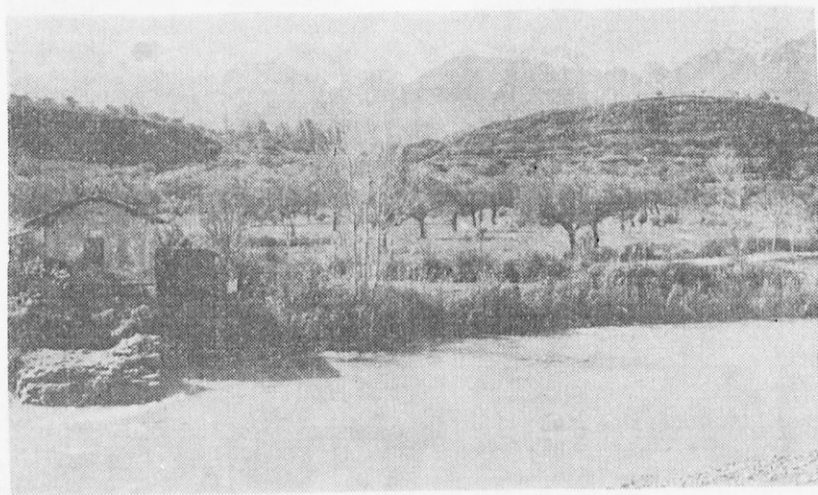
Ἱστορικὴ εἶναι καὶ ἡ περιοχή τῆς **Πύλου** εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας. Ἐκεῖ εἶναι τὸ **Μανιάκι**, ὅπου ὁ ἀτρόμητος Παπαφλέσσας ἔπεσε τὸ 1825 μὲ τοὺς τριακοσίους του, ὅπως ὁ Λεω-

νίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸν εὐρύχωρον δὲ λιμένα τῆς Πύλου οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμβραήμ καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου διευκολύνει ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν Κόρινθον προχωρεῖ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Πύργου φθάνει εἰς τὰς Καλάμας. Ἄλλη πάλιν γραμμὴ διασχίζει τὴν Πελοπόννησον διαγωνίως. Αὕτῃ συνδέει τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Καλάμας διὰ τῆς Τριπόλεως. Καθὼς δὲ εἶδομεν, καὶ βοηθητικαὶ γραμμαὶ συνδέουν μερικοὺς τόπους μὲ τὰς κυρίας σιδηροδρομικὰς γραμμάς, καθὼς τὰ Καλάβρυτα, τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ Κατάκωλον, τὴν Κυπαρισσίαν κλπ. Ὡστε ἡ Πελοπόννησος ἔχει καλὴν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν· ἔχει δὲ καὶ πυκνὴν συγκοινωνίαν μὲ αὐτοκίνητα.

3. Ἡ ΝΟΤΙΑ ΠΛΑΥΡΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ὁ Ταῦγετος ἀπὸ τὸ ἓν μέρος καὶ ὁ Πάρνων ἀπὸ τὸ ἄλλο περιβάλλουν τὴν πλατείαν κοιλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ρεῖ ὁ Εὐρώτας ποταμός. Ἡ κοιλὰς αὕτῃ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἀ-

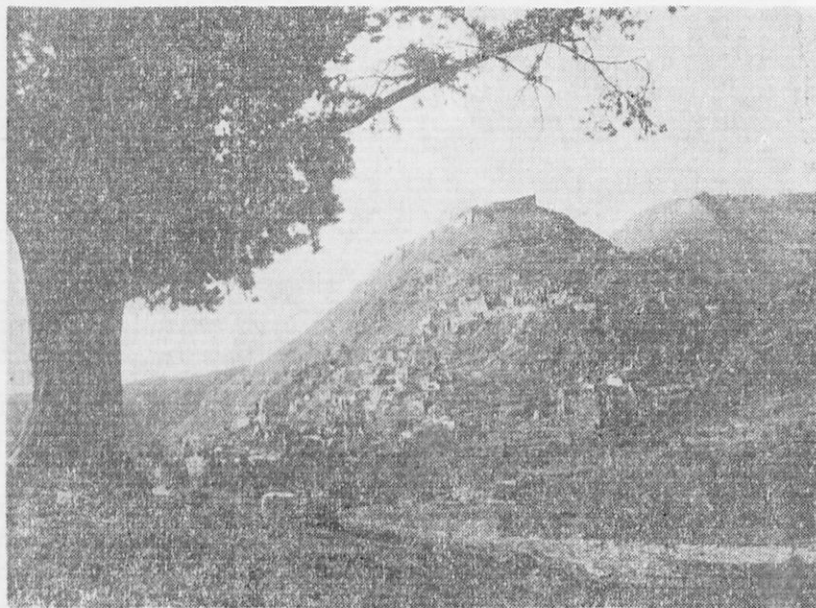

51. Ἡ κοιλάς τοῦ Εὐρώτα μὲ τὸν Ταῦγετον εἰς τὸ βάθος.

ποτελεῖ συνέχειαν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλοπόλεως. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔδαφος ἔγινεν ἀπὸ προσχώσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τοὺς νοτίους ἀνέμους, ἔχει θαλάσσιον κλίμα καὶ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας, μορεῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας.

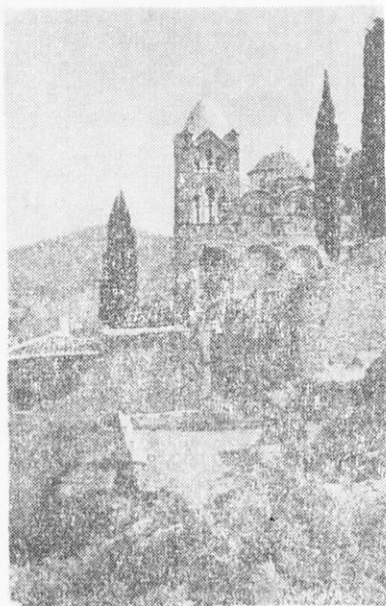
Κέντρον τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ **Σπάρτη**. Ἡ σημερινὴ πόλις εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔχει 10.000 κατοίκους. Ἔχει λαμπρὰν ρυμοτομίαν καὶ ὠραίους κήπους. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ μόνον δύο αὐτοκινητικαὶ γραμμαὶ τὴν συνδέουν μὲ τὴν Τρίπολιν καὶ μετὰς Καλάμας καὶ μὲ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου.

Ἐνῶ δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν **Σπάρτην** ὀλίγα μόνον ἵχνη ἔμειναν, ὅχι μακρὰν ἀπὸ αὐτὴν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταῦγέτου σφύζεται ὁλόκληρος νεκρὰ πόλις μὲ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ τὰς ὠραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς. Εἶναι ὁ **Μυστράς**, ἡ δοξασμένη

52. Ὁ Μυστράς. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου εἶναι τὸ κάστρον, εἰς τὰς κλιτύς τὰ σπίτια καὶ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων.

(Φωτογραφία « Σφίγξ »)

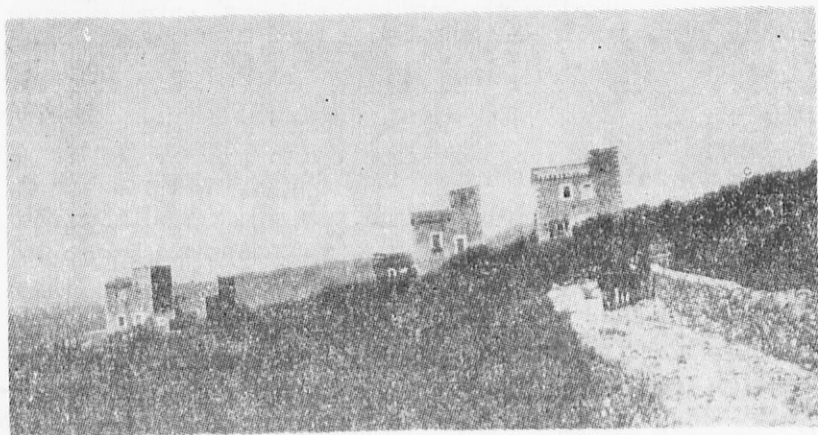
53. Ἡ Παντάνασσα, θαυμα-
σία ἐκκλησία τοῦ Μυστρά.

πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μορέως.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς εὐφόρου πε-
διάδος ὑπάρχουν ὠραιότατα χω-
ρία. Τὰ προϊόντα των, προπάντων
τὸ ἔλαιον, ἐξάγονται ἀπὸ τὸ **Γύ-
θειον** (5.000 κάτ.), τὸν κύριον
λιμένα τῆς Λακωνίας.

Ἡ περιοχή τοῦ Ταυγέτου λέ-
γεται ἰδιαιτέρως **Μάνη**. Ἐὰν καὶ
εἶναι πετρώδης, ἔχει πολλὰ μικρὰ
χωρία. Ταῦτα εὐρίσκονται κατὰ
τὸ πλεῖστον ὑψηλά, δηλαδὴ ἐπάνω
εἰς βαθμίδας τοῦ ὄρους. Ἐκεῖ εὐ-
δοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Τὸ ἔλαιον μάλι-
στα τῆς Μάνης εἶναι ἐξαιρετικῆς
ποιότητος.

Ἐπεὶ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Μά-
νης εἶναι ἀπόκρημνα, οἱ Τοῦρκοι
ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὴν Μάνην καὶ

54. Μάνη. Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους χρόνους οἱ Μανῆται κτίζουν
τὰ σπίτια των ὡς πύργους.

55. Δρόμος εις τὸ Γύθειον.

οἱ Μανιάται ἐξησαν ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀναγκάζονται νὰ ξενιτεύωνται, διὰ νὰ εὗρουν ἐργασίαν. Μεγαλυτέρα κωμόπολις εἶναι ἐδῶ ἢ Ἐρέοπολις.

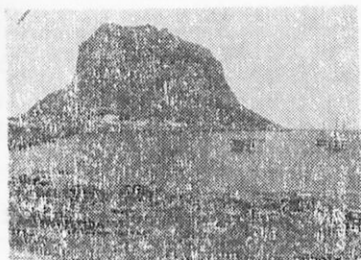
4. Ἡ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρὸς τὸ Αἰγαῖον αἱ ἄκται τῆς Πελοποννήσου, καθὼς εἵπομεν, εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ στεναί· ἐπειδὴ δὲ τὰς κτυποῦν οἱ ΒΑ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ψυχροί, ἔχουν τὸν χειμῶνα κάπως τραχύν. Δι' αὐτὸ

ἡ σταφιδάμπελος ἐδῶ δὲν εὐδοκιμεῖ. Ἡ ἐλαία ὅμως, ἡ ὁποία εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς πτωχὰ ἀκόμη ἐδάφη, καλλιεργεῖται εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Κυνουρίας καὶ ἕως ὕψος 800 μέτρων ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Προπάντων τὸ λάδι τοῦ **Κρανιδίου** φημίζεται διὰ τὴν ποιότητά του, καθὼς καὶ τὰ κρασιά καὶ τὰ ὀπωρικά τοῦ **Ἀστρους** καὶ τοῦ **Λεωνιδίου**. (Εὖρε τὰς πόλεις αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην). Νοτιώτερον ἡ **Μονεμβασία** εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν βραχώδη νησίδα. Μία λιθίνη γέφυρα τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Μόνον μία πεδιάς ὑπάρχει εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν τῆς Πελοποννήσου καὶ αὕτη μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, ἡ **Ἀργολικὴ**. Ὅπως εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἡ ξηρασία διαρκεῖ πολλοὺς μῆνας. Τότε χρησιμοποιοῦν διὰ τὸ πότισμα ὕδατα τῶν φρεάτων.

Κύρια προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ σίτος, ὁ καπνός, τὰ λαχανικά, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ πεπόνια (ἄ ρ γ ῖ τ ι κ α). Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχει ἀφθονία λαχανικῶν καὶ ὀπωρικῶν, εἰς τὸ **Ἄργος** (17.000 κάτ.) καὶ εἰς τὸ **Ναύπλιον** (9.000) ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου τὰ συσκευάζουν εἰς κυτία καὶ ἔτσι τὰ συντηροῦν νωπὰ (σ υ ν τ η ρ η μ ἔ ν α ι τ ρ ο φ α ί, κονσέρβες). Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τῶν πό-

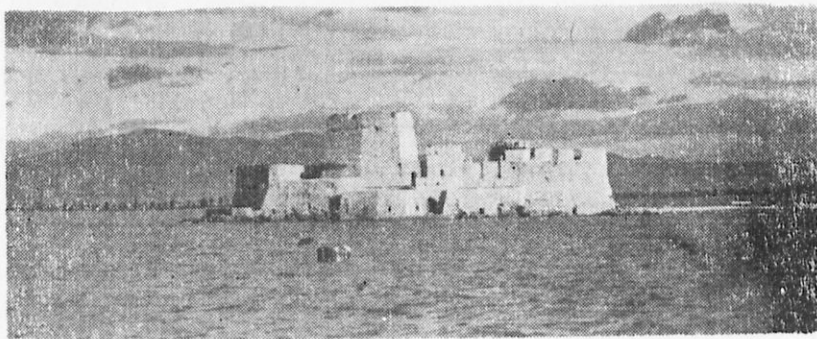

56. Μονεμβασίς.

λεων αὐτῶν ἐπεξεργάζονται τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ καὶ κατασκευάζουν σιγαρέτα. Ὅπου λοιπὸν ὑπάρχει ἀφθονία ἐνὸς προϊόντος, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται καὶ βιομηχανία αὐτοῦ. (Π.χ. φανελοποιία Τριπόλεως, μεταξουργία Καλαμῶν, οἰνοπνευματοποιία Πατρῶν καὶ Πύργου, ἐπεξεργασία καπνοῦ καὶ λαχανικῶν εἰς τὸ Ἄργος

καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον).

Ἡ Ἄργολις ἔχει καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα μέρη, καθὼς τὰς **Μυκῆνας** καὶ τὴν **Τίρυνθα**, ὅπου ὑπάρχουν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα, τὴν **Ἐπίδauρον** μὲ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ ὠραῖον θέατρόν της κ.ἄ. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ξένοι ἐπισκέπτονται τὰ μέρη αὐτά. Ἐχει δὲ καὶ τόπους, οἱ ὅποιοι ἐδοξάσθησαν κατὰ τὴν

57. Τὸ Μπούρτζι, φρούριον Βενετικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου.

μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, καθὼς τὰ **Δερβενάκια**, τὰς στενὰς διόδους μεταξὺ Ἄργους καὶ Κορίνθου, ὅπου ὁ Κολοκοτρῶνης κατέστρεψεν ἕνα μέgalον Τουρκικὸν στρατὸν (1822). Τέλος τὸ **Ναύπλιον** μὲ τὰ Βενετικά του φρούρια (Ἀκροναυπλία, Μπούρτζι, Παλαμήδι) ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος.

ΣΤ' ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

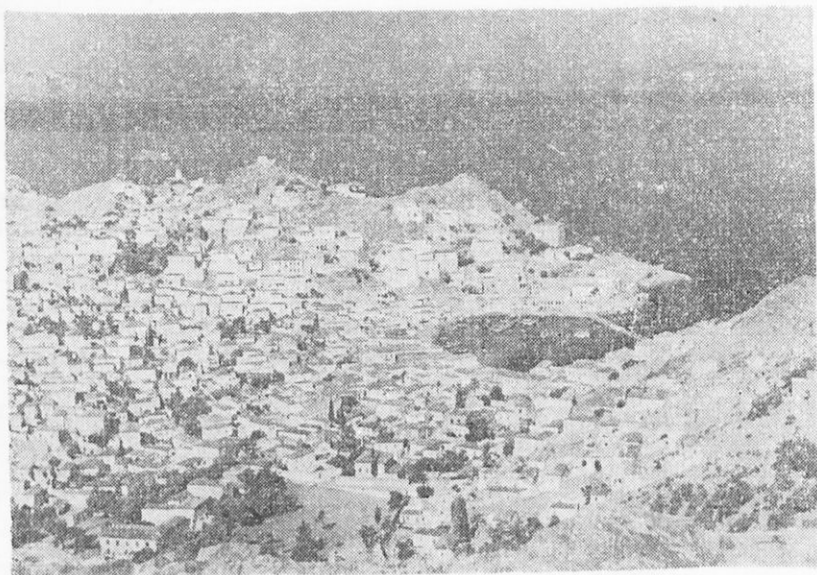
Τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν, τῶν λιβαδίων καὶ τῶν δασῶν, τὰ ὅποια ἐπιξεργάζεται ἡ βιομηχανία, λέγονται πρῶται ὑλαὶ ἢ ἀκατέργαστα προϊόντα. Αὐτὰ οἱ παραγωγοὶ ἢ οἱ ἔμποροι τὰ μεταφέρουν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας. Οἱ βιομήχανοι εἰς τὰ ἐργοστάσια τῶν τὰ μεταβάλλουν εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα, κατόπιν δὲ τὰ ἀποστέλλουν παντοῦ πρὸς πώλησιν.

Ἡ μεταφορὰ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας γίνεται μὲ τοὺς σιδηροδρόμους, μὲ τὰ πλοῖα, μὲ τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἄλλα μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἀκατεργάστων καὶ τῶν κατεργασμένων προϊόντων ἀποτελοῦν τὸ ἐμπόριον.

Ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ἡ ὅποια παράγεται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὀροπέδια τῆς Πελοποννήσου, καὶ μὲ τὴν καλυτέραν ἐσοδείαν, δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸν τῆς. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ὑπερβαίνουν τὸ ἐν ἑκατομύριον. Δι' αὐτὸ οἱ ἔμποροι εἰσάγουν σῖτον καὶ ἄλευρα ἀπὸ ἄλλα μέρη. Αἱ Πάτραι μάλιστα καὶ αἱ Καλάμαι ἔχουν καὶ μεγάλους ἀλευρομύλους. Αἱ πόλεις αὐταί, καθὼς καὶ τὸ Γύθειον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἶναι λιμένες εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου. Εἶναι δὲ καὶ λιμένες ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, διότι ἐκεῖ οἱ ἔμποροι φορτώνουν τὴν σταφίδα, τὰ σῦκα, τὸ ἔλαιον κ.τ.λ. καὶ τὰ ἐξαγορεύουν εἰς ξένους τόπους πρὸς πώλησιν.

Ζ' ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος εἶναι δύο νῆσοι μικραὶ μὲν καὶ ἄγονοι, ἀλλ' ἐνδοξόταται εἰς τὴν ἱστορίαν: ἡ **Υδρα** καὶ αἱ **Σπέτσαι**. Αὐταί, μαζὶ μὲ μίαν ἄλλην μικρὰν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τὰ **Ψαρά**, ἠγωνίσθησαν τὸ 1821 μὲ τὰ καράβια τῶν ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Ἡ **Υδρα** (2.500 κάτ.) εἶναι πατρὶς τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κουντουριώτη καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ **Σπέτσαι** (3.500 κάτ.) εἶναι πατρὶς τῆς Μπουμπουλίνης, τῶν Ἀναργύρων κ.ἄ. Οἱ κάτοικοι τῶν σήμερα ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ὀλιεῖαν τῶν σπόγγων.

58. Ἡ Ὑδρα. Ἡ μεγάλη οἰκοδομὴ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ λιμένος εἶναι ἡ οἰκία τῶν Κουντουριωτῶν.

Η' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἡ Πελοπόννησος, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς, εἶναι διηρημένη εἰς νομοὺς. Αὐτὸ γίνεται διὰ νὰ διευκολύνεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου. Κάθε νομὸς ἔχει μίαν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδρεύει εἰς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ὁ νομάρχης. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρῇται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

Ἡ Πελοπόννησος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ νομούς: **1) νομὸς Ἀργολίδος** με πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον· **2) νομὸς Κορινθίας** με πρωτεύουσαν τὴν Κόρινθον· **3) νομὸς Ἀρκαδίας** με πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν· **4) νομὸς Λακωνίας** με πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην· **5) νομὸς Μεσσηνίας** με πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας· **6) νομὸς Ἠλείας** με πρωτεύουσαν τὸν Πύργον καὶ **7) νομὸς Ἀχαΐας** με πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας.

Θ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Μορφή του εδάφους	*Ο ρη: Παναχαϊκόν, Ἐρύμανθος (ᾠλονός), Ἀροάνια (Χελμός), Κυλλήνη (Ζήρια), Ἀρτεμίσιον, Μαίναλον, Πάρνων (Μαλεβός), Λύκαιον, Νόμια ὄρη, Ταύγετος (2.400), Ἰθώμη, Μαθίας, Ἀραχναῖον, Δίδυμον. ᾽Οροπέδια: Τριπόλεως, Μεγαλοπόλεως. Πεδιὰδες: Ἡ τῆς Ἡλείας, τοῦ Ἀργους, τῆς Λακωνίας, τῆς Μεσσηνίας.					
Ποταμοί	Ἀλφειός, Πηνειός, Πάμισος, Εὐρώτας, Ἰναχος, Σελινοῦς.					
Λίμναι	Στυμφαλὶς, Ἀγουλινίτσης.					
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1961	Εἶδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμενα ἐκτάσεις εἰς στρέμματα		Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόννους		
	Σιτηρὰ	2.660.000		230.000		
	᾽Ορυζα	12.500		5.195		
	᾽Οσπρία	218.000		10.600		
	Γεώμηλα	153.000		140.000		
	Λαχανικὰ	275.000		—		
	Καπνὸς	40.000		2.655		
	Βάμβας	70.000		10.200		
	᾽Αμπελὸν (δι' οἰνοποίησιν) ...	375.000		170.000		
	Σταφιδάμπελοι	500.000		177.000		
	᾽Εσπεριδοειδῆ (πορτοκάλια, λεμόνια, μανδρινία)	177.000		240.000		
	᾽Ελαῖα (δι' ἐλαιοποίησιν)	1.040.000		450.000		
	᾽Ελαιὸν	—		65.000		
Κτηνοτροφία: ᾽Αριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἰγες	Χοῖροι
	50.000	70.000	57.000	1.300.000	830.000	118.000
Διοικητικὴ διαίρεσις	᾽Επιφάνειαι εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμὸς *		Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)		
		ἐν ὄλῳ	κατὰ τ.χλμ.			
Νομὸς Ἀργολίδος	2.262	90.000	40	Ναύπλιον 9, Ἀργὸς 17, Κρανίδιον 4, Ὑδρα 2,5, Σπέτσα 3,5.		

* Ὁ πληθυσμὸς σημειοῦται κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς 19/3/1961.

Νομοί	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κατοικοὶ εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Νομός Κορινθίας	2.280	113.000	50	Κόρινθος 16 , Σικυνωῖα (Κιάτο) 6, Ξυλόκαστρον 4.
Νομός Ἀρκαδίας	4.353	135.000	31	Τρίπολις 18,5 , Μεγαλόπολις 3, Δημητσάνα 1,5, Λαγκαδία 2, Λεωνίδιον 3,5.
Νομός Λακωνίας	3.764	119.000	32	Σπάρτη 10,5 , Μολαοὶ 2,5, Γύθειον 5, Ἀρεόπολις, Οἶτυλον.
Νομός Μεσσηνίας	2.898	212.000	73	Καλάμαι 39 , Μεσσήνη 8, Γαργαλιάνοι 6,5, Φιλιατρά 7, Κυπαρισσία 5, Πύλος 2,5, Μεθώνη 1,5, Κορώνη 2.
Νομός Ἠλείας	2.985	188.000	63	Πύργος 20 , Ἀμαλιάς 15, Γαστούνη 4, Λεχαινὰ 3,5, Κατάκωλον, Ἀνδρίτσεια 2.
Νομός Ἀχαΐας	3.019	240.000	79	Πάτραι 95 , Αἰγίον 18, Καλάβρυτα 2.
Ὅλη ἡ Πελοπόννησος	21.561	1.097.000	43	

Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς Πελοποννήσου καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰ ὄρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α) ἀπὸ τὴν Κόρινθον, β) ἀπὸ τὸ Ἄργος, γ) ἀπὸ τὸν Πύργον. — 3. Ἀπὸ ποίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ διέλθῃς, ἂν ταξειδεύσῃς ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἕως τὴν Ὀλυμπίαν; — 4. Μὲ ποίας πόλεις τῆς παραλίας ἔχει συγκοινωνίαν ἡ Τρίπολις; — 5. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἡ κάθε μία. — 6. Ποῖον πλοῦν ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσουν τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ταξειδεύσουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Πάτρας, προτοῦ γίνῃ ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου; — 7. Κατ' ἔτος διέρχονται διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου περίπου 7.300 ἀτμόπλοια καὶ 1460 ἰστιφόρα. Πόσα ἀναλογοῦν τὴν ἡμέραν; — 8. Ποῖος νομὸς εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα; — Ἐξήγησε τὴν αἰτίαν τούτου. — 9. Εὔρε εἰς τὸν πίνακα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Πελοποννήσου πόσοι μετρικοὶ τόννοι ἐλαίου παρήχθησαν εἰς τὴν

Πελοπόννησον κατά τὸ ἔτος 1961 καὶ ποῖον ποσὸν εἰσέπραξαν οἱ παραγωγοὶ μὲ τιμὴν ἐλαίου 18 δραχμὰς κατὰ χιλιόγραμμα, δηλ. κατὰ κιλόν; (1 τόννος = 1000 κιλά). Εὔρε τὴν ἀξίαν τῆς παραγωγῆς καὶ διὰ τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ λοιπὰ εἶδη. — 10. Ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰγῶν τῆς Πελοποννήσου τὸ 1937 ἦτο 1.020.000. Τώρα ἔχομεν ἐλάττωσιν κατὰ 200.000. Ποῖον τὸ ὄφελος;

3. Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

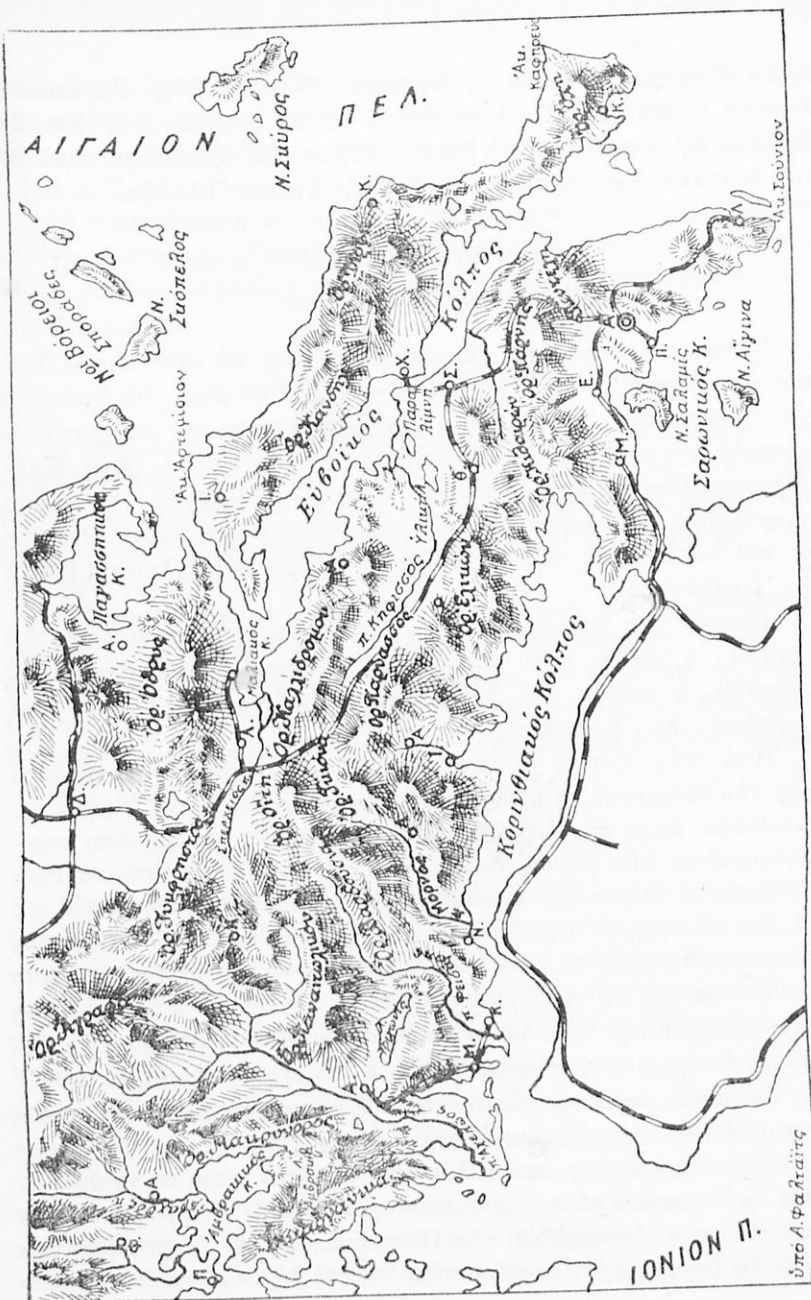
(Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)

Ἡ Ἀττική, τὴν ὁποίαν ἐξητάσαμεν προηγουμένως, εἶναι ἐν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τώρα θὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὑπόλοιπον Στερεὰν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἐκτείνεται βορείως τῆς ὁροσειρᾶς Κιθαίρων-Πάρνηθος.

1. Ὅρισε τὴν θέσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον. — 2. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸν ὄρος Ὅθρυν. — 3. Μέτρησε μὲ τὴν κλίμακα τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Μαλιακοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. — 4. Ποῖα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐυρίσκονται πρὸς βορρᾶν τῆς γραμμῆς αὐτῆς; — 5. Ποία μεγάλη νῆσος ἐυρίσκεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Στερεᾶς καὶ ποῖος κόλπος τὴν χωρίζει ἀπὸ αὐτὴν; — 6. Ποῖοι κόλποι ὑπάρχοντες εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Στερεᾶς; — 7. Ὀνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ σύγκρινε τα μὲ τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιφερείας σου. — 8. Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη καὶ ποῖος ποταμὸς ρεεῖ εἰς καθένα ἀπὸ αὐτά; Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος καὶ πρὸς ποίαν διεύθυνσιν ρεεῖ; — 9. Ὀνόμασε τὰς μεγαλύτερας λίμνας τῆς Στερεᾶς. — 10. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸν Μαργαθῶνα, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμίνα, τὰς Πλαταιάς, τοὺς Δελφούς. Τί γνωρίζεις διὰ τοὺς τόπους αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν;

Ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς ἐκτείνεται πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἕως τὴν Ὅθρυν καὶ ἕως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὴν ὠνόμασαν δὲ Στερεὰν, ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀρχὰς τὰ σύνορά μας ἐφθάναν ἕως τὴν Ὅθρυν καὶ ἦτο ἡ μόνη « στερεὰ » τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους ἦσαν νῆσοι.

Ὑψηλαὶ ὁροσεiráι καταλαμβάνουν ὁλόκληρον τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς. Αὐταὶ διευθύνονται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ

59. Χάρτης τῆς Σπερεῆς Ἑλλάδος ὑπὸ κλίμακα 1 : 2 000 000.

ὑπὸ Α. Φαλταίης

ἔχουν διάφορα ὀνόματα: **Ἄγραφα, Τυμφρηστός, Βαρδούσια, Γκιώνα, Παρνασσός**. Αἱ ὄροσειραι αὐταὶ διαιροῦν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμήμα. Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν καὶ κατόπιν τὴν δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Α'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ὅπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' ἔχει καὶ ἄρκετὰ πεδινὰ μέρη. Αἱ ὄροσειραι ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν παραλλήλους γραμμὰς. Τὰ ὀνόματά των εἶναι: **Ὄθρυς, Οἶτη, Καλλιδρομον, Παρνασσός, Ἐλικῶν, Κιθαιρῶν, Πάρνης**. Εἶναι ὄρη σχιστολιθικά καὶ ἀσβεστολιθικά. Χαμηλότεραι ὄροσειραι ἐκτείνονται καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου (βουνὰ τῆς **Ἀταλάντης**).

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν πλατεῖαι κοιλάδες καὶ πεδιάδες: ἡ **κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ**, ἡ **κοιλὰς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ**, ἡ **πεδιάς τῆς Λεβαδείας**, ἡ **πεδιάς τῶν Θηβῶν** καὶ ἡ **κοιλὰς τῆς Ἀμφίσσης**.

Ἀπὸ τοὺς τόπους αὐτοὺς μόνον δύο κοιλάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ **κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ** καὶ ἡ τῆς **Ἀμφίσσης**. Αἱ πεδιάδες ὅμως τῆς **Λεβαδείας** καὶ τῶν **Θηβῶν**, καθὼς εἶναι περιτριγυρισμέναι ἀπὸ βουνά, ὁμοιάζουν μὲ λεκάνας. Δι' αὐτὸ τὰ νερὰ τοῦ **Κηφισοῦ** ἄλλοτε δὲν εὗρισκαν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγέμιζαν ὁλόκληρον τὴν λεκάνην τῆς **Κωπαίδος**. Πρὸ ἐτῶν ὅμως ἔσκαψαν κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς παραλίας μίαν σήραγγα καὶ ἀπὸ τότε τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἀπεξήραν ὁλόκληρον τὴν λεκάνην. Νοτιώτερον ὅμως, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν **Θηβῶν**, ὑπάρχουν δύο μικραὶ λίμναι, ἡ **Ὑλίκη** καὶ ἡ **Παραλίμνη**.

Ἄν τώρα παρατηρήσωμεν τὴν διάταξιν, ποὺ ἔχουν αἱ πεδιάδες καὶ αἱ κοιλάδες τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, βλέπομεν ὅτι εὗρισκονται εἰς μίαν σειράν, ἡ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ χαμηλὰ ὑψώματα. Ἔτσι ἦτο εὐκόλον νὰ στρώσουν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, διὰ νὰ συνδέσουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν βορείαν Ἑλλάδα. Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον ἦτο εἰς τὰ βόρεια, μεταξὺ τῆς κοι-

λάδος τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ. Διὰ τὸ διέλθῃ λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ἤνοιξαν εἰς τὸ βουνὸν μίαν μεγάλην σήραγγα, τὴν σήραγγα τοῦ **Μπράλλου** (μῆκος 2.110 μ.).

Ὁ σιδηρόδρομος αὐτὸς εἶναι ἡ κυρία γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Τὴν γραμμὴν δὲ αὐτὴν τὴν συναντᾷ εἰς τὸ χωρίον Μπράλλον καὶ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδός, ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν.

2. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ παραλιακὴ γραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὀδοντωτή, ὡσὰν δαντέλλα. Ἡ θάλασσα δηλ. εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει κόλπους μὲ ἀρίστους φυσικοὺς λιμένας. Διότι καὶ ὁ Εὐβοϊκὸς καὶ ὁ Κορινθιακὸς εἶναι σχεδὸν κλειστοὶ κόλποι καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς τρικυμίας.

Δυστυχῶς ὀλίγοι μόνον τοὺς λιμένας αὐτοὺς ἀπέκτησαν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόριον (Ἰτέα, Στυλὶς). Διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα ὑψώνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ, τὴν ἀποκλείουν ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μόνον δὲ ὅπου καταλήγουν ὁδοὶ συγκοινωνίας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν, ἐκεῖ ἡμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ λιμὴν ἐμπορικὸς.

3. ὙΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

Ὅπως ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου, ἔτσι καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεὰ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ξηροὺς καὶ ψυχροὺς βορειοανατολικοὺς ἀνέμους. Δι' αὐτὸ καὶ αὐτὴ δέχεται ὀλίγας βροχάς, ἀλλὰ πάντοτε περισσοτέρας ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν (ὕψος βροχῆς κατ' ἔτος εἰς τὴν Λαμίαν 60 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, εἰς τὰς Ἀθήνας 40 ἑκατοστὰ). Ἐπειδὴ δὲ τὰ βουνὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὑψηλότερα καὶ σκεπάζονται τὸν χειμῶνα μὲ πολλὰ χιόνια, δι' αὐτὸ καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς εἶναι πλουσιώτεροι εἰς ὕδατα.

Τὸ κλίμα ὅμως τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν τῆς Πάρνηθος εἶναι τραχύ. Διότι αἱ πεδιάδες τῆς, καθὼς εἶδομεν, εἶναι ἀποκλεισμέναι ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐτσι οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι δὲν φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ τὸ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος

καὶ τὴν ζέστην τοῦ θεροῦς. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ὁ χειμὼν εἶναι ψυχρὸς καὶ τὸ θέρος θερμὸν (ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ὸ ν κ λ ῖ μ α).

4. ΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

1. Αἱ νοτιώτεραι πεδιάδες τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Τανάγρας ἔχουν μαῦρο χῶμα καὶ εἶναι εὐφοροί. Συχνὰ τὸν χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὰς πεδιάδας· αὐτὸ προφυλάσσει τὰ σπαρτὰ ἀπὸ τὸν παγερὸν βορρᾶν. Παράγονται ἄφθονα σιτηρά, ὄσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Δι' αὐτὸ αἱ **Θῆβαι** εἶναι πόλις γεωργικὴ, τὴν ὁποίαν περιβάλλουν κῆποι καὶ ἄμπελοι (16.000 κάτ.). Εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῶν σφάζονται τὰ ἐρείπια τῶν **Πλαταιῶν**, ὅπου οἱ ἀρχαῖοί μας πρόγονοι ἐνίκησαν τὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, ποὺ ἤλθαν διὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν (479 π. Χ.).

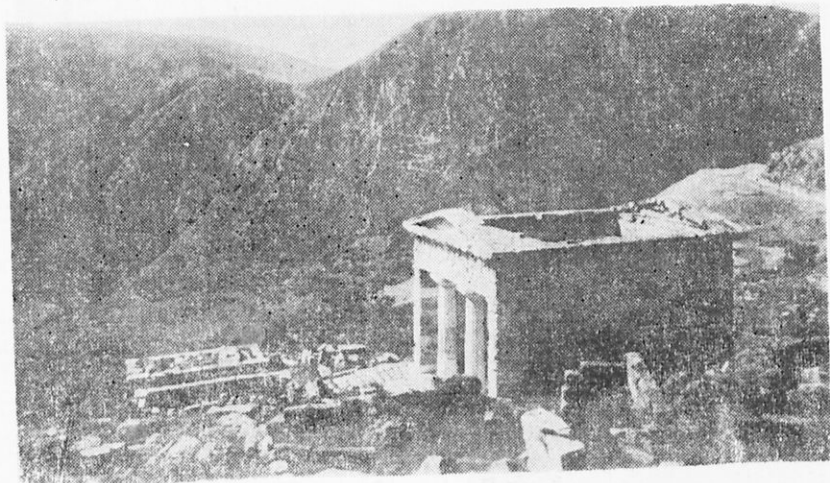
2. Ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας. — Ὁ Βοιωτικὸς Κηφισὸς πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶναι πλούσιος εἰς νερά. Ἀφ'οῦ τοὺς νερά του εὖρον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὁλόκληρος ἡ λεκάνη τῆς Κωπαίδος καλλιεργείται. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ σάπισμα τῶν φύλλων καὶ κλάδων, τὰ ὁποῖα τὰ νερά μετέφερον ἀπὸ τὰ γύρω δάση καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς τὸν πυθμὲνα τῆς λίμνης. Τώρα ὅλη ἡ ἔκτασις ποτίζεται μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὸν ποταμὸν· παράγει δὲ ἄφθονον βαμβάκι, λαχανικά, καπνὸν καὶ σιτηρά.

Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος ὑπάρχουν εἰς τὴν **Λεβάδειαν** πολλὰ ἐργοστάσια. Αἱ μηχαναὶ τῶν κινοῦνται μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν πίπτουν ἀπὸ ὕψος· διότι μία μεγάλη πηγὴ (Ἑρκυνα) περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ ἐκκοκκίζουν τὸ βαμβάκι καὶ τὸ στοιβάζουν εἰς δέματα. Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τὸ κλώθουν εἰς νήματα καὶ μὲ αὐτὰ ὑφαίνουν βαμβακερὰ ὑφάσματα. Ἡ Λεβάδεια εὐρίσκεται εἰς ὥραϊαν τοποθεσίαν καὶ εἶναι ἡ σπουδαιότερα πόλις τῆς περιφερείας, μὲ 13.000 κατοίκους.

Ὁλόκληρον τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαίρων ἕως τὸν Παρνασσόν, λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον του ὄνομα **Βοιωτία**.

3. Ἡ κοιλὰς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ (Βορεία Φωκίς). — Πρὸς βορρᾶν τῆς Λεβαδείας ὁ σιδηρόδρομος ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα

τοῦ Κηφισοῦ. Ἀριστερὰ ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Παρνασσός, δεξιὰ ἀπλώνονται τὰ βουνὰ τῆς Ἀταλάντης. Ἔτσι ἡ κοιλάς αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν μόνην διάβασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ κατέχει τὴν δίοδον αὐτὴν γίνεται κύριος καὶ ὅλης τῆς Βοιωτίας καὶ ἡμπορεῖ ἀπὸ αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸς τὴν νοτίαν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλαὶ μάχαι ἐγίναν εἰς τὴν Βοιωτίαν (Πλαταιαί, Λεῦκτρα, Χαιρώνεια, στρατηγικὴ θέσις).

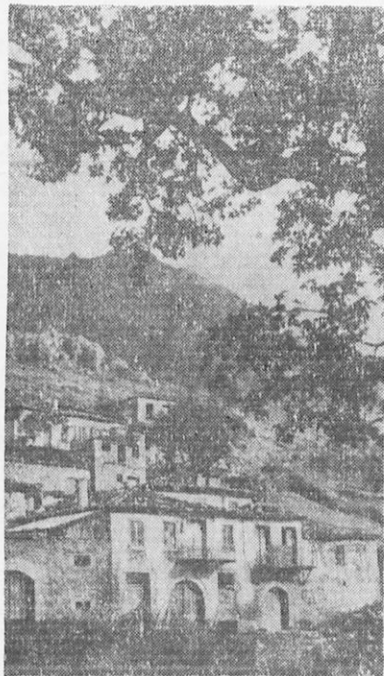

60. Δελφοί. Ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ περιφέρεια γύρω εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ὀνομάζεται **Βορεία Φωκίς**. Καθὼς προχωροῦμεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον, συναντῶμεν ἀριστερὰ τὴν **Δαύλειαν** (2.000 κάτ.), τὴν **Τιθορέαν** (Κηφισοχώρι, 2.000 κάτ.), τὴν **Ἀμφίκλειαν** (Δαδί, 3.000 κάτ.). Εἶναι κωμοπόλεις γεωργικαί. Οἱ κάτοικοί των ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν καλλιεργοῦν καὶ τὸν καπνόν. Γεωργικὴ κωμόπολις εἶναι καὶ ἡ **Ἀταλάντη** (4.500 κάτ.) εἰς τὴν γειτονικὴν **Λοκρίδα**. Ἀπὸ ἐκεῖ περνᾷ ἡ νέα ἐθνικὴ ὁδός, ἡ ὁποία συνδέει τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Λαμίαν.

4. Ἡ **κοιλὰς τῆς Ἀμφίσσης (Νοτία Φωκίς)** εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Τὰ ὑψηλὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα τὴν περιβάλλ-

λουν (Παρνασσός, Γκιώνα), τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Δι' αὐτὸ ἔχει κλίμα γλυκύ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ἀπὸ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ Ὑλαίθου, ὁλόκληρος ἡ ἑκτα-

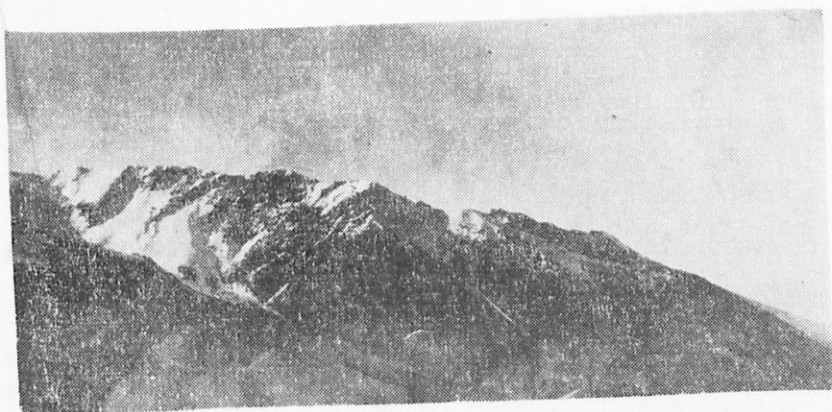
61. Ἀράχοβα.

σις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας. Αἱ ἐλαῖαι τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ὀνομασταί. Ἡ **Ἀμφισσα** (Σάλωνα, 6.000 κάτ.) εὐρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος καὶ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὴν **Ἰτέαν** (3.000 κάτ.). Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κοιλάδος εἶναι ἡ **Γραβιά** μετὰ τὸ ὀνομαστὸν **Χάνι**, ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουττος μετὰ 120 ἄνδρας ἐσταμάτησε πολὺν στρατὸν τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Ἰτέας εἶναι τὸ **Γαλαξείδιον** (1.500 κάτ.), τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε ἀξιόλογον ναυτικόν.

Ἀπὸ τὴν Ἰτέαν ὁδὸς ἀμαξιτὴ φέρει εἰς τὴν δυτικὴν πλαγίαν τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ εἰς μίαν προεξοχήν, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βραχώδη χαράδραν εἶναι οἱ **Δελφοὶ** μετὰ τὰ εῤῆπια τοῦ ἀρχαίου Μαντείου. Ὅπως εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς συνηθροίζοντο

οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Θεὸν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὸ στάδιον (Δελφικοὶ ἀγῶνες). Ἀνατολικώτερον εἰς ὕψος 940 μ. εἶναι ἡ **Ἀράχοβα** (3.000 κάτ.) ἐν μέσῳ ἀμπελώνων. Ἐδῶ ὁ Καραϊσκάκης τὸ 1826 κατέκοψε 2.000 Ἀλβανούς καὶ ἔστησε πυραμίδα μετὰ τὰς κεφαλὰς των.

Ἀπὸ ἐδῶ πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναβαίνουν εἰς τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ (ὕψος 2.460 μ.) διὰ νὰ θαυμάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀνοικτὸν ὀρίζοντα καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ὑψηλός, ἀπομονωμένος καὶ ἀπότομος μετὰ τὴν χιονισμένην κορυφὴν τοῦ ὁ **Παρ-**

62. Ὁ Παρνασσὸς χιονισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπουρ. Συγκοινωνίας)

νασσὸς ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν. Αἱ πλαγιαί του εἶναι δασώ-
δεις. Εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ζώνην κυριαρχεῖ ἡ ἐλάτη, ἀλλ' ὑψηλότερα
ἀπὸ 1800 μέτρα δὲν ὑπάρχουν δέν-
δρα. Εἰς τὰς πλαγιάς τοῦ βουνοῦ
καὶ εἰς τὰ χλοερά του λιβάδια
βόσκουν πολλὰ ποίμνια καὶ εἶναι
ἐκλεκτὸς ὁ τυρὸς τοῦ Παρνασ-
σοῦ.

Τὰ ἄλλα βουνὰ τῆς ἀνατολι-
κῆς Στερεᾶς εἶναι χαμηλότερα.
Δένδρον τῶν δασῶν εἰς αὐτὰ εἶναι
ἡ πεύκη. Ἀπὸ αὐτὴν συλλέγε-
ται χυμός, ἡ ρητίνη. Ἀλλ' οἱ
συλλογεῖς ἀπὸ πλεονεξίαν πληγώ-
νουν τὰ δένδρα βαθύτερον ἀπὸ ὅ,τι
πρέπει καὶ τὰ καταστρέφουν.

5. Ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ
(Φθιώτις). — Ὁ σιδηρόδρο-
μος, ἀφοῦ ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα
τοῦ Κηφισοῦ, περνᾷ τὴν σήραγ-
γα τοῦ Μπράλλου καὶ ἀρχίζει νὰ κατέρχεται τὰς ἀποκρήμους

63. Μία πλαγιά τοῦ Παρ-
νασσοῦ εἰς ὕψος 1200 μ.
μὲ ὠραῖα ἔλατα.

64. Βοσκόπουλο τοῦ Παρνασσοῦ.
(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

πλαγιάς τῆς Οἴτης. Ἐτσι φθάνει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

Ὁ **Σπερχειὸς** πηγάζει ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Μὲ τὰς προσχωσεις του ἐπεκτείνει συνεχῶς τὴν παραλίαν. Ἐτσι τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐνῶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Λεωνίδου εἶχε πλάτος 50 βημάτων, σήμερον ἀπλώνεται εἰς 3.500 μ. Σχηματίζει ὁμως καὶ πολλὰ ἔλη, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ κλίμα εἰς τὴν πεδιάδα εἶναι ἀνθυγιεινόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Θερμοπύλας ἔγιναν ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν λόφον, ὅπου ἔπescen ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους του καὶ εὐρέθησαν βέλη, καθὼς καὶ ὁστὰ τῶν ἡρώων.

Τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορώτατον. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον, τὸν καπνόν, τὸν βάμβακα, τὰ πεπόνια καὶ τὰ ὀπωροφόρα.

Πόλις, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς, εἶναι ἡ **Λαμία** (21.500). Ἐχει ἐργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ κατεργασίας καπνοῦ. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὁ ὁποῖος ἔπescen ἡρωϊκῶς τὸ 1821 εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ).

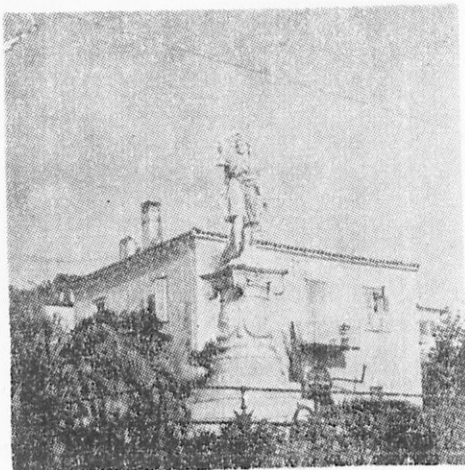
Ἐπίνειον τῆς Λαμίας εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον εἶναι ἡ **Στυλὶς** (5.000 κάτ.). Μία διακλάδωσις τοῦ Λαρισαϊκοῦ σιδηροδρόμου φθάνει ἕως αὐτὴν (Λιανοκλάδι - Λαμία - Στυλὶς).

Ἀραβόσιτος καὶ καπνὸς εἶναι τὰ προϊόντα καὶ τοῦ ὑψηλοῦ

65. Τὸ σπίτι, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, εἰς τὴν Ἀνω Μουσούνιτσαν τῆς Παρνασσίδος.

ὄροπεδίου τῆς Ὀθρυος. Τὸ χαμηλότερον μέρος του σχηματίζει τὴν λίμνην **Ξυνιάδα**. Ἐκεῖ ἔγιναν μεγάλα ἐργασία, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεξήρναν τὸ μέρος καὶ τὸ ἔκαμαν κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Κέντρον τῆς περιφερείας αὐτῆς εἶναι ὁ **Δομοκὸς** (2.000 κάτ.).

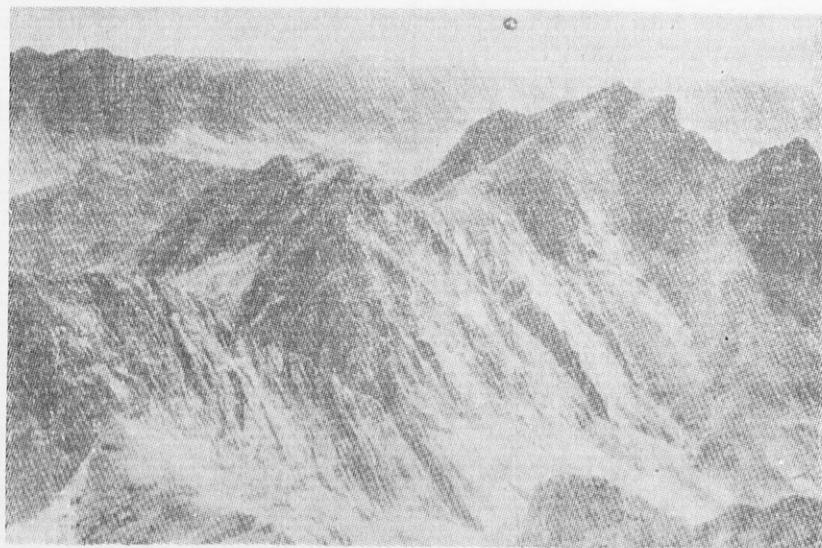
66. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν.

Ἀσκήσεις. — 1. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξειδεύσης σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕως τὴν Λαμίαν; — 2. Ποία εἶναι ἡ συντομωτέρα ὁδὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς Δελφούς; — 3. Πῶς θὰ ταξειδεύσης ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν ἕως τὴν Λαμίαν; — 4. Σύγκρινε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχεῖοῦ καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ. — 5. Παρακολούθησε εἰς τὸν χάρτην τοὺς δύο αὐτοκινητοδρόμους, οἱ ὅποιοι συνδέουν τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Λαμίαν. Ποῖαι πόλεις εἶναι ἐνδιάμεσοι; Ποῦ αἱ ὁδοὶ αὐταὶ συναντῶνται μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν; — 6. Πρὸς ποίας διευθύνσεις ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὸ Λιανογλάδι;

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ κεντρικὴ Στερεὰ εἶναι χώρα τελείως ὄρεινῇ. Τὰ ὄρη της εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα καὶ προχωροῦν ἀπότομα ἕως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ **Γκιώνα**· ἡ κορυφὴ της φθάνει εἰς τὸ ὕψος 2.500 μέτρων. Τῶν ἄλλων ὀρέων αἱ κορυφαὶ περνοῦν τὰ 2.000 μέτρα: **Ἀγραφα** 2.430 μ., **Τυμφρηστός** (Βελούχι) 2.319 μ., **Οἶτη** 2.150 μ., **Κόραξ** (Βαρδούσια) 2.480 μ., **Καλιακούδα** 2.000 μ. Εἶναι βουνὰ δύσβατα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ποταμοὶ **Εὐῆνος** (Φίδαρης) καὶ **Δάφνος** (Μόρνος) ἤνοιζαν στενὰς καὶ βαθεῖας χαράδρας.

67. Αί κορυφαί τῆς Γκιώνας, ὅπως φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπουρ. Συγκοινωνίας)

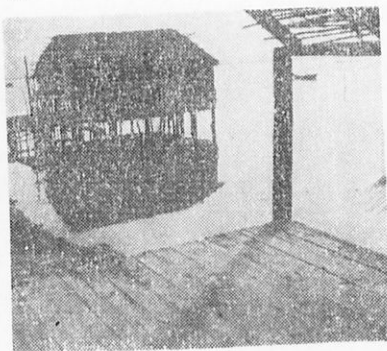

68. Ἡ κορυφή τοῦ Τυμφρηστοῦ
(2319 μ.)

Πρὸς Δυσμὰς τῶν ὀρέων αὐ-
τῶν διακλαδίζονται ἄλλαι ὄροσει-
ραί : Τὸ **Παναιτωλικόν**, ὁ **Ἀρά-
κυνθος**, τὸ **Μακρυνόρος**, τὰ **Ἀ-
καρνανικὰ** ὄρη. Αὐτὰ καταλαμ-
βάνουν τὴν δυτικὴν Στερεάν.

Ὅπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στε-
ρεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ὑ-
πάρχουν λεκανοειδεῖς πεδιάδες. Μία
ἀπὸ αὐτὰς ὑπλώνεται μεταξὺ τοῦ
Παναιτωλικοῦ καὶ τῶν Ἀκαρνα-
νικῶν ὀρέων, ἄλλη δὲ μεταξὺ τοῦ
Παναιτωλικοῦ καὶ τοῦ Ἀρακύνθου.
Εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν λεκανο-
πεδίων τὰ νερὰ μαζεύονται καὶ
σχηματίζουν λίμνας, πῇν **Τριχω-
νίδα**, τὴν **Ὀζηρόν** καὶ τὴν **Ἀμ-
βρακίαν**.

Τὴν δυτικὴν Στερεὰν διασχίζει ἓνας μεγάλος ποταμός, ὁ Ἄχε-
λῶς. Τὰς πηγὰς τοῦ ὁ Ἄχελῶς ἔχει πολὺ μακράν, εἰς τὸν **Ζυ-
 γόν** τοῦ Μετσόβου (εὔρε τὸ Με-
 τσοβον εἰς τὸν χάριτην). Ἄλλ' ἡ
 κοιλάς τοῦ δὲν ἡμπορεῖ νὰ χρησι-
 μεύσῃ διὰ τὴν συγκοινωνίαν, διό-
 τι τὴν φράσσουσιν πρὸς Βορρᾶν αἱ
 ὑψηλαὶ ὄροσειραὶ τῆς Πίνδου. Δι'
 αὐτὸ ἡ Δυτικὴ Στερεὰ δὲν ἔχει ἀπ'
 εὐθείας συγκοινωνίαν μὲ τὴν ἀνα-
 τολικὴν Ἑλλάδα, ἡ μόνη δὲ σιδη-
 ροδρομικὴ γραμμὴ, ποὺ ὑπάρχει
 εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀρχίζει
 ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Κρυονερίου
 καὶ φθάνει ἕως τὸ Ἀγρίνιον.

69. Παράδικη καλύβα (πελάδα)
 εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ
 Μεσολογγίου.

Ἐπίσης αἱ κοιλάδες τῶν πο-
 ταμῶν Εὐήνου καὶ Μόρνου εἶναι σχεδὸν ἀδιάβατοι. Δι' αὐτὸ ἡ κεν-
 τρική Στερεὰ ἔχει μίαν μόνον διέξοδον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερ-
 χειοῦ (ὁδὸς Καρπενησιοῦ - Λαμίας)· καὶ ἡ **Ναύπακτος** (7.000
 κάτ.), ἃν καὶ ἔχει καλὸν λιμένα εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ, δὲν
 ἀπέκτετησεν ἐμπορικὴν σημασίαν.

2. ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

Ὅπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἡ
 παραλία σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Εἰς τὰ βό-
 ρεια μάλιστα ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως καὶ σχηματίζει ἓνα με-
 γάλον κόλπον, τὸν Ἀμβρακικόν. Ἐτσι ἀποχωρίζεται μία μεγάλη
 χερσόνησος, ἡ Ἀκαρνανική, ἡ ὁποία ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτή-
 ριον Ἀκτιον.

Ὁμοίος κόλπος ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευράν, ὁ κόλ-
 πος τοῦ Μεσολογγίου. Αὐτὸς εἶναι ἀβαθής, διότι ὁ Ἄχελῶς ἄλ-
 λοτε ἐχύνετο εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐγένισε μὲ ἄμμους καὶ χώματα. Σήμε-
 ρον ὁ ποταμὸς ἐκβάλλει δυτικώτερον εἰς τὸ Ἴόνιον· τὸ θαλάσσιον ὅμως
 ρεῦμα μεταφέρει μέγα μέρος τῆς ἄμμου ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ
 πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τὸ ἀποθέτει ἐμπρὸς εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου.

Ἔτσι σχηματίζονται ἐκεῖ στενόμακροι νησίδες, αἱ ὁποῖαι φράσσουν τὸν κόλπον ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν μεταβάλλουν εἰς λ ι μ ν ο θ ᾱ -

70. Τὸ Αἰτωλικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα τῆς λίμνης,
ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρε. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

λ α σ σ α ν. Δι' αὐτὸ καὶ πολὺ μικρὰ πλοῖα δὲν ἤμποροῦν νὰ εἰσ-
πλεύσουν ἐκεῖ. Εἶναι ὁμως ἡ λιμνοθάλασσα αὐτὴ ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα

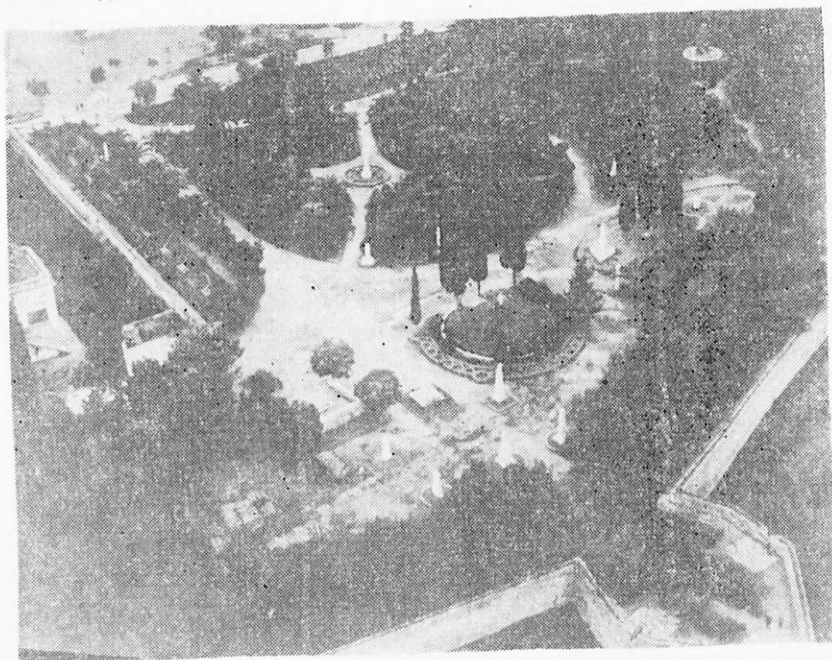

71. Τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ ἀεροπλάνου.
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρε. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

ἰ χ θ υ ο τ ρ ο φ ε ῖ ᾱ μ α ς. Μὲ κ α λ α μ ω τ ᾱ ς εἶναι χωρισμένη εἰς με-
γάλα τετράγωνα, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι κλεισμένα τὰ ψάρια (κέ-

φαλοι, λαυράκια, τσιπουρες). Είναι δὲ φημισμένον καὶ τὸ αὐγο-
τάραχον, ποὺ ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς κεφάλους.

Εἰς μέρος πολὺ ἀβαθὲς τῆς λιμνοθαλάσσης ὑπάρχουν ἀλυκαί.
Ἐκεῖ τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης ἐξατμίζεται καὶ ἀπομένει τὸ ἄλας, τὸ
ὁποῖον χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν μαγειρικὴν. Δι' αὐτό, ἂν καὶ τὸ

72. Τὸ Ἡρῶν, τόπος κατάφυτος ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου
εἶναι θαμμένα τὰ ὀστέα τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν Ἑξοδον
τὸ 1826. Ἀριστερὰ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπουρ. Συγκοινωνίας)

ἔδαφος γύρω εἰς τὸν κόλπον εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἔλη, ὑπάρχουν ἐδῶ
ἀξιόλογοι πόλεις· τὸ ἐνδοξον **Μεσολόγγι** (12.000 κάτ.) καὶ τὸ **Αἰ-
τωλικὸν** 3.500 κάτ.). Οἱ κάτοικοί των ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν
ἀλιείαν καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν ἁλατος. Κατ' ἔτος τὴν 10ην Ἀπρι-
λίου Ὑπουργοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι πηγαίνουν μὲ πολεμικὰ τοῦ
Στόλου μας εἰς τὸ Μεσολόγγι, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ μνημόσυνον
τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν ἑξοδον τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1826.

Εἰς τὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληρος λόρδου Βύρωνος.

Ὅπως ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ἔτσι καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος φημίζεται διὰ τὰ ψάρια του. Καὶ γενικῶς οἱ κόλποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅσοι εἶναι κλειστοὶ καὶ ἔχουν μικρὸν βάθος (Εὐβοϊκός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός), ἔχουν πολλὰ ψάρια. Ἡ ἀλιεὶα λοιπὸν καὶ ἡ ναυτιλία ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιότεραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν.

3. ΓΛΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ. ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ὅπως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα τὸ δυτικὸν τμήμα ἔχει περισσοτέρας βροχὰς ἀπὸ τὸ ἀνατολικόν. Τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς εἶναι:

Μεσολόγγιον :	70	ἐκατοστὰ τοῦ μέτρου
Ἀργίριον :	90	» » »
Βόνιτσα :	100	» » »

Δι' αὐτὸ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεὰν καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν πολλὰ νερά καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία.

Ὁ Ὑποὶ Ἀχελῷος (Ἀσπροπόταμος) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὰ πολλὰ νερά του ποτίζει τὴν Αἰτωλικὴν πεδιάδα, τὴν ὁποίαν διασχίζει λοξῶς καὶ πολλὰς φορὰς πλημμυρίζει. Μὲ τὴν ἄφθονο ἰλύν, τὴν ὁποίαν ἐκφορτῶνει εἰς τὰς ἐκβολὰς του, ἤνωσε τὰς Ἑχινάδας νήσους μετὰ τὴν ξηρὰν καί, καθὼς εἶπομεν, φράσσει ὅλον ἐν περισσότερον τὸ στόμιον τῆς λιμνοθάλασσης τοῦ Μεσολογγίου.

Καὶ τὸ κλίμα τῆς δυτικῆς Στερεᾶς εἶναι εὐνοϊκώτερον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα διασχίζουν τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς ΝΑ, προφυλάσσει τὴν δυτικὴν Στερεὰν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς καὶ βορειοανατολικοὺς ἀνέμους. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς Αἰτωλίας, καθὼς καὶ εἰς τὰ παράλια, εὐδοκίμεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς τὴν παραλίαν μάλιστα τῆς Ναυπάκτου καλλιεργεῖται καὶ ἡ σταφιδάμπελος.

Τὸ ἔδαφος τῆς Αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορον, ἐπεὶδὴ προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰ

παραποτάμια μέρη επικρατεί ή καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου καί τῶν ὀσπρίων. Ἀλλά τὸ κύριον προϊόν τῆς Αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ κάπνός. Οὗτος εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καί εὕρισκε καλήν ἀγοράν. Δι' αὐτὸ τὰ ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας καπνῶν ὑπάρχουν εἰς τὸ **Ἀργίνιον**, τὸ ὁποῖον εἶναι κέντρον ὅλης τῆς περιοχῆς (25.000 κάτ.).

Αἱ ὄρειναι περιοχαὶ τῆς δυτικῆς καί τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς ἔχουν βαρὺν χειμῶνα. Αἱ πλούσιαι ὁμως βροχαὶ καί ἡ ἀφθονος χιῶν, ἡ ὁποία πίπτει εἰς τὰ βουνά, βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δένδρων. Δι' αὐτὸ μεγάλα δάση σκεπάζουν τὰ πλάγια καί τὰς ράχεις τῶν βουνῶν. Τὰ δένδρα των καί ἐδῶ εἶναι διάφορα ἀναλόγως τοῦ ὕψους τῆς ὀρεινῆς ζώνης. Ἐπικρατοῦν ἡ δρυς, ἡ ὀξύα καί ἡ ἐλάτη.

Ὅπου τὰ δάση εἶναι πολὺ πυκνά, ἐκεῖ οἱ δασονόμοι ὀρίζουν ποῖα δένδρα πρέπει νὰ κοποῦν, διὰ νὰ ἀραιώσῃ τὸ δάσος. Ἀπὸ αὐτὰ οἱ ὑλοτόμοι κατασκευάζουν δοκοὺς καί σανίδας διὰ τὴν οἰκοδομίαν καί διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπίπλων. Τότε ἐπιτρέπεται καί ἡ ξύλευσις. Ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν μερῶν ἔχουν ξύλα καί κάρβουνα διὰ καύσιμον ὕλην. Ἐπειδὴ ὁμως εἰς τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν λείπουν οἱ κατάλληλοι δρόμοι, οἱ κάτοικοι δὲν ἐκμεταλλεύονται, ὅσον πρέπει, τὰ δάση των.

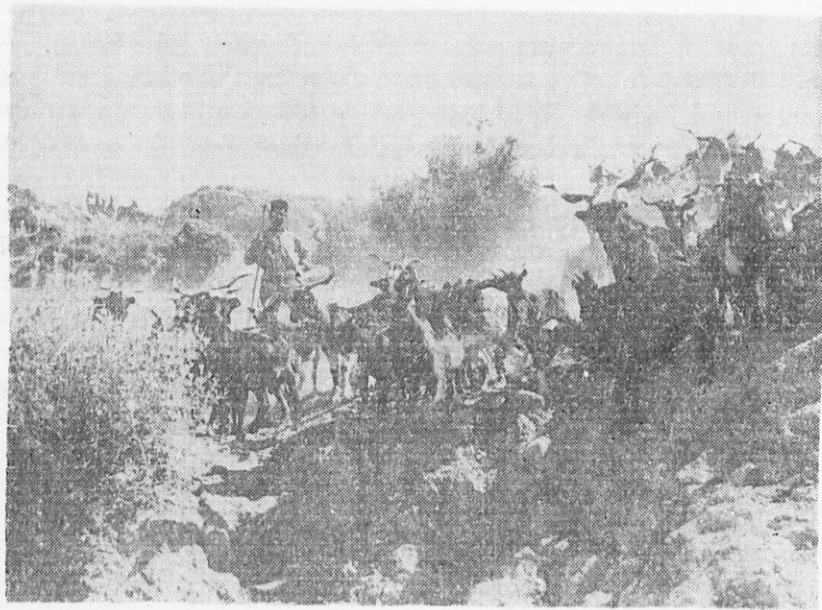
Διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας χρησιμεύει κυρίως τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀχελῷου· ρίπτουν δηλαδὴ τὰ ξύλα εἰς τὸν ποταμὸν καί ἀφήνουν νὰ τὰ παρασύρῃ τὸ ρεῦμα. Αὐτὸ τὰ φέρει κάτω εἰς τὰ πεδινὰ μέρη.

Εἰς τὴν **Ἀκαρνανίαν** (κοινῶς Ξηρόμερον), ἡ ὁποία εἶναι πλησίον τῆς θαλάσσης καί ἔχει κλίμα ὑγρόν, ἐκτείνονται δάση βαλανιδέας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ βαλανίδια εἶναι ἀρίστη τροφή διὰ χοίρους, πολλοὶ ἀγέλαι χοίρων τρέφονται εἰς τὰ Ἀκαρνανικὰ ὄρη καί εἰς τὸ Μακρυνόρος. Κέντρα τῆς κτηνοτροφίας αὐτῆς εἶναι ὁ **Ἀστακός** (3500 κάτ.), ἡ **Βόνιτσα** (3000 κάτ.) καί ἡ **Ἀμφιλοχία** (Καρβασαράς 5500 κάτ.).

Ὡστε τὰ δάση δὲν στολίζουν μόνον τὰ βουνά, δὲν ἐξυγιαίνουν μόνον τὸν τόπον, ἀλλὰ φέρουν καί καλὸν εἰσόδημα εἰς μεγάλην τάξιν ἀνθρώπων.

Ἡ κυρία ὅμως ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὄρεινῆς Στερεᾶς εἶναι ἡ κτηνοτροφία αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ ἡ γαλακτοκομία· διότι τὰ ὄροπέδια καὶ αἱ ράχεις τῶν βουνῶν παρέχουν τροφήν ἀρκετὴν διὰ μικρὰ ζῷα. Ὅταν τὴν ἀνοιξιν τὰ χιόνια λειώνουν, τότε οἱ βοσκοὶ ἀφήνουν τὰ χειμαδιὰ καὶ ἀναβαίνουν εἰς τὸ βουνόν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλουσία βοσκή διὰ τὰ ποίμνιά των.

Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶναι πολλὰ (γάλα, τυριά,

. 73. Γυρισμὸς εἰς τὸ μαντρί.

(Φωτογρ. Χαρισιάδη)

βούτυρα, ἔρια, σφάγια, δέρματα). Ἄλλ' αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν νὰ συντηρήσουν πυκνὸν πληθυσμόν. Δι' αὐτὸ αἱ ὄρειναι περιοχαὶ τῆς Στερεᾶς εἶναι ἀραιότερα κατοικημένοι, καὶ μόνον μικραὶ κωμοπόλεις ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ. Τοιαῦται εἶναι: τὸ **Καρπενήσιον** (ὕψος 1000 μ. 3.500 κάτ.) ἡ **Γρανίτσα**, ὁ **Προυσὸς** καὶ ἡ **Φουρνὰ** εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, τὸ **Λιδωρίκιον** (1.300 κάτ.) καὶ τὸ **Εὐπάλιον** (1.300 κάτ.) εἰς τὴν Δωρίδα, ὁ **Ἀστακὸς** (3.500 κάτ.), ἡ **Ἀμφιλοχία** (5.500 κάτ.) καὶ ἡ **Βόνιτσα** (3.000 κάτ.) εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν.

Γ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς ἕξ νομούς: 1) τὸν νομὸν Ἀττικῆς με πρωτεύουσαν τὰς Ἀθῆνας, 2) τὸν νομὸν Βοιωτίας με πρωτεύουσαν τὴν Λεβάνειαν, 3) τὸν νομὸν Φθιώτιδος με πρωτ. τὴν Λαμῖαν, 4) τὸν νομὸν Φωκίδος με πρωτ. τὴν Ἀμφισσαν, 5) τὸν νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας με πρωτ. τὸ Μεσολόγγιον καὶ 6) τὸν νομὸν Εὐρυτανίας με πρωτ. τὸ Καρπενήσιον.

Δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΗΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δ. ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ						
Μορφὴ τῆς ξηρᾶς	*Ὅρη: *Αγραφα, Τυμφρηστός, Κόραξ ἢ Βαρδούσια, Γκιώνα (2.500 μ.), Παρνασσός, *Ὄθρυς, Οἶτη, Καλλίδρομον, *Ἐλικών, Κιθαιρών, Πάρνης, Πεντελικόν, *Ὑμηττός, Αἰγάλεως, Γεράνεια, Παναιτωλικόν, *Αράκυνθος, Μακρυνόρος, *Ακαρνανικὰ *Ὅρη. Πεδιὰδες: Τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Κωπαΐδος, τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Μεσογαίας, τῆς Ἑλευσίνος, τῶν Μεγάρων, ἡ Αἰτωλική.					
Ποταμοὶ	Σπερχεῖός, Βοιωτικὸς Κηφισός, Ἀχελῷος, Εὐνός, Μόρνος.					
Λίμναι	Τριχωνίς, Ἀμβρακία, Ὀζηρός, Ὑλίκη, Παραλίμνη.					
	Εἶδη καλλιεργείας	Καλλιεργού- μεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα		Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόννους		
Γεωργικὴ παραγωγὴ τῆς Στερεᾶς (μετὰ τῆς Εὐβοίας) τοῦ ἔτους 1961	Σιτηρὰ *Ὄρυζα *Ὄσπρια Γεώμηλα Λαχανικὰ Καπνὸς Βάμβαξ *Ἀμπέλοι, (οἰνάμπέλοι) Σταφιδάμπέλοι *Ἑσπεριδοειδῆ (λεμόνια, πορτο- κάλια, μανδανίνα) *Ἑλαῖαι *Ἑλαιὸν	2.600.000 62.800 290.000 75.000 100.000 153.000 534.000 400.000 400 30.000 700.000 —		265.000 22.000 18.750 58.000 — 11.000 63.500 155.000 1.640 60.000 250.000 31.000		
*Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	*Ἴπποι	*Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	90.000	60.000	51.000	1.570.000	950.000	80.000

Διοικητική διαίρεσις	Ἐπιφά- νεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ.χλμ.	
Νομός Ἀττικῆς	3.804	2.058.000	541	Συγκρότημα Ἀθηνῶν — Πειραιῶς 1.853. Δῆμος Ἀθηναίων 628, Πειραι- ωτῶν 184, Κηφισιά 14, Ἀ- μαρουσίον 20, Π. Φάληρον 22, Ἐλευσίς 15,5, Μέγαρο 15,5.
Νομός Βοιωτίας	3.135	114.500	36	Λεβάδεια 13, Θῆβαι 16, Ὀρχομε- νός 5, Τανάγρα 2, Ἀράχο- βα 3.
Νομός Φθιώτιδος	4.195	160.000	38	Λαμία 21,5, Στυλὶς 5, Ὑπάτη 2, Σπερχειάς 2,5, Ἀταλάντη 4,5, Ἀμφίκλεια 3, Δομοκός 2.
Νομός Φωκίδος	2.078	47.850	23	Ἀμφισσα 6, Ἰτέα 3, Λιδωρίκιον 1,300, Γαλαξείδιον 1,5, Δε- σφίνα 2,5.
Νομός Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	5.710	238.000	41	Μεσολόγγιον 12, Ἀγρίνιον 25, Ναύπακτος 7, Ἀμφιλοχία 5,5, Βόνιτσα 3, Ἀστακός 3, Αἰτω- λικὸν 3,5, Θέρμων 2.
Νομός Εὐρυτανίας	2.036	40.000	13	Καρπενήσιον 3,5, Φουρνά 1,3.
Ὅλη ἡ Στε- ρεὰ Ἑλλάς	20.958	3.050.350	145	

Ἀσκήσεις. — 1. Πῶς θὰ μεταβῆς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Καρ-
πενήσιον ; — 2. Ποίαν ὁδὸν θὰ ἀκολουθήσῃς, διὰ τὰ μεταβῆς γρηγο-
ρώτερα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Ἀγρίνιον ; — 3. Κατάταξε τὰς κυριω-
τέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον
νομὸν ἀνήκει ἐκάστη. — 4. Ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔχουν ἑκτασιν
6940 τ. χλμ. Ὁ πληθυσμὸς των κατὰ μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920
εὗρέθη 634.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἦτο 1.033.000, κατὰ
δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940 ἦτο 1.394.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν
τοῦ 1961 ἦτο 2.172.500. Πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τ. χλμ. κατὰ
τὰς τέσσαρας ἀπογραφάς ; — 5. Ποῖος ἀπὸ τοὺς νομοὺς τῆς Στερεᾶς καὶ
τῆς Πελοποννήσου εἶναι πυκνότερα κατοικημένοι καὶ ποῖος ἀραιότερα
καὶ διατί ; — 6. Παράβαλε τὴν παραγωγὴν τῆς Στερεᾶς μὲ τὴν παρα-
γωγὴν τῆς Πελοποννήσου ὡς πρὸς τὰ σιτηρά, τὸν καπνὸν καὶ τὴν σταφίδα.

Β'. ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η Η Π Ε Ι Ρ Ο Σ

1. Εἶρε εἰς τὸν χάρτην τὸ ἀκρωτήριο Στυλός (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας) καὶ ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ὀροθετικὴν μας γραμμὴν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Ποῖαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ εἰς ποίαν λίμνην καταλήγει ; — 2. Ποῖαι ὀροσειραὶ ὀρίζουν τὴν Ἡπειρον πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἀπὸ ποίας χώρας τὴν χωρίζουν ; — 3. Ποῖα τὰ ὀνόματα τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Πίνδου ; — 4. Ποῖοι ποταμοὶ ἔχουν τὰς τὸ ὕψος τῶν βουνῶν τοῦ τόπου σου. — 5. Ποῖον ποταμὸν ἔχουν τὰς πηγὰς τῶν εἰς τὰς δυτικὰς πλαγιάς τῆς Πίνδου καὶ ποῖαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἕκαστος ; Εἰς ποῖον κόλπον χύνεται ὁ Ἀραχθὸς καὶ εἰς ποῖον ὁ Ἀῶς ; — 6. Ποῖους ἄλλους ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἡπειρος καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος ; — 7. Ποῖαν μορφὴν ἔχει κατὰ τὸν χάρτην τὸ ἐδάφος τῆς Ἡπείρου ; Ποῦ εἶναι πεδινόν ; — 8. Μὲ ποῖον μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος δυνατὸν νὰ ὁμοιάζῃ ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὰ ὕδατα ;

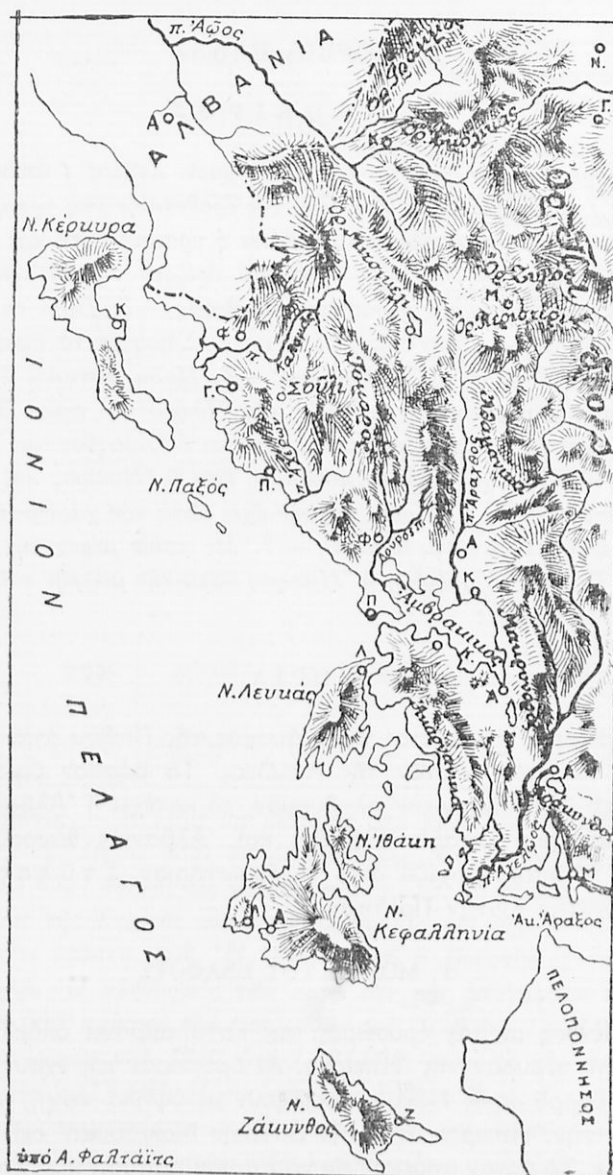
Α'. ΟΡΙΑ

Ἡ Ἡπειρος ἀπλώνεται πρὸς Δυσμὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ἕως τὸν κόλπον τῆς Αὐλῶνος. Τὸ βόρειον ὅμως τμήμα τῆς, ἂν καὶ ἔχει Ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τὸ κατέχει ἡ Ἀλβανία.

Ὡς σύνορον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας θεωροῦμεν τὴν γραμμὴν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο Στυλός καὶ τελειώνει εἰς τὴν λίμνην Πρέσπαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Πίνδος μὲ τὰς ὀροσειράς της καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἡπείρου. Αἱ ὀροσειραὶ τῆς ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον ὁμοιάζουν μὲ ὑψηλὰ τεῖχη, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ μόνον σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι ἡ ράχis τοῦ Ζυγοῦ. Ἡ ράχis αὕτη εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Μετσόβου εἰς ὕψος 1650 μέτρων.

74. Χάρτης τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων.
Κλίμαξ 1 : 2 000 000.

Τὰ ὄρη τῆς Πίνδου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα: **Βόιον** ἢ **Γράμμος**, **Σμόλικας**, **Τύμφη**, **Λάκμος** ἢ **Περιστέρι**, **Ἀθαμανικὰ** ἢ **Τζουμέρκα**. Τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν ἔχει ὁ Σμόλικας, ὁ ὁποῖος φθάνει εἰς ὕψος 2600 μέτρων.

Τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι ὄροσει-
ραί, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἢ μία πλησίον τῆς ἄλλης καὶ γαμίζουν
ὅλην τὴν Ἑπειρον. Τὰ ὀνόματά των εἶναι: **Πάπιγγον**, **Μιτισικέλι**,
Τόμαρος, **Σουλιώτικα**, **Νεμέρτζικα**, **Κεραύνια**.

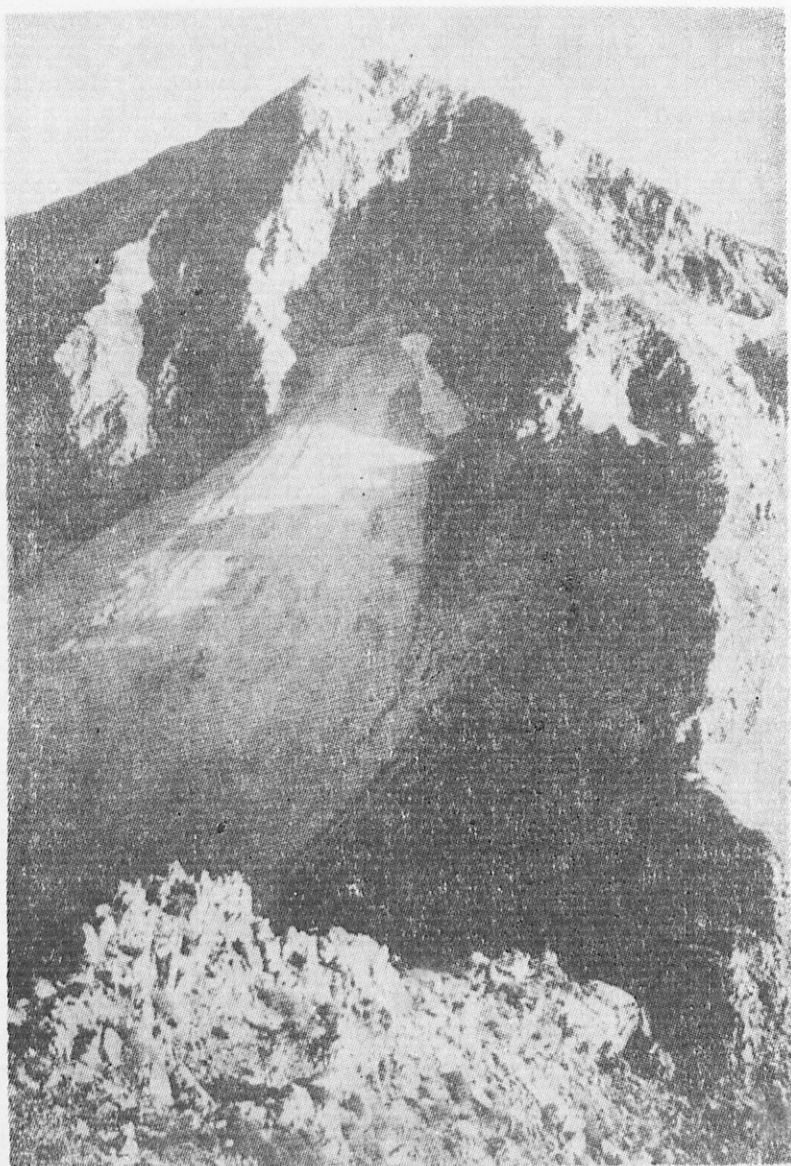
Ὅροπέδιον ὑπάρχει μόνον μεταξύ Τομάρου καὶ Μιτισικελίου,
τὸ **ὀροπέδιον τῶν Ἰωαννίνων**, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς ὕψος 500 μ.
ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ βαθύτερον αὐ-
τοῦ μέρος τὰ νερὰ σχηματίζουν λίμνην, ἡ ὁποία λέγεται **Παμβώτις**.
Τὰ νερὰ τῆς χύνονται ὑπογείως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ **Θυά-
μιδος** ἢ **Καλαμᾶ**. Πεδιάδα ἡ Ἑπειρος ἔχει μόνον εἰς τὰ νότια, τὴν
Ἀμβρακικὴν ἢ **πεδιάδα τῆς Ἀρτης**.

Ἡ Ἑπειρος λοιπὸν κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει
μὲ τὴν δυτικὴν Στερεάν. Ὅπως δὲ ἐκεῖνη, ἔτσι καὶ ἡ Ἑπειρος δὲν
ἔχει ἀνοικτὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα· δι' αὐτὸ συγ-
κοινωνεῖ μὲ αὐτὴν μόνον διὰ θαλάσσης καὶ δι' ἀέρος μὲ τὸ ἀερο-
πλάνον. Τελευταίως κατεσκευάσθη μία μεγάλη ὁδός, ἡ ὁποία συνέ-
δεσε τὰ Ἰωάννινα μὲ τὴν Καλαμπάκαν διὰ τοῦ Μετσόβου. Δυστυ-
χῶς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς Ἑπείρου εἶναι δύσκολος,
διότι ἔχει δύο μόνον ἀξιόλογους ὁδοὺς· ἡ μία συνδέει τὴν Πρέβε-
ζαν μὲ τὰ Ἰωάννινα καὶ μὲ τὴν Κόνιτσαν καὶ ἡ ἄλλη τὰ Ἰωάννινα
μὲ τὴν Ἠγουμενίτσαν.

Γ'. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἄν ἐξαιρέσωμεν τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, ἡ παραλία τῆς Ἑπεί-
ρου δὲν ἔχει μεγάλους κόλπους. Δι' αὐτὸ καλοὶ λιμένες ὑπάρχουν
μόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ὁ λιμὴν τῆς Πρεβέζης, καὶ βο-
ρείοτερον εἰς τὴν Ἠγουμενίτσαν καὶ εἰς τοὺς Ἀγίους Σαράντα.

Οἱ ποταμοὶ **Ἀραχθός** καὶ **Λοῦρος** ἐκφορτῶνουν εἰς τὸν Ἀμ-
βρακικὸν κόλπον πολλοὺς ἄμμους καὶ χώματα. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν
ἐκεῖ λιμνοθάλασσαι (**Λογαροῦ**, **Τσουκαλιῦ**), αἱ ὁποῖαι εἶναι με-
γάλα ἰχθυοτροφεῖα.

75. Ἡ κορυφή τοῦ ὄρους Λέγκιμου (Περιστέρι) ὕψ. 2292 μ.

(Φωτογραφία *Ι. Παπαροδού*)

Α'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1. Ἡ ὄρεινὴ χώρα καὶ τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον. — Τὰ ὄρη τῆς Ἡπείρου εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν, ἀσβεστολιθικά ἢ σχιστολιθικά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Ἡπειρος δέχεται, ὅπως καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά, πολλὰς βροχὰς (ἄνω τοῦ 1 μέτρου κατ' ἔτος), τὰ βουνὰ τῆς ἔχουν πολλὰς πηγὰς καὶ σκεπάζονται μὲ πυκνὰ

76. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσας.

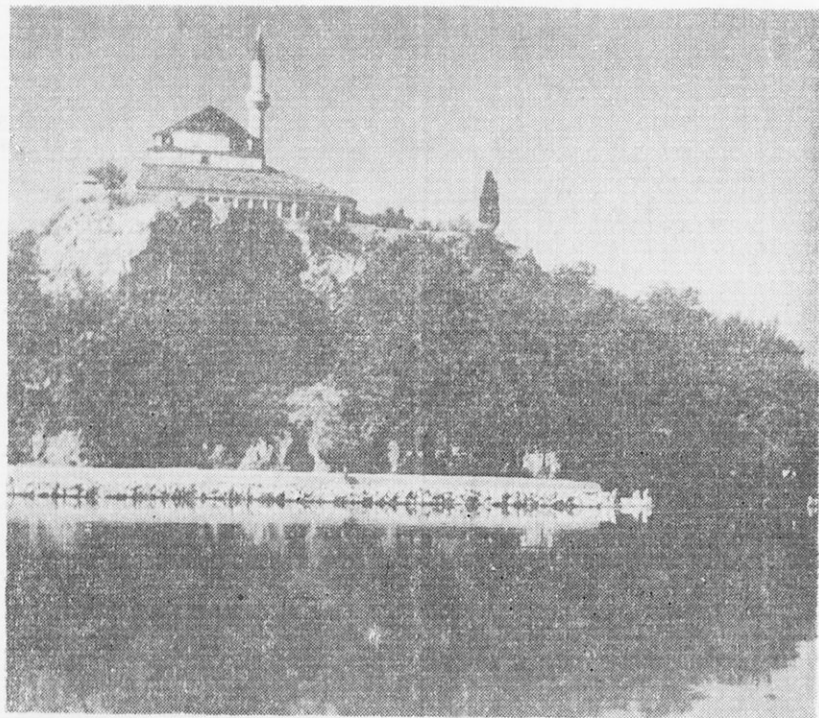
δάση. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ τῆς Ἡπείρου εἶναι πολλοὶ καὶ ὄρη-
τικοί· τὸν περισσότερον μάλιστα καιρὸν εἶναι ἀδιάβατοι.

Οἱ ποταμοὶ αὗτοι ἤνοιζαν εἰς τὰ βουνὰ στενὰς καὶ βαθεῖας χα-
ράδρας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ νερά κρημνίζονται μὲ βοήν. Ὁ Ἀχέρων
μάλιστα, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὰ βραχῶδη βουνὰ τοῦ Σουλίου, τρέχει
μὲ τόσῃ βοήν καὶ θόρυβον εἰς τὰς ἀποτόμους καὶ σκοτεινὰς φά-
ραγγας τῶν βουνῶν, ὥστε οἱ ἀρχαῖοί μας πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι
ἐδῶ ἦτο ἡ εἴσοδος τοῦ Ἀδου.

Ἐπειδὴ τὰ ὄρη τῆς Ἡπείρου εἶναι ὑψηλά, ὁ χειμὼν εἰς τὴν ὄ-
ρεινὴν Ἡπειρον εἶναι τραχὺς. Δι' αὐτὸ ἀναπτύσσονται ἐδῶ τὰ
δένδρα τῶν ὑψηλῶν ζωνῶν, δηλ. ἡ δρυς, ἡ ἐλάτη, ἡ ὄξυς, καὶ ἡ

ύψηλή πεύκη. Δασώδης είναι προπάντων ή περιοχή τῆς **Κονίτσης**, ὅπου τὰ 35% τοῦ ἐδάφους εἶναι δασωμένα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πίνδου ὑπάρχουν 46 χωρία, τὰ **Ζαγοροχώρια**. Εἶναι χωμένα μέσα εἰς δάση ἀπὸ καστανέας καὶ δρυς. Οἱ κάτοικοί των, καθὼς καὶ τοῦ **Μετσόβου**, ζοῦν ἀπὸ τὴν ὑλοτομίαν καὶ ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς

77. Τὰ Ἰωάννινα, μετὸν λόφον τοῦ τζαμίου.

ἀσχολίας αὐτὰς εἶναι ὀλίγα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των ἄλλοτε ἐξενιτεύοντο εἰς μακρυνοὺς τόπους. Ἐκεῖ προώδευαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτιζαν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνουν τὴν πατρίδα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, καθὼς ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Τοσίτσας, ὁ Στουρνάρας, ᾤκησαν τὰς περιουσίας των εἰς τὸ Ἔθνος. Ἀπὸ δωρεὰς τοῦ Ἀβέρωφ ἐκτίσθη τὸ λευκὸν Στάδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατεσκευάσθη τὸ δοξασμένον θω-

ρηκτὸν τοῦ στόλου μας, ὁ « Ἀβέρωφ ». Ἀπὸ δωρεάς τοῦ Τσσίτσα καὶ τοῦ Στουρνάρα ἐκτίσθη τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον κ.τ.λ.

Τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Παράγει σιτηρά, οἶνον καὶ ὀπωρικά. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ ὄροπέδιου, εἰς τὰς ὄχθας τῆς Πамβώτιδος λίμνης εἶναι κτισμένα τὰ Ἰωάννινα (35.000 κάτ.). Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν διασταυρῶνεται ὁδοὶ ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς χώρας. Δι' αὐτὸ τὰ Ἰωάννινα συγκεντρῶνουν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν ὁλοκλήρου τῆς Ἡπείρου. Ἔχουν δὲ καὶ μίαν περίφημον σχολήν, τὴν Ζωσιμαίαν Σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἐδίδαξαν πολλοὶ σοφοὶ διδά-

78. Καλύβα σαρακατσάνικη. Οἱ Σαρακατσάνοι μας εἶναι σκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὰ βόρεια τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ζοῦν μὲ τὰ ποιμνιά των ζωὴν νομαδικήν.

79. Σαρακατσάνισσες μὲ τὴν ρόκαν.

καλοὶ. Τότε καὶ ἡ τέχνη (κεντητική, ἀργυροχοϊκή, ἀρχιτεκτονική) ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν πόλιν αὐτήν. Τέλος εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐξεσηύχθη ὁ διαβόητος τύραννος τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ Πασᾶς.

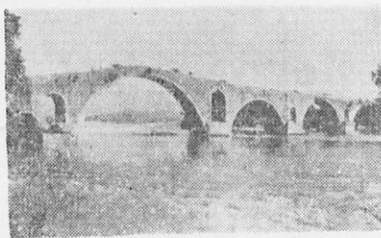
Πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰονίου τὰ βουνὰ εἶναι χαμηλά. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλίμα εἶναι γλυκὺ (θαλάσσιον), εὐδοκίμεϊ ἐκεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς τὰς ἐλῳδεις ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπλώνονται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Καλαμᾶ καὶ Ἀχέροντος, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὴν ὄρυζαν. Σπουδαιότεραι κωμοπόλεις εἶναι ἐδῶ οἱ **Φιλιάται** καὶ ἡ **Πα-**

ραμυθιά πλησίον τοῦ ὄρου τῆς Ἡγουμενίτσας, ἡ **Πάργα** καὶ τὸ **Μαργαρίτιον** νοτιώτερον. Πρὸς Ἀνατολὰς αὐτῶν ὑψώνονται τὰ

ἀπόκρημνα βουνὰ τοῦ **Σουλίου**. Ἐκεῖ οἱ Σουλιῶται ἔζησαν ἐλεύθεροι ὡς ὀρεινὸς πολεμικὸς λαὸς καὶ ὑπερήσπισαν τὴν ἐλευθερίαν των γενναίως ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὀρεινῆς Ἡπείρου εἶναι ἡ κτηνοτροφία. Χιλιάδες προβάτων καὶ αἰγῶν βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας (τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ σφάγια) εἶναι τὰ μόνα ποὺ περισσεύουν εἰς τὸν τόπον καὶ γίνεται ἐξαγωγή αὐτῶν ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Ἀγίων Σαράντα.

2. Ἡ πεδιάς τῆς Ἀρτης. — Οἱ ποταμοὶ Ἀραχθὸς καὶ Λοῦρος μὲ τὰ χῶματα καὶ τὴν ἄμμον, ποὺ μεταφέρουν, ἐσχημάτισαν βορείως τοῦ Ἀμβρακικοῦ εὐφωρωτάτην πεδιάδα. Ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει γλυκὺν χειμῶνα. Δι' αὐτὸ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας, παράγει δὲ σι-

80. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας.

τηρά, ἰδίως ἀραβόσιτον καὶ καπνόν. Ἄλλοτε εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη ἐσχηματίζοντο πολλὰ ἔλη καὶ ἐπεκράτει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ ἐλονοσία. Τελευταίως ἔγιναν ἐκεῖ μεγάλα ἐργασίαι μὲ τὰς ὁποίας ἐκάνοισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις εὐρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεδιά-

δος: ἡ **Ἀρτα** (17.000 κάτ.) πλησίον τοῦ Ἀράχθου μὲ τὸ περίφημον γεφύρι καὶ τὰς ὡραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς, ἡ **Φιλιππιάς** (3.000 κάτ.), πλησίον τοῦ Λούρου καὶ ἡ **Πρέβεζα** (11.000) εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις ἀποτελεῖ καὶ τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νοτίου Ἡπείρου, διότι εἶναι τὸ τέρμα τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἡ ὁποία διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Πρὸς Βορρᾶν τῆς Φιλιππιάδος εἶναι τὸ **Μπιζάνι**, ὅπου ὁ στρατὸς μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐνίκησε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 τοὺς Τούρκους καὶ ἡλευθέρωσε τὰ Ἰωάννινα.

3. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος. — Τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἡπείρου δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἡπειρον οὔτε κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώ-

ρας οὔτε κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Καὶ τὴν Βόρειον Ἡπειρον ὁ στρατός μας τὴν ἡλευθέρωσε τὸ 1912, καθὼς καὶ τὴν νότιον Ἡπειρον. Οἱ Βορειοηπειρῶται μάλιστα ἠγωνίσθησαν καὶ μόνοι των γενναίως διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλ' αἱ μεγάλοι Δυνάμεις τὸ 1921 παρεχώρησαν τὴν Βόρειον Ἡπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἔτσι αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Λεσκοβικίου καὶ Χειμάρρας εὐρίσκονται τῶρα ἔξω ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα.

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νοτία Ἡπειρος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν **νομὸν Ἀρτης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀρταν· 2) τὸν **νομὸν Πρεβέζης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν· 3) τὸν **νομὸν Ἰωαννίνων** μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα· 4) τὸν **νομὸν Θεσπρωτίας** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἡγουμενίτσαν.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	Ὅ ρ η : Βόϊον, Σμόλικας (2.630 μ.), Τύμφη, Λάκμος, Ἀθαμανικά, Πάπιγγον, Μιτισκέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμέρτζικα, Κεραύνια. Ὅ ρ ο π έ δ ι ο ν : Ἰωαννίνων. Π ε δ ι ά ς : Ἀμβρακική ἢ τῆς Ἀρτης.		
Ποταμοί	Ἀραχθός, Λοῦρος, Ἀχέρων, Θύαμις ἢ Καλαμῆς, Ἀῶς.		
Λίμναι	Παμβῶτις.		
	Εἶδη καλλιιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόννους
Γεωργικὴ παραγωγὴ ἔτους 1961	Σιτηρὰ	642.000	265.000
	Ὄρυζα	23.300	5.650
	Ὄσπρια	140.500	5.650
	Γεώμηλα	28.600	13.000
	Λαχανικά	48.000	—
	Καπνὸς	15.300	1.290
	Βάμβαξ	79.000	8.000
	Ἀμπελοι	27.500	4.735
	Ἑσπεριδοειδῆ	70.000	95.000
	Ἐλαῖαι	107.000	30.000
	Ἐλαιον	—	4.500

Ἀριθμός ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	52.000	25.000	10.500	780.000	370.000	20.000
Διοικητική διαίρεσις	Ἐπιφά- νεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)		
		ἐν ὧν	κατὰ τ. χλμ.			
Νομός Ἰωαννίνων	5.063	155.500	30	Ἰωάννινα 35, Κόνιτσα 3,5, Μέ- τσοβον 3, Δελβινάκι 1.		
Νομός Ἄρτης	1.741	82.500	46	Ἄρτα 17.		
Νομός Πρεβέζης	970	62.500	64	Πρέβεζα 11, Φιλιππιάς 3, Πάργα 1,5.		
Νομός Θεσπρωτίας	1.478	52.000	35	Ἡγουμενίτσα 3, Φιλιάται 3, Παραμυθιά 3, Μαργαρίτιον 1.		
Σύνολον	9.252	352.500				

Ἀσκήσεις.— 1. Κάμε ἐν σχεδιάγραμμα τῆς Ἠπείρου καὶ τοποθέτησε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Ποίαν ὁδὸν θὰ ἀκολουθήσῃς, ἂν ταξειδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως τὰ Ἰωάννινα ; — 3. Εὔρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ἠπείρου καὶ σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἠπείρου μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου.

2. Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὸν τόπον σας εὐρίσκεται ἡ Θεσσαλία ; — 2. Ποῖα ὄρη περιβάλλουν ὁλόγυρα τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα ; — 3. Ποῖος κόλπος ἀνοίγεται εἰς τὰ ΝΑ τῆς Θεσσαλίας καὶ ποίαν χειρσόντησιν ἀποχωρίζει πρὸς Ἀνατολὰς ; — 4. Ποῖος ποταμὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι παραπόταμοί του ; Διὰ ποίας κοιλάδος ἐκβάλλει οὗτος εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον ; — 5. Ποῖον εἶναι τὸ ὄνομα τῆς λίμνης εἰς τὰ ΝΑ τῆς πεδιάδος ; — 6. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκαλα, τὴν Καρδίτσαν, τὸν Βόλον, τὴν Ἐλασσόνα καὶ ὁρίσε τὴν θέσιν των.

Α'. ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Θεσσαλία ἀπλώνεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὴν Ὀθρυν ἕως τὰ ὄρη Χάσια, Καμβούνια καὶ Πιέρια. Τὰ ὄρη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον ὄριον τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλή σειρὰ ὄρεων (Ὀλύμπος, Κίσσαβος, Μαυροβούνι, Πήλιον) ἐκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Θεσσαλίας. Ὡστε ὄρη ὑψηλὰ περιβάλλουν τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς.

Ἡ Πίνδος ὑψώνει ἐμπόδιον ἀδιάβατον πρὸς τὴν Ἠπειρον. Ἐπίσης τὰ ὄρη τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλίαν τελείως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ὄρεινοὶ ὅμως βραχίονες, οἱ ὅποιοι τὴν περιβάλλουν ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἀπὸ Νότου, ἀφήνουν χαμηλὰς διαβάσεις. Δι'

81. Κάθετος τομὴ Ἠπειροῦ καὶ Θεσσαλίας ἀπὸ Δ. πρὸς Α.

αὐτῶν ἡ Θεσσαλία συγκοινωνεῖ πρὸς νότον μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν καὶ πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ἡ Θεσσαλία διασχίζεται ἀπὸ μίαν χαμηλὴν βουνοσειράν. Αὕτη ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ καὶ χωρίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα εἰς δύο μέρη: τὴν **πεδιάδα τῶν Τρικιάλων** καὶ τὴν **πεδιάδα τῆς Λαρίσης**.

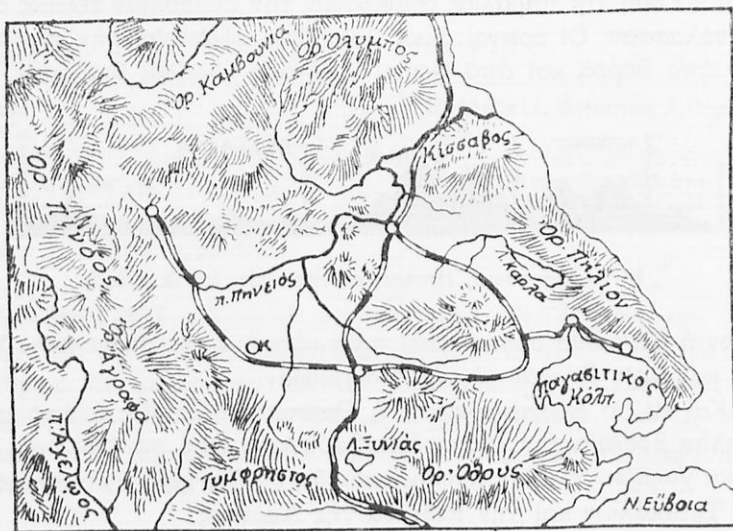
Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ κατόπιν τὰ ὄρεινὰ μέρη, ποῦ εἶναι γύρω εἰς αὐτήν.

Β'. Η ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΣ

Ἡ Θεσσαλία ὁμοιάζει μὲ μεγάλην λεκάνην, διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὴν περιβάλλουν βουνά. Δι' αὐτὸ τὰ νερά, τὰ ὅποια τώρα μαζεύονται ὅλα εἰς τὴν κοίτην τοῦ **Πηνειοῦ**, ἄλλοτε παρέμεναν ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου καὶ ἐσχημάτιζαν λίμνην. Ἀλλ' ὅταν τὰ νερά ὑψώθησαν ἀρκετὰ καὶ ἔφθασαν ἕως τὸ χαμηλότερον σημεῖον, ποῦ ἦτο μετὰξὺ Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου, ἤρχισαν νὰ χύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς

τὴν θάλασσαν· μετὴν δὴ δύναμιν δὲ ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀπέφαγαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς βράχους καὶ ἐσχημάτισαν τὴν ὠραίαν **κοιλιάδα τῶν Τεμπῶν**. Ἔτσι ἡ Θεσσαλικὴ λεκάνη ἀδίασεν ἀπὸ τὰ νερά.

Ἡ πεδιάς λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας ἦτο κάποτε λίμνη καὶ φυσικὰ τὰ νερά ἔχουν ἀποθέσει εἰς αὐτὴν πολὺ χῶμα. Τὸ χῶμα αὐτὸ εἰς τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον (πεδιάς Τρικκάλων καὶ Καρδίτσης) εἶναι μαῦρο, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κωπαΐδα, διότι τὰ νερά μετέφεραν ἄφθονον φυτόχωμα ἀπὸ τὰ γύρω δασωμένα βουνά.

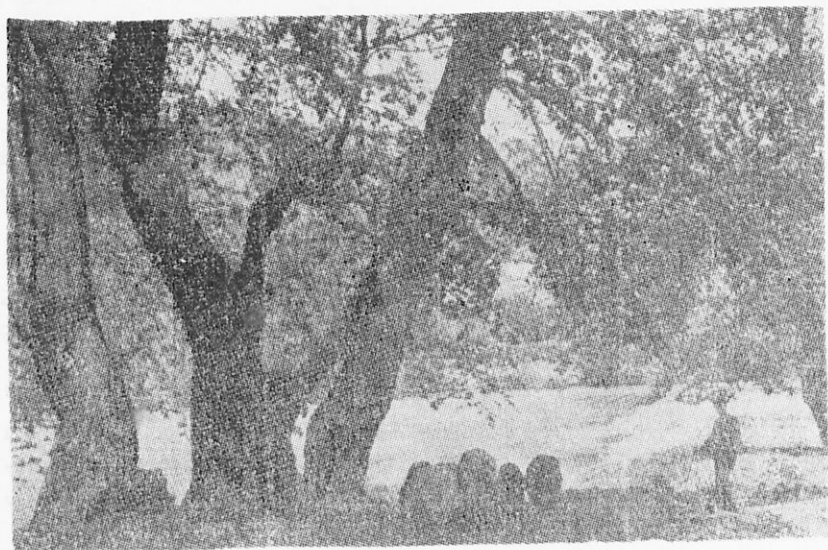
82. Χάρτης τῆς Θεσσαλίας (κλίμαξ 1 : 2 000 000).

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως λεκανοπέδιον (πεδιάς Λαρίσης) τὸ ἔδαφος εἶναι ἀπὸ κοκκινόχωμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τόσο εὐφορον. Δι' αὐτὸ μία γεωργικὴ οἰκογένεια, διὰ νὰ ζήσει ἐκεῖ, χρειάζεται πολὺ περισσότερα στρέμματα ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται μία οἰκογένεια εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων.

Καὶ τώρα ἀκόμη, ἐπειδὴ αἱ ὄχθαι τοῦ Πηνειοῦ δὲν εἶναι ὑψηλαί, ὁ ποταμὸς πολλὰς φορὰς πλημμυρίζει καὶ μεταβάλλει τὴν πεδιάδα εἰς ἀπέραντον λίμνην· καὶ λιπαίνει μὲν τὴν γῆν μετὴν ἰλὺν ποὺ ἀφήνει, ἀλλὰ συχνὰ καταστρέφει τὰ σπαρτά.

Καθώς εἶδομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ ἡ πεδιάς ἔχει κλίμα ἡπειρωτικόν, δηλ. ἔχει χειμῶνα πολὺ ψυχρὸν καὶ θέρος πολὺ θερμόν. Τὸ θερμόμετρον κατὰ τὸ θέρος δεικνύει μερικὰς φορὰς καὶ ἄνω τῶν 40 βαθμῶν.

Τοιοῦτο κλίμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Πράγματι ὁ σίτος, ἡ κριθή, ὁ ἄραβόσιτος εὐδοκίμου ἔστιν εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα, καθὼς καὶ τὰ γεώμηλα καὶ ὁ

83. Τὰ Τέμπη. Ὡραῖα πλατάνια σκεπάζουν τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ.

(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

καπνός. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων, ἡ ὁποία ἔχει περισσότερα νερά, ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἄραβόσιτου, τῶν ὀσπρίων καὶ τῶν λαχανικῶν. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης ἐπικρατεῖ ὁ σίτος.

Πολλὴν καταστροφὴν εἰς τὰ σπαρτὰ φέρει συχνὰ ἓνας ἄνεμος τοπικὸς, ὁ λίβας· δηλαδή ἄνεμος δυνατὸς φυσᾶ ἀπὸ τὰ γύρω βουνὰ ὅσον κατέρχεται, τόσον περισσότερον θερμαίνεται καὶ γίνεται καυστικὸς καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ φυτά. Δι' αὐτὸ ὅσον πρωιμώτερα ὠριμάζει ὁ σίτος, τόσον ὀλιγώτερον κινδυνεύει ἀπὸ τὸν ἄνεμον αὐτόν.

*Ἄλλοτε ὁ θερισμὸς ἐγένετο μόνον μὲ τὸ δρέπανον καὶ ἐχρειά-

ζοντο πολλὰι χιλιάδες ἐργατῶν, διὰ νὰ θερίσουν τὸν ἀπέραντον κάμπον. Ὅταν ἡ ἐσοδεία ἦτο καλή, δὲν ἐπρόφθαιναν νὰ συνάξουν τὸν καρπὸν καὶ τὰ δεμάτια πολλάκις ἐσάπιζαν εἰς τὰ ἀλώνια.

Σήμερον ὑπάρχουν **θεριστικαὶ μηχαναὶ** καὶ με αὐτὰς ὁ θερισμὸς γίνεται καὶ γρηγορώτερα καὶ εὐθηνότερα. Ὑπάρχουν καὶ ἀλωνιστικαὶ μηχαναὶ, με τὰς ὁποίας τὸ σιτὰρι χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄχυρον καὶ ἀπὸ τὰ σκύβαλα. Τέλος με ἄλλας μηχανὰς ὀργώνουν καὶ σπείρουν καλύτερα. Τώρα καὶ τὰ χωράφια οἱ γεωργοὶ δὲν τὰ ἀφήνουν πλέον χέρσα, ἀλλὰ τὰ δυναμώνουν με λιπάσματα. Ἔτσι καὶ αὐξάνουν τὴν παραγωγὴν των καὶ τὴν καλυτερεύουν.

Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ **Ἀλμυροῦ** εὐδοκίμει πολὺ ὁ καπνός, εἰς δὲ τὰς περιοχὰς τοῦ **Τυρνάβου** καὶ τῆς **Καλαμπάκας** ἡ μορέα. Ὡστε τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν. Δι' αὐτὸ ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος.

Ἄλλοτε ὅλη ἡ πεδιάς ἦτο κτῆμα ὀλίγων πλουσίων. Οἱ χωρικοὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα ὡς κολλῆγοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας ἀπεξημίωσε τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ ἐμοίρασε τοὺς ἀγροὺς εἰς τοὺς χωρικοὺς.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι ἀπὸ τὰς εὐφορωτέρας πεδιάδας μας, ἀλλ' εἶχε πολλὰ ἔλη. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος ἠγωνίσθη νὰ ἀποξηράνη τὰ ἔλη καὶ νὰ προφυλάξη τὰ χαμηλὰ μέρη ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Πηνειοῦ. Με τὰς ἐργασίας αὐτάς, καὶ ἡ παραγωγή τῶν σιτηρῶν ηὔξησε καὶ ὁ τόπος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ἐλονοσίαν.

Γ'. ΑΙ ΟΡΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

Εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας ὑψώνεται ὁ **Ὀλυμπος**, τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς Ἑλλάδος (2.918 μ.). Εἰς τὰς κορυφὰς του τὰ χιόνια δὲν λειώνουν ποτέ· ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ σύννεφα τὰς σκεπάζουν, ὡς νὰ τὰς κρύπτουν εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευαν, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν του ἦτο ἡ κατοικία τῶν θεῶν. Δάση ἐλάτης καὶ ὀξύας σκεπάζουν τὰς ράχεις καὶ τὰς πλαγιάς τοῦ ὄρους, ἐνῶ εἰς τὰς γυμνὰς κορυφὰς του ἔχουν τὰς φωλεὰς των οἱ ἀετοί. Ἐδῶ εἶχαν καὶ τὰ λημέρια των οἱ περίφημοι κλέφτες τοῦ Ὀλύμπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ γύρω βουνὰ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν. Προπάντων εἰς τὴν Πίνδον ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση πλούσιαι βοσκαί, εἰς τὰς ὁποίας νομάδες ποιμένες βόσκουν τὰ ποίμνιά των. Τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ δέρματα παράγει ἡ Θεσσαλικὴ κτηνοτροφία πολλά.

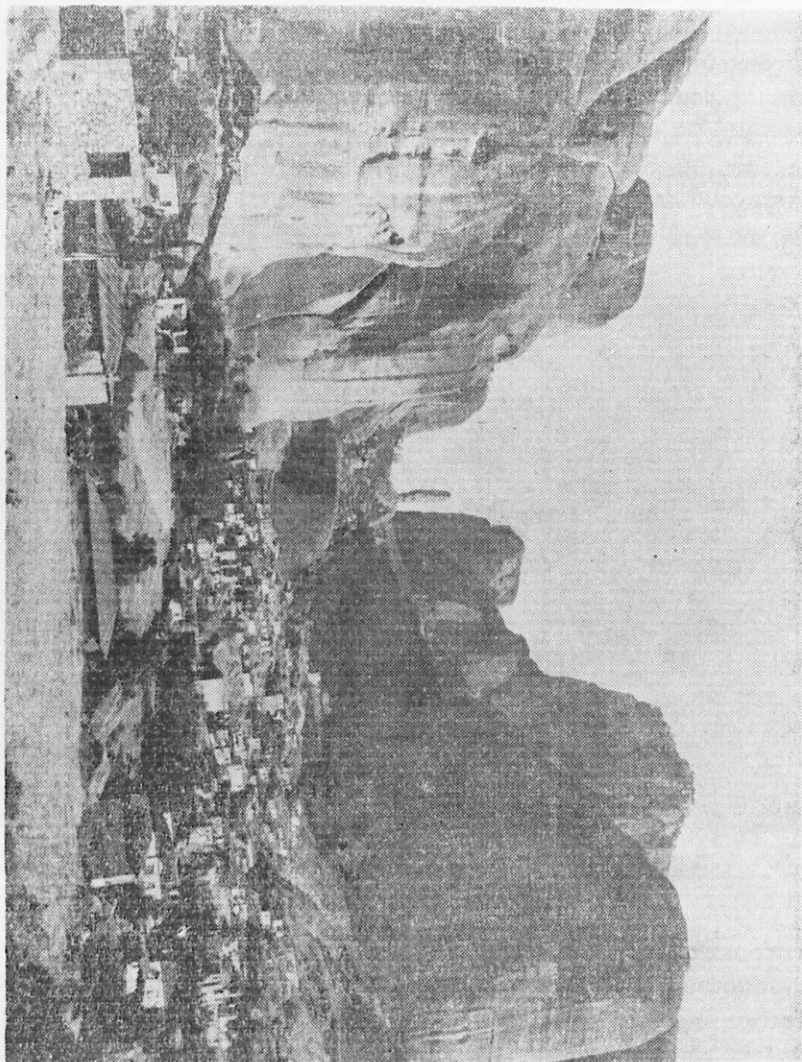
Εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, πλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὑπάρχουν ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι βράχοι μὲ παράδοξα σχήματα. Λέγονται **Μετέωρα**. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὑπῆρχαν ἄλλοτε 21 βυζαν-

84. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλότερας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη.

τινὰ μοναστήρια. Σήμερον διατηροῦνται μόνον 4 καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὴν Μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, πού εἶναι ἔπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸν ἐγένετο ἄλλοτε μὲ ἀνεμόσκαλαν ἢ μὲ δίκτυον, τὸ ὁποῖον ἀνέσυρον οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀνέμην. Σήμερον ἀναβαίνουν μὲ κλίμακας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σκαλισθῇ εἰς τὸν βράχον.

Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολοῦνται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγιᾶς, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσάβου. Τὰ Ἀμπελάκια,

85. 'Η Καλαμπάκα και τὰ Μετέωρα.

πού είναι εις τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, ὠνομάσθησαν ἔτσι ἀπὸ τὰ πολλά των ἀμπέλια. Τὴν φήμην των ὅμως τὴν ἀπέκτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν κατεργασίαν τῶν νημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπώλουν εἰς ξένους τόπους. Διότι εἶχον τέλειον συνεταιρισμόν, ὁ ὁποῖος ἐφρόντιζε διὰ τὴν προμήθειαν ὑλικῶν καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Καὶ τὰ ὠραῖα σπίτια τῶν Ἀμπελακίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν.

Ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** ἔχει γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα. Δι' αὐτὸ τὸ **Πήλιον** εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη του εἶναι κατάφυτον

86. Ἡ Ἀγία Κυριακὴ τῆς Ζαγοράς.

(Φωτογραφία Κ. Μαζοῆ)

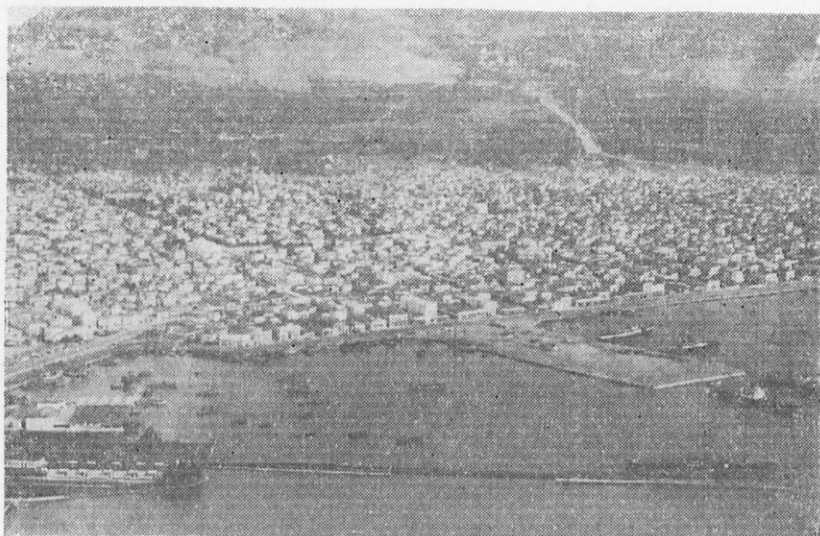
ἀπὸ ἐλαίας, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ κήπους μὲ μηλέας, κερασέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Τὰ πλάγια τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ βουνοῦ καλλιεργοῦνται. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸ 24 μεγάλα καὶ ὠραιότατα χωρία (Μακρυνίτσα, Πορταριά, Μηλέαι, Ζαγορά, Τσαγκαράδα, Λεχώνια, Κισσός κ.τ.λ.).

Δ'. ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Κέντρα ὅπου συγκεντρώνονται τὰ Θεσσαλικά προϊόντα εἶναι ἡ **Λάρισα** (56.000 κάτ.), τὰ **Τρίκκαλα** (30.000 κάτ.), ἡ **Καρδίτσα**

(24.000), ὁ **Βόλος** (67.000), ὁ **Ἀλμυρὸς** (7.000), ὁ **Τύρναβος** (11.000), ἡ **Ἐλασσών** (6.500) καὶ ἡ **Καλαμπάκα** (5.000).

Ἡ **Λάρισα** εὐρίσκεται εἰς θέσιν κεντρικὴν καὶ ἦτο ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλ' ὁ **Βόλος**, ἂν καὶ εἶναι νέα πόλις, ἀπέκτησε μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν κίνησιν, διότι ἔχει ὠραῖον λιμένα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς Θεσσαλίας, καθὼς καὶ μετὰ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου Λεχώνια καὶ Μηλέας.

87. Ὁ Βόλος καὶ ὁ λιμὴν του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Εἶναι πόλις ὠραία καὶ ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν. Τὰ ἐργοστάσιά του κατασκευάζουν ὑφάσματα, τσιμέντα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, σιγάρα κ.τ.λ. Πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βόλου εἶναι ἡ κωμόπολις **Βελεστίνον** (3.500 κάτ.), ἡ ὁποία μετὰ τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα λέγεται **Φεραί**. Εἶναι πατρίς τοῦ ἐθνομάρτυρος **Ρήγα** τοῦ Φεραίου.

Ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὸν Τύρναβον διήρχετο ἄλλοτε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μας. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τὸ 1912 διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ στενὰ τοῦ **Σαρανταπό-**

ρου. Αυτή ἦτο ἡ πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ μας, μετὴν ὁποῖαν ἡλευθερώθη ἡ Δυτικὴ Μακεδονία (9 Ὀκτωβρίου 1912).

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν **νομὸν Λαρίσης** μετὰ πρωτεύουσαν τὴν Λάρισαν, 2) τὸν **νομὸν Μαγνησίας** μετὰ πρωτεύουσαν τὸν Βόλον, 3) τὸν **νομὸν Καρδίτσης**, μετὰ πρωτεύουσαν τὴν Καρδίτσαν καὶ 4) τὸν **νομὸν Τρικκάλων** μετὰ πρωτεύουσαν τὰ Τρίκκαλα.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

	Εἶδη καλλιεργείας		Καλλιεργού- μεναι ἑκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόννους
Γεωργικὴ	Σιτηρὰ		2.965.000	450.000
Παραγωγὴ τῆς Θεσσα- λίας τοῦ ἔτους 1961	*Ὀρυσά		—	—
	*Ὀσπρία		165.000	10.500
	Γεώμηλα		32.500	20.000
	Λαχανικά		78.000	—
	Καπνὸς		44.000	4.500
	Βάμβαξ		280.000	35.000
	*Ἀμπέλοι (οἰνάμπέλοι)		108.000	37.000
	Σταφιδάμπέλοι		—	—
	*Ἑσπεριδοειδῆ		3.150	6.700
	*Ἑλαῖαι (δι' ἐλαιοποίησιν) ..		225.000	56.500
	*Ἑλαιον		—	4.860

Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἴππτοι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοῖροι
	125.000	52.500	22.000	1.660.000	445.000	68.000

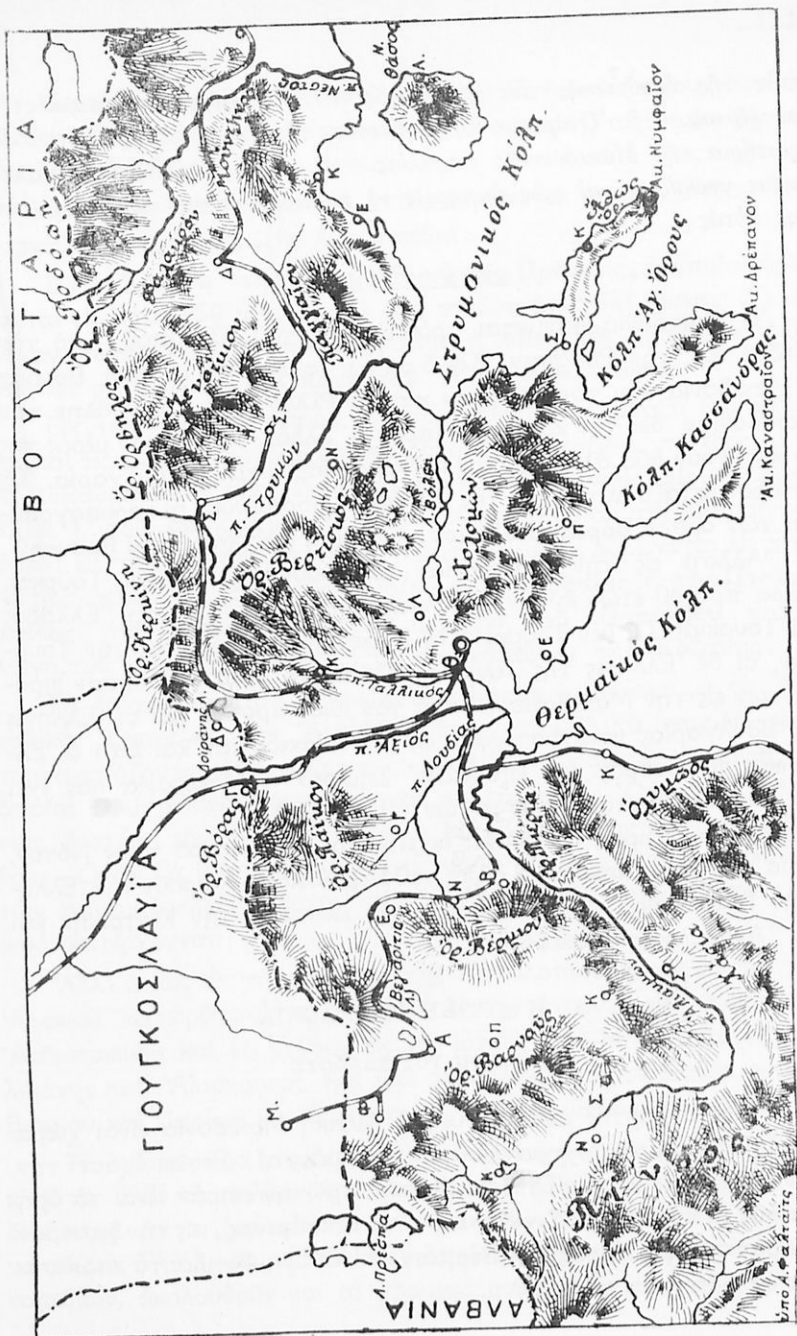
Διοικη- τικὴ διαίρεσις	Ἐπιφά- νεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Νομὸς Λαρίσης	5.620	237.800	42	Λάρισα 56, Ἀγιά 3, Τύρναβος 11, Ἑλασσών 6,5, Φάρσαλα 6, Δεσκάτη 5, Λιβάδι 3,5, Τσαρί- τσανη 3.

Διοικη- τική διαίρεσις	Ἐπιφά- νεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὧ	κατὰ τ. χλμ.	
Νομός Μαγνησίας	2.535	162.300	64	Βόλος 67 , Ζαγορά 3, Ἄλμυρος 7, Νέα Ἀγχιάλος 3,5, Ἅγιος Γεώργιος 3,5, Βελεστίων 3,5.
Νομός Καρδίτσας	2.510	152.550	60	Καρδίτσα 24 , Μουζάκιον 3, Σο- φάδες 5, Παλαμᾶς 6.
Νομός Τρικκάλων	3.317	143.000	43	Τρίκαλα 30 , Καλαμπάκα 5.
Σύνολον	13.982	695.650		

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ σημείωσε τὸν ροὺν τοῦ Πηνειοῦ. Τοποθέτησε τὰς κυριώτερας πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α) ἀπὸ τὴν Λάρισσαν καὶ β) ἀπὸ τὸν Βόλον. — 3. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξειδεύσης ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἕως τὴν Καλαμπάκαν; — 4. Διὰ τί ἡ Θεσσαλία ἔχει ἓνα μέγαν ποταμὸν καὶ ἡ Ἡπειρος πολλοὺς; — 5. Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Θεσσαλίας μὲ μίαν ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἐξετάσαμεν. — 6. Εἶρε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον.

3. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. Ποῖα ὄρη χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν; Ποῖα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν; — 2. Ποία χώρα εὐρίσκεται πρὸς Α τῆς Μακεδονίας καὶ ποῖος ποταμὸς ἀποτελεῖ ὄριον μεταξύ των; — 3. Ποῖοι μεγάλοι ποταμοὶ διασχίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος; — 4. Εἶρε τὴν λίμνην Πρέσπαν καὶ ἀκολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν μας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Ἀπὸ ποίαν ἄλλην λίμνην διέρχεται ἡ γῆραμμη αὕτη καὶ ποίας κορυφογραμμὰς ἀκολουθεῖ; — Ποῦ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαβίας α) μὲ τὰ Ἀλβανικά καὶ β) μὲ τὰ Βουλγαρικά; — 5. Ὀνόμασε τὰ κυριώτερα ὄρη τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας — 6. Ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποταμούς της ἔχουν τὰς πηγὰς των

88. Χάρτης τῆς Μακεδονίας ὑπὸ κλίμακα 1 : 2 000 000

ἐντὸς τῆς ὁροθετικῆς μας γραμμῆς; — 7. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας. — 8. Ὀνόμασε τοὺς κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Μακεδονικῆς παραλίας. — 9. Ποίαι πόλεις τῆς Μακεδονίας γνωρίζεις καὶ πῶς ἡμπορεῖς νὰ ταξιθεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως αὐτάς;

ΕΚΤΑΣΙΣ. ΟΡΙΑ

Ἡ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου, ἀπὸ τὴν Πίνδον ἕως τὴν Ροδόπην. Ὡς ὁριον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν ἡ Μακεδονία ἔχει τὸν **Σιάρδον** καὶ τὸ **Ρίλον** ὄρος. Ἀλλ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὸ βόρειον μέρος της τὸ κατέχουν δύο ἄλλα κράτη, ἡ Νοτιοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ὡς σύνορον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος χρησιμεύουν αἱ κορυφογραμμαὶ τῶν ὄρεων **Βόρας**, **Κόζακον**, **Κερκίνη** (Μπέλες) καὶ **Βροντοῦ**.

Ἀλλοτε εἰς τὴν Μακεδονίαν κατ'ῶκουν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἀλλὰ πρὸ 40 ἐτῶν ἔγινεν ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Οἱ μὲν Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἐπῆγαν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες τῆς Τουρκίας ἤλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν προπάντων εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Βουλγαρίας μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔτσι ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς της ἐπύκνωσε. Σήμερον ἡ Μακεδονία μας ἔχει δύο περίπου ἑκατομμύρια ψυχῶν (1.890.000).

Δύο ὁροσειραὶ, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἡ μία τοῦ **Βερμίου** καὶ ἡ ἄλλη τοῦ **Βερτίσκου**, διαιροῦν τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν εἰς τρία μέρη: τὴν Δυτικὴν, τὴν Κεντρικὴν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Α'. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ὅπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινή. Τὰ ὄρη της σχηματίζουν δύο σειράς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν εἶναι τὰ ὄρη **Βαρνοῦς** (Περιστέρι), **Σινιάτσικον** καὶ **Μπούρινος**, εἰς τὴν δευτέραν δὲ σειρὰν τὰ ὄρη **Βόρας** καὶ **Βέρμιον**. Εἶναι ὄρη ὑψηλά· τὰ περισσότερα ὑπερβαίνουν τὰ 2.000 μ.

Μεταξύ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Πίνδου ὑπάρχουν ὑψηλὰ λεκανοπέδια. Καὶ αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς δύο σειράς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη.

Εἰς τὴν πρώτην σειράν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ Πίνδου καὶ Βαρνοῦντος, εἶναι τὰ ἐξῆς λεκανοπέδια :

1) Ἡ **λεκάνη τῆς Βρυγηίδος** ἢ τῆς **Πρέσπας**, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς ὕψος 850 μέτρων καὶ ὅλη σχεδὸν ἀποτελεῖ λίμνην· 2) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Ὁρεστιάδος**, ὅπου ἡ λίμνη τῆς Καστορίας (ὕψος 620 μ.) καὶ 3) ἡ **λεκάνη τοῦ Ἄνω Ἀλιάκμονος**.

Εἰς τὴν δευτέραν σειράν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ Βαρνοῦντος καὶ Βερμίου, ὑπάρχουν εὐρυχωρότερα λεκανοπέδια, τὰ ἐξῆς : 1) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Πελαγονίας** ἢ τοῦ **Μοναστηρίου** (ὕψος 600 μ.), τοῦ ὁποίου μικρὸν μόνον μέρος, πλησίον τῆς Φλωρίνης, ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος εὐρίσκεται εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν· 2) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Ἑορδαίας** ἢ τῆς **Πτολεμαίδος**, ὅπου εἶναι ἡ **Βεγορίτις** ἢ **λίμνη τοῦ Ὀστρόβου** καὶ ἡ λίμνη τοῦ **Ἀμυνταίου** καὶ 3) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Κοζάνης**.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ὁμοιάζουν μὲ τὰ Ἀρκαδικά. Ὅπως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὰ χαμηλὰ μέρη τῶν σκεπάζονται ἀπὸ νερὰ καὶ σχηματίζουν ὠραιότατας λίμνας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καθαρῶτα νερὰ καὶ πολλὰ ψάρια. Ὅπως ἐκεῖ ἡ Φενεός, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ Πρέσπα καὶ ἡ Βεγορίτις χύνονται εἰς καταβόθρας. Ὅταν τὰ ὑπόγεια αὐτὰ ἀνοίγματα κλείουν, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν ὑψώνεται· ὅταν πάλιν μὲ τὸν καιρὸν ἀνοίγουν, τότε τὰ νερὰ κατέρχονται.

Ἄλλ' ὅπως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ κατάρθωσαν νὰ ἀνοίξουν διόδον ἀνάμεσα εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ νὰ χυθοῦν εἰς τὸ Ἴόνιον, ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος. Καὶ ἐδῶ τὰ ὕδατα ἤνοιξαν διόδον μεταξὺ Βερμίου καὶ Πιερίων καὶ ἐχύθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά· ἄλλ' εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν βουνῶν στεναὶ διαβάσεις. Αὗται διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν λεκανοπεδίων. Τὴν διεύθυνσιν δέ, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ σειραὶ τῶν λεκανοπεδίων, ἀκολουθοῦν καὶ αἱ γραμμαὶ τῆς συγκοινωνίας, δηλαδὴ

διευθύνονται από τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ (ὁδὸς Λαρίσσης - Κοζάνης - Ἀμυνταίου, ὁδὸς Γρεβενῶν - Καστορίας - Φλωρίνης).

Ἀπὸ τὴν δίοδον, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξύ Βόρα καὶ Βερμίου διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Φλωρίνης. Μία ἄλλη γραμμὴ συνδέσει τὴν Κοζάνην μὲ τὸ Ἀμύνταιον.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία εὐρίσκεται βορειότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐπειδὴ τὰ λεκανοπέδιά της πρὸς Δυσμὰς τῶν Πιερίων καὶ τοῦ Βερμίου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὸ κλίμα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρὸν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὀροπέδια της εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς Βορρᾶν, οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι τότε ἐπικρατοῦν, εἰσρομοῦν καὶ φέρουν ἀφθόνους χιόνας. Ἔνεκα τούτου ἡ θερμοκρασία εἰς τὰ ὀροπέδια τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Φλωρίνης κατέρχεται 15 καὶ 18 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τότε αἱ λίμναι παγώνουν, τὸ δὲ χιόνι γίνεται αἰτία νὰ διακόπτῳνται συχνὰ αἱ συγκοινωνίαι. Ὡστε ἡ Δυτικὴ Μακεδονία ἔχει κλίμα ἡπειρωτικόν. Τὸ θέρος ὅμως, ἔνεκα τοῦ ὕψους τῶν ὀρέων καὶ τῶν ὀροπεδίων, δὲν εἶναι πολὺ θερμὸν καὶ δὲν μένει χωρὶς βροχάς. Δι' αὐτὸ ἡ Δυτ. Μακεδονία ἔχει περισσότερα ὕδατα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας στολίζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δασώδεις εἶναι προπάντων αἱ περιοχαὶ Γρεβενῶν, Καστορίας καὶ Σερβίων, καθὼς καὶ τὸ Βέρμιον. Τὰ δάση των ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ δρυῖς, κασταneas, ὀξύας, ἔλατα καὶ ὑψηλὰ πεῦκα. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ὀρεινῶν μερῶν καταγίνονται μὲ τὴν ὕλοτομίαν καὶ τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων.

Μέσα εἰς τὰ δάση τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ζοῦν πολλὰ ἄγρια ζῶα: ἁλώπεκες, λύκοι, ἄρκτοι, κουνάβια, ἀγριόχοιροι, καθὼς καὶ λαγοί, ἔλαφοι κ.τ.λ.

Τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας παρέχουν καὶ τροφὴν διὰ μικρὰ ζῶα. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία προβάτων καὶ αἰγῶν καὶ ἡ γαλακτοκομία. Περίφημα εἶναι τὰ μανούρια τῆς **Βλάστης**, τὸ βούτυρον καὶ τὰ κασέρια τοῦ **Καταφυγίου**, τῆς **Σιατίστης** καὶ τῶν χωρίων τῶν **Γρεβενῶν**.

Εἰς τὰ ὄροπέδια καὶ εἰς τὰς κοιλάδας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ μὲ τὴν ἀμπελουργίαν. Σίτος, ἀραβόσιτος, βρίζα καὶ φασόλια παράγονται κυρίως εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς **Πτολεμαΐδος** καὶ τῆς **Φλώρινης**, καπνὸς δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος. Περίφημον εἶναι τὸ ἡλιαστὸ κρασί τῆς Σιατίστης.

Ἀπὸ τὰ ὀπωροφόρα εὐδοκιμοῦν αἱ μηλέαι, αἱ ἀπιδέαι, αἱ καρυδέαι καὶ αἱ καστανέαι. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος εὐδοκιμεῖ καὶ ἡ μορέα καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βομβυκοτροφία.

3. ΠΟΛΕΙΣ

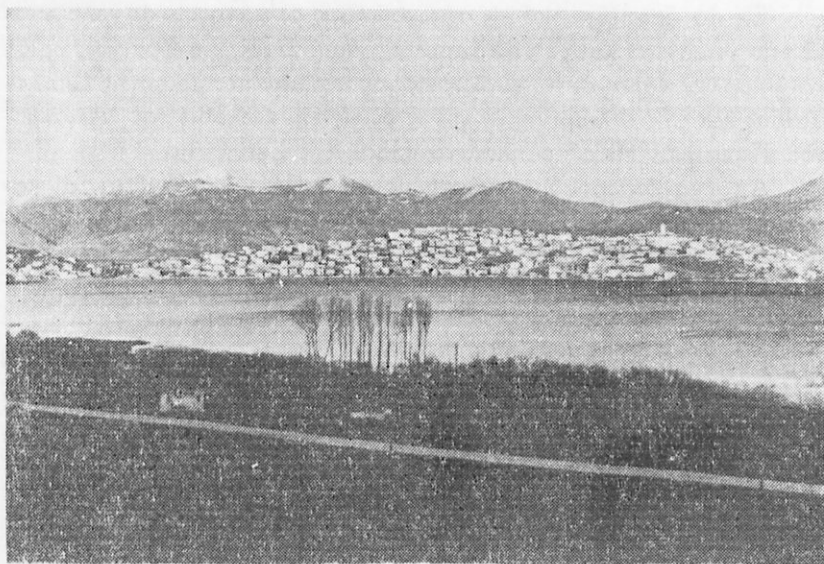
Ἐπειδὴ ἡ Δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινή, δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιὰ κατοικημένη καὶ αἱ πόλεις, ποὺ ἀνεπτύχθησαν εἰς αὐτήν, εἶναι μικραί. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων εἶναι ἡ

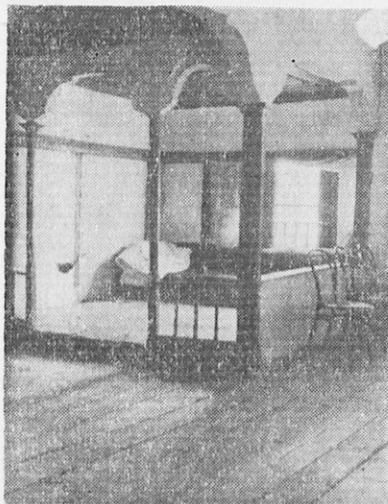
89. Ἡ Φλώρινα.

Κοζάνη (21.500 κάτ.) ἡ **Πτολεμαῖς** (13.000 κάτ.) τὸ **Ἀμύνταιον** (Σόροβιτς) καὶ ἡ **Φλώρινα** (12.000), εἰς δὲ τὴν δυτικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων τὰ **Γρεβενά** (7.000), ἡ **Σιάτιστα** (5.000) καὶ ἡ **Καστοριά** (10.000). Τέλος εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀλιάκμονος εἶναι αἱ κωμοπόλεις **Σέρβια** (4.000) καὶ **Βελβενδός** (4.000).

Ἡ **Κοζάνη** εὐρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν δύο σπουδαίων ὁ-

90. Ἡ Καστοριά.

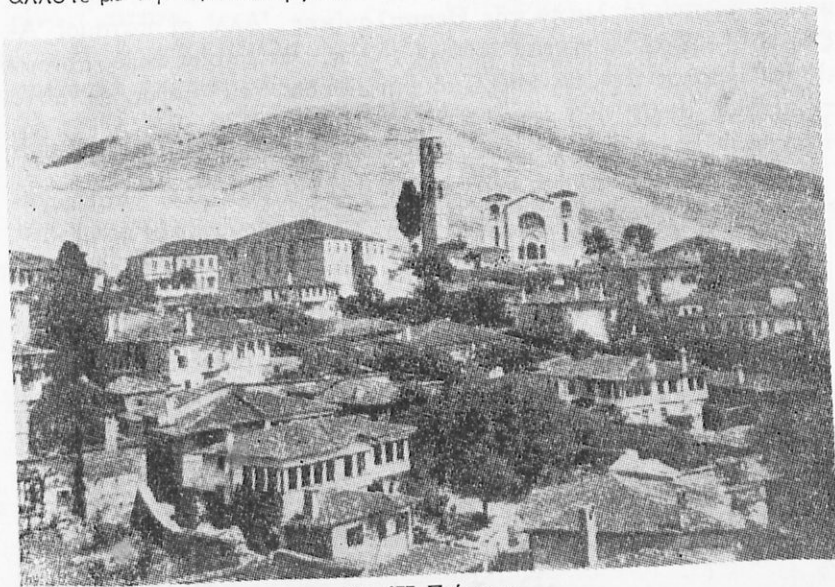

91. Ἐσωτερικὸν ἀρχοντικοῦ
σπιτιοῦ τῆς Καστοριάς.

δῶν : τῆς ὁδοῦ Λαρίσσης - Ἀμυν-
ταίου καὶ τῆς ὁδοῦ Καστορίας -
Βεροίας, ἔχει δὲ κλίμα ὑγιεινὸν
(ὑψόμετρον 730)· δι' αὐτὸ εἶναι
σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ὁ-
μοίως ἡ **Φλώρινα** εἶναι κέντρον
πλουσίας γεωργικῆς περιφερείας,
ἀνεπτύχθη δὲ ὡς ἐμπορικὴ πόλις,
διότι ἔχει σιδηροδρομικὴν συγ-
κοινωνίαν μὲ τὴν Θεσσαλονί-
κην.

Ἡ **Καστοριά** εἶναι κτισμένη
ἐπάνω εἰς μίαν χερσόνησον, τὴν
ὁποίαν βρέχουν τὰ ὕδατα τῆς λί-
μνης. Εἶναι πόλις παλαιὰ μὲ ὠραίους
βυζαντινοὺς ναοὺς καὶ παλαιὰ
ἀρχοντικά σπιτία, προώδευσε δὲ
μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν γουναρικῶν. Τὰ ψάρια τῆς λίμνης εἶναι

πολλά καὶ νόστιμα (πέρκες, αὐγοτάραχον) καὶ τὰ ψαρεύουν μὲ πλατιά μονόξυλα. Πλησίον τῆς Καστορίας εἶναι τὸ χωρίον **Στάτιστα**, ὅπου ὁ Παῦλος Μελάς ἔπεσε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Μακεδονίας. Νοτιώτερον ἢ **Σιάτιστα** εἶναι κτισμένη εἰς ὕψος 950 μ., ἤκμασε δὲ ἄλλοτε μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν γουναρικήν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον.

92. Ἡ Σιάτιστα.

Καὶ αὕτῃ, καθὼς καὶ ἡ Κοζάνη, ἔχει παλαιὰ ἀρχοντικά μὲ ὠραῖα φυλόγλυπτα.

Τέλος εἰς τὰ βόρεια λεκανοπέδια ἀνεπτύχθησαν ὡς κέντρα ἐμπορικὰ τὸ **Μοναστήριον** καὶ ἡ **Κορυτσά**· ἀλλ' αἱ πόλεις αὗται ἀνήκουν εἰς τὰ γειτονικὰ κράτη.

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βερμίου ἕως τὸ ὄρος Βερτίσκον. Τὴν βορείαν τῆς πλευρὰν ἀποτελοῦν τὰ ὄρη **Κόζακον**, **Παῖκον** καὶ **Κερκίνη**, τὰ ὅποια διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Όπως δεικνύει ο χάρτης, ή Κεντρική Μακεδονία περιλαμβάνει: 1) τὸ βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης, 2) τὴν περίξ ὄρεινὴν χώραν καὶ 3) τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον.

Ἡ δυτικὴ παραλία τοῦ Θερμαϊκοῦ εἶναι ὁμαλὴ καὶ δὲν ἔχει λιμένας. Καλὸς φυσικὸς λιμὴν ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ βάθος τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ὁ **λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης**. Ἀλλ' οἱ ποταμοὶ Ἀξιὸς καὶ Ἀλιάκμων μὲ τὰς ἀφθόνους ὕλας, τὰς ὁποίας ἐκφορτῶνουν εἰς τὰς ἐκβολὰς των, θὰ ἀπέκλειον τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Δι' αὐτὸ τελευταίως μὲ τεχνικὰ ἔργα μετέθεσαν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀξιοῦ δυτικώτερον.

Ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἔχει μικρὸν βάθος (20 - 30 μ.) καὶ φημίζεται διὰ τὰ πολλὰ ψάρια του, καθὼς καὶ ὁ Στρυμονικὸς κόλπος.

2. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

α) Τὸ βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης.

Τὸ μεγάλο αὐτὸ βαθύπεδον εἶναι δημιούργημα τῶν ποταμῶν

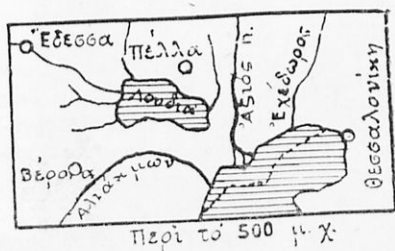
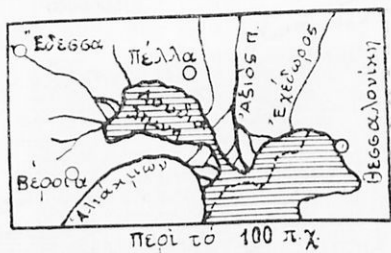
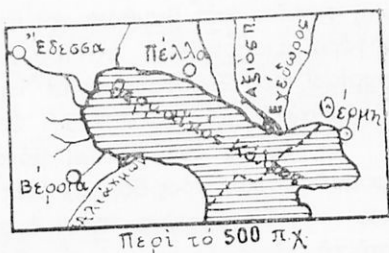
93. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ. Εἰς τὴν φωτογραφίαν διακρίνονται τὰ δύο στόμια, μὲ τὰ ὁποῖα χύνεται ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἀξιοῦ καὶ Ἀλιάκμονος. Εἰς παλαι-
οτάτην δηλ. ἐποχὴν, ἑκατὸν πε-
ρίπου ἔτη πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀ-
λεξάνδρου, ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος
ἐφθανε βαθύτερον ἕως τὰ σημε-
ρινὰ Γιαντισὰ.

Ἡ ἀρχαία Πέλλα, τῆς ὁ-
ποίας τὰ ἐρείπια σώζονται ἐκεῖ
πλησίον, ἦτο παράλιος πόλις.
Ἄλλ' ὁ Ἀξίος καὶ ὁ Ἀλιάκμων
μὲ τὰς προσχώσεις των ἐπεξέτει-
ναν τὴν παραλίαν καὶ μόνον μία
λίμνη ἐξηκολούθει νὰ σχηματίζε-
ται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πεδιά-
δος, ἡ λίμνη τῶν Γιαντισῶν.

Συχνὰ ἡ λίμνη καὶ οἱ πο-
ταμοὶ ἐπλημμυροῦσαν καὶ ἀφη-
ναν πολλὰ νερά εἰς τὴν πεδιάδα.
Αὐτὰ ἐλίμναζαν καὶ ἔκαμναν ἀκα-
τοικήτους μεγάλας ἐκτάσεις.

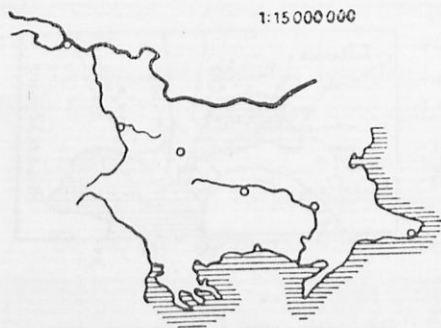
Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ
Κράτος μας ἔκαμεν εἰς τὰ μέρη
ἐκεῖνα μεγάλα ὑδραυλικά ἔργα. Οἱ
μηχανικοὶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην
τῶν ποταμῶν καὶ τὴν ἐβάθυναν,
ἤνοιξαν διώρυγας καὶ ἔτσι ἀπεξή-
ραναν τὰς λίμνας καὶ ἐπροφύλαξαν
τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰς πλημμύρας.
Τώρα μὲ αὐτάκια ἀπὸ τὰς διώρυ-
γας ὅλη αὐτὴ ἡ ἐκτασις ποτίζεται
κανονικῶς. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ 1.250.
000 στρέμματα ἐγιναν καλλιεργή-
σιμα. Ὅπου πρὶν ἐπρασίνιζαν στά-
σιμα νερά, τώρα ἡ γῆ σπείρεται
καὶ κυματίζουν σπαρτά. Ἀγροὶ μὲ
σιτάρια καὶ καλαμπόκια καὶ σπασά-

94. Ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἄλλοτε
καὶ τώρα.

μια, φυτεῖται ἀπὸ βαμβάκι καὶ καπνόν, κῆποι μὲ λαχανικὰ καὶ ὀπωροφόρα ὀπλώνονται παντοῦ καὶ μόνον αἱ κόκκιναι στέγαι τῶν χωρίων, ποὺ ἐξεφύτρωσαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους μας, διακόπτουν αὐτὴν τὴν πρασινάδα. Ὁ κάμπος πράγματι μετεμορφώθη.

Ὁ Ἀξιὸς δὲν ποτίζει μόνον τὴν πεδιάδα, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν διότι ἡ κοιλάς του προχωρεῖ ἕως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας. Ἔτσι ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ καὶ φθάνει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

95. Ὁ Ἀξιὸς ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν. Διότι ἕνας ἄλλος ποταμὸς (ἡ Μοράβα) πηγάζει σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος καὶ διευθύνεται πρὸς Βορρᾶν.

Ἐνα μόνον κακὸν φέρει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ μακρὰ κοιλάς τοῦ Ἀξιοῦ: τὴν ἀφήνει ἀνοικτὴν εἰς τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Ὁ Βαρδάρης, ὅπως λέγεται ἐκεῖ ὁ ὀρητικὸς βορρᾶς, ξηραίνει τὴν πεδιάδα καὶ βλάπτει τὰς φυτεῖας τοῦ κάμπου. Δι' αὐτὸ τὸ βαθύπεδον, ἂν καὶ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχει ψυχρὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κλίμα του πλησιάζει περισσότερο

πρὸς τὸ ἡπειρωτικόν· εἶναι ὅμως μαλακώτερον ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἐκτὸς τῆς γεωργίας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μὲ τὰς ἐκτεταμένas καὶ πλουσίας βοσκάς της ἡ περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῶν ἀγελάδων καὶ τῶν βοῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν πτηνοτροφίαν.

Κέντρα γεωργικὰ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς πεδιάδος εἶναι τὰ Γιανιτσά (20.000), εἰς δὲ τὸ νότιον τμῆμα, τὸ ὁποῖον λέγεται Ρουμλούκι, εἶναι ἡ Ἀλεξάνδρεια (Γιδᾶς 6.000). Αἱ γυναῖκες τοῦ Ρουμλουκιοῦ φοροῦν ὡραίαν Μακεδονικὴν ἐνδυμασίαν μὲ ὑψηλὸν κεφαλόδεσμον ὡς περικεφαλαίαν.

Πλησίον εἰς τὰ Γιανιτσά εἶναι τὰ ῥεῖπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης,

ὅπου ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς τὰ ὑψώματα τῶν Γιανι-
τσῶν εἶχον ὀχυρωθῇ τὸ 1912 οἱ Τοῦρκοι, πού ὑπερήσπιζον τὴν
Θεσσαλονίκην. Ἀλλ' ὁ στρατός μας με ἄρχιστράτηγον τὸν τότε
διάδοχον Κωνσταντῖνον κατέλαβε τὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ ἤνοιξε
τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

β) Τὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας

1. Γύρω εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ὑψώνονται βουνά.
Τὰ βουνὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Βέρμιον, Βόρας, Πάϊκον, Πιέρια)

96. Καταρράκτης Ναούσης.
(Φωτογραφία Ὀδοιπορ. Συλλόγου)

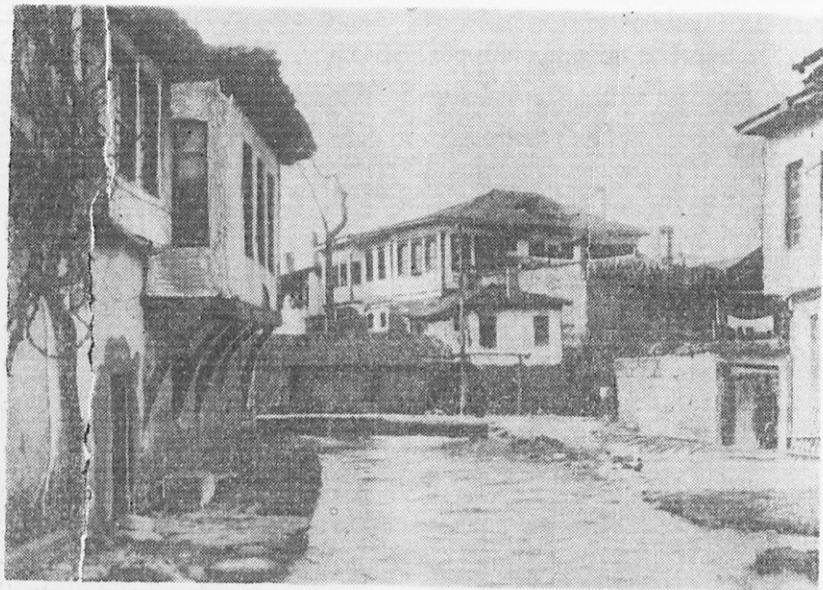
97. Καταρράκτης Ἐδέσσης.
(Φωτογραφία Ζωγράφου)

εἶναι δασώδη καὶ ἔχουν πολλὰς πηγὰς με ἄφθονα νερά. Δι' αὐτὸ οἱ
πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια, ἀπὸ
λαχανοκήπους καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βερμίου, ἐν μέσῳ καταπρασίνων κήπων,
υπάρχουν τρεῖς ὠραῖαι πόλεις : ἡ **Βέροια** (26.000 κάτ.), ἡ **Νάουσα**
(15.500) καὶ ἡ **Ἐδεσσα** (15.500). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς φημίζεται
διὰ τὰ ἐκλεκτὰ της προϊόντα· ἡ Ἐδεσσα διὰ τὰ κεράσια καὶ τὰ στα-

φύλια της, ή Νάουσα διὰ τὰ κρασιά της, ή Βέροια διὰ τὰ καρπούζια καί τὰ λαχανικά της. Καί αἱ τρεῖς ὅμως φημίζονται περισσότερο διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των, διὰ τὰ νήματα καί τὰ υφάσματα των, τὰ ὅποια εἶναι ἐφάμιλλα μέ τὰ Εὐρωπαϊκά. Εἶναι κυρίως βιομηχανικαὶ πόλεις, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ των ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἐργαστάσια των.

Ὑψηλὰς καπνοδόχους δὲν βλέπεις εἰς τὰς πόλεις αὐτάς. Διότι αἱ

98. Ἡ Ἐδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἐδεσσαῖος ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως.

μηχαναὶ τῶν ἐργαστασίων των δὲν κινοῦνται, ὅπως ἄλλοι, μέ ἀτμόν, ἀλλὰ μέ τὴν δύναμιν ποῦ ἔχει τὸ νερόν, ὅταν πίπτῃ ἀπὸ ὕψος. Ὁ Ἐδεσσαῖος μάλιστα ποταμὸς (Βόδας) σχηματίζει ἕξ ωραίους καταρράκτας. Ὅπως ὑπελόγισαν, μέ τὴν δύναμίν των θὰ ἤμπορουσαν νὰ ἠλεκτροφωτίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καί ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας.

Ἡ Ἐδεσσα εὐρίσκεται ὑψηλὰ εἰς τὸν αὐχένα, ὃ ὁποῖος ἐνώνει τὰ ὄρη Βέρμιον καί Βόραν. Δι' αὐτὸ καί ὁ σιδηρόδρομος, ὃ ὁποῖος συνδέει τὴν Θεσσαλονίκην μέ τὴν βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν, διέρχεται

ἀπὸ αὐτὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις εἶναι ὀχυρά, διὰ τοῦτο ἡ Ἑδεσσα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου.

2. Νοτιώτερον εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ ἡ **Κατερίνη** (28.000 κάτ.) ἔχει μεγάλον ἐμπόριον καυσοξύλων καὶ ξυλανθράκων, διότι ἡ περιοχὴ τῆς, καθὼς καὶ τῆς Ναούσης, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον δασώδεις περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ σιδηρόδρομοί μας προμηθεύονται στρωτῆρας διὰ τὰς γραμμάς των. Πλησίον τῆς Κατερίνης ὑπάρχουν μεγάλοι ἀλυκαί.

Ἄν προχωρήσωμεν νοτιώτερον, φθάνομεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκεῖ τὸ **Λιτόχωρον** (5.000 κάτ.) εἶναι κέντρον παραθερισμοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦν καὶ ὅσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς Ἑλλάδος.

3. Βορειότερον τὰ ὄρη Βόρας καὶ Πάικον σχηματίζουν μίαν πλατεῖαν λεκάνην, ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Ἀλμωπία**. Τὰ βουνὰ αὐτὰ τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς Βορείους ἀνέμους, ἐπειδὴ δὲ ἔχει καὶ ἄφθονα νερά, ὅλη ἡ περιοχὴ εἶναι εὐφορωτάτη. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν προπᾶντων τὸν βάμβακα καὶ τὴν μορέαν. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Ἀρδέα** (Σούμπποσκον, 4.000 κάτ.).

Ἡ μορέα εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Παΐκου ὄρους, ὅπου εἶναι ἡ **Γουμένιτσα** (5.000 κάτ.). Δι' αὐτὸ εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, ὅπως βορειότερον εἰς τὴν **Γευγελήν** καὶ τὴν **Δοϊράνην**, τρέφουν μεταξοσκώληκας. Ἄλλ' αἱ δύο τελευταῖαι πόλεις ἀνήκουν εἰς τὴν Σερβίαν.

4. Ἀνατολικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ ἕως τὰ ὄρη Κερκίνη καὶ Βερτίσκον ἡ χώρα εἶναι λοφώδης. Αἱ κοιλάδες καὶ οἱ λόφοι δὲν εἶναι εὐφοροί. Δι' αὐτὸ μόνον μικραὶ πόλεις ὑπάρχουν ἐδῶ, ὁ **Λαγκαδάς** (7.000 κάτ.), ὅπου ὑπάρχουν θερμοπηγαί, καὶ τὸ **Κιλκίς** (11.000 κάτ.). Τὸ **Κιλκίς**, καθὼς καὶ ὁ **Λαχανᾶς**, ἐν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρους Βερτίσκου, εἶναι ὀνομαστὰ εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μας, διότι ἐκεῖ ὁ στρατὸς μας ἐνίκησε τὸ 1913 τοὺς Βουλγάρους καὶ ἡλευθέρωσε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

5. Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ βαθυπέδου εὐρίσκεται ἡ **Θεσσαλονίκη**, ἡ «νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ». Εἶναι πόλις παλαιά, διότι ἐκτίσθη τὸ 315 π.Χ. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Πέλλα, ἡ ὁποία εἶχε γί-

νει πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, εἶχεν ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν καὶ δὲν ἤμποροῦσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμὴν, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἔκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Τὴν ὠνόμασε δὲ Θεσσαλονίκη, ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινεν εὐθὺς ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις της εἶναι κεντρικὴ καὶ ὁ λιμὴν της ἐξαίρετος, ἡ

99. Ἡ Θεσσαλονίκη (ἀπὸ ἀεροπλάνου). Ἐμπρὸς ἀριστερὰ ὁ Λευκὸς Πύργος· εἰς τὸ βάθος ὁ λιμὴν μὲ τὸν κυματοθραύστην.

Θεσσαλονίκη ἤκμασε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀργότερα. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς μάλιστα χρόνους ἦτο ἡ δευτέρα πόλις τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε μεγάλα τείχη καὶ πύργους καὶ ὡραϊστάτους ναοὺς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοῦς, καθὼς ἡ Ἀγία Σοφία, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἡ Παναγία τῶν Χαλκέων, σφύζονται ἀκόμη καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν.

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη ἐξη-

κολούθησε νὰ εἶναι ἡ σπουδαιότερα πόλις τῆς Μακεδονίας. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν καὶ πολλοὶ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

Τὸ 1912 ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε πάλιν Ἑλληνική. Τὴν 26 Ὀκτωβρίου, ἑορτὴν τοῦ πολιοῦχου Ἀγίου Δημητρίου, ὁ στρατὸς μας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ 1917 τρομερὰ πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως. Τότε ἐκάη καὶ ὁ περικαλλὴς ναὸς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Ἀργότερα ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νέου σχεδίου καὶ ἀπέκτησε πλατείας ὁδοὺς, κήπους καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς.

Ἔτσι ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας καὶ μεγαλυτέρας πόλεις μας. Εἶναι ἡ τρίτη πόλις τοῦ Κράτους κατὰ πληθυσμὸν (300.000 κάτοικοι) καὶ συγχρόνως ὁ δεύτερος ἐμπορικὸς μας λιμὴν μετὰ τὸν Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις της εἶναι κεντρική, σιδηρόδρομοι ἀναχωροῦν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ τὴν συνδέουν μὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς

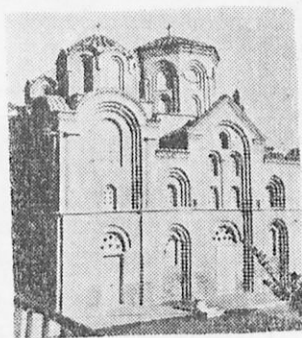

100. Ὁ Λευκὸς Πύργος, ἕως τὸν ὁποῖον ἔφθαναν τὰ τείχη ποὺ περιέβαλλον τὴν Θεσσαλονίκη.

Μακεδονίας καὶ μὲ τὴν Σερβίαν.

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχει καὶ ἐλευθέρᾳ ζώνῃ· ἐκεῖ δηλ. οἱ ἔμποροι ἤμποροῦν νὰ ἐκφορτώνουν καὶ νὰ ἀποθηκεύουν τὰ ἐμπορεύματά των, ὅσα προορίζονται διὰ τὴν Σερβίαν ἢ δι' ἄλλας ξένας χώρας. Καὶ ἐμπορικὴ ἐκθεσις γίνεται εἰς Θεσσαλονίκην κάθε Σεπτέμβριον.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς ἔχει καὶ σπουδαίαν βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἔχει ἓνα ἀπὸ

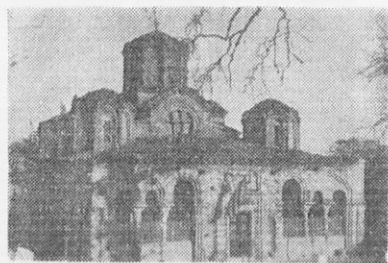

101. Ἡ Παναγία Χαλκίων τῆς Θεσσαλονίκης.

τούς τελειότερους ἀλευρομύλους τῆς χώρας μας, μηχανουργεῖα, νηματοργεῖα, ὑφαντουργεῖα, ἐργοστάσια καπνοῦ, ζυμαρικῶν καὶ

βυρσοδεφεΐα. Μὲ τὸ Πανεπιστήμιον δὲ καὶ τὰς ἄλλας σχολὰς τῆς ἔγινε καὶ πνευματικὸν κέντρον τῆς βορείας Ἑλλάδος.

γ) Ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος.

102. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ὡραιότατος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὅπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ χερσόνησος αὐτὴ εἶναι πολὺ ὀρεινὴ. Τὰ ὄρη **Χολομῶν** καὶ **Χορτιάτης** διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ μὲ τὰς διακλαδώσεις των γεμίζουν ὅλην τὴν χερσόνησον. Τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη ἔχουν καὶ αἱ λίμναι **Βόλβη** καὶ **Λαγκαδᾶ**, οἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουν μὲ μεγάλας τάφρους.

Αἱ τρεῖς ὅμως μικρότεραι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὁποίας ἀπολήγει ἡ Χαλκιδική, ἐκτείνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Καὶ οἱ δύο κόλποι, ποὺ

σχηματίζονται μεταξύ των (**Σιγγιτικὸς** καὶ **Τορωναῖος** ἢ τῆς **Κασσάνδρας**) ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Στενοὶ ἰσθμοὶ ἐνώνουν τὰς χερσονήσους αὐτὰς μὲ τὸν κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ ἰσθμὸς μάλιστα τῆς ἀνατολικωτέρας χερσονήσου εἶναι τόσον στενός, ὥστε ὁ Ξέρξης, ὅταν ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, τὸ 480 π.Χ., τὸν ἔκοψε διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν στόλον του.

Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου αὐτῆς ὑψώνεται πανύψηλος ὁ **Ἄθως** (2.000 μ.). Λέγεται καὶ **Ἅγιον Ὄρος**, ἐπειδὴ εἰς τὰς κλιτῦς του ὑπάρχουν εἰκοσιένα μεγάλα μοναστήρια. Ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐπο-

103. Ὁ Ἄθως ἢ τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑψώνεται ὡς τεράστιος κῶνος. (Φωτ. Τοπ. Ὑψηρ. Ὑπ. Συγκ.)

χὴν καὶ ἔχουν σπουδαίας βιβλιοθήκας. Ἐκεῖ σήμερον ζοῦν 2.690 μοναχοί, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον κοινότητα καὶ ἔχουν κέντρον τὰς **Καρυάς**.

Τὸ κλίμα τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι θαλάσσιον. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ παράλια μέρη εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία, τὰ δὲ βουνὰ τῆς στολίζονται μὲ ὠραία δάση. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ χερσονήσος εἶναι πολὺ ὀρεινὴ, ἀκόμη δὲν ἀπέκτησε καλοὺς δρόμους καὶ τὰ δάση τῆς δὲν χρησιμοποιοῦνται, ὅσον πρέπει.

Ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει ὑπὸ τὸ ἑδαφὸς τῆς ὀρυκτά. Εἰς τὰ ἀνατολικά τοῦ Χολομῶντος ὑπάρχει μεταλλεῖον σιδηροπυρίτου καὶ μολύβδου (**Ἰσβορος**), εἰς δὲ τὰ δυτικὰ ὑπάρχουν ὀρυχεῖα λευκολίθου καὶ χρωμίου.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ Χαλκιδικὴ εἶχε πολλὰς καὶ σπουδαίας πόλεις. Μία ἀπὸ αὐτάς, τὰ **Στάγειρα**, ἦσαν πατρίς τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους, δύο ἄλλαι, ἡ **Ὀλυνθος** καὶ ἡ **Ποτίδαια**, ὑπῆρξαν ἀξιόλογοι πόλεις.

Σήμερον ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει μόνον χωρία καὶ μερικὰς κωμοπόλεις. Σπουδαιοτέρα εἶναι ὁ **Πολύγυρος** (4.000 κάτ.), ὁ ὅποιος εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

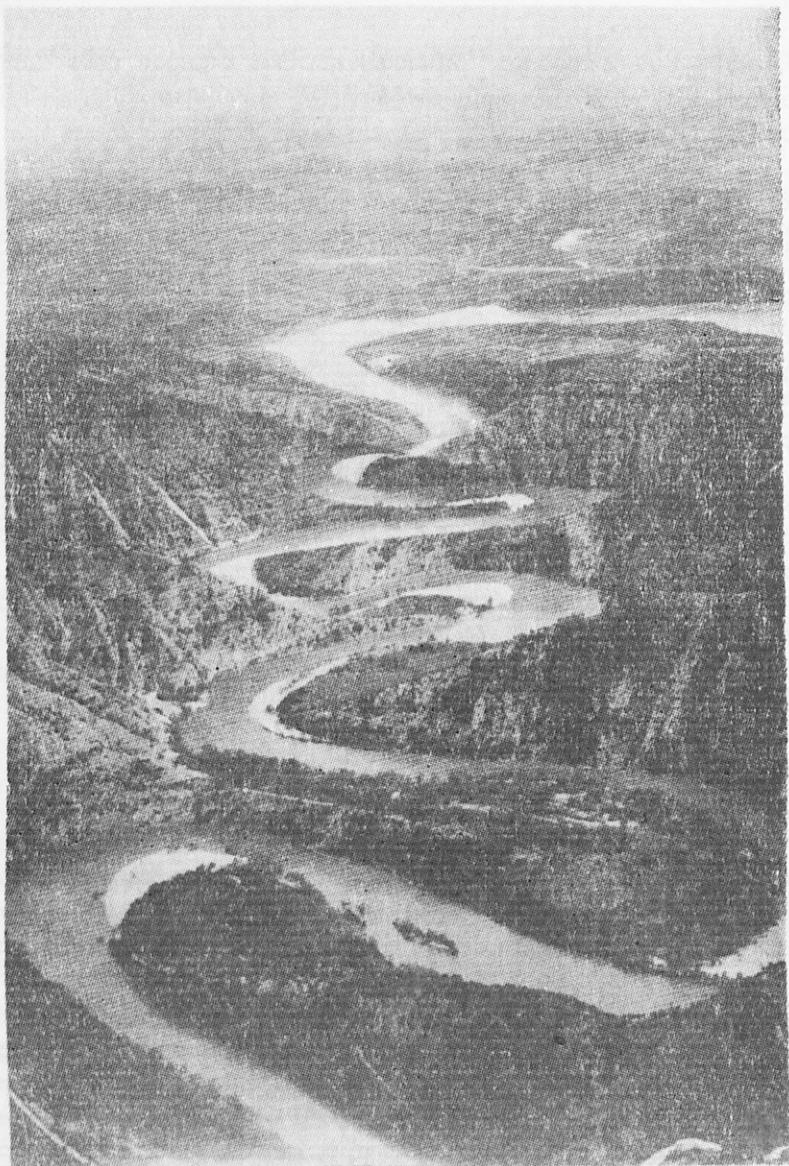
Γ'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΑ

Ὅπως εἰς τὴν Κεντρικὴν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν αἱ ὀροσεῖραι ἔχουν διευθύνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς. Εἰς τὰ βόρεια ἐκτείνεται ἡ **Κερκίνη** (Μπέλες), τὸ **Μενοίκιον**, τὸ **Φαλακρὸν** καὶ ὁ **Μούντζινος**, εἰς τὰ νότια δὲ τὸ **Παγγαῖον** καὶ τὸ χαμηλὸν ὄρος **Σύμβολον**.

Μεταξὺ τῶν ὀροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν δύο λεκανοπέδια: τὸ **λεκανοπέδιον τῶν Σερρῶν** καὶ τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Δράμας**. Αἱ λοφοσεῖραι ὅμως, ποὺ ὑψώνονται μεταξὺ των, εἶναι χαμηλαὶ καὶ ἡ συγκοινωνία δὲν ἐμποδίζεται, ὁ δὲ σιδηρόδρομος προχωρεῖ εὐκόλως ἀπὸ τὸ ἐν λεκανοπέδιον πρὸς τὸ ἄλλο.

Ἐπειδὴ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ Σύμβολον ὄρος ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὰ ὕδατα τῶν λεκανοπεδίων δὲν εὕρισκον ἐλευθέραν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ ἐσχημάτιζον εἰς μὲν

104. Ὁ Νέστος. Τὸς ἐλιγμούς τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος.
Τὸ θέαμα εἶναι θαυμάσιον.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπ. Ὑπουρ. Συγκοινωνίας)

τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα τὰ μεγάλα ἔλη τῶν Φιλίππων, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν πεδιάδα τὴν στενόμακρον λίμνην **Κερκινίτιν** (ἢ τ' **Ἀχινοῦ**). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἀγγίτης, οἱ ὅποιοι ἐχύνοντο εἰς τὴν λίμνην αὐτὴν, συχνὰ ἐπλημμύριζον, τὰ νερά ἐσκέπαζον ὁλόκληρον τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ κατέστρεφον συχνὰ τοὺς κόπους τῶν γεωργῶν.

Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν καὶ ἐδῶ μεγάλα ἔργα, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ ἐκάνονισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη καὶ τὰς λίμνας. Τώρα οἱ ποταμοὶ ἀντὶ νὰ καταστρέφουν, ποτίζουν τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι εἰς εὐφορίαν εἶναι μοναδικαί. Ἐδῶ οἱ ἀγροὶ σπείρονται δύο φορὰς τὸ ἔτος, τὸ δὲ ὕψος τοῦ ἀραβοσίτου φθάνει τὰ τέσσαρα μέτρα. Πλήθος χωρίων συναντῶμεν τώρα καὶ εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς καὶ παντοῦ ἐπικρατεῖ κίνησις καὶ ζωή.

Ὅπως ὁ Ἀξιός, ἔτσι καὶ ὁ Στρυμὼν ἔχει τὰς πηγὰς του εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ Βουλγαρικὸν ἔδαφος. Καὶ αὐτός, διὰ νὰ χυθῇ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἤνοιξε στενὰς φάραγγας ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνὰ (στενὰ Κρέσνας καὶ Κλειδίου ἢ Ροῦπελ). Δι' αὐτὸ ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ φυσικὴν ὁδὸν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀλλὰ μόνον μία ἀμαξιτὴ ὁδὸς ὑπάρχει ἕως τώρα εἰς αὐτήν.

Καὶ ὁ **Νέστος** εἶναι μέγας ποταμὸς καὶ σχηματίζει μίαν ἀπὸ τὰς ὥραιότερας κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ὁροσειραὶ τῆς Ροδόπης κλείουν τὴν κοιλάδα αὐτὴν πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας. Μὲ τὰς προσχώσεις του ὅμως ὁ Νέστος ἐσχηματίσεν εἰς τὰς ἐκβολὰς του ἓνα μέγαλο καὶ εὐφορον βαθύπεδον.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

Ἄν καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ λεκανοπέδια τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν ἡπειρωτικὸν κλίμα· διότι, ὅπως εἴπομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας τὰ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφός των εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις· τὸ χῶμά των εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Ἐδῶ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρὰ, ὄσπρια, γεώμηλα, βάμβακα καὶ σησάμιον. Εἰς παραγωγὴν βάμβακος ἡ πεδιάς τῶν Σερρῶν ἔρχεται τρίτη μετὰ τὰς πεδιάδας Λεβαδείας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τοὺς λοφώδεις τόπους καὶ εἰς τοὺς

πρόποδας τῶν βουνῶν ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ.

Ὁ καπνὸς θέλει πολλὰς φροντίδας. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον· τότε σπεύρουν τὸν σπόρον εἰς τὰς πρασιὰς, τὸν δὲ Μάιον μεταφυτεύουν τὰ φυτάρια εἰς τὰ χωράφια κατὰ κανονικὰς γραμμάς. Ἐπειδὴ ταῦτα χρειάζονται ποτίσματα καὶ τακτικὰ σκαλίσματα, πολλοὶ ἐργάται ἀπασχολοῦνται, ἕως ὅτου τὸ φυτὸν ἀναπτυχθῇ καὶ βγάλῃ φύλλα.

105. Ἡ Καβάλα, μία ἀπὸ τὰς ὡραιότερας πόλεις τῆς πατρίδος μας.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπ. Ὑπογρ. Συγκοινωνίας)

Τὸν Ἰούνιον τὰ φύλλα ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν καὶ πρῶτα τὰ κάτω φύλλα. Τότε ἀρχίζει ἡ συγκομιδὴ. Κάθε πρωὶ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ ξεκινοῦν διὰ τὰ καπνοχώραφα. Ἐκεῖ παρατάσσονται ἐμπρὸς εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ κόπτουν τὰ φύλλα, ποῦ ἐκίτρινισαν. Κατόπιν τὰ ἀρμαθιάζουν καὶ τὰ ἐκθέτουν πρῶτα εἰς σκιερὸν μέρος καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ ξηρανθοῦν.

Τὰ ἀνώτερα φύλλα εἶναι μικρότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος.

Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάζευμα τῶν φύλλων, τὰ ξεχωρίζουν κατὰ ποιότητας εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ συσκευάζουν εἰς δέματα, διὰ νὰ πωληθοῦν τὸν Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Τότε ἀρχίζουν πάλιν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν. Ἔτσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἱ ἐργασίαι διὰ τὸν καπνὸν δὲν παύουν.

Ὁ καπνὸς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὸν ζητοῦν πολὺ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τρεῖς πόλεις : αἱ **Σέρραι** (40.000 κάτ.), ἡ **Δράμα** (33.500) καὶ ἡ **Καβάλα** (45.000).

Αἱ **Σέρραι** κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον περίφημα σχολεῖα, ἦσαν κέντρον Ἑλληνικῆς παιδείας. Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι κατεῖχον πρὸ ἐτῶν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἔκαυσαν τὰς Σέρρας δύο φορὰς (1913 καὶ 1917). Ἀπὸ τότε ἡ πόλις ἐκτίσθη μὲ νέον σχέδιον καὶ ἐγίνε πάλιν ἡ ὠραιότερα πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἡ **Δράμα** ἔχει πλουσίαν πηγὰς καὶ μεγάλας καπνοφυτείας. Ἔχει δὲ καὶ ἀεροδρόμιον.

Ἡ **Καβάλα** εἶναι τὸ σπουδαιότερον καπνικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος· διότι τὸ κλίμα τῆς εἶναι πολὺ εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν καπνῶν. Εἶναι δὲ καὶ ὁ σπουδαιότερος λιμὴν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν Μακεδονικῶν καπνῶν. Τελευταίως ἀπέκτησε τεχνητὸν λιμένα.

Ἄλλαι μικρότεραι πόλεις εἶναι ἡ **Νιγρίτα** (10.000 κάτ.), τὸ **Σιδηρόκαστρον** (8.000), ἡ **Ἐλευθερούπολις** (Πράβι 5.500), τὸ **Δοξάτον** (4.500), ἡ **Προσωτσάνη** (5.000) καὶ ἡ **Χρυσούπολις** (6.000) εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου. Τὸ Σιδηρόκαστρον ἔχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εὐρίσκεται εἰς τὴν ἑξοδὸν τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἡ ὁποία φέρει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει περίπου 1.890.000 κατοίκους. Ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς δώδεκα νομοὺς : 1) τὸν νομὸν **Κοζάνης**, 2) τὸν νομὸν **Καστορίας**, 3) τὸν νομὸν **Φλωρίνης**, 4) τὸν νομὸν **Πέλλης**, 5) τὸν νομὸν **Ἡμαθίας**, 6) τὸν

νομόν Πιερίας, 7) τὸν νομόν Κιλκίς, 8) τὸν νομόν Θεσσαλονίκης, 9) τὸν νομόν Χαλκιδικῆς, 10) τὸν νομόν Σερρών, 11) τὸν νομόν Δράμας καὶ 12) τὸν νομόν Καβάλας.

Ἡ πρωτεύουσα κάθε νομοῦ σημειώνεται εἰς τὸν πῖνακα (σελ. 133) μὲ παχύτερα στοιχεῖα.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	"Ο ρ η : Γράμμος (2.520 μ.), Βόϊον, Βαρνοῦς (2.330 μ.), Βίτσι, Σινιάτσικον, Μπούρινος, Βόρας (2.500 μ.), Βέρμιον (2.000 μ.), Χάσια, Καμβούνια, Πιέρια, "Ολυμπος (2.918 μ.), Κερκίνη (2.000 μ.), Μενοίκιον, Φαλακρόν, Μούντζινος, Βερτίσκος, Χορτιάτης, Χολομών, Κερδύλλιον, Παγγαῖον, Σύμβολον, "Αθως (2.000 μ.). "Ο ρ ο π έ δ ι α : τῶν Δεσσαρητικῶν λιμνῶν, τῆς "Ορεστιάδος, τῆς Πελαγονίας, τῆς Πτολεμαίδος. Β α θ ύ π ι ε δ α : τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν, τῆς Δράμας.					
Ποταμοὶ	"Αλιάκμων, "Αξιός, Στρυμῶν, Νέστος, "Εχέδωρος.					
Λίμναι	Βρυγηὶς (Πρέσπα), Βεγορίτις ("Οστροβόυ), Καστορίας, Δοιράνης, Βόλβη, Λαγκαδᾶ.					
	Εἶδη καλλιεργείας		Καλλιεργούμεναι ἑκτάσεις εἰς στρέμματα		Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόννους	
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1961	Σιτηρὰ "Ορυζα "Οσπρια Γεώμηλα Λαχανικὰ Καπνὸς Βάμβαξ "Αμπέλοι (οἰνάμπελοι) Σταφιδάμπελοι "Εσπεριδοειδῆ "Ελαῖαι "Ελαιον		5.690.000 120.000 387.000 92.000 195.000 672.000 1.068.000 256.000 — 243 145.000 —		1.155.000 49.000 30.000 73.000 — 47.000 164.000 70.000 — 240 28.000 4.345	
Κτηνοτροφία. "Αριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	"Ιπποὶ	"Ημίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	500.000	102.000	46.000	2.155.000	1.010.000	160.000

Νομοί	Έπιφάνεια εις τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεροι πόλεις (κάτοικοι εις χιλιάδας)
		έν ὄλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Κοζάνης	5.868	190.835	33	Κοζάνη 21,5 , Γρεβενά 7, Σιάτιστα 5, Πτολεμαῖς 13, Σέρβια 4, Βελβενδός 4.
Καστορίας	1.680	47.500	28	Καστορία 10 , Ἄργος Ὀρεστικόν 5.
Φλωρίνης	1.870	67.350	36	Φλώρινα 12 , Ἀμύνταιον 4.
Πέλλης	2.616	133.220	50	Ἐδεσσα 15,5 , Γιαννιτσά 20, Ἀρδέα 4, Σκύδρα 3, Πέλλα 2.
Ἡμαθίας	1.688	114.515	68	Βέροια 26 , Νάουσα 15,5, Ἀλεξανδρεῖα (Γιδά) 6.
Πιερίας	1.544	97.700	63	Κατερίνη 28 , Λιτόχωρον 5, Αἰγίνιον 4, Κολινδρός 4, Πλατὺ 2.
Κιλκίς	2.614	102.800	39	Κιλκίς 11 , Γουμένισσα 5, Ἀξιούπολις 3,5, Πολύκαστρον 4, Εὐζωνοὶ 3,5.
Θεσσαλονίκης	3.440	545.400	158	Θεσσαλονίκη 300 , Λαγκαδᾶς 7, Σοχὸς 4.
Χαλκιδικῆς	2.988	79.850	26	Πολύγυρος 4 , Ἀρναῖα 2,5, Συκέα 2,5, Ἱερισσὸς 2,5, Νέα Μουδανιά 2,5, Κασσάνδρα 2.
Σερρῶν	4.052	248.000	61	Σέρραι 40 , Νιγρίτα 10, Σιδηρόκαστρον 8, Ζίχνα 4, Νέον Πετρίτσιον 3,5, Ἀλιστράτη 3,5, Πρώτη 3.
Δράμας	3.502	121.000	34	Δράμα 35,5 , Δοξάτον 4,5, Προσωτσάνη 5.
Καβάλας	2.170	140.750	64	Καβάλα 45 , Ἐλευθερούπολις (Πράβιον) 5,5, Χρυσούπολις 6, Λιμενάρια Θάσου 2, Κρηνίδες 3.
Ἅγιον Ὄρος	350	2.690	7	Καρυαί.
Ὅλη ἡ Μακεδονία	34.372	1.890.654		

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιαγράφησε τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Μακεδονίας καὶ σημείωσε εἰς αὐτὴν τὰς παραλλοὺς πόλεις. — 2. Δεῖξε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηροδρόμοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Ποῖαι πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Θεσσαλονίκην; — 4. Διὰ τί ὁ σιδηροδρόμος Θεσσαλονίκης — Σερρών κάμνει τόσον μεγάλην καμπὴν; — 5. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξιδεύσης μὲ τὸ αὐτοκίνητον ἀπὸ τὴν Λάρισαν ἕως τὴν Φλώριναν; — 6. Πῶς θὰ ὑπάγῃς ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Καστορίαν; Ἀπὸ ποίας πόλεις θὰ διέλθῃς; — 7. Εἰς ποίους τόπους τῆς Μακεδονίας ἔγιναν μεγάλαι μάχαι κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913; — 8. Εὔρε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ ὁλοκλήρου τῆς Μακεδονίας. Σύγκρινε τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Στερεάν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν μαζί: α) ὥς πρὸς τὸν πληθυσμόν, β) ὥς πρὸς τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν καὶ καπνῶν καὶ γ) ὥς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν.

4. Η Θ Ρ Α Κ Η

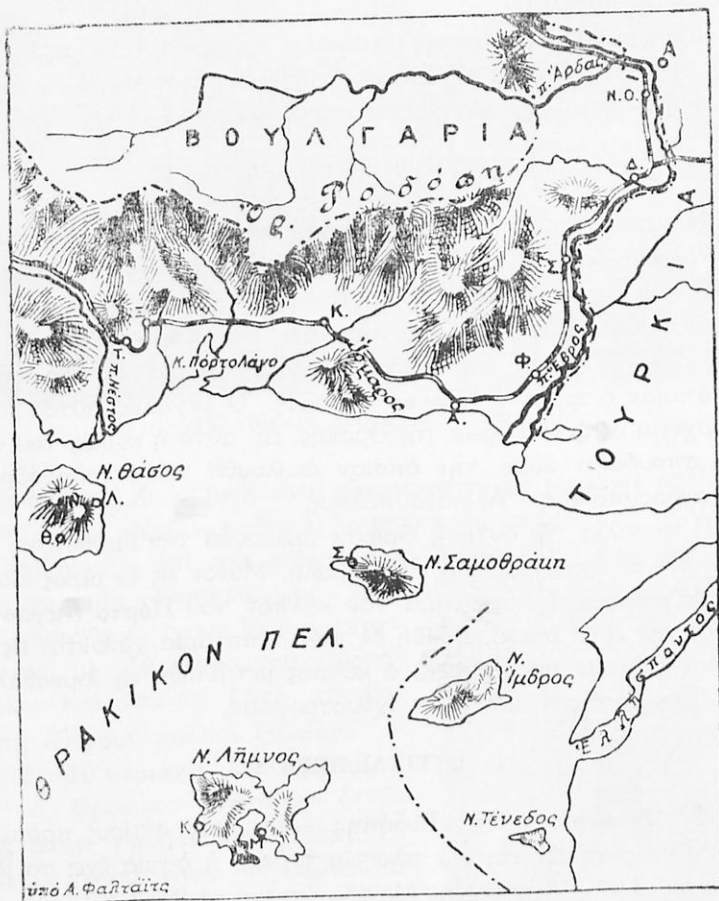
1. Ποῖος ποταμὸς χωρίζει τὴν Θράκην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν; — 2. Ἀκολούθησε τὴν γραμμὴν τῶν συνόρων μας ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὅπου διασταυρῶνεται μὲ τὸν Νέστον ποταμόν, ἕως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑβρου. Περιέγραψε κατὰ τὸν χάρτην τὴν διεύθυνσιν τῆς συνοριακῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ὁ Ἑβρος διαιρεῖ τὴν Θράκην εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν. — 3. Ποία εἶναι ἡ μορφή τοῦ ἐδάφους τῆς δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸν χάρτην; — 4. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Τσατάλτζαν.

Α'. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ

Ἡ Θράκη ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Νέστου ἕως τὴν Προποντίδα καὶ ἕως τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ὡς φυσικὸν ὄριον πρὸς Βορρᾶν ἔχει τὸν Αἰμόν. Εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ

ἔχει τὸν μεγαλύτερον ποταμὸν καὶ τὴν μεγαλυτέραν πεδιάδα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Καὶ τὴν Θράκην ὅλην δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὴν

106. Χάρτης τῆς δυτικῆς Θράκης Κλίμαξ (1 : 2 000 000).

βορείαν Θράκην (Ἀνατολικὴν Ρουμελιάν) πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν ἔκαμαν Βουλγαρικὴν. Τὴν νοτίαν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν τὴν ἀπηλευθέρωσεν ὁ στρατὸς μας κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον (1919), ἀλλ' ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη

ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅταν ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν νίκην εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1922). Ἔτσι μόνον ἡ νοτιοδυτικὴ Θράκη εἶναι σήμερον Ἑλληνικὴ, ὁ δὲ Ἔβρος εἶναι τὸ πρὸς Ἀνατολὰς σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην κατοικοῦν καὶ ἄρκετοὶ Τοῦρκοι. Οὗτοι παρέμειναν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ αἱ ὄροσειραὶ (**Ροδόπη**, **Ἰσμαρος**) ἐκτείνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν μεταξὺ τῶν ἐν λεκανοπέδιον, τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Κομοτηνῆς**.

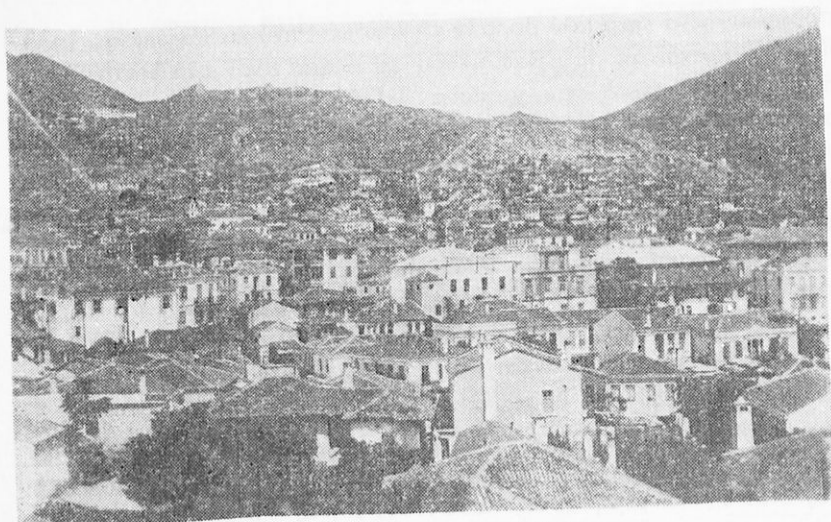
Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ **Ἔβρος** ποταμός. Ὁ μέγας αὐτὸς ποταμὸς ἔρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Θράκης. Δι' αὐτὸ ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ σπουδαίαν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ σιδηρόδρομος Ἀλεξανδρουπόλεως - Ἀδριανουπόλεως.

Ἡ παραλία τῆς δυτικῆς Θράκης ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν, πού ἔχουν καὶ αἱ ὄροσειραὶ, καὶ εἶναι ὁμαλή. Μόνον εἰς ἓν μέρος εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ **Πόρτο Λάγου**. Ἡ εἴσοδος του εἶναι στενὴ, ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ποτάμια χύνονται εἰς αὐτὸν καὶ κάμνουν προσχώσεις, ὁ κόλπος μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλούσιον ἰχθυοτροφεῖον.

Γ'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. Ἡ περιοχὴ τῆς Ροδόπης. — Εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία πλατεῖα πεδιάς, ἡ ὁποία ἔχει τὸ ἴδιον ἔδαφος μὲ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ ἴδιον κλίμα (ἡπειρωτικόν). Δι' αὐτὸ καὶ ἐδῶ παράγεται ἡ ἰδίᾳ ἐκλεκτὴ ποιότητος καπνοῦ (μυρωδάτος) καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν.

Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀκμάζουν ἡ **Ξάνθη** (27.000 κάτ.) καὶ ἡ **Κομοτηνὴ** (29.000). Προπάντων φημίζονται τὰ καπνὰ τῆς Ξάνθης, τὰ ὁποῖα εἶναι περιζήτητα. Ἀλλ'

107. Μερική άποψις τῆς Εἰρήνης.

ἡ περιοχή τῆς Κομοτηνῆς εἶναι εὐφορωτάτη καὶ παράγει πολλὰ σιτηρὰ (σίτον, σίκαλιν, κριθήν), λαχανικά καὶ ὀπωρικά. Αἱ πόλεις αὐτῆς εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουν δὲ συγκοινωνίαν καὶ μετὸν λιμένα τοῦ Πόρτο-Λάγου. Καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης ἐξάγουν πολλήν ξυλείαν.

2. Ἡ περιοχή τοῦ Ἑβρου. —

Εἰς τὸ Θρακικὸν βαθύπεδον ὁ Ἑβρος ἔκαμε βαθεῖας προσχώσεις. Τὸ ἔδαφος τοῦ εἶναι στρωμένον με μαλακὴν καὶ εὐφορον γῆν. Αἱ προσχώσεις αὗται ἐξακολουθοῦν, ἐπειδὴ δὲν διηυθετήθη ἀκόμη ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰς συχνὰς δὲ πλημμύρας μένουν μεγάλα ἐκτάσεις πλησίον τοῦ Ἑβρου ἀκαλλιέργητοι.

Τὸ κλίμα εἰς τὰ παράλια εἶναι θαλάσσιον, εἰς μέρη μάλιστα

108. Χωρική τοῦ Διδυμοτείχου ζυγίζει μετ' ἐγγώριον ξυλίνην ζυγαριάν.

προφυλαγμένα από τὸν βορρᾶν εὐρίσκομεν πεῦκα καὶ ἐλαίας. Ἄλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαθυπέδου τὸ κλίμα εἶναι ἡπειρωτικὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ Σουφλί καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ 20 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὸ θέρος ὅμως εἶναι θερμὸν, ὥστε τὸ κλίμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Δι' αὐτὸ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Θράκης εἶναι γεωργοί, ἡ δὲ Θράκη παράγει πολλὰ σιτηρά. Εἰς ὑγρὰ καὶ βαλτώδη μέρη εὐδοκιμεῖ καὶ τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι καὶ τὸ σησάμι.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ ἡ μορέα. Ἀπέραντοι μορεῶνες ἀπλώνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Νέας Ὁρεστιάδος. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν μορεῶνά της, ὅπως ἄλλοῦ ἔχουν τὸ ἀμπέλι. Ὅπως δὲ ἄλλοῦ κατὰ τὸν τρυγητὸν ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, τρέχουν εἰς τὰ ἀμπέλια, ἔτσι εἰς τὰ μέρη αὐτά, κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάιον τρέχουν εἰς τοὺς μορεῶνας, διὰ νὰ κόψουν φύλλα καὶ νὰ θρέψουν τοὺς μεταξοσκώληκας.

Ἡ δυτικὴ Θράκη ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν παραγωγὴν μετάξης εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ **Σουφλί** μάλιστα (7.000 κάτ.) γίνεται μεγάλη ἀγορὰ κουκουλιῶν, εἰς δὲ τὸ **Διδυμοτεῖχον** (7.000) ὑπάρχουν καὶ ἐργοστάσια μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Τὸ Διδυμοτεῖχον ἦτο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν σπουδαία πόλις, διότι ἦτο ὠχυρωμένον μὲ διπλᾶ τεῖχη (δίδυμον τεῖχος). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὅμως ἀνεπτύχθη περισσότερον ἢ **Ἀλεξανδρούπολις** (19.000 κάτ.), ἡ ὁποία ἐκτίσθη μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ εἶναι ὁ μόνος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς Θράκης. Νέα πόλις εἶναι καὶ ἡ **Νέα Ὁρεστιάς** (10.000), εἰς τὴν ὁποίαν κατοικοῦν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη διαιρεῖται εἰς τρεῖς νομούς: 1) τὸν νομὸν **Εἰάνθης** μὲ ἔδραν τοῦ νομάρχου τὴν **Εἰάνθην**, 2) τὸν νομὸν **Ροδόπης** μὲ ἔδραν τὴν **Κομοτηνὴν** καὶ 3) τὸν νομὸν **Ἐβρου** μὲ ἔδραν τὴν **Ἀλεξανδρούπολιν**.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ε. ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

	Εἶδη καλλιέργειας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόννους
Γεωργικὴ παραγωγή τοῦ ἔτους 1961	Σιτηρὰ..... *Ορυζα..... *Οσπρία..... Γεώμηλα..... Λαχανικά..... Καπνὸς..... Βάμβαξ..... *Ἀμπέλοι..... *Ελαῖαι..... Μωρέαι (κουκούλια)..... *Ελαιον.....	1.643.000 1.000 150.000 20.000 35.000 95.000 80.000 40.000 13.000 20.500 —	210.000 400 13.000 9.400 — 6.200 5.300 9.650 3.800 350 275

Κτηνοτροφία *Αριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες, ἀγελάδες, βούβαλοι	*Ἴπποι	*Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἰγες	Χοῖροι
	165.650	6.500	3.460	502.000	292.000	25.000

Νομοὶ	*Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς ἐν ὅλῳ κατὰ τ. χλμ.		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
Ξάνθης	1.750	89.600	61	Ξάνθη 27.
Ροδόπης	2.586	109.200	42	Κομοτηνὴ 29.
*Εβρου	4.249	157.760	37	*Ἀλεξανδρούπολις 19, Σουφλὶ 7, Διδυμότειχον 8, Νέα Ὀρεστιάς 10, Φέραι 4,5.
*Ὄλη ἡ δυτ. Θράκη	8.585	356.555		

***Ασκήσεις.** — 1. Σχεδίασε τὸ σχῆμα τῆς δυτικῆς Θράκης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰς πόλεις καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ τὸν σταθμὸν τοῦ Νέστου ἕως τὴν Ἀδριανούπολιν. Σχεδίασε καὶ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν. — 2. Τὰ χλωρὰ κουκούλια, πὺν παρήχθησαν τὸ 1961 εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐξόριζαν 650.000 χιλιόγραμμα. Ἀπὸ αὐτὰ 350.000 χιλιόγραμμα παρήγαγεν ὁ νομὸς *Ε-

βρου. Τί ποσοστὸν ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν παραγωγὴν ἀναλογεῖ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν; — 3. Σύγκρινε τὴν δυτικὴν Θράκην μὲ τὴν Ἑπειρον κατὰ τὴν ἔκτασιν, κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν κτηνοτροφίαν. — 4. Διὰ τί ἡ Δυτικὴ Θράκη ἔχει τριπλασίους βοῦς καὶ ἀγελάδας ἀπὸ τὴν Ἑπειρον, ἀλλὰ ἡμιόνους 3 φορὰς ὀλιγωτέρους ἀπὸ αὐτὴν; Καὶ βουβάλους ἡ μὲν Ἑπειρος ἔχει ἐν ὅλῳ 72, ἡ δὲ Δυτ. Θράκη 20.078. Πῶς ἐξηγεῖται ἡ διαφορὰ αὐτή;

Γ'. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ποίας χώρας βρέχει τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πρὸς Βορρᾶν καὶ ποίας πρὸς Δυσμᾶς; Ποία ξένη χώρα ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Αἰγαίου; Ποῖαι νῆσοι κλείουν τὸ Αἰγαῖον πρὸς Νότον; — 2. Μὲ ποίας θαλάσσας συγκοινωνεῖ τὸ Αἰγαῖον πρὸς τὰ ΒΑ; Μὲ ποίας πρὸς τὰ ΝΔ καὶ ΝΑ; — 3. Ποῖαι νῆσοι εὐρίσκονται εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Αἰγαίου; — Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖαι εἰς τὴν Τουρκίαν; — Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ Αἰγαίου. — 5. Ποίας νήσους τοῦ Αἰγαίου κατεῖχεν ἡ Ἰταλία καὶ μὲ ποῖον ὄνομα τὰς διακρίνομεν;

Α'. ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὁμοιάζει μὲ κλειστὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ τρεῖς μὲν πλευρὰς τὸ περιβάλλει ξηρά, ἀπὸ τὴν νοτίαν δὲ πλευρὰν τοῦ τὸ κλείει μία μακρὰ σειρὰ νήσων (Κύθηρα — Ἀντικύθηρα — Κρήτη — Κάσος — Κάρπαθος — Ρόδος).

Τὸ πέλαγος αὐτὸ φαίνεται ὡς νὰ εἶναι σπαρμένον μὲ νήσους. Πόθεν λοιπὸν προέρχεται τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν νήσων;

Κάποτε ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἡνωμένη μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου σήμερον εἶναι τὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑπῆρχε ξηρά. Ἀλλ' ἡ ξηρὰ αὕτη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχαμήλωσεν, « ἐβούλιαξε »· τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν τὰ χαμηλότερα μέρη· τὰ ὑψηλότερα, καθὼς καὶ τὰ βουνά, ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὰ εἶναι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Β'. ΑΙ ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καθὼς εἴπομεν, εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ νήσους.

Αἱ νῆσοι αὐταὶ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ γέφυραν μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διευκολύνουν πολὺ τὰ ταξείδια. Ἐτσι τὸ πέλαγος αὐτό, ἀντὶ νὰ χωρίζῃ, ἐνώνει τὰς χώρας, ποὺ βρέχει μὲ τὰ νερά του.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου εἶναι πλούσια εἰς κόλπους καὶ τὰ πλοῖα εὐρίσκουν ἀσφαλεῖς λιμένες. Ἐτσι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον διευκολύνονται καὶ πολλοὶ ἐμπορικοὶ λιμένες ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου (Πειραιεὺς, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλα κ.τ.λ.).

Ἐπὶ πλέον τὸ Αἶγαῖον πέλαγος εἶναι μὲν κλειστὴ θάλασσα, ἀλλ' ἔχει τρεῖς φυσικὰς ἐξόδους· ἡ μία εἶναι εἰς τὰ ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰ ΝΑ καὶ εἰς τὰ ΝΔ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἐτσι τὸ Αἶγαῖον ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην ὁδόν, ἡ ὁποία συνδέει τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἡ γεωγραφικὴ λοιπὸν θέσις τοῦ Αἰγαίου συντελεῖ, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο ἡ σπουδαιότερα θάλασσα τῆς Ἑλλάδος.

Γ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἀναλόγως τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ νῆσοι εἰς τὸ Αἶγαῖον, τὰς διαιροῦμεν εἰς βορείας, εἰς δυτικὰς, εἰς ἀνατολικὰς καὶ εἰς νοτίας νήσους.

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ βορείου Αἰγαίου εἶναι πέντε: ἡ **Θάσος** (16.000 κάτ.), ἡ **Σαμοθράκη** (4.000), ἡ **Λήμνος** (23.000), ἡ **Ἱμβρος** (10.000) καὶ ἡ **Τένεδος** (3.000).

Τὸ κλίμα εἰς τὰ βόρεια τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν, ἐπεὶδὴ ἐπικρατοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. Ἔνεκα τούτου εἰς τὰς νήσους αὐτὰς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀειθαλῆ φυτὰ, καθὼς ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, δὲν εὐδοκίμοῦν.

Ἡ **Θάσος** καὶ ἡ **Σαμοθράκη** εἶναι πολὺ ὄρειναι. Τὰ βουνὰ των εἶναι ὑψηλὰ καὶ τὰ στολίζουν ὠραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα, πρίνους, ἔλατα καὶ δρῦς. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοί των, προπάντων τῆς Σαμοθράκης, ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. Ἡ **Θάσος** ἔχει καὶ λευκότερα μάρμαρα καὶ μεταλλεύματα ψευδαργύρου. Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς εἶναι ἡ **Παναγία** καὶ ὁ **Θεολόγος** (2.000) καὶ τὰ **Λιμενάρια** (2.000).

Ἡ **Λήμνος** ἔχει βουνὰ χαμηλά, ἀλλ' εἶναι τελείως γυμνά ἀπὸ δάση, διότι οἱ κάτοικοί της τρέφουν πολλὰ ποίμνια καὶ προτιμοῦν νὰ ἔχουν βοσκοτόπους. Εἰς τὰς κοιλάδας εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος, ἡ συκὴ καὶ ἡ ἄμυγδαλῇ, εἰς δὲ τὰ πεδινὰ μέρη παράγεται κριθὴ καὶ βάμβαξ ἀρίστης ποιότητος. Ἐκλεκτὸν εἶναι καὶ τὸ μέλι τῆς Λήμνου.

109. Σπίτι χωρικὸ τῆς Λήμνου με « ἄξάτα » (ἐξώστην) καὶ « κουβούκλι » διὰ τὸν φοῦρνον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Κάστρον** (3.500 κάτ.). Εἰς τὴν νοτίαν πλευράν της ὑπάρχει ἕνας μεγάλος καὶ ἀσφαλῆς λιμὴν, ὁ λιμὴν τοῦ **Μούδρου**. Αὐτὸς κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐχρησίμευσεν ὡς ὁρμητήριον τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Αἱ δύο ἄλλαι νῆσοι, ἡ Ἰμβρος καὶ ἡ Τένεδος, ἔχουν μὲν Ἑλληνικώτατον πληθυσμόν, ἀλλ' ἀνήκουν τώρα εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ Ἰμβρος παράγει τὰ ἴδια προϊόντα μετὰ τὴν Λήμνον, ἡ δὲ **Τένεδος**, παράγει κυρίως οἶνον.

2. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΑἰΓΑΙΟΥ

Τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ Αἰγαίου πελάγους περιλαμβάνει τὴν **Εὐβοίαν** καὶ δύο συμπλέγματα νήσων, τὰς **βορείας Σποράδας** καὶ τὰς **Κυκλάδας**.

1. Ἡ Εὐβοία.

(Ἐπιφάνεια : 3.620 τ. χλμ. Κάτοικοι 166.000)

Μία στενὴ λωρὶς θαλάσσης χωρίζει τὴν Εὐβοίαν ἀπὸ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου. Τὸ πλάτος του εἶναι 40 μέτρα καὶ τὸ βάθος του 8 μέτρα. Δι' αὐτὸ κατεσκεύασαν ἐκεῖ μίαν σιδηρᾶν γέφυραν καὶ ἔτσι ἡ νῆσος ἐνώνεται μετὰ τὴν ἀπέναντι ἥπραν.

Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι κινητὴ, δηλ. ἀνοίγει καὶ κλείει ἔτσι ἀφῆ-

110. Ἡ Χαλκίς καὶ τὸ στενὸν τοῦ Εὐβοίου μετὰ τὴν κινητὴν γέφυραν.
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρε. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

νει τὰ πλοῖα νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου εἰς τὸ ἄλλο. Συμβαίνει ὅμως ἐκεῖ ἓνα περιέργον φαινόμενον : ἐπὶ 6 $\frac{1}{2}$ ὥρας τὰ νερὰ τρέχουν ὡς ποταμὸς ὀρμητικὸς ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ πρὸς τὸ νότιον καὶ ἐπὶ ἄλλας 6 $\frac{1}{2}$ ὥρας ἀναβαίνουν ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸ βόρειον. Δι' αὐτὸ τὰ πλοῖα εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ περιμένουν, ἕως οὔτου ἡρεμήσουν τὰ νερὰ καὶ ἀλλάξῃ τὸ ρεῦμα. Ἄλλως δὲν ἡμποροῦν νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται *παλίρροια*.

Ὅπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης (βλ. εἰκ. 59), ἡ Εὐβοία ὁμοιάζει κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους μετὰ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Εἶναι μὲν ὀρεινὴ, ἀλλ' ἔχει καὶ μικρὰς καὶ εὐφόρους πεδιάδας. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπ' αὐτὰς εἶναι ἡ **πεδιάς τῆς Χαλκίδος**, ἡ ὁποία μετὰ τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα λέγεται **Ληλάντιον πεδίον**, καὶ ἡ **πεδιάς τοῦ Ξηροχωρίου**. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὰ σιτηρὰ, τὰ ὅσπρια, τὴν ἄμπελον, τὴν ἐλαίαν, τὴν συκὴν, τὴν λεμονέαν καὶ τὴν πορτοκαλέαν. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἶνοι τῆς Χαλκίδος, περίφημα τὰ σῦκα τῆς Κύμης, ἄφθονα δὲ τὰ καρύδια καὶ τὰ λεμόνια ὅλης τῆς νήσου.

Τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίας εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα (**Δίρφος**, **Ὀχη**, **Κανδήλι**). Τὰ περισσότερα στολίζονται μετὰ ὠραῖα δάση,

ἔχουν δὲ καὶ βοσκήν διὰ τὰ ποίμνια. Προπάντων ἡ περιοχή τῆς Καρύστου προμηθεύει πολλὰ σφάγια εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ ὀρυκτὰ ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Εὐβοίας πολλὰ, καθὼς π.χ. λιγνίτην εἰς τὴν Κύμην καὶ τὸ Ἀλιβέριον, λευκόλιθον εἰς τὴν Λίμνην, χρώμιον κ.τ.λ.

111. Χωρική τῆς Ἀγίας Ἀννης, μετὰ τὴν πολυκέντητον τοπικὴν ἐνδυμασίαν.

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

Καθὼς εἶδομεν, ἡ Εὐβοία εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου πλησιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὴν Στερεάν, ὥστε μὲ μίαν γέφυραν ἐνώνεται μετὰ αὐτήν. Δι' αὐτὸ ὅλαι αἱ ὁδοὶ τῆς νήσου διευθύνονται πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ ἐκεῖ ἀνεπτύχθη ἡ μεγαλυτέρα τῆς πόλεις, ἡ **Χαλκίς** (25.000 κάτ.).

Εἰς αὐτὴν συγκεντρώνονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς νήσου καὶ στέλλονται, εἴτε μετὰ τὰ πλοῖα εἴτε μετὰ τὸν σιδηρόδρομον εἰς ἄλλας πόλεις, διότι ἡ Χαλκίς ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τὰς Ἀθήνας. Εἶναι δὲ ὡραία πόλις μετὰ δροσερὸν κλίμα. Ἡ κίνησις τῆς αὐξάνει κατὰ τὸ θέρος, ἐπειδὴ πολλοὶ πηγαίνουν τότε εἰς τὴν **Αἰδηψὸν** διὰ λουτρά.

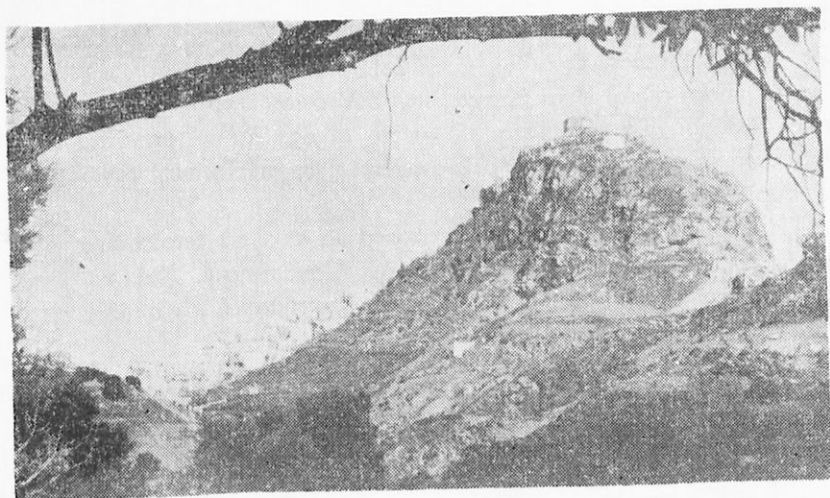
Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς νήσου εἶναι : ἡ **Κύμη** (3.500), ἡ **Ἰστιαία** (Ξηροχώριον 4.000), ἡ **Λίμνη** (4.000), ἡ **Ἀγία Ἄννα**, τὸ **Ἀλιβέριον** (3.500), ἡ **Κάρυστος** (3.500).

Ἡ Εὐβοία ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον νομόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει καὶ ἡ νήσος Σκύρος.

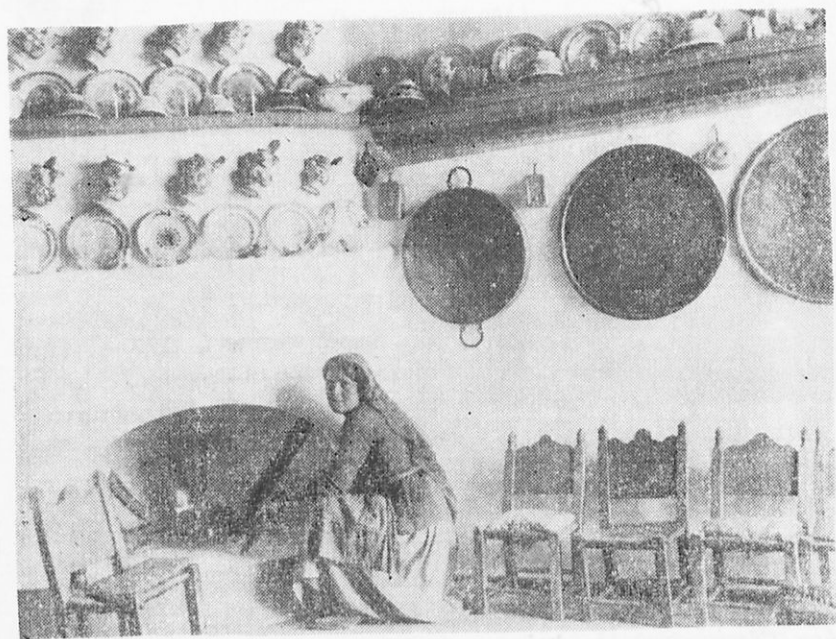
2. Αἱ βόρειαι Σποράδες.

(13.500 κάτοικοι)

Πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐβοίας εὐρίσκονται διάφοροι νῆσοι. Αἱ με-

112. "Αποψις τῆς Σχύρου.

113. Ἐσωτερικὸν Σκυριανοῦ σπιτιοῦ μετὰ τὰ ὄραϊα καὶ χαρακτηριστικὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη, προϊόντα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς βιοτεχνίας.

γαλύτεροι από αὐτὰς εἶναι ἡ **Σκῦρος** (3.000 κάτ.), ἡ **Σκόπελος** (3.000) καὶ ἡ **Σκίαθος** (3.200).

Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἶναι βραχῶδεις, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει χῶμα εἶναι πολὺ εὐφοροί. Τὰ προϊόντα των εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀπωρικά. Προπάντων τὰ ἀχλάδια τῆς Σκοπέλου εἶναι περίφημα, καθὼς καὶ τὸ τυρὶ τῆς Σκύρου.

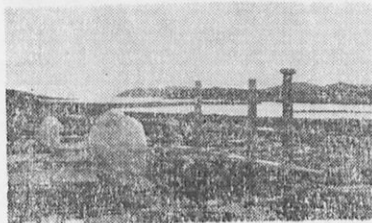
Ἡ Σκῦρος φημίζεται καὶ διὰ τὰ σπίτια της, τὰ ὅποια εἶναι μὲν μικρά, ἀλλ' ἔχουν ὥραϊαν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν. Καὶ τὰ ἐπιπλα καὶ τὰ σκεύη των, καθὼς καὶ τὰ κεντήματα, εἶναι δείγματα ὡραίας λαϊκῆς τέχνης.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων αὐτῶν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν, ἰδίως τῶν ἀστακῶν. Διοικητικῶς ἡ Σκόπελος καὶ ἡ Σκίαθος ἀνήκουν εἰς τὸν νομὸν Μαγνησίας.

3. Αἱ Κυκλάδες.

(100.000 κάτοικοι)

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν εὐρίσκονται αἱ Κυκλάδες νῆσοι; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους κατέχουν; — 2. Εὗρε τὴν νῆσον Σῦρον καὶ ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς Κυκλάδας νήσους.

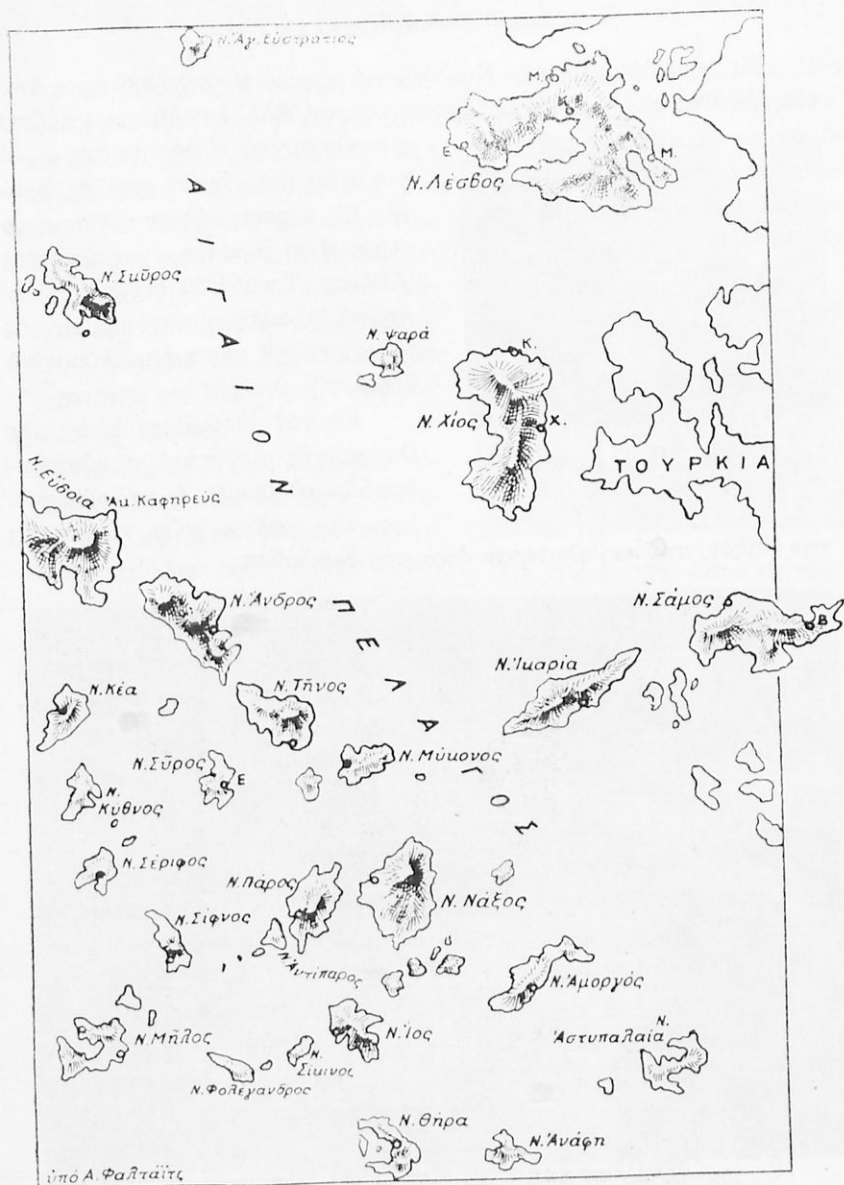
114. Ἐρείπια τῆς Δήλου.

α') Ὁ νομα.

Πλησίον τῆς Σύρου ὑπάρχει μία μικρὰ νῆσος, ἡ **Δῆλος**. Τὴν νησίδα αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες τὴν ἐθεώρουν ἱερὰν, διότι ἐπίστευαν, ὅτι εἰς αὐτὴν ἐγεννήθησαν δύο θεοί, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀρτεμις.

Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν ὅλαι αἱ ἄλλαι νῆσοι ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ κύκλον γύρω εἰς τὴν ἱερὰν νῆσον, δι' αὐτὸ τὰς ὠνόμασαν **Κυκλάδας**.

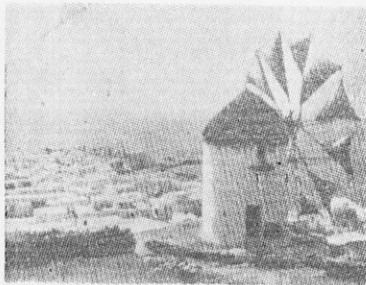
Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς Κυκλάδας εἶναι : ἡ **Κέα**, ἡ **Κύθνος**, ἡ **Σέριφος**, ἡ **Σίφνος**, ἡ **Μῆλος**, ἡ **Σῦρος**, ἡ **Πάρος**, ἡ **Ἴος**, ἡ **Θήρα** (Σαντορίνη), ἡ **Ἄνδρος**, ἡ **Τήνος**, ἡ **Μύκονος**, ἡ **Νάξος**, ἡ **Ἀμοργός**.

115. Χάρτης τῶν Κυκλάδων.

β') Κ λ ῖ μ α .

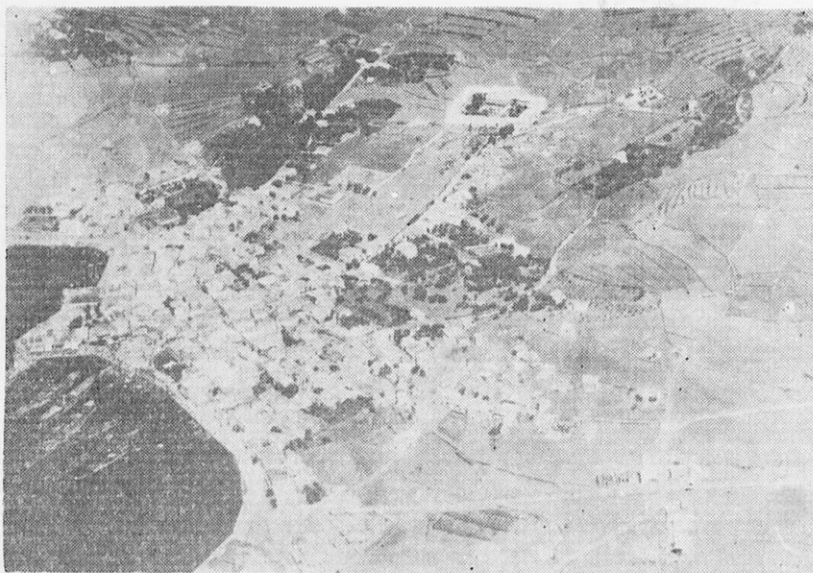
Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων ὁ χειμὼν εἶναι γλυκύτερος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν χειμῶνα φυσοῦν συχνὰ οἱ βόρειοι ἄνεμοι, αἱ Κυκλάδες δὲν ἔχουν πολλὰς βροχάς. Εἰς μερικὰς μάλιστα νήσους τὸ κλίμα εἶναι ξηρότερον καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπάρχουν πηγαί, δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι εἰς τὰς περισσότερας νήσους μαζεῦουν τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς εἰς στέρνας.

116. Ἡ Μύκονος
μὲ τοὺς ὥραίους ἀνεμομύλους.

Εἰς τὰς Κυκλάδας ἐκτὸς τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν εὐδοκιμεῖ ἡ σταφιδάμπελος τὴν καλλιεργοῦν κυρίως εἰς

τὴν Νάξον, τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας.

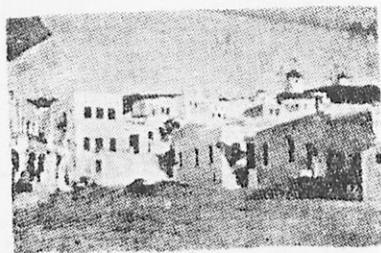
117. Ἡ Τήνος μὲ τὴν Μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας (ἀπὸ ἀεροπλάνου), ὅπου κατ' ἔτος συρρέουν χιλιάδες προσκυνητῶν.

γ') Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

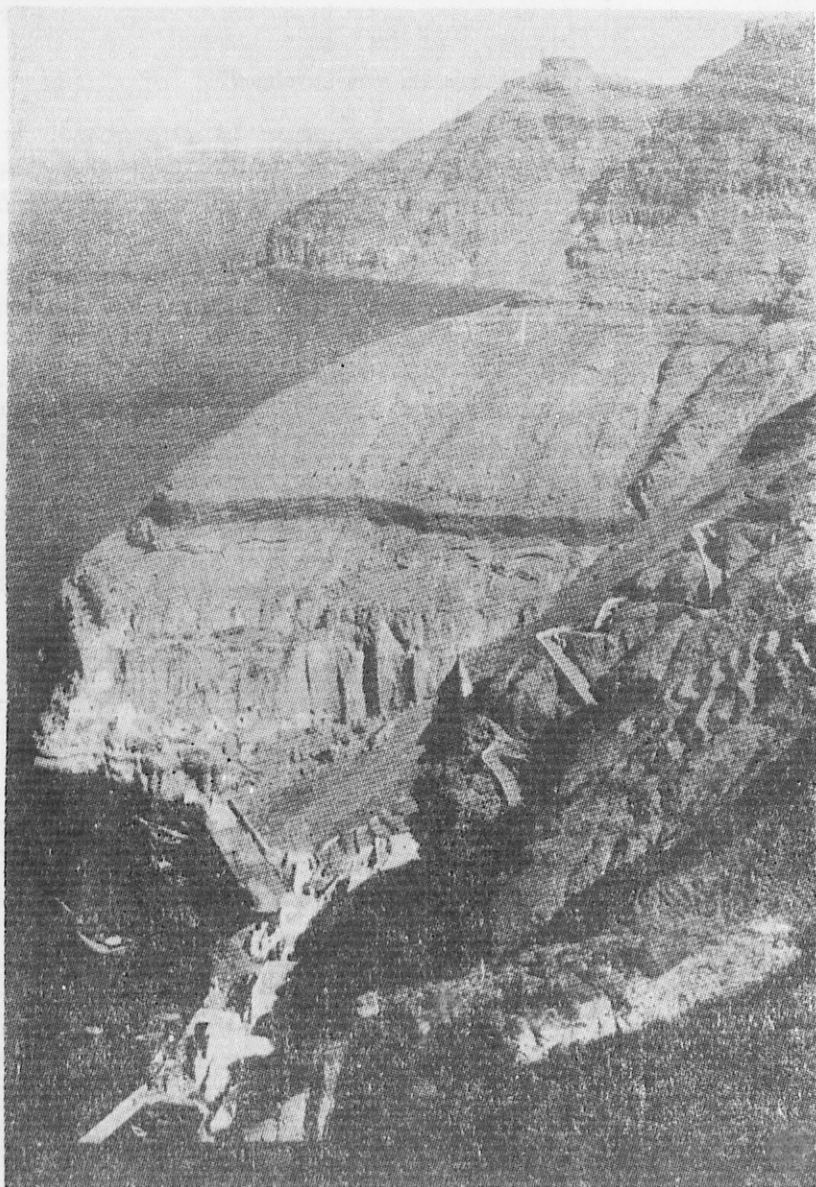
Αἱ Κυκλάδες εἶναι ὀρεῖναι καὶ πετρώδεις· δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἄλιεῖς. Ὅσοι καταγίνονται μὲ τὴν γεωργίαν καλλιεργοῦν τὴν κριθὴν καὶ τὸν σίτον, τὰ ὀσπρία, ἰδίως τὰ ρεβίθια, τὴν ἄμπελον, τὸν καπνὸν καὶ τὰ λαχανικά. Τὰ λαχανικά μάλιστα τῆς Σύρου γίνονται πρῶιμα καὶ τὰ πωλοῦν μὲ καλὴν τιμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἶνοι τῆς Νάξου καὶ τῆς Σαντορίνης, τὰ πορτοκάλια καὶ μανδαρίνια τῆς Ἀνδρου, ἡ φάβα τῆς Σαντορίνης, τὸ τυρὶ τῆς Νάξου, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς Μυκόνου.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εὐρίσκουν ἐργασίαν καὶ εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰ μεταλλεῖα τῶν νήσων. Διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των πολλὰ καὶ διάφορα ὀρυκτά. Π.χ. εἰς τὴν Νάξον ἐξάγουν σμύριδα, ἡ ὁποία εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν Σέριφον, τὴν Κύθον καὶ τὴν Σίφνον ἐξάγουν μεταλλεύματα σιδήρου, εἰς τὴν Σίφνον καὶ τὴν Μύκονον μεταλλεύματα μολύβδου, εἰς τὴν Μῆλον θεῖον καὶ μυλόπετρες, εἰς τὴν Πάρον λευκὰ μάρμαρα κ.λ.π.

Ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὀρυκτά τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ θηραϊκὴ γῆ, τὴν ὁποίαν ἐξάγουν εἰς τὴν Θήραν καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν τσιμέντων, πλίνθων κ. ἄ. Ἡ γῆ αὕτῃ εἶναι πολὺ ἐλαφρὰ καὶ ὁμοιάζει μὲ στάκτην· προῆλθεν ἀπὸ παλαιὰς ἐκρήξεις τοῦ ἡφαιστείου, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον τοῦ κόλπου τῆς Θήρας. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὑπάρχει ἓν ἄνοιγμα τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ὁποῖον, ὡς ἀπὸ μίαν καπνοδόχον, βγαίνουν καπνὸς καὶ ἀέρια πνιγηρά· κάποτε καὶ στάκτη καὶ πέτρες καυτὲς ἐκσφενδονίζονται καὶ πίπτουν μακρὰν ὡς βροχή. Τότε λέγομεν, ὅτι τὸ ἡφαιστεῖον ἐνεργεῖ ἢ εὐρίσκεται ἐν ἐκρήξει. Αἱ τελευταῖαι τοῦ ἐκρήξεως εἶναι τοῦ 1925, τοῦ 1928 καὶ τοῦ 1939.

118. Σίφνος. Τὰ σπίτια εἰς τὰς Κυκλάδας ἔχουν ἐπίπεδον στέγην (δῶμα), στρωμένην μὲ πηλὸν καὶ εἶναι κατάλευκα.

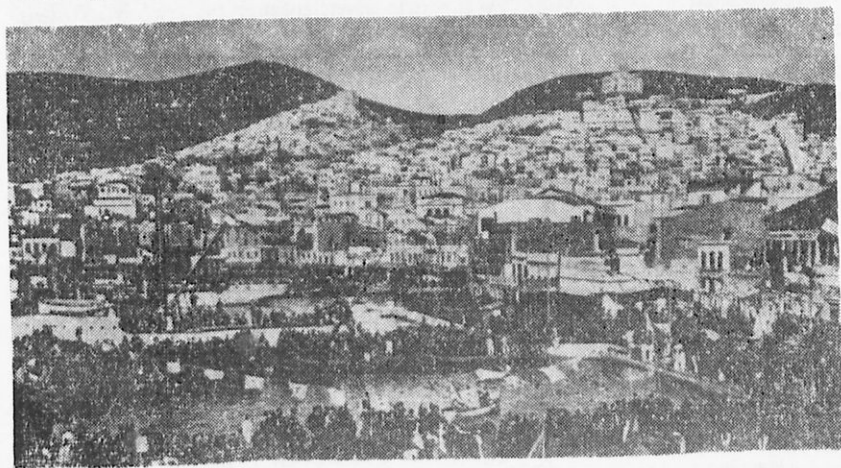

119. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναβαίνουν εἰς τὰ χωρία
μὲ σκαλοπάτια. Εἰς τὰ σκοτεινόχρωμα τοιχώματα διακρίνονται τὰ
διάφορα στρώματα τῆς λάβας.

δ') 'Ο πληθυσμὸς τῶν Κυκλάδων.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἑκτασιν ἀπὸ ὅλας τὰς Κυκλάδας εἶναι, ὡς εἵπομεν, ἡ **Νάξος** (17.000 κάτ.), ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν ἡ **Ἄνδρος** (13.000), ἡ **Τήνος** (10.000), ἡ **Πάρος** (8.500), ἡ **Μῆλος** (5.000), ἡ **Ἀμοργὸς** (2.500), ἡ **Μύκονος** (3.000).

Περισσότερους ὅμως κατοίκους ἔχει ἡ **Σύρος** (24.000), ἡ ὁποία ἔχει καλὸν λιμένα καὶ θέσιν κεντρικὴν ἀνάμεσα εἰς τὰς Κυ-

120. Ἡ Ἑρμούπολις.

κλάδας. Δι' αὐτὸ ἡ **Ἑρμούπολις** (14.500), ἡ πρωτεύουσα τῆς Σύρου, εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ πρωτεύουσα ὁλοκλήρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Ἄλλοτε μάλιστα ὁ λιμὴν τῆς Σύρου ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν τῆς συγκοινωνίας, εἰς τὸν ὁποῖον προσήγγιζαν καὶ πολλὰ ξένα πλοῖα· ἀλλ' ἀφ' οὗτου ἀνεπτύχθη ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἡ κίνησις τῆς Σύρου ὀλιγόστευσεν. Ἡ Ἑρμούπολις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει εὐρύχωρον λιμένα. Ἐχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενάς, εἰς τὰς ὁποίας καθαρίζονται καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια, ἔχει δὲ καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, καθὼς ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεφεῖα, ὑαλουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς λουκουμιῶν κ.ἄ.

Πυκνὸν πληθυσμὸν (8.000) ἔχει καὶ ἡ **Θήρα**, διότι ἔχει ἔδαφος πολὺ εὐφωρον καὶ εἶναι ὅλην κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλια.

Αἱ νῆσοι τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶναι 4: ἡ **Λέσβος** (118.000 κάτοικοι), ἡ **Χίος** (62.000), ἡ **Σάμος** (41.000) καὶ ἡ **Ίαρία** (11.000).

1. Ἡ Λέσβος

Ἡ Λέσβος, ἐνῶ κατὰ τὴν ἑκτασιν εἶναι μικρότερα ἀπὸ τὸ ἡμισυ τῆς Εὐβοίας, κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι ἴση μὲ αὐτὴν, διότι δὲν εἶναι τόσον ὀρεινὴ, ὅσον ἡ Εὐβοία. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς, ὁ **Όλυμπος**, εἶναι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν καὶ πολὺ εὐφορον, δι' αὐτὸ ἡ νῆσος αὐτὴ ἡμπορεῖ νὰ συντηρῇ πυκνὸν πληθυσμὸν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλίμα τῆς εἶναι γλυκὺ, ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατὰφυτος ἀπὸ ἐλαίας, πεῦκα, βαλανιδιές καὶ ἄλλα δένδρα. Ἡ ἐλαία φυτρώνει μόνη τῆς εἰς τοὺς λόφους καὶ ἀποτελεῖ ὁλόκληρα δάση. Ὡραῖον θέαμα παρουσιάζουν προπάντων οἱ κόλποι τῆς **Γέρας** καὶ τῆς **Καλλονῆς**, ἐπειδὴ τοὺς περιστοιχίζουν καταπράσινοι λόφοι. Ἡ Λέσβος παράγει σιτηρὰ πολλὰ, ὅσπρια, ἄφθονον ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, μέταξαν. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας, καθὼς καὶ τὰ ὀρυκτὰ (μόλυβδος, λευκόλιθος).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Μυτιλήνη** (27.000 κάτ.) συγκεντρώνει ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Αὕτη, καθὼς καὶ τὸ **Πλωμάριον** (5.000), ἔχει καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ σαπωνοποιίας. Πολλὰ καὶ σπουδαῖα εἶναι καὶ αἱ ἄλλαι κωμοπόλεις τῆς νήσου: Ἡ **Ἐρεσσός**, ἡ **Καλλονή**, ἡ **Ἀγιάσος** ἡ **Μήθυμνα** καὶ ὁ **Πολύχνιτος** (5.000), ὅπου ὑπάρχουν σπουδαῖα ἱαματικὰ πηγαὶ καὶ μεγάλη ἀλυκίη.

2. Ἡ Χίος

Ἡ Χίος εἶναι περισσότερον ὀρεινὴ καὶ πετρώδης ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ' ἔχει πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας. Δι' αὐτὸ καὶ αὕτη ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν. Εἶναι δὲ καὶ οἱ κάτοικοί τῆς πολὺ φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦν τὸ ἔδαφος καλῶς.

121. Ὁ λιμὴν τῆς Χίου (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπ. Υπορ. Συγκοινωνίας)

Τὸ κλίμα τῆς Χίου εἶναι γλυκύ. Δι' αὐτὸ εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ ἀμυγδαλῇ καὶ τὰ ἄλλα ὀπωροφόρα. Προπάντων τὰ πεδινὰ μέρη τῆς δυτικῆς παραλίας στολίζονται μὲ κήπους ἀπὸ πορτοκαλέας καὶ μανδαρινέας καὶ ἄλλα δένδρα.

Εἰς τὸ νότιον τμήμα τῆς νήσου (**Μαστιχοχώρια**) φύεται ἐν εἶδος σχίνου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ἡ περίφημος **μαστίχα** τῆς Χίου. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν καὶ τὰ σιτηρὰ καὶ τὴν ἄμπελον.

Ἡ ὡραία πρωτεύουσα τῆς νήσου **Χίος** ἢ **Χώρα** (24.000 κάτ.) ἔχει καλὸν λιμένα καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ κατασκευῆς γλυκῶν. Κωμοπόλεις ἡ νῆσος ἔχει πολλὰς, καθὼς τὰ **Καρδάμυλα** (1.500 κάτ.), τὸ **Πυργί** καὶ τὴν **Βολισσόν**.

Οἱ Χίοι διεκρίθησαν ἀνέκαθεν ὡς ἔμποροι. Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός, ὁ ὁποῖος ἐπλούτισε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλου, κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον. Ἀπὸ τὴν Χίον δὲ κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Εἰς τὰ ΒΑ τῆς Χίου εὐρίσκονται αἱ μικραὶ νῆσοι **Οἰνοῦσαι**.

122. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον.

("Ἔργον Τόμπρον")

Οἱ κάτοικοί των (1.500) εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Εἰς τὰ ΒΔ τῆς Χίου εὐρίσκεται ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος **Ψαρὰ** με 576 μόνον κατοίκους. Ἄλλοτε ὅμως τὰ Ψαρὰ εἶχον πολυάριθμον ναυτικὸν καὶ με αὐτὸ ἠγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821, ὅπως ἡ Ὑδρα καὶ αἱ Σπέτσαι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πυρπολητὴς Κανάρης ἦτο Ψαριανός.

3. Ἡ Σάμος.

Στενὸς πορθμὸς χωρίζει τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν τούτοις οἱ Σάμιοι τὸ 1821 κατῴρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἐπέχειρσαν νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν νῆσόν των, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Δι' αὐτὸ ἡ Σάμος ἀπὸ τὸ 1832 ἕως τὸ 1912 ἦτο μὲν ὑποτελής εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀπετέλει αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Τέλος τὸ 1912 ἠνώθη μετὰ τὴν Ἑλλάδα μαζί με τὰς ἄλλας νήσους.

Ἡ Σάμος ἂν καὶ ἔχει ὑψηλὰ ὄρη (**Κερκετεύς**, 1440 μ.), εἶναι ὅλη κατάφυτος. Παντοῦ βλέπει κανεὶς ἑλαιῶνας καὶ ἀμπέλους καὶ δάσκη πεύκων καὶ δρυῶν. Προπάντων καλλιιεργεῖται ἡ πεδιάς τοῦ **Μαρθοκάμπου**. Τὰ προϊόντα τῆς εἶναι πολλὰ καὶ ἐκλεκτά: οἶνος μοσχάτος, μυρωδᾶτος καπνός, ἔλαιον καὶ ἐσπεριδοειδῆ.

Λιμένες ἐμπορικοὶ εἶναι κυρίως τρεῖς: ὁ **Λιμὴν Βαθέος** (5500 κάτ.), τὸ **Καρλόβασι** (5.000) καὶ τὸ **Τηγάνιον** (3.000). Ὁ λιμὴν Βαθέος εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ ἔχει τὸν εὐρυχωρότερον λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Βαθὺ ὑπάρχουν καπνεργοστάσια, εἰς δὲ τὸ Καρλόβασι βυρσοδεφεῖα.

4. Ἡ Ἰκαρία

Ἡ Ἰκαρία κεῖται πρὸς Δυσμὰς τῆς Σάμου καὶ ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, χωρὶς καλοὺς λιμένας. Εἶναι νῆσος ὀρεινὴ καὶ κατάφυτος ἀπὸ

πεύκα· δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν ξυλανθράκων. Τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι ὀπωρικά, σῦκα, οἶνος, ὀλίγοι δημητριακοὶ καρπτοὶ καὶ μέλι. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι ὀλιγοστά, διὰ τοῦτο ἡ Ἰκαρία ἔχει ὀλίγους κατοίκους (11.000).

4. Η ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

(Ἐμφάνεια : 2.680 τ. χλ.μ. Κάτοικοι 122.000)

1. *Εἶδε εἰς τὸν χάρτην τὰς νήσους Ρόδον, Κάρπαθον καὶ Κάσον καὶ ὀνόμασε τὰς ἄλλας νήσους, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Σάμου. Εἶδε καὶ τὸ Καστελλόριζον. — 2. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας εὐρίσκεται τὸ σύμπλεγμα αὐτῶν νήσων ; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέχει τοῦτο ; — 3. Ποία χώρα εὐρίσκεται πρὸς Ἀ τῆς Δωδεκανήσου ; — 4. Εἶδε τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα (ἀπέναντι τῆς Λέρον). Ποία μεγάλη ναυμαχία ἔγινεν εἰς τὸν κόλπον αὐτὸν κατὰ τὸν Ἰερόν Ἀγῶνα ;*

α') Ὄνομα καὶ ἱστορία.

Πρὸς Νότον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι ἐσπαρμένον μὲ πλῆθος νήσων καὶ νησιδίων. Αὗται λέγονται μὲ τὸ ἀρχαῖον των ὄνομα **νότιαι Σποράδες** καὶ μὲ τὸ νεώτερον ὄνομα Δωδεκάνησος, διότι αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι δώδεκα, αἱ ἑξῆς : **Πάτμος, Λέρος, Κάλυμνος, Κῶς, Ἀστυπάλαια, Νίσυρος, Τήλος, Χάλκη, Σύμη, Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος**. Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ μίαν μικρὰν καὶ μακρινὴν νῆσον, τὸ **Καστελλόριζον** (ἀρχ. Μεγίστη).

Ἡ Δωδεκάνησος ἐπὶ 640 ἔτη εὐρίσκετο ὑπὸ ζυγόν. Κατ' ἀρχὰς Φράγκοι κατακτηταί, κατόπιν οἱ Τοῦρκοι καὶ τελευταῖοι οἱ Ἰταλοὶ κατεῖχον τὴν Δωδεκάνησον, ἃν καὶ οἱ κάτοικοί της ἦσαν ὅλοι ἀνεκαθεν Ἕλληνες : ὁ Ἐμμανουήλ Ξάνθος, ὁ πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἦτο Πάτμιος· οἱ Κάσιοι μὲ τὰ καράβια των ἠγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821 καὶ ἐθυσιάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὅπως οἱ Ψαριανοί.

Ἡ Ἰταλία τὸ 1912 ἀπέσπασε τὴν Δωδεκάνησον ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχε τότε πόλεμον, καὶ κατεκράτησε τὰς νήσους,

χωρίς νά ἔχη κανέν δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν. Ἐπεδίωξε μάλιστα μέ κάθε τρόπον νά ἐξοντώσῃ τόν Ἑλληνικόν πληθυσμόν των καί νά ἐξιταλίσῃ τὰς νήσους: ἀπηγόρευσε τήν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐξώρισε τοὺς Ἑλληνας διδασκάλους καί προύχοντας, ἐφυλάκιζε τοὺς ἱερεῖς, ἀπηλλοτριῶνε τὰ εὐφορα μέρη τῶν νήσων καί ἐγκαθιστοῦσε Ἱταλοὺς ἀποίκους. Ἀλλ' οἱ Δωδεκανήσιοι παρ' ὅλους τοὺς διωγμούς παρέμεναν Ἕλληνες τήν ψυχὴν καί τήν γλῶσσαν.

Τέλος τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1940 ἡ Ἱταλία ἐπετέθη δολίως καί κατὰ τῆς Ἑλλάδος, διὰ νά ὑποδουλώσῃ τὴν πατρίδα μας καί νά κυριαρχήσῃ εἰς ὁλόκληρον τὸ Αἰγαῖον. Τότε ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ἂν καί ἦτο μικρότερος εἰς ἀριθμὸν καί ἀτελῶς ὥπλισμένος, ἐνίκησε τὰς Ἱταλικὰς μεραρχίας εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καί τῆς Βορείου Ἠπείρου καί κατεδίωξε τὸν ἐχθρὸν σχεδὸν ἕως τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Ἄν οἱ Γερμανοὶ δὲν ἤρχοντο μέ τεραστίας δυνάμεις εἰς βοήθειαν τῶν Ἱταλῶν, ὁ στρατός μας θὰ ἔρριπτε τοὺς Ἱταλοὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ πρῶτος Ἕλλην ἀξιωματικός, ὁ εὐρὼν ἡρωϊκὸν θάνατον εἰς τὰς μάχας τῆς Πίνδου, ἦτο Δωδεκανήσιος: Ὁ Ἀλέξανδρος Διάκος.

Μέ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν νίκην κατὰ τῶν Ἱταλῶν ὁ στρατός μας δὲν ἀπέκτησε μόνον ἀθάνατον δόξαν, ἀλλὰ καί ἐξησφάλισε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τὸν ἀπαίσιον Ἱταλικὸν ζυγόν. Μὲ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Ἱταλίας (συνθήκη Παρισίων 1946) ἡ Δωδεκάνησος ἀπληλευθερώθη καί τὴν 7ην Μαρτίου 1948 ἐνεσωματώθη εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

β') Κλίμα καὶ ὕδατα. Βλάστησις.

Τὸ κλίμα τῆς Δωδεκανήσου εἶναι πολὺ εὐκρατον: αἱ θερμοκρασίαι κατὰ τὸ θέρος δὲν εἶναι ὑψηλαί, διότι μετριάζονται ἀπὸ τὴν αὔραν τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ χειμὼν εἶναι ὄψιμος καί πολὺ γλυκὺς.

Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι προκαλοῦν μακρὰν περίοδον ξηρασίας. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι φέρουν πολλὰς βροχάς.

Ἡ Δωδεκάνησος δέχεται περισσοτέρας (σχεδὸν διπλασίας) βροχὰς παρὰ αἱ Κυκλάδες δι' αὐτὸ αἱ μεγαλύτεραι νῆσοι (Ρόδος, Κῶς, Κάρπαθος) ἔχουν πολλὰ πηγαῖα ὕδατα καί σκεπάζονται μέ ὠραῖα δάση πεύκων, κέδρων κλπ. Εἰς τὰ δάση τῆς Ρόδου βόσκουν

καὶ πολλὰ ἐλάφια. Ἄλλ' αἱ βροχαὶ εἶναι ραγδαῖαι καὶ δι' αὐτὸ οἱ χείμαρροι, ποὺ σχηματίζονται, κατατρώγουν πολὺ τὸ ἔδαφος καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας εἰς τὴν γεωργίαν.

Ὁ χειμὼν εἶναι εὐνοϊκὸς διὰ τὴν βλάστησιν· εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ, εἰς δὲ τοὺς κήπους τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ ὁ φοῖνιξ καὶ ἡ βανανέα δίδουν ὠρίμους καὶ εὐχύμους καρπούς.

γ') Ἑδαφος. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ νῆσοι τοῦ συμπλέγματος τῆς Δωδεκανήσου εἶναι, ὅπως καὶ αἱ Κυκλάδες, ὄρειναι. Ὅπως ἐκεῖ ἡ Θήρα, ἔτσι ἐδῶ ἡ Νίσυρος, ἔχει εἰς τὸ κέντρον τῆς κρατῆρα ἡφαιστείου, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι τώρα «ἐσβεσμένον». Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Νισύρου, ὡς καὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Ρόδου, ὑπάρχουν θερμαὶ μεταλλικαὶ πηγαί, συχνὰ δὲ αἱ νῆσοι αὐταὶ ὑποφέρουν ἀπὸ σεισμούς.

Ἡ σύστασις τῶν πετρωμάτων ὅλων τῶν νήσων δὲν εἶναι ἡ ἴδια. Ὑπάρχουν σκληρὰ πετρώματα (μάρμαρα, ἀσβεστόλιθοι) καὶ αὐτὰ ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους ὄρεινους ὄγκους, (Ἀττάβυρος εἰς τὴν Ρόδον, Δίκαιος εἰς τὴν Κῶν)· ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ μαλακώτερα πετρώματα (σχιστόλιθοι, ἀμμόλιθοι, φλύσχης, ἡφαιστειακοὶ τόφφοι, Θηραϊκὴ γῆ), τὰ ὁποῖα εὐκολώτερα διαβιβρώσκονται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἀποσαθροῦνται. Δι' αὐτὸ εἰς πολλὰς νήσους, ὡς εἰς τὴν Ρόδον, Κῶν, Κάρπαθον, Λέρον καὶ Τήλον, αἱ κοιλάδες μεταξὺ τῶν βουνῶν καὶ αἱ ἄκται (ἰδίᾳ εἰς τὴν Ρόδον καὶ Κῶν) σκεπάζονται μὲ παχέα στρώματα, ποὺ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν γεωργίαν.

Δι' αὐτὸ ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῶν μεγαλυτέρων νήσων εἶναι ἡ γεωργία, μολονότι οἱ κάτοικοι δὲν ἐδιδάχθησαν νεωτέρας μεθόδους καλλιέργειας καὶ τὰ εἰσοδήματά των εἶναι μικρά. Καλλιεργοῦνται τὰ σιτηρά, τὰ ὄσπρια, προπάντων τὰ ρεβίθια, τὰ λαχανικά, ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα (ροδακινέα, βερυκοκέα κ.τ.λ.).

Ἡ Νίσυρος εἶναι καταπράσινος ἀπὸ τὰς ἐλαίας καὶ τὰς ἀμυγδαλῶν. Τὰ ἀμύγδαλα εἶναι ἐπίσης τὸ κύριον εἰσόδημα καὶ τῶν κα-

τοίκων τῆς Τήλου. Νοστιμώτατα εἶναι καὶ τὰ μανδαρίνια τῆς Καλύμνου καὶ γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή ἀπὸ αὐτά.

Μερικαὶ ὁμῶς ἀπὸ τὰς νήσους, ὡς ἡ Κάλυμνος, ἡ Σύμη, ἡ Χάλκη, ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ Κάσος, τὸ Καστελλόριζον, εἶναι πολὺ πετρώδεις. Δι' αὐτὸ ὁ πληθυσμὸς τῶν καταγίνεται περισσότερον εἰς τὴν **ναυτιλίαν**, τὴν **ἀλιείαν** καὶ μάλιστα τὴν **σπογγαλιείαν**. Ἐκατοντάδες σπογγαλιευτικὰ πλοῖα ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς πλέουν τὸ θέρος εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Τριπολίτιδος καὶ καταγίνονται εἰς τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων καὶ τὴν κατεργασίαν τῶν. Δι' αὐτὸ ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου καὶ ἐξάγει τὰ 25% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς σπόγγων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ποιότης τῶν σπόγγων εἶναι ἀρίστη, πωλοῦνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὲ καλὴν τιμὴν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῶν νήσων ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν **βοσκήν τῶν ποιμνίων** καὶ τὴν τυροκομίαν, ὡς καὶ τὴν μελισσοκομίαν καὶ σηροτροφίαν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς νήσους ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῶν διάφορα **δρυκτά**, καθὼς χρώμιον, σίδηρον, μόλυβδον, χαλκόν, λευκόλιθον κτλ. Ἀπὸ τὴν Νίσυρον ἐξάγεται θεῖον, ἀπὸ τὴν Κῶν Θηραϊκὴ γῆ, ἀπὸ τὴν Κάσον γύψος. Ἀλυκὴ ὑπάρχει μόνον μία εἰς τὴν Κῶν.

δ') Ὁ πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου.

Ἡ **Ρόδος** εἶναι $1\frac{1}{2}$ φορὰς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, καὶ ἐνῶ εἶναι πολὺ εὐφωρωτέρα ἀπὸ αὐτήν, ἔχει μόνον 64.000 κατοικοὺς. Ὁμοίως ἡ Κῶς ἔχει 18.200 κατοικοὺς, ἐνῶ ἡ Λευκάς, ποὺ ἔχει ἴσην ἑκτασιν μὲ αὐτήν, κατοικεῖται ἀπὸ 27.000 ψυχάς.

Καὶ ὁλόκληρος ἡ Δωδεκάνησος, ἡ ὁποία τὸ 1912 εἶχε πληθυσμὸν 150.000, σήμερον ἔχει μόνον 123.000. Δηλαδή μέσα εἰς 32 ἔτη Ἱταλικῆς κατοχῆς ὁ πληθυσμὸς τῶν νήσων ἀντὶ νὰ αὐξήσῃ, ὡς ἦτο φυσικόν, ἡλαττώθη κατὰ 19%. Διότι πολλοὶ Δωδεκανήσιοι εἶχον ἐξορισθῇ ἢ ἀναγκασθῇ νὰ μεταναστεύσουν ἀπὸ τὰς πιέσεις τῶν Ἱταλῶν. Ἔτσι ἀποδεικνύεται διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν, ὅτι ὁ τόπος, ποὺ δουλεύει εἰς ξένην κυριαρχίαν, ὅχι μόνον δὲν προοδεύει, ἀλλὰ καὶ ὀπισθοδρομεῖ.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἑκτασιν εἶναι ἡ Ρόδος, ἀκολουθοῦν δὲ

κατὰ σειρὰν ἡ **Κῶς** (18.200 κάτ.), ἡ **Κάρπαθος** (7.000), ἡ **Κάλυμνος**, (15.000), ἡ **Ἀστυπάλαια** (1.600), ἡ **Κάσος** (1.450), ἡ **Τήλος** (800), ἡ **Σύμη** (3.200), ἡ **Λέρος** (6.700), ἡ **Νίσυρος** (1.800), ἡ **Πάτμος** (2.700), ἡ **Χάλκη** (525), οἱ **Λειψοὶ** (865), τὸ **Καστελλόριζον** (480).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρόδου ἔχει 28.000 κατοίκους καὶ εἶναι τὸ ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον ὁλοκλήρου τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ νέα πόλις ἔχει ὠραίαν ρυμοτομίαν καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς μὲ καταπρασίνους κήπους. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ρόδου εἶναι συγκεντρωμένα πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης.

Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς Ρόδου εἶναι ὁ **Ἀρχάγγελος** (3.000), τ' **Ἀφάντου** (2.800), τὰ **Τριάντα** (3.000), ἡ **Κρεμαστή** (2.000), τὸ **Παραδείσι** (2.000) καὶ ἡ ὠραία **Λίνδος**. Διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς καὶ τὰ κειμήλια τῆς ἀρχαίας καὶ λαϊκῆς τέχνης προσελκύει πολλοὺς περιηγητάς. Ἐχει δὲ δύο ἀεροδρόμια καὶ τακτικὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν.

Περίφημος διὰ τὴν πλουσίαν βλάστησιν καὶ διὰ τοὺς σπουδαίους ἀρχαιολογικοὺς τῆς χώρας εἶναι καὶ ἡ **Κῶς**, ἡ πατρίς τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ μεγαλυτέρου ἱατροῦ τῆς Ἀρχαιότητος. Ἡ πρωτεύουσά τῆς (9.000) ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα καὶ ὠραίους κήπους.

Ἡ νῆσος Πάτμος εἶναι ὀνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ἤκμασε καὶ ἡ περίφημος Πάτμιος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Δωδεκανήσου εἶναι Ἕλληνες. Μόνον εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶν ὑπάρχουν περὶ τὰς 4.000 Τοῦρκοι. Ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) τῆς Ρόδου, 2) τῆς Καρπάθου, 3) τῆς Κῶ καὶ 4) τῆς Καλύμνου.

Ἀσκήσεις. — 1. Κατὰ τὸ 1946 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξεν ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν καπνῶν 30.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν ἐλαιῶν 2.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν σταφίδων 1.580.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν σπόγγων 1.550.000 δολλάρια. Ποίαν θέσιν εἰς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατέχουν οἱ σπόγγοι; — 2. Κυνέλαι ὑπῆρχον τὸ 1961 εἰς τὴν Δωδεκάνησον 28.000. Αὗται παρῴγα-

γον 180.000 χιλιόγραμμα μέλι καὶ 4.700 χλγρμ. κηρόν. Ποία ἡ ἀξία τῆς παραγωγῆς αὐτῆς μὲ βάσιν τὰς τιμὰς τῶν εἰδῶν αὐτῶν εἰς τὸν τόπον σας; — 3. Ἐδρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ρόδον (ἐπιφάνεια 1404 τ. χλμ. Κάτοικοι 64.000) καὶ πόσοι εἰς τὴν Κάλυμνον (ἐπιφάνεια 107 τ. χλμ. Κάτοικοι 14.250). Πῶς ἐξηγεῖται ἡ διαφορὰ;

*Επισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου (Κυκλάδων, Δέσβου, Σάμου, Χίου καὶ Δωδεκανήσου).

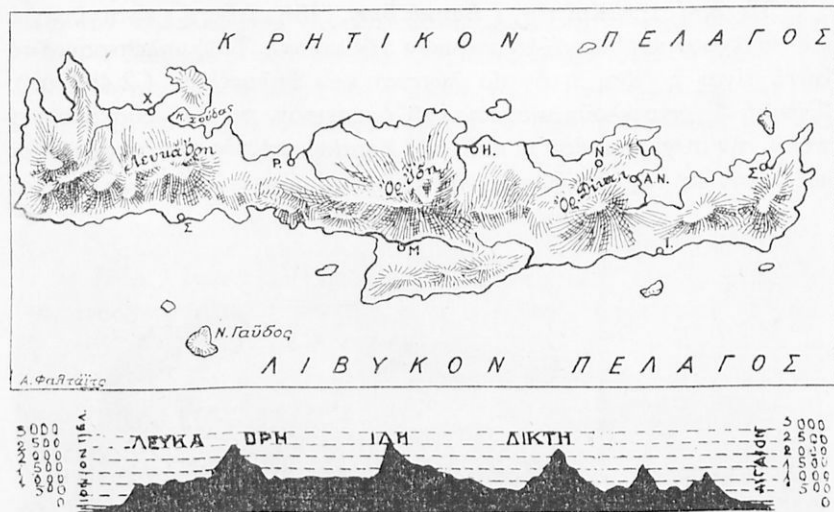
	Εἶδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόννους			
Γεωργικὴ παραγωγὴ ἔτους 1961	Σιτηρὰ.....	550.000	42.000			
	Ὕσπρια	95.000	5.500			
	Γεώμηλα	45.000	37.000			
	Λαχανικά	120.000	—			
	Καπνὸς	20.000	1.350			
	Βάμβαξ	55.000	3.800			
	Ἀμπέλοι	135.000	36.000			
	Σταφιδάμπειοι	3.300	600			
	Πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια	18.000	23.000			
	Ἑλαῖαι	630.000	225.000			
Ἑλαῖον	—	55.000				
Κτηνοτροφία Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἱπποῖ	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοῖροι
	59.000	8.720	17.600	357.000	308.000	24.000

3. Αἱ Νῆσοι τοῦ Νοτίου Αἰγαίου

1. Ἡ Κρήτη.

(Ἐπιφάνεια : 8.335. Κάτοικοι 462.000)

1. Ὅρισε τὴν θέσιν τῆς Κρήτης. — 2. Ποῖα πελάγη τὴν βρέχουν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 3. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας χειρσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήριά των. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα ὄρη

123 - 124. Χάρτης τῆς Κρήτης καὶ τομὴ αὐτῆς ἀπὸ Δ πρὸς Α.

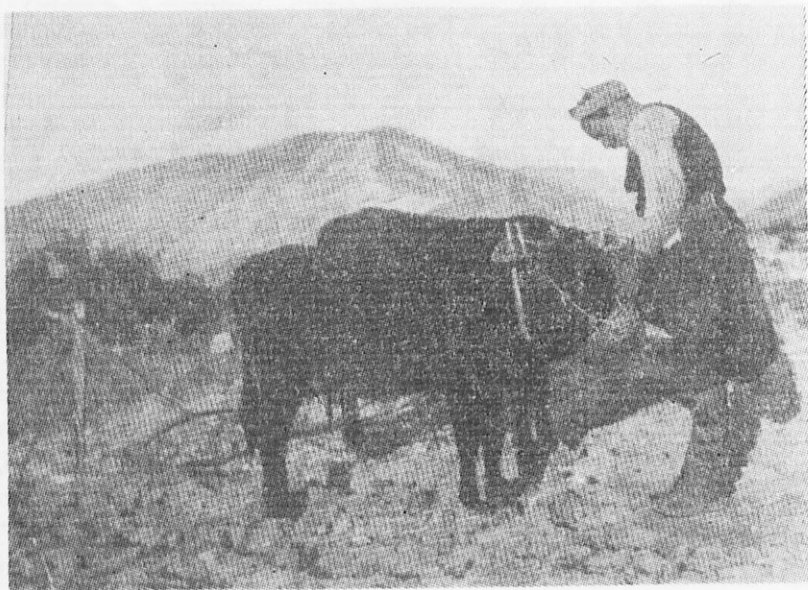
τῆς Κρήτης καὶ ποῖον τὸ ὕψος των; Σύγκρινε τὸ ὕψος τῆς Ἰδης μετὰ τὸ ὑψηλότερον βουνὸν τῆς περιοχῆς σας. — 5. Ποίαν πεδιάδα διαρρέει ὁ Αἰθαῖος ποταμός; — 6. Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰς πόλεις: Χανιά, Ρέθυμνον, Ἡράκλειον καὶ Ἅγιον Νικόλαον. Ὅρισε τὴν θέσιν των.

α) Ἑκτασις. Μορφή τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς νήσους μετὰ τὴν Κύπρον, σχεδὸν δύο καὶ ἡμίσειαν φορὰς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν.

Ἡ Κρήτη μετὰ τὰς νήσους, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὰ βορειο-δυτικὰ (Κύθηρα, Ἀντικύθηρα) καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικά αὐτῆς (Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος), σχηματίζει ἓν τόξον νησιωτικόν, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς νὰ κλείῃ τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀπὸ Νότου. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν ἄκρον τοῦ τόξου αὐτοῦ ἐγγίζει τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας, τὸ δὲ ἀνατολικὸν πλησιάζει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ ὄρη τῆς Κρήτης, τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται εἰς μίαν γραμμὴν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς, τὰ θεωροῦμεν ὡς συνέχειαν τῶν ὀρέων τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης (*Λευκά ὄρη, Ἰδη, Δίκτη*) εἶναι ὑψηλὰ καὶ κατέχουν κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ Ἰδη, ἡ ὁποία λέγεται καὶ Ψηλορείτης (2.450 μ.). Ἐπειδὴ δὲ ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ ὄροσειράν, τὰ ὄρη δυσκολεύουν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν μεταξύ τῆς βορείας καὶ τῆς νοτίας παραλίας καὶ μόνον εἰς τὰς μεταξύ τῶν τριῶν ὁρέων ράχεις ὑπάρχουν ὑψηλαὶ

125. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἓν ὄροπέδιον τῆς νήσου.

(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

διαβάσεις. Δι' αὐτὸ ἡ συγκοινωνία εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς γίνεται μὲ ἡμίονους. Εἶναι δὲ αἱ ἡμίονοι τῆς Κρήτης μεγάλης ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τοῦ εἴδους.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης πρὸς μὲν τὴν νοτίαν παραλίαν πίπτουν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὴν βορείαν παραλίαν κατέρχονται ὁμαλῶς. Δι' αὐτὸ ἡ μὲν νοτία ἀκτὴ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀπλησίαστος, ἡ δὲ βορεία εἶναι χαμηλὴ καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους. «Φυσικὸν ὅμως λιμένα ἔχει μόνον ἓνα, τὸν λιμένα τῆς **Σούδας**. Τὸ ἔδαφος λοιπὸν τῆς Κρήτης εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' ἔχει ἀρκετὰ ὄροπέδια, καθὼς τὸ **Λασιόθι**

καὶ τὸν **Ὀμαλόν**, καὶ χαμηλὰ καὶ εὐφορα μέρη. Ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς εἶναι ἡ **Μεσαρά**, τὴν ὁποῖαν ἀπὸ Βορρᾶ μὲν κλείει ἡ ὑψηλὴ Ἴδην, ἀπὸ Νότου δὲ μία μικρὰ καὶ χαμηλὴ παραλιακὴ ὀροσειρά. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς νήσου εἶναι ὁ **Ληθαῖος**, ὁ ὁποῖος διαρρέει τὴν πεδιάδα αὐτήν.

β') Κλίμα καὶ ὕδατα. Βλάστησις.

Τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶναι εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν δὲν βρέχει. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἕως τὸν Μάρτιον (μεσογειακὸν κλίμα). Δι' αὐτὸ ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολλὰ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ὑπάρχουν πεύκα, καστανέαι, πλάτανοι, χαρουπιές καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἔλατα καὶ κέδροι. Εἰς τὴν Ἴδην καὶ εἰς τὰ Λευκὰ ὄρη ζοῦν καὶ αἶγαγροι (ἀγρίμια).

Τὸ ξεινος τῆς Κρήτης εἶναι κατάλληλον διὰ κάθε καλλιέργειαν, οἱ δὲ Κρήτες τὸ καλλιεργοῦν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν. Ὅλα τὰ Κρητικὰ προϊόντα εἶναι ἐξαιρετά, καθὼς τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια, τὰ μανδαρίνια, τὰ κίτρα, τὰ κάστανα, τὰ χαρούπια. Τὸ κυριώτερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἔλαιον. Δι' αὐτὸ γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή ἐλαίου ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος.

Ἡ Κρήτη παράγει καὶ ἐκλεκτοὺς οἶνους, ξανθὴν σταφίδα (σουλτανίνα), κριθήν, ὄσπρια, πατάτες κτλ. Περίφημα εἶναι καὶ τὰ τυριά καὶ ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης.

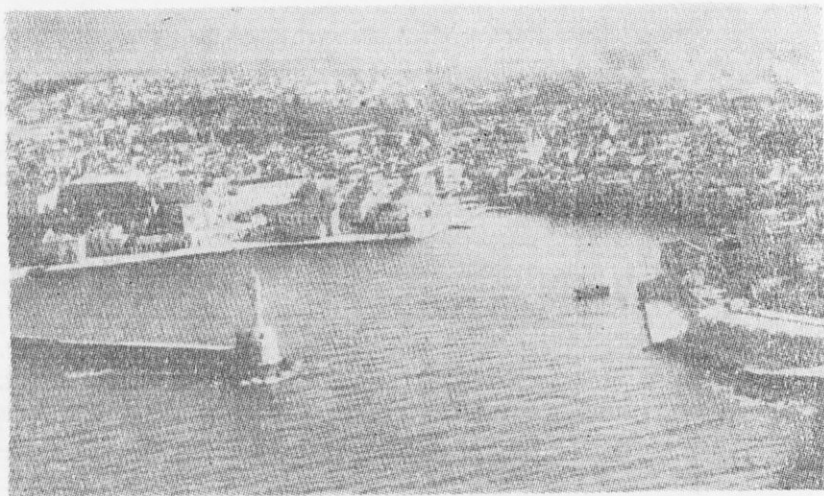
γ') Πόλεις. Ἱστορία.

Πόλεις μεγάλαι ὑπάρχουν εἰς τὴν βορείαν πλευράν : τὰ **Χανιά** (38.500 κάτ.), τὸ **Ἡράκλειον** (64.000) καὶ τὸ **Ρέθυμνον** (15.000) Τὰ Χανιά ἔχουν λαμπρὰν ρυμοτομίαν, τεχνητὸν λιμένα καὶ ὠραίαις ἐξοχάς. Τὸ Ἡράκλειον ὅμως, ἐπεὶ ἔχει μεγαλυτέραν καὶ εὐφωρότεραν περιοχὴν, παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἐχει καὶ μουσεῖον εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσονται λείψανα ἀπὸ τὸν παλαιότατον Κρητικὸν πολιτισμόν, διότι πλησίον τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὴν **Κνωσόν**, εὐρέθησαν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα. Αἱ τοιχογραφίαι, πού ἐσώθησαν, τὰ ἀγ-

γεῖα καὶ ἡ ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην εἶναι ὁ **Ἅγιος Νικόλαος**, ἡ **Σητεία** καὶ ἡ **Ἱεράπετρα**.

Εἰς τὰ ΝΑ τοῦ Ρεθύμνου εὐρίσκεται ἡ ἱστορικὴ Μονὴ τοῦ **Ἀρκαδίου**. Τὸ 1866 οἱ Κρηῖτες εἶχον ἐπαναστατήσῃ κατὰ τῶν Τούρκων, 300 δὲ ἐπαναστάται ὑπερήσπιζον μὲ ὀλίγους καλογήρους τὴν

126. Τὰ Χανιά, ἡ ὡραία πρωτεύουσα τῆς Κρήτης.

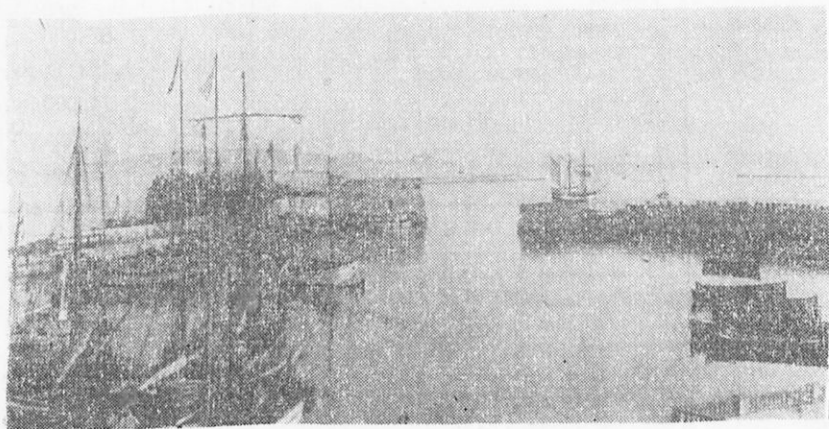
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπουρ. Συγκοινωνίας)

Μονήν, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Τουρκικὸς στρατός 20 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολιόρκησε τὴν Μονήν. Ἐν τούτοις, μόνον ὅταν ἔφεραν κανόνια ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον καὶ κατέρριψαν τὴν πύλην τῆς Μονῆς, κατώρθωσαν οἱ Τούρκοι νὰ εἰσέλθουν. Τότε οἱ Κρητικοί, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Τοιαύτας ἐπαναστάσεις ἔκαμεν ἡ Κρήτη κατὰ τῶν Τούρκων πολλὰς. Ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυεν εἰς τὴν Κρήτην σχεδὸν ποτέ. Δι' αὐτὸ ὁ πληθυσμὸς τῆς μεγαλονήσου εἶχεν ὀλιγοστεύσει πολὺ. Τέλος τὸ 1897 ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία, τὸ δὲ 1912 ἠνώθη μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ἡ Κρήτη προώδευσε πολὺ. Δρό-

μοι κατασκευάσθησαν, τὰ δὲ προϊόντα τῆς νήσου εὐρίσκουν καλὴν ἀγορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλοι. Τελευταίως τὸ Ἡράκλειον καὶ τὰ Χανιά συνεδέθησαν ἀεροπορικῶς μετὰ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ Κρήτη ἀπετέλει ἄλλοτε Γενικὴν Διοίκησιν μετὰ τὰ Χανιά. Τώρα διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν **νομὸν Χανίων** μετὰ τὰ Χανιά, 2) τὸν **νομὸν Ρεθύμνης** μετὰ τὸ Ρέθυμνον, 3) τὸν **νομὸν Ἡρακλείου** μετὰ τὸ Ἡράκλειον καὶ 4) τὸν **νομὸν Λασηθίου** μετὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον.

127. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου (λιμὴν τεχνητός).

(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς νήσου Κρήτης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Κρήτης; Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου. — Σύγκρινε τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Δυτικῆς Θράκης. Διατί ἡ Κρήτη ἔχει ὀλιγωτέρους ἵππους, ἀλλὰ περισσοτέρας ἡμιόνους ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Θράκην;

δ') 'Επισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς Κρήτης.

		Εἶδη καλλιιεργείας	Καλλιιεργού- μεναι ἑκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικούς τόννους		
Γεωργικὴ παραγωγή τοῦ ἔτους 1961	Σιτηρὰ	755.000	52.000			
	*Ὄρυζα	—	—			
	*Ὄσπρια	125.000	7.000			
	Γεώμηλα	90.000	38.500			
	Λαχανικά	115.000	—			
	Καπνὸς	5.000	260			
	*Ἀμπελοι (οἰνάμπελοι)	190.000	87.000			
	Σταφιδάμπελοι	327.000	54.000			
	*Ἐλαῖαι (δι' ἑλαιοποίησιν) ...	990.000	322.000			
	*Ἐλαῖον	—	74.000			
	Πορτοκάλια λεμόνια, μανδαρί- νια	36.600	43.000			
	Κίτρα	2.400	1.444			
Κτηνοτροφία Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	*Ἴπποι	*Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	34.060	4.600	16.600	512.000	304.000	49.000

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ Αἰγαίου

Νομοὶ	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Εὐβοίας	4.019	166.000	41	Χαλκίς 25, Ψαχνὰ 4,5, Ἰσθιαία 4, Κύμη 3,5, Λίμνη 4, Κάρυστος 3,5, Σκόπελος 3, Σκιάθος 3, Σκύρος 2,5, Ἀλιβέριον 3,5.
Κυκλάδων	2.650	100.000	37	*Ερμούπολις 14,5, *Ἀνδρος 2, Τήνος 3, Μύκονος 3, Πάρος 2, Νάξος 2,5, Κέα, Μήλος, Θήρα 1,5.
Λέσβου	2.165	140.250	64	Μυτιλήνη 27, Ἀγιάσος 5, Πλωμαρίου 5, Ἁγία Παρασκευὴ 4, Πολύχυτος 5, Μήθυμα 2, Ἐρεσσὸς 3, Κάστρον (Λήμνου) 3,5.

Νομοί	Ἐπιφάνειαι εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Χίου	901	62.200	69	Χίος 24 , Καρδάμυλα 1,5, Βροντάδος 5, Πυργί 2, Οἰνούσαι 1,5.
Σάμου	833	52.000	62	Λιμὴν Βαθέος 5,5 , Βαθὺ 3, Καρλόβασι 5, Μυτιληνοὶ 3,5, Μαραθόκαμπος 2,5, Ἅγιος Κήρυκος (Ἰκαρίας) 2,5.
Δωδεκανήσου	2.682	123.000	46	Ρόδος 28 , Κάλυμνος 14, Κῶς 9, Πάτμος 2,5, Λέρος 6,5, Σύμη 3, Ἀστυπαλαία 1,5, Κάρπαθος 1,5, Κάσος 1,5.
Χανίων	2.400	131.000	54	Χανιά 38,5 , Καστέλλι 2, Βάμος 1.
Ρεθύμνης	1.402	69.950	49	Ρέθυμνον 15 , Ἀνώγεια 2,5.
Ἡρακλείου	2.577	208.400	80	Ἡράκλειον 64 , Ἀρχάναι 4, Ἀρκαλοχώρι 2, Ἀνω Βιάννος 2, Νέα Ἀλικαρνασσός 5.
Λασηθίου	1.910	73.900	38	Ἅγιος Νικόλαος 4 , Νεάπολις 3, Ἱεράπετρα 6,5, Σητεία 5,5, Κριτσά 2,5.
Αἱ νῆσοι Αἰγαίου	21.539	1.126.700		

2. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ

Α'. ΤΟ ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ἐνῶ αἱ νῆσοι, τὰς ὁποίας ἐξητάσαμεν ἕως τῶρα, εἶναι ἐσπαρμέναι ἀτάκτως εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους εὐρίσκονται ὅλαι εἰς μίαν σειράν, ἥ ὁποία διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ· ἔχει δηλ. τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰς κυριωτέρας ὁροσειρὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς. Καὶ ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπικάθηνται, δὲν προχωρεῖ

κάτω από τὰ 200 μ. Τούναντίον ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ὁ πυθμὴν τοῦ Ἰονίου πελάγους φθάνει εἰς μεγάλην βάθη· εἰς τὰ ΝΔ μάλιστα τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα τῆς Μεσσηνίας ἔχει βάθος 4.400 μέτρων (φρέαρ τῶν Οἰνουσῶν). Αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον βάθος τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνομεν, ὅτι ἄλλοτε εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Ἑλλάδος ὑψώμετο μία μακροτάτη ὄροσειρά, ἡ ὁποία κατόπιν ἐβυθίσθη. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς ὄροσειρᾶς ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερά καὶ ἀποτελοῦν τὰς **Ἰονίους Νήσους**.

Β'. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους εἶναι ἑπτὰ· δι' αὐτὸ καὶ λέγονται μὲ μίαν λέξιν **Ἑπτάνησος**. Αἱ νῆσοι αὗται εἶναι : ἡ **Κέρκυρα**, οἱ **Παξοί**, ἡ **Λευκάς**, ἡ **Ἰθάκη**, ἡ **Κεφαλληνία**, ἡ **Ζάκυνθος** καὶ τὰ **Κύθηρα**.

1. Ἡ Κέρκυρα.

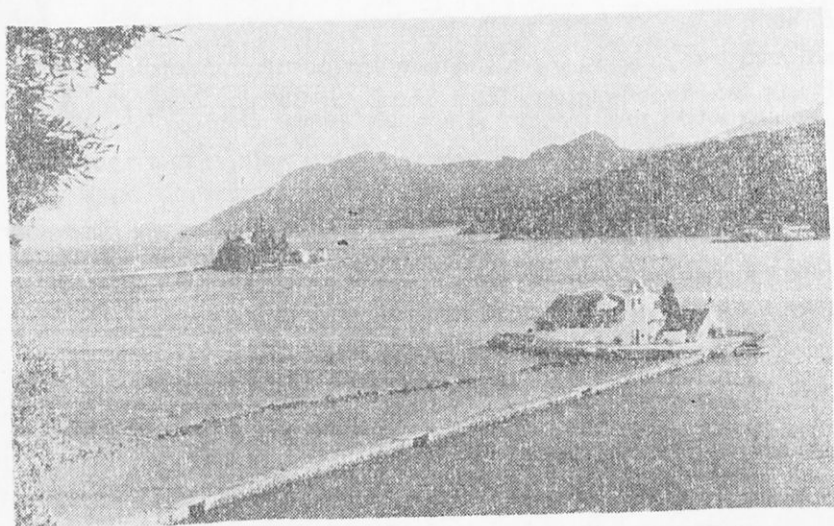
(102.000 κάτοικοι)

Ἡ Κέρκυρα δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Ἡπείρου· εἰς τὸ βόρειον μάλιστα ἄκρον της, τὸ στενόν, ποὺ τὴν χωρίζει, ἔχει πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων.

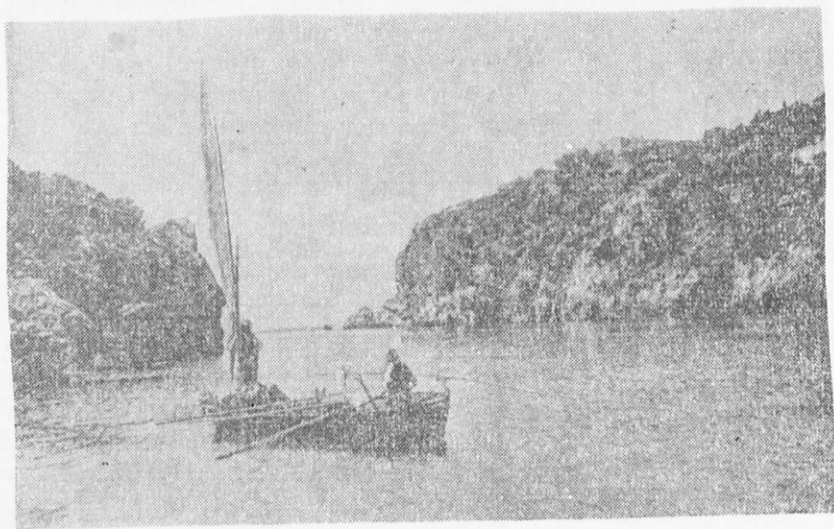
Τὸ ἔδαφος τῆς Κερκύρας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινόν. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος εἶναι κατὰ τι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ δὲ δέχεται καὶ πολλὰς βροχὰς (120 ἑκατοστόμετρα τὸ ἔτος), ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος. Τὸ ἥμισυ τοῦ ἐδάφους της τὸ σκεπάζουν οἱ ἐλαιῶνες (4.000.000 δένδρα), μεγάλας δὲ ἐκτάσεις καταλαμβάνουν ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦν ὁμως οἱ κάτοικοι καὶ τὰ σιτηρὰ, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά.

Λόγῳ τῆς εὐφορίας της ἡ Κέρκυρα ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν· δηλαδὴ ἀναλογοῦν 158 κάτοικοι εἰς ἓν τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ ἐδάφους της. (Πόσοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ νομοῦ σας ;) Ἐχει δὲ καὶ θέσιν σπουδαίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Κέρκυρα** (27.000) ἔχει ὥραϊον καὶ

128. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κερκύρας.

129. Ἡ Παλιοκαστρίτσα τῆς Κερκύρας.

ἀσφαλῆ λιμένα. Ἔχει δὲ καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπωνοποιίας καὶ λιθοτυπογραφίας. Μὲ τὰς ὥρας ἐξοχὰς τῆς προσελκύει πολλοὺς ξένους διὰ παραθερισμόν. Ἔχει δὲ τέλειον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν.

2. Οἱ Παξοί.

(2.700 κάτοικοι)

Αἱ νῆσοι **Παξός** καὶ **Ἀντίπαξος** εἶναι μικραί, ἀλλ' ἔχουν ἀρκετοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας. Ἡ κυριώτερα πόλις λέγεται **Γάιος**.

3. Ἡ Λευκάς.

(29.000 κάτοικοι)

Στενὸς πορθμός, ἓνα αὐλάκι 17 μ. πλάτους καὶ 5,50 μ. βάθους, χωρίζει τὴν Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν.

Ἡ νῆσος αὕτη εἶναι ὄρεινῇ. Τὰ ὄρη τῆς εἶναι ὑψηλά, αἱ δὲ παραλίοι τῆς πολὺ ἀπόκρημνοι. Τὸ ἀκρωτήριον **Λευκάτας** (Κάβος τῆς Κυρᾶς) ἔχει ὕψος 660 μ., ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἡ Ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς νήσου ἔχει πολλοὺς ἐλαιῶνας καὶ πολλὰ ἀμπέλια. Τὰ κρασιὰ τῆς Λευκάδος φημίζονται διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν των. Ἡ νῆσος παράγει καὶ σταφίδα καὶ καπνὸν καὶ ὄσπρια. Ἔχει καὶ δύο μεγάλας ἀλυκάς. Ἡ πρωτεύουσα **Λευκὰς** (ἡ **Ἀγία Μαύρα**) ἔχει 7.000 κατοίκους.

4. Ἡ Ἰθάκη.

(6.500 κάτοικοι)

Ἡ Ἰθάκη εἶναι πολὺ ὄρεινῇ καὶ βραχέως. Μὲ τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων τῆς εἶναι φυτευμένη καὶ ἐπάνω εἰς τὰ βραχέως ἀκόμῃ μέρη. Ὀλίγον ἐλαιον καὶ ἐκλεκτοὶ οἶνοι εἶναι τὰ προϊόντα τῆς νήσου· δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Βαθὺ** (κάτ. 2.700)·

5. Ἡ Κεφαλληνία.

(46.600 κάτοικοι)

Ἡ Κεφαλληνία εἶναι ἡ μεγαλυτέρα, ἀλλὰ καὶ ἡ περισσότερον

ὄρεινή ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς εἶναι ὁ **Αἶνος** (ὕψος 1.600 μ.), τὸν ὁποῖον ἀπὸ τὰ 900 μ. καὶ ἄνω σκεπάζουν ὠραία δάση ἐλάτης.

Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς νήσου ὑπάρχει ἕνας βαθὺς κόλπος, ὁ ὁποῖος χωρίζει μίαν στενὴν χερσόνησον, τὴν **Πάλην**.

Πεδινὰ μέρη ὑπάρχουν ὀλίγα. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς νήσου δὲν εἶναι πολλὰ· τὰ κυριώτερα εἶναι : οἶνοι ἐκλεκτοί, σταφίς, ἔ-

130. Τὸ Ἀργοστόλιον (ἀπὸ ἀεροπλάνου)
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

λαιον, σιτηρὰ καὶ πολλὰ ὄσπρια (φακί). Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς νήσου εἶναι ὄρεινόν, πολλοὶ Κεφαλλῆνες ξενιτεύονται καὶ προοδεύουν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Ἀργοστόλιον** (8.000), τὸ ὁποῖον ἔχει ὠραίας οἰκοδομὰς καὶ καθαρὸς δρόμους. Ἀπέναντι αὐτοῦ εἶναι τὸ **Ληξούριον** (4.000) ἐπὶ τῆς χερσονήσου Πάλης.

6. Ἡ Ζάκυνθος.

(35.500 κάτοικοι)

Τὴν νῆσον αὐτὴν οἱ ξένοι τὴν ὀνομάζουσαν « ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς », διότι εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κήπους καὶ ἀμπέλους.

Τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' εἰς τὰ νοτιο-ανατολικά της ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς. Ἔχει κλίμα γλυκὺ καὶ πολλὰς βροχάς. Δι' αὐτὸ ἡ νῆσος εἶναι πολὺ εὐφορος καὶ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν (100 κάτ. κατὰ 1 τετρ. χλμ.). Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, καθὼς καὶ ὄσπρια, σῖτον, λεμόνια κτλ. καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην σαπωνοποιάν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου ἔχει 11.000 κατοίκους καὶ ὠραῖον λιμένα.

Τὸ γλυκὺ κλίμα καὶ ἡ ὠραία φύσις τῆς νήσου συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ ἔχουν χαρακτῆρα φαιδρόν, εἶναι δὲ οἱ Ζακύνθιοι, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι, πολὺ φιλόμουσοι.

7. Τὰ Κύθηρα

(6.500 κάτοικοι)

Ἡ νῆσος αὕτῃ εὐρίσκεται ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέας τῆς Λακωνικῆς καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινῇ. Τὰ παράλια της εἶναι ἀπότομα καὶ βραχῶδη, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον της ἔχει ἓν ὑψηλὸν ὄροπέδιον. Αὐτό, καθὼς καὶ αἱ κοιλάδες, παράγουν ἀρκετὰ καὶ ἐκλεκτὰ προϊόντα: ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, λεμόνια, ἀμύγδαλα, κρόμμυα καὶ ὀλίγα δημητριακά. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν ράχιν.

Ἡ νῆσος ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς.

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ Ἴονιοι νῆσοι ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς, διότι δὲν ἐγνώρισαν ποτὲ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αἰῶνας τὰς κατεῖχον οἱ Ἑνετοί. Ἀπὸ αὐτοὺς τὰς παρέλαβον οἱ Γάλλοι καὶ κατόπιν οἱ Ἀγγλοι. Αὐτοὶ τέλος τὰς παρεχώρησαν τὸ 1864 εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ ὑπῆρξαν τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τοὺς κατεδίωκον οἱ Τούρκοι, καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς τοῦ ἔθνικοῦ μας Ὕμνου Διονύσιος Σολωμός, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

**Δ'. 'Επισκόπησης τῆς παραγωγῆς καὶ κτηνοτροφίας
τῶν Ἰονίων νήσων.**

		Καλλιεργού- μεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικούς τόνους			
Γεωργικὴ παραγωγή ἐτους 1961	Σιτηρὰ	155.000	12.000			
	*Ὀσπρία	38.000	1.650			
	Γεώμηλα	26.000	13.000			
	Λαχανικὰ	35.000	—			
	Καπνὸς	190	6			
	Βάμβαξ	560	30			
	*Ἀμπέλοι	90.000	1.980			
	Σταφιδάμπελοι	26.000	4.880			
	*Εσπεριδοειδῆ ..	10.000	14.650			
	*Ελαῖαι	—	135.000			
	*Ελαιον	—	25.000			
Κτηνοτροφία Ἀριθμὸς ζώων ἐτους 1961	Βόες καὶ ἀγέλαδες	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	13.250	7.250	2.271	140.000	95.000	6.000

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΑΝΗΣΟΥ

Νομοὶ	'Επιφά- νεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Κερκύρας	643	101.800	158	Κέρκυρα 27, Γάϊος.
Κεφαλληνίας	924	46.310	50	'Αργοστόλιον 8, Ληξούριον 4.
Ζακύνθου	402	35.510	88	Ζάκυνθος 9,5.
Λευκάδος	291	29.000	99	Λευκάς 7, Βαθὺ ('Ιθάκης) 2,700.
'Ιόνιοι νήσοι	2.260	212.620		

'Ασκήσεις. — 1. Εἰς ποίους λιμένας προσεγγίζει τὸ πλοῖον, ὅταν ταξειδεύῃ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἕως τὴν Κέρκυραν ; — 2. Εἶρε εἰς τοὺς πύ-

νακας τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Κυκλάδων καὶ σύγκρινέ τα μὲ τὰς Ἰονίους νήσους. — 3. Εἰς τὰς Κυκλάδας τὸ 1961 ὑπῆρχον 662 ἵπποι καὶ 6.660 ἡμίονοι, εἰς δὲ τὰς Ἰονίους νήσους 7.285 ἵπποι καὶ 2.270 ἡμίονοι. Πῶς ἐξηγεῖς αὐτὴν τὴν διαφορὰν;

3. ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκτὸς τῶν νήσων **Ἰμβρου** καὶ **Τενέδου**, αἱ ὁποῖαι, καθὼς εἴδομεν ἀνωτέρω (σελ. 142), ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ ἄλλη Ἑλληνικὴ νῆσος, ἡ **Κύπρος**, δὲν περιλαμβάνεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἡ Κ ύ π ρ ο ς.

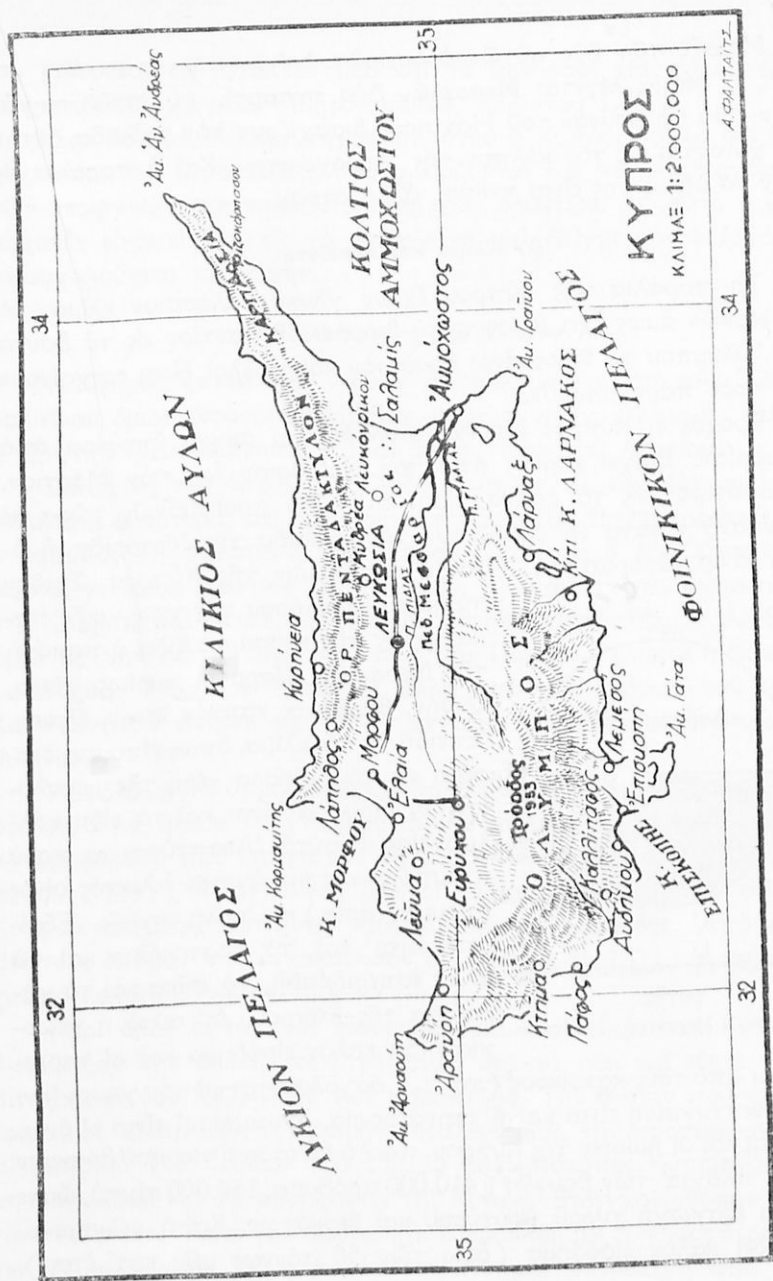
(Ἐπιφάνεια : 9.282 τετρ. χιλίόμετρα. Κάτοικοι 580.000)

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Λωδεκάνησον εὐρίσκεται ἡ Κύπρος; — 2. Εἰς ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου θαλάσσης εὐρίσκεται αὕτη; — 3. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Κύπρου. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς; Σύγκρινέ τα μὲ τὰ ὄρη τῆς Κρήτης. — 5. Ποῦ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς τῆς νήσου; — 6. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμούς τῆς. — 7. Ὅρισε τὴν θέσιν τῶν πόλεων : Λευκωσία, Κυρήνεια, Ἀμμόχωστος, Λάραξ, Λεμεσός, Πάφος ἢ Κτήμα. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν; Ποία ἔχει ἀεροδρόμον;

α) Ἐκτασις. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κύπρος εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τὴν Κρήτην. Εἶναι δὲ καὶ ὀλιγώτερον ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα ἀπὸ αὐτῇ.

Δύο μακραὶ ὄροσειραὶ ἐκτείνονται εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, ἡ μία χαμηλοτέρα εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν (τὸ **Πενταδάκτυλον** ὄρος, ὕψος 1045 μ.) καὶ ἡ ἄλλη ὑψηλοτέρα εἰς τὸ νότιον τμήμα τῆς νήσου (Ὀλύμπος ἢ Τρόωδος, ὕψος 2140 μ.). Δάσκη ἀπὸ πεῦκα σκεπάζουσιν τὰ πλάγια τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ κορυφή του εἶναι πάντοτε χιονισμένη καὶ λέγεται Χιονίστρα. Εἰς ἄλλας ὀλιγώτερον ὑψηλὰς κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου (βουνὸν τοῦ Κύκκου, ὕψ. 1460 μ., βουνὸν τοῦ Μαχαιρᾶ, ὕψ. 1550 μ.) ὑπάρχουν παλαιὰ ὀνομαστὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ἰδρύθησαν ὑπὸ βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

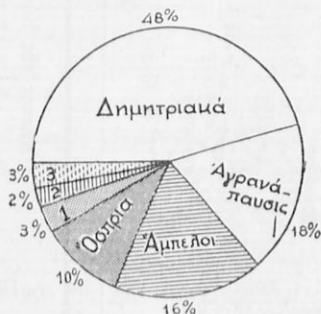

Μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν ὁροσειρῶν ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, ἡ ὁποία λέγεται **Μεσαριά**. Δύο ποταμοί, οἱ ὁποῖοι πηγάζουν ἀπὸ τὸ βουνὸν τοῦ Μαχαιρᾶ, διασχίζουν τὴν πεδιάδα αὐτὴν καὶ χύνονται εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀμμοχώστου. Καὶ ἡ παραλία εἰς ὅλον τὸ μήκος τῆς εἶναι πεδινὴ, ἀλλὰ στενὴ.

β) Κλίμα καὶ προϊόντα.

Τὰ παράλια τῆς Κύπρου ἔχουν γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα, τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως ἔχει θέρος πολὺ θερμὸν. Τοῦναντίον εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Ὀλύμπου τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ πολλοὶ ξένοι πηγαίνουν ἐκεῖ πρὸς παραθερισμὸν.

Βροχὰς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει πολλὰς, καὶ συχνὰ ὑποφέρει ἀπὸ ἀνομβρίαν. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἕως τὸν Μάρτιον, περισσότερον εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη. Δι' αὐτὸ προσπαθοῦν τώρα μὲ ἀρτεσιανὰ φρέατα νὰ ἀρδεύσουν τὴν πεδιάδα τῆς Μεσαριᾶς, ἡ ὁποία εἶναι εὐφορωτάτη. Εἶναι ὁ σιτοβολῶν τῆς Κύπρου. Σχεδὸν

Κατανομὴ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

1 ὀπῶραι, 2 λαχανικά, 3 διάφορα.

σσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους (τὰ $\frac{2}{3}$) ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν.

Ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ὀνομαστοὶ εἶναι οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι καὶ οἱ ἡμίονοι τῆς Κύπρου, πολλὰ δὲ τὰ ποίμνια ποὺ βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν (410.000 πρόβατα, 150.000 αἰγες), ὥστε γίνεται ἐξαγωγή τυροῦ, βουτύρου καὶ δερμάτων. Καὶ ἡ μελισσοκομία δίδει καλὸν εἰσόδημα (ἄνω τῶν 50 τόννων μέλι κατ' ἔτος).

Πλούσιον εἰς μέταλλα εἶναι καὶ τὸ ὑπέδαφος καὶ πολλὰ εἶναι τὰ μεταλλεῖα χαλκοῦ, σιδηροπυρίτου, ἀμιάντου κ.ἄ.

Ἔχει λοιπὸν πολλὰς πηγὰς πλούτου ἡ Κύπρος, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν ἀκόμη τὰ ἔργα ἐκεῖνα, ποῦ χρειάζονται διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν γεωργικῶν τῆς προϊόντων καὶ τῶν ὀρυκτῶν. Δι' αὐτὸ ἡ βιομηχανία εἶναι ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα καὶ ὀλίγοι μόνον ἐργάται ἀπασχολοῦνται εἰς αὐτήν.

γ) Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου.

Ἡ Κύπρος, ἂν καὶ εἶναι τόσον ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ὅμως ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων νῆσος ἑλληνική, καθὼς ἡ Κρήτη, ἡ Δωδεκάνησος καὶ αἱ ἄλλαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Κύπρον κάθε πόλις ἦτο αὐτόνομος καὶ εἶχεν ἰδικὸν τῆς βασιλείας. Περίφημος ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλαμίνας τῆς Κύπρου Εὐαγόρας ὁ Α'. Οὗτος ἐπολέμησε γενναίως ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι εἶχαν κατακτήσει τὴν Κύπρον. Καὶ κατόπιν οἱ Κύπριοι ἐβοήθησαν τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐπειτα ἡ Κύπρος κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου ἀνήκεν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, ποῦ ἦτο κράτος ἑλληνικόν.

Ἀργότερα ἡ Κύπρος ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ ἔμελλε νὰ ὑποφέρῃ περισσότερον ἀπὸ τοὺς Φράγκους σταυροφόρους, ποῦ ἐπήγαιναν δῆθεν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἁγίους τόπους (1191). Φράγκοι καὶ Βενετοὶ ἔμειναν ἐπὶ 380 χρόνια εἰς τὴν Κύπρον καὶ μετεχειρίσθησαν τοὺς Κυπρίους ὡς δούλους. Ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς ἐπῆραν τὴν μεγαλόνησον οἱ Τούρκοι τὸ 1571 καὶ ἐπὶ 300 χρόνια κατετυράννησαν τοὺς κατοίκους.

Παρ' ὅλας αὐτὰς τὰς ἐπιδρομὰς καὶ κατακτήσεις οἱ Κύπριοι διεφύλαξαν τὴν ἐθνικὴν των γλῶσσαν καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά των, διετήρησαν τὸν Ἑλληνικὸν των χαρακτῆρα. Τὴν θυσίαν ποῦ προσέφεραν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας, τὴν προσέφεραν καὶ οἱ Κύπριοι. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, οἱ μητροπολίται καὶ 70 πρὸνχοντες τῆς Κύπρου ἀπηγχονίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν ἡ νῆσος περιέπεσεν εἰς παρακμὴν. Τέλος τὸ 1878 ἡ Κύπρος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν

τουρκικὸν ζυγόν. Κατόπιν μιᾶς συνθήκης συμμαχίας ἡ Τουρκία παρεχώρησε τὴν Κύπρον εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Οἱ Ἀγγλοὶ ἐκυβέρνησαν τὴν Κύπρον ὡς ἀποικίαν ἐπὶ 80 ἔτη. Ἐν τούτοις ἡ Κύπρος καὶ ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν διοίκησιν δὲν ἔκαμε μεγάλας προόδους, διότι δὲν εἶχεν ἐλευθερίαν. Οἱ Κύπριοι ἕνα μόνον πόθον εἶχαν καὶ ἔχουν, νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Τὸ 1931 ἐξηγέρθησαν ζητοῦντες τὴν «Ἐνωσιν», ἀλλ' οἱ Ἀγγλοὶ ἐφήρμοσαν ἐναντίον των σκληρὰ μέτρα (ἐξορίας, φυλακίσεις κ.τ.λ.). Τέλος τὸ 1954 οἱ Κύπριοι ἔλαβαν εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα καὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Διγενῆ ἔγραψαν σελίδας ἡρωϊσμοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Καὶ δὲν ἐπέτυχαν μὲν τὴν «Ἐνωσιν» ποὺ ἐποθοῦσαν, ἀλλὰ ἐξησφάλισαν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου των.

Ἡ μακροχρόνιος τουρκικὴ κατοχὴ δὲν ἔφερε μόνον ὀπισθοδρόμῃσιν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς μεγαλονήσου, ἀλλὰ καὶ ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ της. Ἐνῶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ κάτοικοι της ἔφθασαν τὸ ἐν ἑκατομῦριον, ἐπὶ τουρκοκρατίας ὀλιγόστευσαν παραπολύ. Πολλοὶ εἶχαν μεταναστεύσει εἰς τὴν Αἴγυπτον (25 χιλιάδες) καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Ὅταν οἱ Ἀγγλοὶ παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν διοίκησιν τῆς νήσου, ὁ πληθυσμὸς της μόλις ἔφθανε τὰς 170 χιλιάδας, ἀλλὰ ἕνα μέρος (45.458, περίπου τὸ 1/5) ἦσαν Τοῦρκοι. Ἐκτοτε ὁ πληθυσμὸς συνεχῶς αὐξάνει, ἡ δὲ ἀναλογία τῶν Τούρκων μόλις φθάνει 18%. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1960 οἱ μὲν Ἕλληνες ἦσαν 441.656 (ἤτοι 77%), οἱ δὲ Τοῦρκοι 104.942 (ἤτοι 18%). Ἐκτὸς αὐτῶν, 26.963 (ἤτοι ποσοστὸν 5%) ἦσαν Ἀρμένιοι, Ἰουδαῖοι, Ἀγγλοὶ κλπ.

Ἴδου ὁ πίναξ κατανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου κατὰ τὰς ἐπισήμους ἀπογραφάς:

Ἔτη ἀπογραφῆς	Σύνολον	Ἕλληνες Ὁρθόδοξοι		Τοῦρκοι		Ἄλλαι ἐθνότητες	
		Ἀριθμὸς	Ποσοστὸν	Ἀριθμὸς	Ποσοστ.	Ἀριθμὸς	Ποσοστ.
1881	186.173	137.631	73,9%	45.458	24,4%	3.084	1,7%
1891	209.286	158.585	75,8%	47.926	22,9%	2.775	1,3%
1901	237.022	182.739	77,1%	51.309	21,7%	2.974	1,2%
1911	274.108	214.480	78,2%	56.428	20,6%	3.200	1,2%
1921	310.715	244.887	78,8%	61.339	19,8%	4.489	1,4%
1931	347.959	279.247	80,2%	62.860	18,1%	5.852	1,7%
1946	450.114	361.199	80,3%	80.548	17,9%	8.367	1,8%
1960	573.566	441.656	77 %	104.942	18,3%	26.968	4,7%

Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς 417.500 (64%) κατοικοῦν εἰς χωρία καὶ κωμοπόλεις καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν, 156.130 κατοικοῦν εἰς πόλεις καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν τῆς μεγαλονήσου.

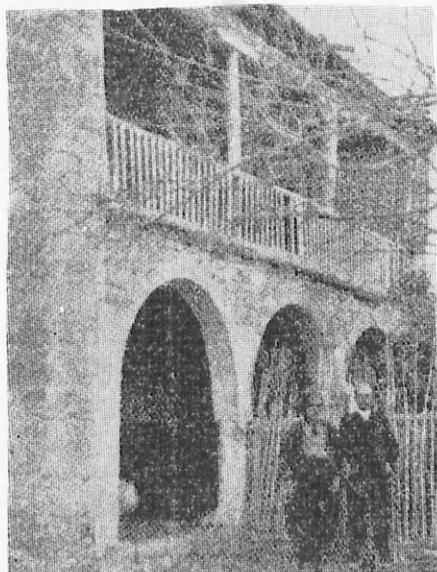
Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκονται εἰς ἑλληνικὰς χεῖρας, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀναπτυχθῆ ἀνάλογα πρὸς τοὺς φυσικοὺς πόρους τῆς νήσου.

δ) Αἱ κυριώτεραι πόλεις.

Πρωτεύουσα τῆς Κύπρου εἶναι ἡ **Λευκωσία**, (46.000 κάτ.), ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου. Πυκναὶ δενδροστοιχίαι ἀπὸ

131. Χωρική τῆς Κύπρου.

132. Χωρικὸ σπίτι τῆς Κύπρου.

ἀκακίας καὶ εὐκαλύπτους περιβάλλουν τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἔχει καὶ ὠραῖον δημόσιον κήπον καὶ πολλὰ κοινοτικά ἱδρύματα (Παγκύπριον Γυμνάσιον, διδασκαλεῖον, παρθεναγωγεῖα, τεχνικὰς σχολὰς, πτωχοκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον κ. τ. λ.).

Ἡ Λευκωσία συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐπίγειον αὐτῆς, τὴν Ἀμμόχωστον (35.000 κάτ.). Αὕτη ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νήσου, διασώζει δὲ λείψανα μεσαιωνικῶν ἀνακτόρων καὶ ναῶν

ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Φραγκικῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου. Ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ξένων λέγεται Φαμαγκούστα.

Ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις τῆς νήσου εἶναι : ἡ **Λεμεσός**, ἡ ὁποία ἔχει 45.000 κατοίκους μὲ γυμνάσιον, τρεῖς ἀστικὰς σχολὰς καὶ δύο παρθεναγωγεῖα, ἡ **Λάρναξ** (20.000 κάτ.) μὲ ἐμπορικὸν λύκειον καὶ ἱερατικὴν σχολήν, ἡ **Κυρήνεια** (9.500) μὲ γυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον, τὸ **Κτῆμα** ἢ Πάφος (9.000).

Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἀνέρχονται εἰς 575, ἀπέναντι 247 τουρκικῶν.

ε) Ἡ Κύπρος ἀπὸ τοῦ 1959 ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητον Δημοκρατίαν. Πρῶτος πρόεδρος αὐτῆς ἐξελέγη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος, ὁ ὁποῖος ὡς ἐθνάρχης τῶν Κυπρίων ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου. Διοικητικῶς ἡ Κύπρος διαιρεῖται εἰς 6 περιφερείας, ὡς ἑξῆς :

Ἑπαρχίαι	Ἐπιφάνεια εἰς τετρ. μίλια	Πληθυσμός	Σπουδαιότεραι πόλεις
Λευκωσίας	1.048	204.283	Λευκωσία 46 , Κυθρέα, Μόρφου, Λεύκα, Εὐρύχου.
Κυρηνείας	247	30.946	Κυρήνεια 9,5 , Λάπηθος, Δίκωμον.
Ἀμμοχώστου	764	114.309	Ἀμμόχωστος 35 , Λευκόνοικον.
Λάρνακος	436	58.619	Λάρναξ 20 , Ἀθιένου, Λεύκαρκα, Δεκέλεια.
Λεμεσοῦ	539	107.262	Λεμεσός 44 , Πλάτρες.
Πάφου	538	58.147	Πάφος 9 , Πόλις.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α' . ΘΕΣΙΣ . ΟΡΙΑ . ΕΚΤΑΣΙΣ .

1. Μὲ ποῖα κράτη συνορεύει ἡ Ἑλλάς πρὸς Β καὶ πρὸς Α ; Περιγράψε τὴν μεθόριον γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Δ πρὸς Α . — 2. Ποῖα σύνορα εἶχεν ἡ Ἑλλάς τὸ 1920 ; Ποῖαι Ἑλληνικαὶ πόλεις μένουσιν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ; Ποῖαι Ἑλληνικαὶ χώραι καὶ ποῖαι νῆσοι ἀνήκουν εἰς ξένα κράτη ; — 3. Ποῖαι θάλασσαι περιβάλλουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Α, ἀπὸ Ν καὶ ἀπὸ Δ ; — 4. Ποῖα χώρα εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου ; Ποῖα εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Ἰονίου καὶ ποῖα εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κρήτης ἀκτὴν τῆς Μεσογείου ; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλλάδα καὶ παρατήρησε εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης εὐρίσκεται.

Ἡ Ἑλλάς κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἥ ὁποία λέγεται καὶ **Βαλκανικὴ ἢ Χερσόνησος τοῦ Αἴμου**. Καθὼς δὲ ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος εὐρίσκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει ἕως τοῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ Κράτος μας.

Σήμερον ὁ Ἐβρος ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Α ὄριον τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων ἀκόμῃ ἐτῶν ἡ Ἑλλάς ἔφθανεν ἕως τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἕως τὴν Προποντίδα καὶ κατεῖχε τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923) ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Σμύρνην, καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Ὁμοίως ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν Βόρειον Ἠπείρον, τὴν ὁποίαν κατέχει τώρα ἡ Ἀλβανία, μολοντί ὁ στρατὸς μας ἔγραψε τὸ 1940 νέας σελίδας δόξης εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας. Μὲ

τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (1946) μόνον ἡ Δωδεκάνησος ἡλευθερώθη.

Σήμερον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶναι περίπου 131.000 τ. χλμ. Ἀπὸ αὐτὰ 106.000 τ. χλμ. εἶναι στερεὰ καὶ 25.000 τ. χλμ. εἶναι νῆσοι.

Καθὼς δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ ὁποία τὴν περιβάλλει ἀπὸ

133. Ἡ Ἑλλὰς καὶ αἱ συγκοινωναί.

τρεῖς πλευράς. Ἡ θέσις αὕτη δίδει εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ σπουδαῖα πλεονεκτήματα.

1) Οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι ἔχουν ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος καὶ μετριάζουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους· ἔτσι βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

2) Ἐχει ἐμπρὸς τῆς ἀνοικτῆς τῆς θαλασσίας ὁδόν, ἡ ὁποία εἶναι εὐθηνή. Ἐτσι ἡ Ἑλλὰς ἡμπορεῖ νὰ στέλλῃ εὐκόλως τὰ προϊ-

όντα της εἰς ξένους τόπους καὶ νὰ προμηθεύεται ἀπὸ αὐτοὺς ὅ,τι χρειάζεται.

3) Οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὰς συγκοινωνίας τῆς Εὐρώπης· διότι εὐρίσκονται εἰς τὸ μέσον τῶν μεγάλων γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν καὶ κεντρικὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Δι' αὐτὸ οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ πλοῖα καὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα.

4) Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὴν θάλασσαν πλησίον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς της καταγίνονται εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βλέπομεν, ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι εὐνοϊκὴ διὰ τὸ κλίμα καὶ τὴν βλάστησιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὀνόμασε τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ἔχουν ὕψος ἄνω τῶν 2.000 μ. καὶ κατὰξέ τα κατὰ τὸ ὕψος των. — 2. Ποίαν διεύθυνσιν ἔχουν γενικῶς τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν τὰ ὄρη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς; — 3. Ποῖαι πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος ὁμοιάζουν μὲ λεκάνας; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἄλλοτε λίμναι καὶ πῶς τὰ νερά των ἐχύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν;

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλὰ καὶ ὑψηλὰ ὄρη, ἀλλ' ἔχει καὶ πεδιάδας καὶ κοιλάδας εὐφόρους· ἔχει παράλια ὁμαλὰ, ἀλλὰ καὶ παράλια μὲ πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ἔχει μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους της.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν πῶς προῆλθεν ἡ ποικιλία αὐτή, πρέπει νὰ μάθωμεν, πῶς ἐσχηματίσθησαν αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι· καὶ πρῶτον, πῶς ἐσχηματίσθη ὁ στερεὸς φλοιὸς τῆς Γῆς.

Θὰ ἔχετε ἀκούσει, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι μία πελωρία σφαῖρα καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ὑπάρχει τόσον μεγάλη θερμότης, ὥστε ὅλα τὰ ὑλικά τῆς Γῆς εἶναι λειωμένα. Καὶ τὸ ἐξωτερικόν της, τὸ ὁποῖον εἶναι στερεόν, εἶναι σχετικῶς πολὺ λεπτόν, λεπτότερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι

ὁ φλοιὸς εἰς ἓνα πορτοκάλι. Δηλαδή, ἂν παραστήσωμεν τὴν Γῆν μὲ μίαν σφαῖραν, ἣ ὁποία ἔχει ἀκτίνα 1 μέτρου, ὁ φλοιὸς τῆς Γῆς εἰς τὴν σφαῖραν αὐτὴν θὰ παρασταθῇ μὲ ἓνα μόνον ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου.

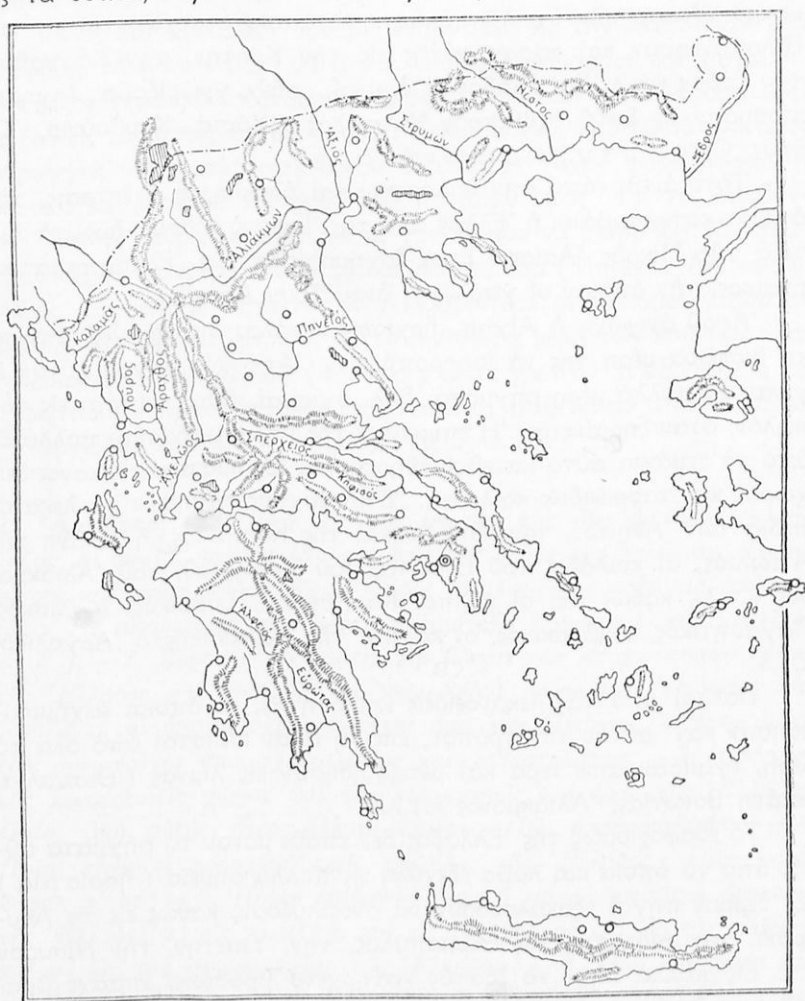
Ὑπῆρξε μάλιστα ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γῆ δὲν εἶχε καθόλου φλοιόν, ἀλλ' ἦτο ὅλη ὡς μία σφαῖρα ἀπὸ λειωμένα ὑλικά, τὰ ὁποῖα ἀκτινοβολοῦσαν, ὅπως ὁ λειωμένος σίδηρος. Ἡ Γῆ τότε ἔλαμπεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς μικρὸς ἥλιος, ἀλλ' ἔπειτα, ἐνῶ ἐστρέφετο ὁλόγυρά της εἰς τὸ κατάψυχρον χάος τοῦ οὐρανοῦ, ἤρχισε νὰ ψύχεται καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐσχημάτισεν ἀπέξω ἓνα λεπτότατον φλοιόν. Ἔτσι ἡ Γῆ ἐγινε σκιερὸν σῶμα.

Ἦτο ὅμως ἀκόμη πολὺ θερμὴ, καθὼς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, ποὺ ἦτο γύρω της. Ἀλλ' ὅταν καὶ αὕτὴ μὲ τὸν καιρὸν ἐψύχθη ἄρκετά, τότε ἤρχισαν νὰ συμπυκνώνωνται οἱ ὕδρατμοι καὶ νὰ πίπτουν ὡς βροχὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. Ἦσαν βροχαὶ αἰώνιοι καὶ χειμαρρῶδεις, ὥστε τὰ νερὰ ἐσκέπασαν ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς. Ἔτσι ἐσχηματίσθη μία παγκόσμιος θάλασσα.

Ἡ Γῆ ὅμως ἐξηκολοῦθει νὰ ψύχεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ νὰ συστέλλεται, ἐνῶ ὁ φλοιός, ποὺ τὴν ἐσκέπαζεν ἀπέξω, δὲν ἦτο ἀκόμη τόσο στερεός, ὅσον εἶναι σήμερον. Δι' αὐτὸ οὗτος ἤρχισεν, ἀλλοῦ μὲν νὰ διαρρηγνύεται καὶ νὰ κατακαθίζῃ, ἀλλοῦ δὲ νὰ ρυτιδώνεται, νὰ σχηματίζῃ δηλ. πτυχάς, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φλούδα τοῦ μήλου, ὅταν ξηραίνεται. Ἔτσι ἐφάνησαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αἱ πρῶται νεαὶ γαῖαι ὡς ἐπιμήκεις νῆσοι. Τότε καὶ εἰς τὰ μέρη, ὅπου εἶναι σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἐσχηματίσθησαν δύο κρυσταλλοπαγεῖς ὄγκοι, οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὡς νῆσοι, μία ἐκεῖ ὅπου εἶναι σήμερον αἱ Κυκλάδες καὶ ἄλλη βορειότερον μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ροδόπης.

Ἡ ἐπιφάνειά των ἕως τότε εἶχε παραμείνει ἐπὶ ἑκατομμύρια ἔτων εἰς τὸν βυθὸν τῆς παγκοσμίου θαλάσσης. Μέσα εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν ἔζων ἑκατομμύρια κογχύλια, ζώφια, ὀστρακόδερμα. Ὅταν αὐτὰ ἀπέθνησκον, κατεκρημνίζοντο εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ ἐσχημάτιζον πυκνὸν στρώμα ἀπὸ ἀσβεστώδη ὕλην (ἀσβεστολίθους). Ἀλλὰ καὶ λάσπη καὶ ἄμμοι συνεσωρεύοντο εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπετέλουν στρώματα μεγάλου πάχους. Καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐσκληρύνθησαν καὶ ἐσχημάτισαν πετρώ-

ματα (άμμολίθους, άργιλικούς σχιστολίθους κ.τ.λ.). Όλα αυτά τὰ πετρώματα, έπειδή έσχηματίστησαν μέσα εις τὰ ύδατα, λέγονται ύδατογενή.

134. ΑΙ κυριώτεραι όροσειραι καί τὰ ποτάμια συστήματα τής Έλλάδος.

Άφοϋ έπέρασαν έκατομμύρια έτών, έγιναν πάλιν μεγάλαι πτωχώσεις εις τόν φλοιόν τής Γης. Αϋται ήσαν γενικαί καθ' όλην τήν έπι-

φάνειαν τῆς Γῆς καὶ ἐγέννησαν τὰς Ἀλπεῖς καὶ ἄλλα ὑψηλὰ ὄρη (Ἀλπικαὶ πτυχώσεις). Τότε ἐγεννήθησαν ὡς συνέχεια εἰς τὰς Ἀλπεῖς καὶ αἱ Ἑλληνηκαὶ ὀροσειραὶ, ἡ Πίνδος καὶ ἡ μακρὰ ἄλυσις τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα συνεχίζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κάρπαθον, τὴν Ρόδον κ.τ.λ. Καὶ κλάδοι δὲ ὀρεινοί, καθὼς γνωρίζομεν, ἐσχηματίσθησαν μὲ διεύθυνσιν πρὸς Ἀνατολὰς (Χάσια - Καμβούνια, Ὁθρυς, Οἶτη — πτυχωσιγενῆ ὄρη).

Τότε ἀνέβη ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνει ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ἕως τὰ δυτικὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἔτσι ἐσχηματίσθη μία Ἑλληνοασιατικὴ ἡπειρος, τὴν ὁποίαν οἱ γεωλόγοι ὀνομάζουν **Αἰγίδα**.

Ἀφοῦ ἀνεφάνη ἡ Αἰγίς, ἤρχισαν μεγάλαι διαταραχαὶ· ἔπρεπε τὰ διάφορα μέρη τῆς νὰ ἰσοροπήσουν. Ἀπὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἐγιναν εἰς πολλὰ μέρη ρήγματα, δηλ. σχισμαί, ὅπως γίνεται εἰς τὸν πηλόν, ὅταν ξηραίνεται. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς ἐτεμαχίσθη, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ τεμάχια αὐτὰ κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν λεκανοειδεῖς χώρας καὶ ταφροειδεῖς κοιλάδας. Ἔτσι ἐσχηματίσθησαν τὰ λεκανοπέδια τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κωπαίδος, ἡ λεκάνη τῆς Αἰτωλίας, αἱ κοιλάδες τοῦ Εὐρώτα, τοῦ Σπερχεῖοῦ, τοῦ Ἀλιάκμονος κ.τ.λ., καθὼς καὶ οἱ κόλποι Κορινθιακός, Εὐβοϊκός, Μαλιακός, Παγασητικός, Ἀμβρακικός, οἱ κόλποι τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ Ἀργολικὸς κ.τ.λ.

Πολλὰ ἀπὸ τὰς λεκανοειδεῖς κοιλότητας, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ἦσαν κλεισταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐγέμισαν ἀπὸ νερὰ καὶ μετεβλήθησαν εἰς λίμνας (Θεσσαλία, Λεκάνη Βοιωτίας, Ἀλιάκμονος κ.τ.λ.).

Τὸ ἔδαφος ὅμως τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαθε μόνον τὰ ρήγματα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ λάβα ἐξεχύθη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἡφαιστεια) καὶ θερμαὶ πηγαὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀναβλύζουν, καθὼς εἰς τὸ Λουτράκι, τὴν Αἰδηψόν, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Ὑπάτην, τὴν Νίσυρον κ.ἄ. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος κατήρχετο βραδέως, ἔπασχε βραδεῖαν κα θίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα τὸ ἐσκέπαζε μὲ τὰ νερά της.

Αὐτὸ συνέβη προπάντων εἰς τὸ μέρος τῆς Αἰγίδος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἕως τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὅλη ἡ ἔκτασις αὐτὴ ἔπαθε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα εἰσε-

χώρησε καὶ τὴν ἐσκέπασεν. Ἐξω ἀπὸ τὰ νερὰ ἔμειναν μόνον τὰ ὑψηλὰ μέρη· ἔτσι ἐσχηματίσθη τὸ Αἰγαῖον πέλαγος μετὰ τὰς νήσους του.

Τέλος καὶ μία ἄλλη δύναμις ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, τὰ ρέοντα ὕδατα. Ρύακες, χεῖμαρροι καὶ ποταμοί, οἱ ὅποιοι ἔρρεον ἀκατάπαυστα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, διήνοισαν εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν ἄλλοῦ στενὰς καὶ ἄλλοῦ πλατείας φάραγγας καὶ χαράδρας. Ὅπου δὲ ὑπῆρχε τυχὸν σειρὰ λόφων ἢ βουνῶν καὶ ἔφραττε τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐκεῖ τὸ ρεῦμα κατάρθωσε μετὰ τὸν καιρὸν νὰ διαρρήξῃ τὸν φραγμὸν καὶ νὰ διανοίξῃ στενὴν ποταμίαν κοιλάδα (Πηνειός, Ἀλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμών). Ἐπειτα οἱ χεῖμαρροι καὶ οἱ ποταμοὶ ἀπέθεσαν ἄμμους, χαλίκια καὶ πηλοὺς εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λεκανοειδῶν χώρων (προσχωσιγενὴ πεδία) ἢ τὰ ἐξεφόρτωσαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των καὶ ἔτσι ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν (Σπερχειός, Ἀχελῷος, Ἀλφειός, Ἀξιὸς κ.τ.λ.).

Ἀσκήσεις.— 1. Εἶρε εἰς τὸν χάρτην τὰς δύο κρυσταλλοπαγεῖς μάζας, αἱ ὁποῖαι πρῶται ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ποίαι νήσους καὶ ποίας χώρας τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει κάθε μία ἀπὸ αὐτάς; Τὰ πετρώματά των εἶναι παλαιότερα (κρυσταλλικά, γρανίται κ.τ.λ.). — 2. Εἶρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἄλυσιν τῶν πτυχωσιγενῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνόμασε τὰς κυριωτέρας ὀροσειράς. Ὀνόμασε τὰς ὀροσειράς, αἱ ὁποῖαι διακλαδίζονται ἀπὸ τὴν Πίνδον. Τὰ πετρώματά των συνίστανται ἀπὸ σχιστολίθους καὶ ἀσβεστολίθους. — 3. Ὀνόμασε τὰς λεκανοειδεῖς χώρας καὶ τὰς ταφροειδεῖς κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἄλλοτε λίμναι; Πῶς ἀπεξηράνθησαν; — 4. Ποῖαι εἶναι οἱ προσχωσιγενεῖς πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος; Πῶς προέκυψαν αὐταί; — 5. Ποίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ μακρὰ κεντρικὴ ὀροσειρὰ τῆς Ἑλλάδος α) εἰς τὸ κλίμα καὶ εἰς τὰς βροχάς, β) εἰς τὰ προϊόντα καὶ γ) εἰς τὰς συγκοινωνίας τῆς Ἑλλάδος; — 6. Ποῦ ὑπάρχοντι παραθαλάσσιαι ὀροσειραὶ καὶ ποία εἶναι ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τὸ κλίμα καὶ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ἐσωτερικοῦ; — 7. Ποῖαι πεδιάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ποῖα πλεονεκτήματα ἔχουν;

Γ'. ΠΟΤΑΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΝΑΙ

1. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλντέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. — 2. Εὔρε τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ ὀνόμασε τοὺς ποταμούς, οἱ ὁποῖοι πηγάζουν ἀπὸ αὐτόν. Εἰς ποίαν θάλασσαν χύνεται ἕκαστος ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτούς; — 3. Περιέγραψε τὸν ροῦν τοῦ Πηνειοῦ ἀπὸ τὰς πηγὰς του ἕως τὴν ἐκβολὴν του. — 4. Περιέγραψε ὁμοίως τὸν ροῦν τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀχελώου, τοῦ Ἀράχθου, τοῦ Ἀλιάκμονος, τοῦ Ἀξιοῦ, τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου. — 5. Ποίαν διεύθυνσιν ἀκολουθοῦν γενικῶς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ποίαν οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν οἱ Μακεδονικοὶ ποταμοί; — 6. Ποῖοι ποταμοὶ ἐσχημάτισαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των λιμνοθαλάσσας; — 7. Ποῖαι ποτάμια κοιλάδες ἔχουν σπουδαιότητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν; — 8. Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ἑλλάδος; Ὅρισε τὴν θέσιν ἐκάστης.

Ἐνας ποταμὸς ἔχει πολλὰ νερά: α) ἂν αἱ πηγαὶ του εἶναι ἄφθονοι, β) ἂν ἡ ἔκτασις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μαζεύει τὰ νερά του, εἶναι μεγάλη καὶ γ) ἂν τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει εἰς τὴν περιοχὴν του, εἶναι πολὺ.

Πηγαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ πηγάζουν συνήθως ἀπὸ τὰ βουνά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ρέουν ἀπὸ Δ πρὸς Α, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Β πρὸς Ν.

Ὀμοίως οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, διότι τὸ ἔδαφος των ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοιλάδες των διευθύνονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὴν συγκοινωνίαν (Ἀξιός, Στρυμών, Νέστος, Ἐβρος).

Γενικῶς τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλίγον καὶ διότι αἱ βροχαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὀλίγαι καὶ διότι γίνεται μεγάλη ἐξάτμισις ὕδατος. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ νερά πολλῶν ποταμῶν χάνονται εἰς καταβόθρας.

Τὰ νερά τῶν ποταμῶν μας τὰ χρησιμοποιοῦν: α) διὰ τὸ πότισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων καὶ β) διὰ νὰ κινοῦν νερομύλους καὶ τὰς μηχανὰς τῶν ἐργοστασίων (π.χ. ὁ Ἐδεσσαῖος εἰς τὴν Ἐδεσ-

σαν, ὁ Γλαῦκος εἰς τὴν περιοχὴν Πατρῶν, ἡ Ἑρκυνα εἰς τὴν Λεβά-
δειαν, ὁ Λοῦρος εἰς τὴν Φιλιππιάδα κ.ο.κ.).

Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ἑνὸς ποταμοῦ εἰς τὰς ἐκβολὰς του; Πότε
ὁ ποταμὸς φέρει βλάβην εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀν-
θρώπων;

Καὶ αἱ λίμναι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἰδίαν ἔκτα-
σιν, διότι τὰ νερά των ἐκρέουν εἰς καταβόθρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον
εἰς τὰς ὄχθας των σχηματίζονται ἔλη, αἱ λίμναι περισσότερον βλά-
πτουν παρὰ ὠφελοῦν. Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀπεξήρανε τὰς λί-
μνας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν βαλτώδεις, ὡς τὰς λίμνας τῶν Γιανιτσῶν καὶ
τῶν Φιλιππων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ξυνιάδα λίμνην εἰς τὴν Στε-
ρεὰν Ἑλλάδα, τὴν Κάρλαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν κ.ἄ. Ἔτσι καὶ ἐδάφη
ἐκερδίσαμεν κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ὕδατα διὰ τὸ πό-
τισμα τῶν ἀγρῶν.

Δ'. Κ Λ Ι Μ Α

Ὅλοι οἱ τόποι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον κλίμα. Π.χ. εἰς
τὴν βόρειον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ
θερμοκρασία κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται συχνὰ ὑπὸ τὸ μηδέν·
ἀντιθέτως εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ παράλια μέρη ἡ χιών
εἶναι σπάνιον φαινόμενον.

Ἐπίσης τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι πολὺ θερμὸν· ἡ θερμο-
κρασία κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας φθάνει ἐκεῖ συνήθως 32 ἕως 36
βαθμούς. Ἀντιθέτως εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια ἡ ζέστη με-
τρίζεται ἀπὸ τὴν δροσερὰν αὔραν τῆς θαλάσσης.

Καὶ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει κατ' ἔτος εἰς τὰ
διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Αἱ διαφοραὶ αὗται φαί-
νονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα, ὅπου σημειώνονται ἡ θερμο-
κρασία, οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ βροχαὶ διαφόρων τό-
πων τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ πόλεις εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἔχουν καταταχθῇ κατὰ
ζώνας, δηλ. χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ χωριστὰ αἱ πό-
λεις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ποία ἀπὸ τὰς ζώνας
αὐτὰς ἔχει τὸν μαλακώτερον χειμῶνα καὶ ποία τὸν ψυχρότερον;
Ποία περιοχὴ δέχεται τὰς περισσότερας βροχὰς καὶ ποία τὰς ὀλι-
γωτέρας;

Πόλεις	Ύψος ἀπὸ θαλάσσης	Μέση θερμο- κρασία			Διαφορὰ με- ταξὺ θερμο- κρασίας θερ- μοτάτου καὶ ψυχροτάτου μηνὸς	Μέσον ὕψος βροχῆς τοῦ ἔτους εἰς ἑκα- τοστόμετρα	Ἐπικρα- τεῖ ἀνε- μος
		Ἰαν.	Ἰουλ.	τοῦ ἔτους			
Κέρκυρα	30 μ.	10,2	25,9	17,7	15,7	118	Νότιος
Ἀργοστόλ.	11 μ.	11,0	26,2	18,1	15,2	86	ΒΔ Νότ.
Ζάκυνθος	3 μ.	11,5	26,6	18,7	15,1	112	ΒΔ
Καλάμαι	32 μ.	10,9	27,1	18,8	16,2	83	Βόρειος
Ἰωάννινα	485 μ.	5,0	24,0	14,0	19,0	126	ΒΔ
Πάτραι	5 μ.	10,3	27,1	18,4	16,8	70	Βόρειος
Φλώρινα	620 μ.	1,0	22,2	11,7	23,2	73	
Λάρισα	75 μ.	5,5	26,5	15,9	21,0	50	Δυτικός
Δελφοὶ	557 μ.	7,0	25,6	16,0	18,6	58	
Τρίπολις	664 μ.	4,6	22,8	13,3	18,2	83	ΝΔ
Σπάρτη	170 μ.	9,4	27,2	17,7	18,7	77	Βόρειος
Θεσ/νίκη	2 μ.	5,0	26,2	15,8	21,2	44	ΝΔ
Βόλος	8 μ.	7,4	26,0	16,8	18,6	50	ΒΔ
Ἀθήναι	107 μ.	8,6	27,3	17,6	18,7	38	ΒΑ
Ναύπλιον	9 μ.	10,0	26,7	18,0	16,7	44	ΒΑ
Σῦρος	24 μ.	11,7	26,7	18,7	15,0	50	Βόρειος
Θήρα	225 μ.	10,4	24,8	17,4	14,4	36	ΒΔ
Χανιά	40 μ.	10,8	25,7	17,9	14,9	66	Βόρειος
Ἀλεξανδρ.	3 μ.	5,0	25,4	15,5	20,4	55	Βόρειος
Σάμος	5 μ.	10,6	25,2		18,1	78	ΒΑ

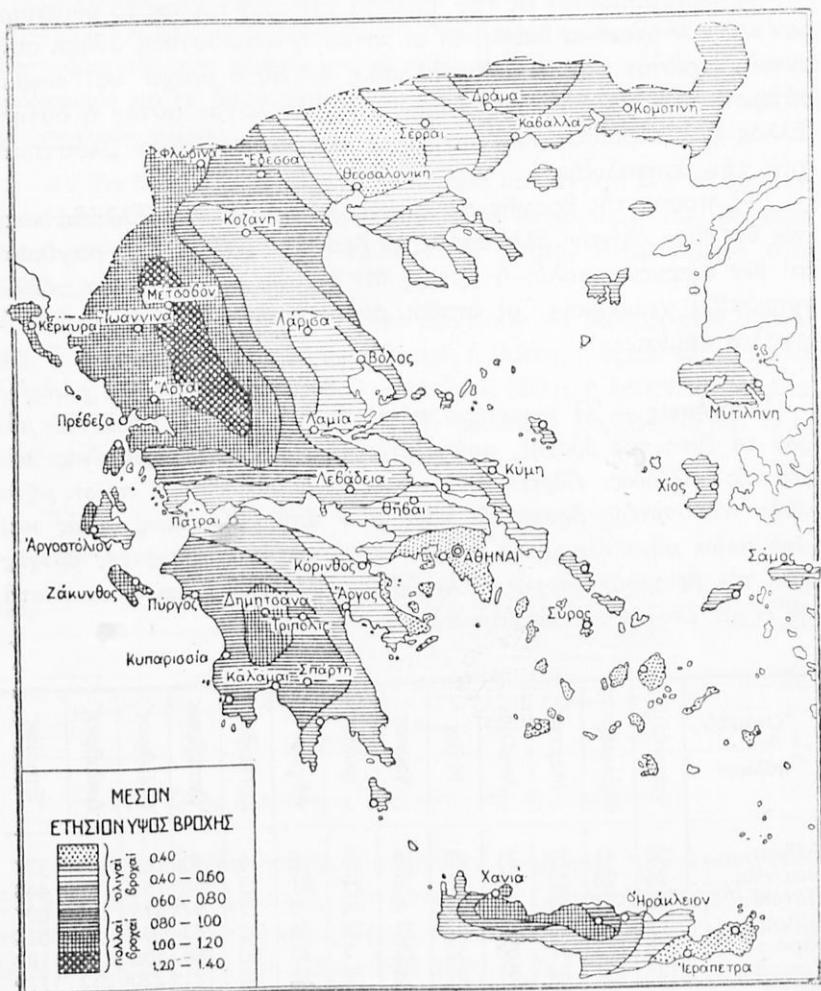
Ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς θαλάσσης εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα εἶναι μεγαλυτέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Δηλαδή εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα τὸ θέρος εἶναι δροσερώτερον καὶ ὁ χειμὼν μαλακώτερος ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Καὶ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἑλλάδος, εἶναι μόλις τὸ ἡμισυ ἀπὸ τοῦ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὸ δυτικὸν μέρος.

Θερμὰ θέρη καὶ χειμῶνας ψυχροὺς (κλίμα ἡπειρωτικὸν) ἔχει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, προπάντων αἱ πεδιάδες, ποὺ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης.

Μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἔχουν καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἐπικρατοῦν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Κατὰ

τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ ξηροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι φουστῶν κανονικὰ καὶ λέγονται ἐτ η σ ί α ι (μελτέμια).

135. Χάρτης τῶν βροχῶν.

Κατὰ τὸ φθινόπωρον εἶναι συχνότεροι οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ φέρουν βροχάς. Τέλος κατὰ

τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν πάλιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ψυχροί· φυσοῦν ὁμῶς τότε καὶ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ὑγροὶ ἄνεμοι.

Αἱ βροχαὶ λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα πίπτουν κυρίως τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἐπειδὴ δὲ οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι συναντοῦν πρῶτον τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, δι' αὐτὸ βρέχει ἐκεῖ περισσότερον παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔχει περισσοτέρους ποταμούς καὶ περισσοτέραν βλάστησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἔτος δὲν εἶναι ὀλίγον· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ συνήθως εἶναι ραγδαῖαι καὶ δὲν διακοῦν πολὺ, ἡ βροχὴ δὲν εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ σχηματίζει χειμάρρους, οἱ ὅποιοι ρέουν ὀρμητικῶς καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας.

Ἀσκήσεις.— Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου τὸ ὕψος τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει κάθε μῆνα εἰς ὠρισμένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εὗρετε ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτὸν κατὰ ποῖον μῆνα πίπτει περισσοτέρα βροχὴ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτάς καὶ κατὰ ποῖον μῆνα ὀλιγωτέρα; Πόσον εἶναι τὸ μέσον ὕψος τῆς βροχῆς κατὰ τὴν βροχερὰν ἐποχὴν (Ὀκτώβριον - Μάρτιον) καὶ πόσον κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχὴν εἰς ἐκάστην πόλιν;

*Ὄνομα πόλεων	*Ἰανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος	*Ἀπρίλιος	Μάϊος	*Ἰούνιος	*Ἰούλιος	Αὐγουστος	Σεπτέμβριος	*Ὀκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκέμβριος	*Ἐτησίως
*Ἀθῆναι	52	41	21	21	22	18	5	8	16	40	69	64	377
Θεσ/νίκη ..	29	28	32	38	48	36	27	21	33	56	56	39	443
Πάτραι	90	78	67	54	37	8	4	6	27	97	115	114	697
Βόλος	49	51	47	32	43	31	15	24	32	63	74	53	514
Κέρκυρα	158	146	91	80	52	27	7	20	60	188	156	197	1182
Ζάκυνθος ..	184	137	84	57	31	8	2	12	31	121	220	232	1119
Χανιά	113	95	67	29	16	8	1	4	21	35	127	155	671
Τρίπολις	127	102	67	57	41	41	14	16	23	79	123	123	826
*Ἀλεξανδρ. ..	145	28	20	64	80	60	11	0,4	19	19	44	62	544
Σάμος	347	90	29	45	22	0,2	0	0	0	29	37	184	783

Ε'. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ποῖαι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος ἔχουν τὰ περισσότερα δάση; Ἀπὸ ποῖα δένδρα ἀποτελοῦνται τὰ δάση μας; — 2. Ποῖα φυτὰ καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς μας; Ποῖα ἀπὸ αὐτὰ εὐδοκιμοῦν μὲ τὸ θαλάσσιον κλίμα; Ποῖα εὐδοκιμοῦν μᾶλλον μὲ τὸ ἡπειρωτικὸν κλίμα;

1. Τὰ δένδρα, καὶ τὰ πλέον σκληρὰ καὶ ἄγρια, διὰ νὰ ζήσουν, χρειάζονται κάποιαν θερμότητα· δι' αὐτὸ αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, ὅσαι φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ 1800 - 2000 μέτρα, εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα.

Κάτω ἀπὸ τὸ ὄριον αὐτὸ ἀρχίζουν τὰ δένδρα τῶν δασῶν μας. Πρῶτα ἔρχονται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἡ ἐλάτη, ἡ ὄξυα καὶ ἡ πεύκη ἡ ὑψηλή, κατόπιν δὲ ἀκολουθοῦν ἀπὸ ὕψος 800 μ. ἡ δρυς καὶ ἡ καστα- νέα καὶ ἀπὸ ὕψος 500 περίπου μ. ἡ πεύκη, ἡ βαλανιδέα καὶ ἄλλα δένδρα (πρῖνος, δάφνη, μύρτος κλπ.).

136. Ζῶναι βλαστήσεως (σχηματογραφικὴ παράστασις)

Εἰς τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν διακρίνομεν ἀναλόγως τοῦ ὕψους τρεῖς ζῶνας βλαστήσεως, τὴν κατωτέραν (ἀπὸ τὴν παραλίαν ἕως τὰ 800 μ.), τὴν ὀρεινὴν (ἀπὸ τὰ 800 ἕως τὰ 1800 μ.) καὶ τὴν Ἀλπικὴν ζώνην (ἄνω τῶν 1800 μ.).

Εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν πλὴν τοῦ ὕψους ἐπιδρᾷ καὶ ἡ ἀπόστασις, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἕνας τόπος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, ὅταν ἕνας τόπος δὲν ἀπέχη πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εὐδοκιμοῦν τὰ ἀειθαλῆ καὶ μάλιστα ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκὴ (εἰκ. 137).

νότια, τὰ δυτικά καὶ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ εἰς τὰς νοτίας νήσους τοῦ Ἰονίου (εἰκ. 145).

138. Χάρτης τῶν δασῶν τῆς Ἑλλάδος.

2. Δυστυχῶς ἡ πατρίς μας εἶναι πτωχὴ εἰς δάση· διότι μόνον μικρὸν ποσοστὸν ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπιφανείαν της (21,5%) σκεπά-

ζεται από δάση, ενώ άλλου, π.χ. εις την Σερβίαν, τὰ δάση κατέχουν τὰ 36% από την επιφάνειαν τῆς χώρας.

Καί ὅμως εις παλαιότεραν ἐποχὴν καὶ ἡ Ἑλλάς εἶχε μεγάλα δάση. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δάση μας τὰ κατέστρεψαν αἱ πυρκαϊαί, οἱ ξυλοκόποι καὶ οἱ ποιμένες, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἔχουν πολλοὺς βοσκοτόπους διὰ τὰ ποίμνια τῶν. Τότε κανεὶς δὲν τοὺς ἡμπούδιζε. Δὲν ἤξευραν ὅμως ποῖον κακὸν ἔκαμναν εἰς τὸν τόπον τῶν! Διότι, ὅταν ἔλειψαν τὰ δένδρα ἀπὸ τὰς πλαγιάς τῶν βουνῶν, ἡ βροχὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρέσυρε τὰ χώματα καὶ ἀπέμειναν γυμνοὶ οἱ μαῦροι βράχοι.

Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς εἶναι πολὺ πτωχὴ εἰς δάση. Καὶ αὐτὸ εἶναι μέγα δυστύχημα, διότι τὰ δάση δὲν μᾶς δίδουν μόνον ξύλα, ἀλλὰ καὶ καθαρίζουν τὸν ἀέρα, τὸν ὅποιον ἀναπνέομεν, προκαλοῦν βροχὰς καὶ ἀποτελοῦν τὸν ὠραιότερον στολισμὸν ἐνὸς τόπου. Κατῆκον ἔχομεν νὰ ἀναδασώσωμεν τοὺς λόφους γύρω εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μας καὶ νὰ δώσωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πράσινόν της φόρεμα. Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἀναδάσωσις εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς χώρας ἐνεργεῖται καλῶς. Οὕτω τὸ 1960 ἐφυτεύθησαν καθ' ὅλην τὴν χώραν 17.633.000 δένδρα.

Τὰ μεγαλύτερα δάση ὑπάρχουν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἥπειρον καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην. Αἱ ἐπαρχίαι Γρεβενῶν, Ναούσης, Κατερίνης, Χαλκιδικῆς, Κονίτσης, Σουφλίου καὶ Ροδόπης εἶναι ἀπὸ τὰς περισσότερον δασωμένας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (ποσοστὸν δασώσεως 35 - 40%). Ὀλίγα δάση ἔχουν ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, ἡ Εὐβοία καὶ ἡ Θεσσαλία, ὀλιγώτερα δὲ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Κρήτη.

Περισσότερα εἶναι τὰ δάση, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δρυῖν, ἐπειτα δὲ ἔρχονται τὰ δάση τῆς πεύκης καὶ κατόπιν τὰ δάση τῆς ἐλάτης, τῆς ὀξύας καὶ τῆς καστανέας.

3. Ἀγρία ζῷα ὑπάρχουν εἰς τὰ δάση καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος πολὺ ὀλίγα. Ταῦτα εἶναι: ἡ ἄρκτος εἰς τὴν βόρειον Πίνδον, ὁ λύκος, ὁ θῶς (τσακάλι) καὶ ἡ ἀλώπηξ εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ βουνὰ, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ ἔλαφος καὶ ἡ δορκὰς (ζαρκάδι) εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος, ὁ αἶγαγρος (ἀγριόγιδος) εἰς τὰς κορυφὰς τῆς Ἰδης καὶ εἰς μικρὰς νήσους, λαγοὶ κ.ἄ.

Πολὺ περισσότερα εἶναι τὰ ἄγρια πτηνὰ, ποὺ ζοῦν εἰς τὸν

τόπον μας. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: πέρδικες, ἀγριοπεριστεραί, τρυγόνες, φασιανοί, πελαργοί, ἀετοί, ἰέρακες, κόρακες κ.ἄ.

ΣΤ' . ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχεδὸν ὅλοι Ἑλληνηκῆς κατὰ γῶγῆς. Ἀλλοτε ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ Κράτους μας κατοικοῦσαν καὶ Τοῦρκοι, προπάντων εἰς τὰς βορείας Ἑλληνικὰς χώρας, ἀλλ' αὐτοὶ πρὸ 40 ἐτῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μόνον ὀλίγοι Τοῦρκοι (περίπου 75.000) ἔμειναν καὶ κατοικοῦν εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην καὶ εἰς τὰς νήσους Ρόδον καὶ Κῶν.

Εἰς τὴν θέσιν των ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν 1.225.000 Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὸν Πόντον καὶ τὸν Καύκασον. Ἀλλὰ πολλὰ χιλιάδες Ἑλλήνων ζοῦν ἀκόμη ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά μας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔχομεν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἰδίαν θρησκείαν καὶ τὰ ἴδια ἥθη καὶ ἔθιμα.

Πρὸ ἑκατὸν εἴκοσι ἐτῶν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἶχε 850.000 κατοίκους, ὅσους δηλαδὴ ἔχουν σήμερον οἱ δῆμοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, χωρὶς τοὺς περίξ συνοικισμούς.

Σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνέρχονται εἰς 8.500.000. Ἀπὸ αὐτοὺς 75.000 εἶναι Τοῦρκοι, 6.000 Ἑβραῖοι, 7.000 Ἀρμένιοι καὶ 7.000 Ἀθίγγανοι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, δηλαδὴ τὰ 98% ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμόν, εἶναι Ἕλληνες.

Ἄν ὑπολογίσωμεν καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς μας, οἱ ὅποιοι ζοῦν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Κύπρον, τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας, θὰ εὕρωμεν, ὅτι ὅλος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι περισσότερος ἀπὸ 10 ἑκατομμύρια.

Θὰ ἐξετάσωμεν τώρα ποῖαι εἶναι αἱ ἀσχολίαι, μὲ τὰς ὁποίας συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος.

Ζ' . ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

1. *Εὔρε εἰς τοὺς πίνακας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν χωρῶν πόσα στρέμματα ἐκαλλιεργήθησαν τὸ 1961*

μὲ σιτηρὰ καὶ πόσα μὲ ἄλλα εἶδη τῆς καλλιεργείας. Πόσα ἑκατομμύρια στρεμμάτων ἐκαλλιεργήθησαν ἐν ὄλῳ ; — 2. Εὗρε εἰς τοὺς πίνακας αὐτοὺς εἰς πόσα ἑκατομμύρια μετρικῶν τόννων ἔφθασεν ἡ παραγωγή τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ 1961 καὶ εἰς πόσα ἡ παραγωγή τῆς ὀρύζης, τοῦ καπνοῦ, τοῦ βάμβακος, τῆς σταφίδος κ.τ.λ. — 3. Ὑπολόγισε τὴν ἀξίαν τῆς παραγωγῆς ἐκάστου ἀπὸ τὰ εἶδη αὐτὰ κατὰ τὴν τρέχουσαν τιμὴν.

1. Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Α

Κανὲν ἐπάγγελμα εἰς τὸν τόπον μας δὲν εἶναι τόσον διαδεδομένον, ὅσον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ βοσκοῦ. Μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ζῇ τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἄνω τοῦ ἡμίσεος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (53,4%). Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα γεωργικὴ.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, καθὼς εἶδομεν, διαφέρει ἀπὸ ἕνα τόπον εἰς ἄλλον· δι' αὐτὸ καὶ τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι διάφορα. Π.χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Βοιωτία, ἡ Ἀρκαδία ἔχουν κλίμα ἡπειρωτικόν· δι' αὐτὸ ἐκεῖ εὐδοκίμοῦν τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ ὄσπρια, τὰ ὁποῖα χρειάζονται θέρος θερμὸν μὲ ξηροὺς τοὺς μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ παράλια μας καὶ αἱ νῆσοί μας ἔχουν θαλάσσιον κλίμα· δι' αὐτὸ εὐδοκίμοῦν ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα καὶ εἰς ὠρισμένα μέρη ἡ σταφιδάμπελος.

Ἄλλα μέρη τῆς πατρίδος μας ἔχουν ἕδαφος κατάλληλον δι' ὠρισμένον εἶδος καλλιεργείας· ἔτσι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην, εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὴν Σάμον, οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται περισσότερο εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ· εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος· εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μορέας κ.τ.λ. Ὡστε ὁ τόπος μας παράγει πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα καὶ δι' αὐτὸ ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριώτερα ἀσχολία τῶν κατοίκων.

Κ α λ λ ι ε ρ γ ε ι α ι.

1. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὅλη ἡ ἔκτασις, τὴν ὁποίαν ἐκαλλιεργοῦσαν οἱ χωρικοὶ μας, ἔφθανε τὰ 23.000.000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτὰ

τὰ 15.000.000 στρέμματα τὰ ἔσπερναν σιτάρι, κριθάρι, βρώμην, ἀραβόσιτον καὶ λοιπὰ σιτηρὰ. Ἄλλ' ἢ ποσότης τοῦ σίτου, ποὺ παρήγετο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀρκοῦσε, διὰ νὰ τραθοῦν τὰ 7.000.000 τῶν κατοίκων, ὅσος ἦτο τὸ 1937 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐχρειαζόμεθα περισσότερον σιτάρι καὶ ἓνα μεγάλο ποσὸν (τὰ 40% ἀπὸ ὅ,τι ἐχρειαζόμεθα) τὸ εἰσῆγομεν ἀπὸ ξένους τόπους. Τὸ ἴδιον συνέβαινε μὲ τὰ ὄσπρια, τὰ γεώμηλα καὶ τὴν ὄρυζαν.

Παραγωγή.

Κατανάλωσις.

139. Πόσα σιτηρὰ παρήχθησαν καὶ πόσα ἐξωδεύθησαν τὸ 1935 εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἡ ἀξία των εἰς δραχμάς).

Ὁ τόπος μας παρήγε ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα ἐχρειαζόμεθα καὶ μεγάλα ποσὰ εἰσῆγον οἱ ἔμποροὶ μας ἀπέξω.

Καὶ ὁμως ὑπῆρχον τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα χέρσα καὶ βαλτώδη μέρη, ὥστε, ἂν ἐκαλλιεργοῦντο καὶ αὐτά, ὁ τόπος μας δὲν θὰ εἶχε ἀνάγκην νὰ εἰσάγῃ ἀπέξω τόσα γεωργικὰ προϊόντα καὶ νὰ πληρώνῃ τόσα ἑκατομμύρια. Μόνον διὰ φασόλια ἐπληρώσαμεν τὸ 1937 εἰς τοὺς ξένους 169 ἑκατομμύρια καὶ μόνον διὰ ὄρυζαν 204 ἑκατομμύρια δραχμάς. Φαντασθῆτε πόσα διὰ σιτάρι καὶ καλαμπόκι.

Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀνέλαβε ἀπὸ τότε νὰ ἀποξηράνῃ τὰ ἔλη εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Ἥπειρον καὶ ἄλλοι καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰς πεδιάδας μας ἀπὸ τὰς πλημμύρας τῶν ποταμῶν. Ἔγιναν μεγάλα ἔργα καὶ μὲ αὐτὰ ἑκατομμύρια στρέμματα εὐφόρου γῆς ἐδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν.

Ἐπίσης μὲ τὰς φροντίδας τοῦ Κράτους καὶ μὲ τὰς ὁδηγίας τῶν γεωπόνων οἱ γεωργοὶ μας ἔμαθαν νὰ ὀργώνουν βαθύτερα τὴν γῆν,

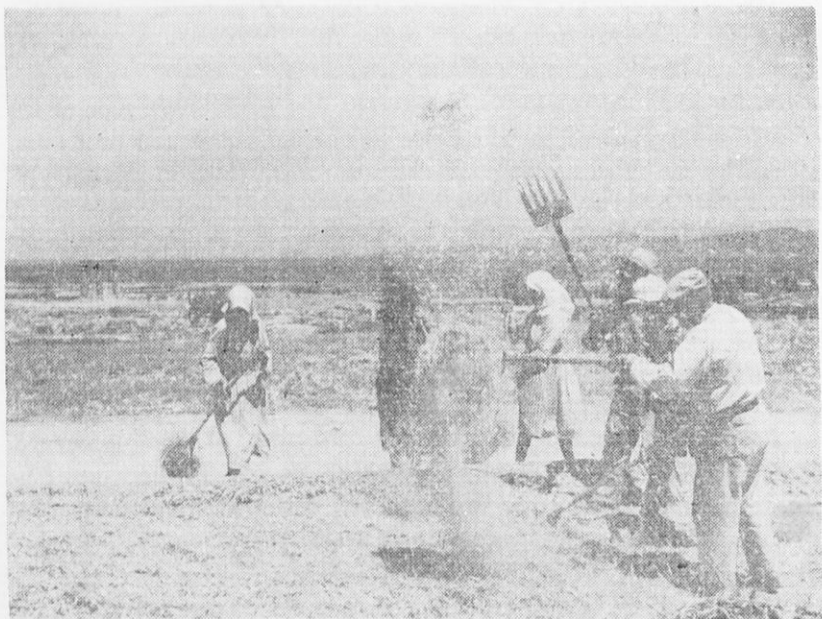

140. Θερισμός.

νὰ μεταχειρίζονται μηχανὰς καὶ λιπάσματα καὶ νὰ ἀπολυμαίνουν τὸν σπόρον.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ καλλιεργήσιμος γῆ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ηὔξανε καὶ τὸ 1961 ἔφθασε τὰ 37.750.000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ 17.650.000 στρέμματα οἱ χωρικοὶ μας τὰ ἐσπειραν σιτάρι, κριθάρι, ρύζι καὶ ἄλλα σιτηρά. Ἡ παραγωγή σίτου, ἡ ὁποία τὸ 1936 ἦτο 768.000 τόνοι, τὸ 1958 ἔφθασε τοὺς 1.786.000 τόννους. Καὶ ἡ παραγωγή ὀρύζης, ἡ ὁποία τὸ 1936 ἦτο 4.000 τόνοι, τὸ

1958 ἔφθασε τοὺς 67.000 τόννους. Ὅμοίως ηὔξήθη ἡ παραγωγή

141. Τὸ « λήχνισμα », μία ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ ἀλωνίσματος.

ὁσπρίων καὶ γεωμήλων, ὥστε ἡ πατρίς μας ἀπέκτησεν ἐπάρκειαν εἰς τὰ εἶδη αὐτὰ τῆς τροφῆς τοῦ λαοῦ της.

2. Ἄλλα σπουδαῖα προϊόντα τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ κ α π ν ὁ ς καὶ ὁ β ά μ β α ξ.

Ὁ καπνὸς ἔρχεται δεύτερος εἰς τὴν ἀξίαν μετὰ τὰ σιτηρά. Ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν καπνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1961 ἡ Ἑλλάς εἰσέπραξε 2 1/2 δισεκατομμύρια δραχμὰς. Διότι τὰ καπνὰ μας εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὰ ζητοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ πρώτη καπνοπαραγωγὸς χώρα τῆς Εὐρώπης. Ποῖα εἶναι τὰ καπνοπαραγωγικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, βλέπεις εἰς τὸν χάρτην τῆς παραγωγῆς (εἰκ. 143).

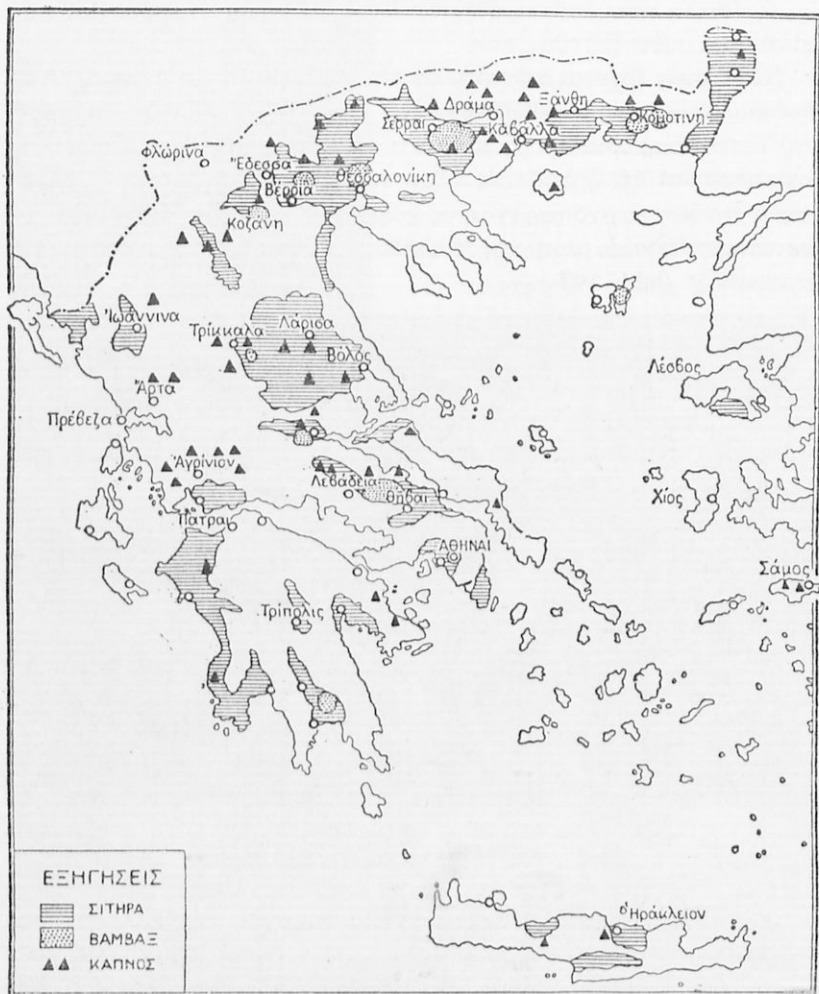

142. Συλλογὴ βάμβακος.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

Καὶ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος πολλῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι καταλληλότερα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Τὸν καλλιεργοῦν προπάντων εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, καθὼς εἰς τὴν Λήμνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ παραγωγή τοῦ Ἑλληνικοῦ βάμβακος ηὔξησεν. Ἐνῶ τὸ 1931 οἱ γεωργοὶ μας ἔκαλλιέργησαν μὲ βάμβακα 180.000 στρέμματα, τὸ 1937 ἔκαλλιέργησαν 820.000 στρέμματα. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ

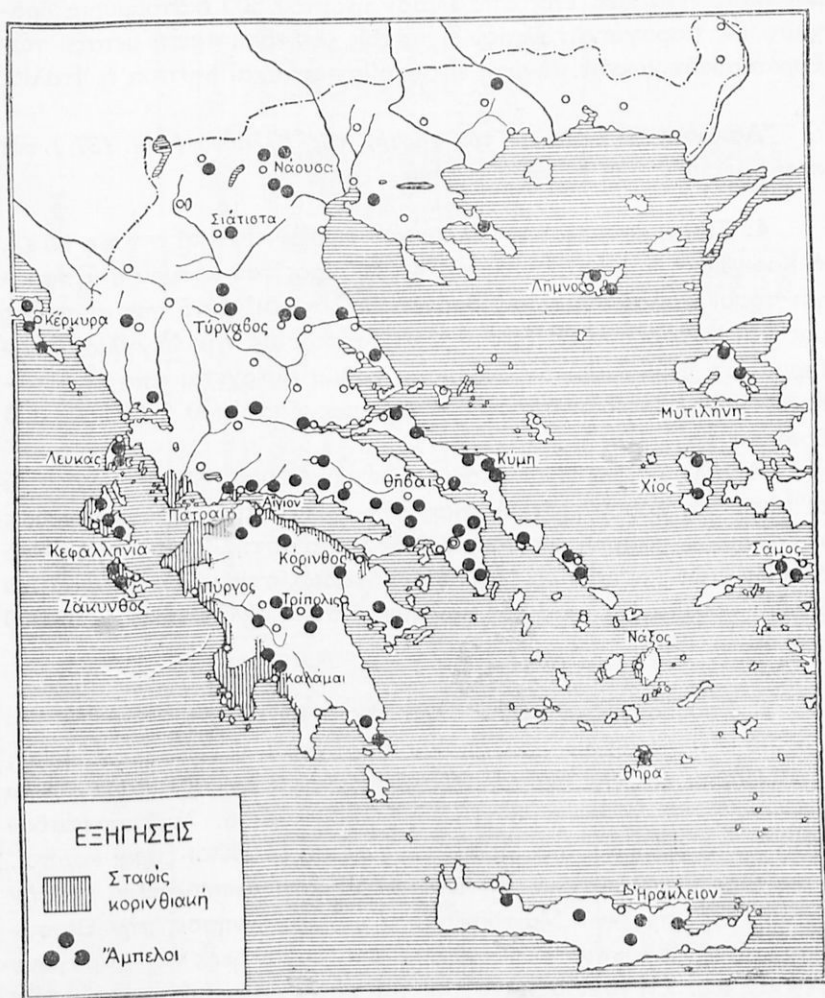
ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἑδεκαπλασίασαν τὸ εἰσόδημά των καὶ ἡ βιομηχανία μας ἐχρησιμοποίησεν Ἑλληνικὸν βάμβακα (βλ. εἰκ. 143).

143. Χάρτης καλλιέργειας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος.

*Απὸ τὸ 1954 μάλιστα ἡ αὐξησις εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα. Τὸ 1961 ἐκαλλιεργήθησαν 2.166.000 στρέμματα, ἀπὸ τὴν πώλησιν δὲ βάμ-

βακος εις ξένας χώρας ή Ἑλλάς εισέπραξε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 730 ἑκατομμύρια δραχμάς.

143α. Χάρτης καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου.

3. Τετάρτη εις σημασίαν ἔρχεται ή ἐλαιοπαραγωγή. Ὑπολογίζουν, ὅτι τὰ ἐλαιόδενδρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι 80 ἑκατομμύρια.

Τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἐλαϊαί μας εἶναι ἀπὸ τὰς θρεπτικωτέρας τροφάς μας. Τὸ ποσόν, ποὺ περισσεύει, τὸ πωλοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικόν· ἔτσι ὁ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ ἔλαιον περίπου 300 ἑκατομμύρια δραχμᾶς. Εἰς παραγωγὴν ἐλαίου ἡ πατρίς μας εἶναι τρίτη μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Πρῶτη εἶναι ἡ Ἰσπανία καὶ δευτέρα ἡ Ἰταλία.

Ἀσκησις. — *Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 137) τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι παράγουν ἔλαιον.*

4. Τέλος, κατ' ἐξοχὴν Ἑλληνικὸν προϊόν εἶναι αἱ σταφίδες, ἡ Κορινθιακὴ καὶ ἡ σουλτανίνα. Κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν παράγει τόσον καλὰς σταφίδας, ὅσον ἡ Ἑλλάς. Δι' αὐτὸ τὰς σταφίδας μας τὰς ἀγοράζουν εἰς ξένας χώρας, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικὴν, καὶ πολὺ χρῆμα εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν σταφίδων εἰς τὸν τόπον μας (περίπου 1.300.000.000 δραχμαὶ κατ' ἔτος).

Μεγάλῃ ἐπίσης εἶναι ἡ ἀξία τῶν οἴνων μας. Ἰδίως φημίζονται οἱ οἶνοι τῆς Σάμου, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Λευκάδος, τῆς Τεγέας καθὼς καὶ μερικῶν τόπων τῆς Μακεδονίας (Σιατίστης, Ναούσης). Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισαν νὰ ἐξάγουν καὶ νωπὰς σταφυλὰς, προπάντων ξανθὴν σουλτανίναν, καὶ τὰς πωλοῦν μὲ πολὺ καλὴν τιμὴν (103.000 τόννοι τὸ 1959).

5. Σπουδαῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς γεωργίας μας, καθὼς τὸ σησάμιον, τὸ ὁποῖον παράγεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ τεῦτλα διὰ τὴν παραγωγὴν ζαχαρέως, τὰ ἐσπεριδοειδῆ (πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρinia), τὰ σῦκα, τὰ κάστανα καὶ οἱ ἄλλοι ξηροὶ καρποί.

Τέλος ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην. Ἐκεῖ τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ ἡ πατρίς μας ἔρχεται τρίτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

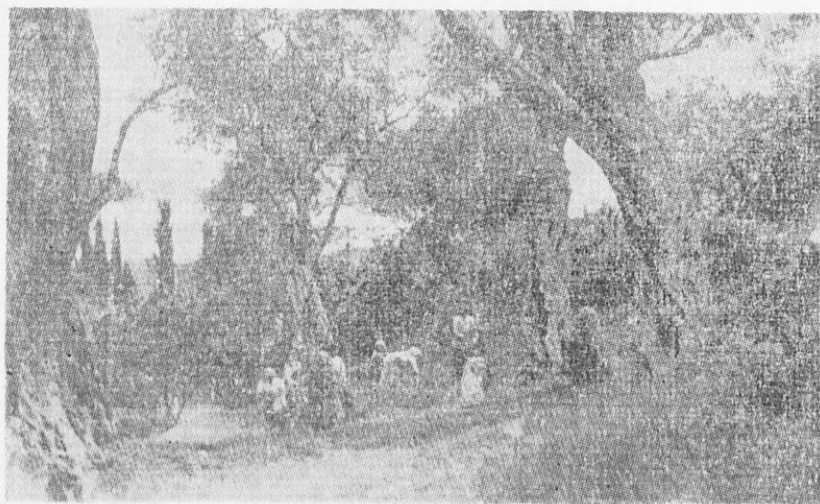
Ἡ γεωργία λοιπὸν εἶναι ἡ κυριώτερα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν πατρίδα μας.

6. *Επισκόπησης της γεωργικής παραγωγής της Ελλάδας
κατά την τελευταία 25ετία (1937 - 1961)

*Εκτασ : εἰς στρέμματα.

Ποσότης : εἰς μετρικούς τόνους.

Εἶδη καλλιέργειας	1937		1953		1960		1961	
	*Εκτασ	Ποσότης	*Εκτασ	Ποσότης	*Εκτασ	Ποσότης	*Εκτασ	Ποσότης
Σίτος	8.500.000	768.000	10.450.000	1.400.000	11.420.000	1.666.000	11.730.000	1.528.000
*Αραβόσιτος	2.792.000	322.500	2.690.000	309.000	2.100.000	288.000	1.910.000	228.000
*Ορυζά	20.000	4.000	170.000	66.000	140.000	55.000	220.000	81.250
*Οσπρία	640.000	51.000	970.000	100.000	960.000	112.000	1.610.000	103.000
Γεωμήλα	210.000	148.000	390.000	445.000	380.000	423.000	562.000	402.000
Καπνός	930.000	69.000	880.000	63.000	940.000	64.000	1.045.000	74.500
Βάμβαξ	747.000	48.000	890.000	95.000	1.653.000	184.000	2.166.000	289.000
Σταφιδάμπελοι	778.000	190.000	—	123.000	—	120.000	855.000	177.500
Οινάμπελοι-γλυκός	1.509.500	373.000	—	420.000	—	307.000	1.420.000	370.000
*Ελαιον	—	187.500	—	175.000	—	88.000	4.164.000	261.000
*Ελαίαι	—	70.800	—	56.000	—	23.000	345.000	103.000
*Εσπεριδοειδή	—	55.000	—	179.000	—	283.000	7.000	482.000
Σύνολο ξηρά	—	29.000	—	30.000	—	24.000	—	32.000
Γεωργικά εργαλεία και μηχανήματα	1938	1948	1953	1958	1960	1961		
*Ελκυστήρες (τρακτέρ) τροχοφόροι	825	3.000	6.000	17.700	20.620	23.000		
άλλοι τροχοί	256	450	600	720	720	730		
*Αλυσότροχοι	972	1.400	1.750	2.100	2.100	2.150		
*Αλυσότροχοι μηχ. ..	10	150	700	1.210	1.860	1.950		
Θεραπεία								

144. Συγκομιδὴ ἐλαιῶν εἰς τὴν Κέρκυραν.

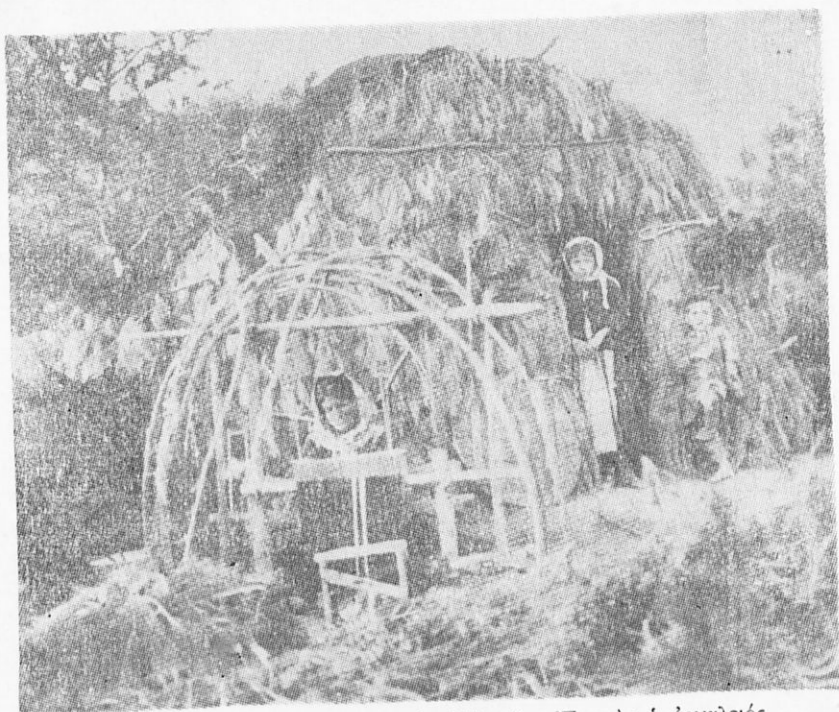

145. Τρυγητός.

2. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Λιβάδια καὶ βοσκαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά, καθὼς καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ τὰ βαλτώδη μέρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ χόρτον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη μετὰ τὸν Μάϊον ξηραίνεται τελείως, οἱ ποιμένες μας τὴν ἀνοιξιν μεταναστεύουν μὲ τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη (νομαδικὴ κτηνοτροφία).

Ἡ Ἑλληνικὴ κτηνοτροφία δίδει εἰς τὸν λαόν μας : α) εἶδη διατροφῆς (κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρον, αὐγά), β) πρώτας ὕλας διὰ τὴν βιομηχανίαν (ἔρια, δέρματα) καὶ γ) ζῶα διὰ τὴν ἀροτρίασιν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰς μεταφορὰς (βοῦς, ἵππους, ἡμιόνους, ὄνους).

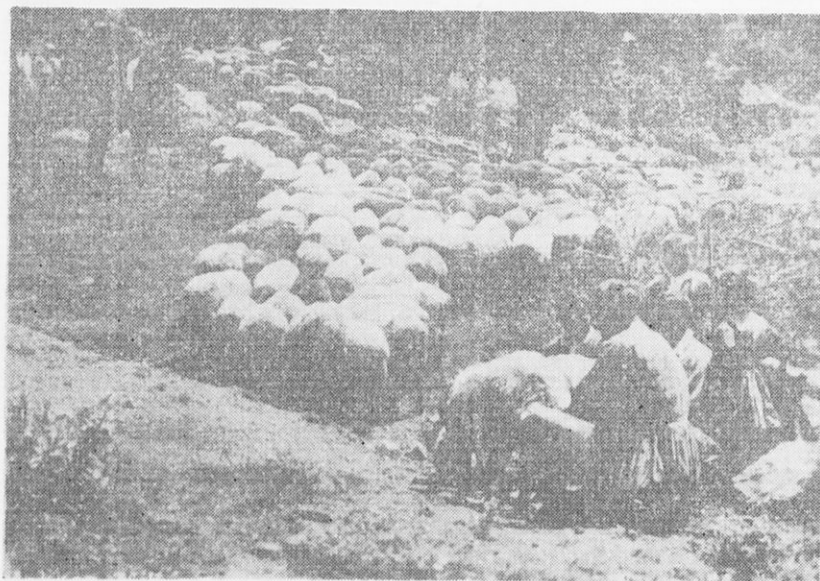

146. Καλύβα ποιμένων εις την Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειός.
(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

Δυστυχῶς ἡ κτηνοτροφία μας δὲν ἔπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας μας· δι' αὐτὸ εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρώνωμεν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, διὰ νὰ προμηθευώμεθα ζῶα, σφάγια, βούτυρον κλπ. Μόνον διὰ ζωντανὰ ζῶα (ἀγελάδας καὶ βοῦς) ἐπληρώσαμεν τὸ 1961 εἰς τὸ ἐξωτερικὸν 500 ἑκατομμύρια δραχμὰς!

Αἱ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἱ περισσότερον κτηνοτροφικαί, εἶναι ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειρὰν ἡ Θεσσαλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Φωκίς, ἡ Δυτικὴ Μακεδονία, ἡ Ἀρκαδία κ.ἄ.

Ἄσκησις. — Εὔρε εἰς τοὺς πίνακας τῆς κτηνοτροφίας τοῦ βιβλίου σου πόσα εἶναι ἐν ὅλῳ τὰ πρόβατα, αἱ αἰγες, οἱ βόες, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.

147. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρί τῆς Μακεδονίας.

Ἀριθμὸς ζώων κατὰ τὴν περίοδον 1937 - 1960

Ἔτη	Βόες (ταῦροι ἢ ἀγελ.)	Βού- βαλοι	Ἴπποι	Ἡμίον.	ὄνοι	Πρόβατα	Αἰγες	Χοῖροι
1937	1.004.000	67.000	372.000	188.000	411.000	8.451.000	5.288.000	465.000
1948	709.000	60.000	237.000	150.000	370.000	6.767.000	3.527.000	509.000
1953	904.000	72.000	305.000	193.000	475.000	7.784.000	4.139.000	603.000
1960	1.074.000	71.000	327.000	222.000	507.000	9.353.000	5.064.000	628.000

Διατὶ ἡλαττώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ζώων κατὰ τὸ ἔτος 1948 τόσον πολὺ ;

3. Α Λ Ι Ε Ξ Α

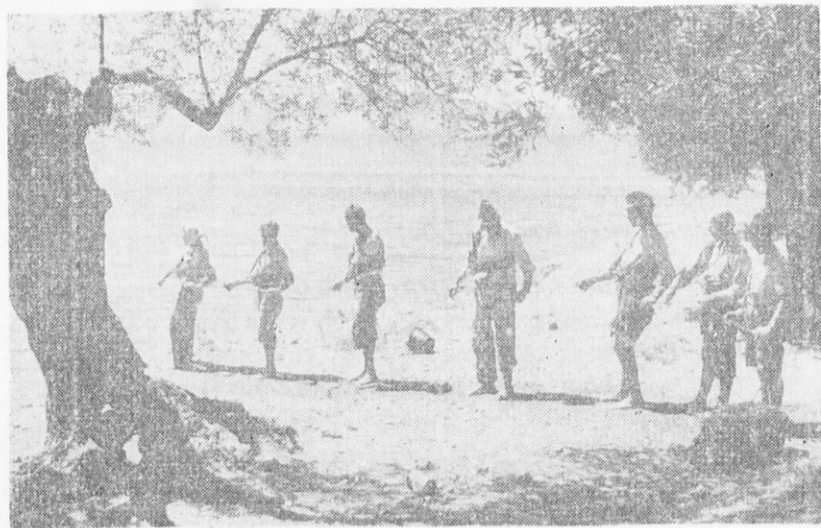
Αἱ θάλασσαι τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως οἱ κόλποι, ἔχουν πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια. Οἱ ψαράδες μας εἶναι πολὺ ἐπιδέξιοι καὶ ψαρεύουν καὶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ καὶ εἰς τοὺς κόλπους. Ἔτσι μᾶς προμηθεύουν καλὴν καὶ ἐκλεκτὴν τροφήν.

Πολὺ ψάρευμα γίνεται προπάντων εἰς τοὺς κλειστοὺς κόλπους (Εὐβοϊκόν, Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν) καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Θρά-

κης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα ἔχουν μικρὸν βάθος. Τὰ ψάρια τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι μὲν ὀλίγα, ἀλλὰ νοστιμώτατα (μπαρμπούνια, λιθρίνια, τσιποῦρες). Ἐπίσης μερικαὶ λίμναι, π. χ. τῆς Καστορίας, τῶν Ἰωαννίνων, ἡ Πρέσπτα κ. ἄ. ἔχουν μεγάλα καὶ νόστιμα ψάρια.

Τὰ προϊόντα τῆς ἀλιείας μας δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν κατανάλωσιν. Δι' αὐτὸ εἰσάγομεν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν μεγάλα φορτία ἀπὸ κατεψυγμένα καὶ παστὰ ψάρια. Μόνον διὰ βακαλάον, ρέγγες καὶ σαρδέλλες ἐπληρώσαμεν τὸ 1960 περίπου 200 ἑκατομμύρια δραχμὰς!

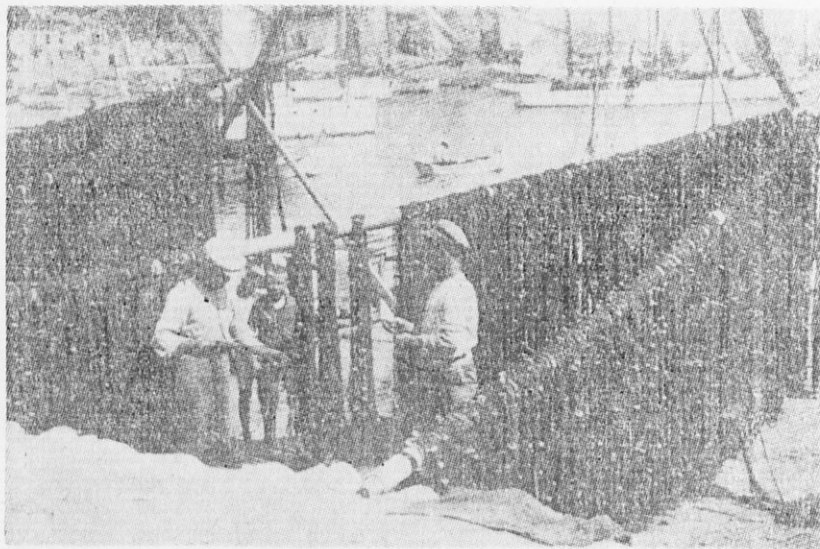
Μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν φέρουν ὅσοι ψαρεύουν μὲ δυναμίτιδα. Αὐτοὶ εἶναι ἡ κυρία αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ ψάρια, ἐνῶ ἔχομεν γύρω μας τόσην θάλασσαν. Ἐν τούτοις καὶ ἡ ἀλιεία εἰς τὰς θαλάσσας μας ἐσημείωσε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλην πρόοδον. Ἐνῶ τὸ 1955 τὰ μηχανοκίνητα σκάφη τῆς ἀλιείας ἦσαν ἐν ὅλῳ 2.623, ταῦτα τὸ 1961 ἔφθασαν τὸν ἀριθμὸν 5871 καὶ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἀλιείαν ὑπερέβησαν τοὺς 53.000. Καὶ ἐνῶ τὸ 1938 εἶχαν ἀλιευθῇ ἐν ὅλῳ 30.000 τόννοι ψάρια, τὸ 1961 ἀλιεύθησαν 80.000 τόννοι.

148. Ψάρεμα μὲ τὴν τράτα.

(Φωτογραφία Δ. Χαρισιάδη)

Ἄρκετόν εισόδημα φέρει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ σπογγαλιεία. Οἱ Ἕλληνες σπογγαλιεῖς (Υδραῖοι, Αἰγινήται, Δωδεκανήσιοι) ἀλιεῦν σπόγγους κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς βορείας Ἀφρικῆς. Ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον

149. Τὸ στέγνωμα τῶν δικτύων.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

τῆς Μεσογείου. Τὰ σπογγαλιευτικά μας σκάφη, ποὺ εἰργάσθησαν τὸ 1961, ἦσαν 87 μὲ πλήρωμα 740 ἀνδρῶν, παρήγαγον δὲ 70.000 κιλά σπόγγων.

4. ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ

Πλούσιαι εἰς δάση εἶναι, ὡς εἶδομεν, αἱ βόρειαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος (Μακεδονία, Ἡπειρος, Θράκη), καθὼς καὶ μερικαὶ περιοχαὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος (Πίνδος, Καλάβρυτα, Βυτίνα).

Ἀπὸ τὰ δάση τῆς ἐλάτης καὶ τῆς ὄξυας παράγουν κυρίως ξυλείαν δι' οἰκοδομὰς καὶ δι' ἐπιπλά, ἀπὸ τὰ δάση δὲ τῆς δρυός, τῆς πεύκης κ.τ.λ. παράγουν ξυλάνθρακας καὶ καυσόξυλα. Ἄλλ' ἐνῶ καύσιμον ὕλην τὰ δάση μᾶς δίδουν ἀρκετήν, ἀντιθέτως ἡ ξυλεία ποὺ ἐξάγε-

ται από τὰ δάση μας δὲν εἶναι ἀρκετή. Δι' αὐτὸ ἡ χώρα μας εἰσάγει μεγάλας ποσότητας ξένης ξυλείας.

Οἱ Ἕλληνες χωρικοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὡς ἐπάγγελμα τὴν ὕλο-τομίαν, ἀνέρχονται εἰς 5.000.

5. Ο Ρ Υ Κ Τ Ω Ρ Υ Χ Ι Α

Τὰ ὀρυκτὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι : σίδηρος, (Σέριφος, Κύθνος, Λαύριον) καὶ σιδηροπυρίτης (Χαλκιδική, Ἑρμιόνη), μόλυβδος (Λαύριον Σίφνος), ψευδάργυρος (Θάσος, Λαύριον), χρώμιον (Φάρσαλα, Δομοκός), λευκόλιθος (Εὐβοία), σμύρις (Νάξος), λιγνίτης (Κύμη καὶ Ἀλιβέριον τῆς Εὐβοίας, Ὠρωπός, Μέγαρα, Μεγαλόπολις, Σέρραι, Φλώρινα, Πτολεμαῖς, Κατερίνη).

Ὅλα σχεδὸν τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων μας τὰ ἐξάγομεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν· διότι ὁ τόπος μας δὲν ἔχει γαιάνθρακας, οἱ ὁποῖοι χρειάζονται διὰ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων.

Εἰς τὰ μεταλλεῖά μας ἀσχολοῦνται περίπου 20.000 ἐργάται, ὁ δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ μεταλλεύματα περίπου 250 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τέλος τὰ προϊόντα τῶν λατομείων μας εἶναι μάρμαρα λευκὰ καὶ πολύχρωμα (Πεντέλη, Πάρος, Θάσος, Σκῦρος, Τήνος, Χίος κ.ά.), Θηραϊκὴ γῆ (Θήρα, Κῶς), γύψος (Αἰτωλικόν, Κρήτη, Ζάκυνθος, Κάσος) καὶ μυλόπετρες (Μήλος).

6. Β Ι Ο Μ Η Χ Α Ν Ι Α

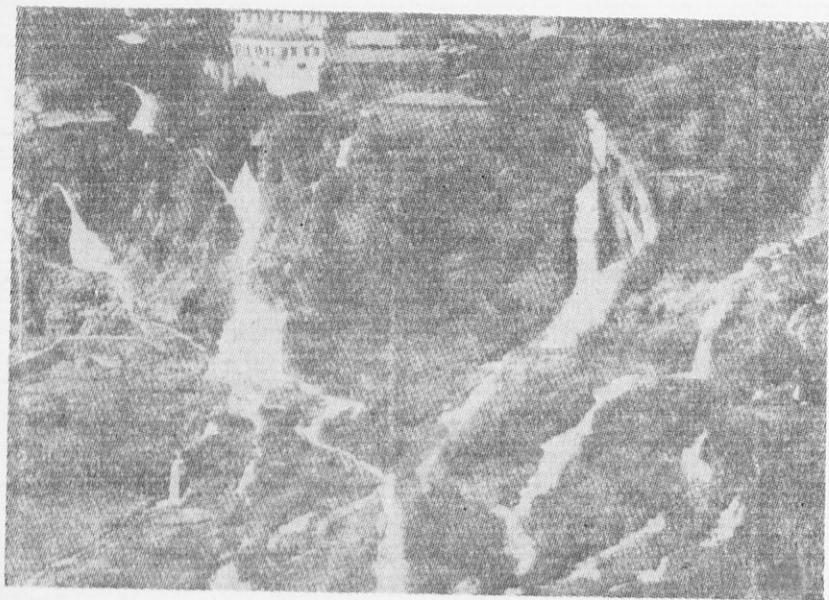
Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία εἰς ἓνα τόπον, χρειάζονται κυρίως πρῶτα ὕλαι, δηλ. φυσικὰ προϊόντα καὶ ἄνθρακες διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τοὺς ἄνθρακας ἡμπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ δύναμις, ἡ ὁποία παράγεται ἀπὸ τὴν πτώσιν τῶν ὑδάτων (λευκὸς ἄνθραξ).

Ἡ Ἑλλὰς πρώτας ὕλας ἔχει ἀρκετάς, ἀφοῦ παράγει ἄφθονα γεωργικὰ καὶ ὀρυκτὰ προϊόντα. Καὶ δὲν ἔχει μὲν λιθάνθρακας, ἔχει ὅμως πολλοὺς καὶ καλοὺς λιγνίτας εἰς τὸ Ἀλιβέριον, τὴν Πτολεμαῖδα, τὴν Μεγαλόπολιν. Ἐχει καὶ πολλὰς πτώσεις ὑδάτων εἰς τοὺς ποταμοὺς Γλαῦκον, Λοῦρον, Ἐδεσσαῖον, Μέγδοβαν, Ἀχελῶον

κ.ά. Ἐκεῖ ἰδρύθησαν ἐργοστάσια, εἰς τὰ ὁποῖα παράγεται ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον διανέμεται εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία πρὸς δημοσίαν χρῆσιν (φωτισμὸν, οἰκιακὴν καὶ βιομηχανικὴν χρῆσιν). Μὲ τὰ ὑδροηλεκτρικὰ καὶ θερμικὰ ἐργοστάσια, ποὺ ἰδρύθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα 10 ἔτη, ἡ παραγωγή ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἐτριπλασιάσθη, θὰ αὐξηθῇ δὲ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἀκόμη περισσότερον.

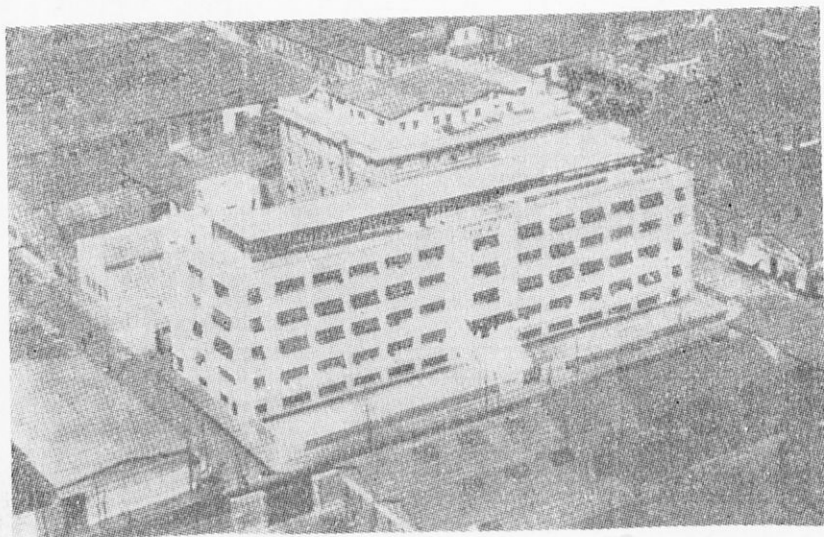
Προσέτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει θέσιν παραλίαν καὶ ἡμπορεῖ νὰ προμηθεύεται εὐθηνὰ διὰ θαλάσσης μηχανάς, πρώτας ὕλας κλπ. Ἐπίσης ἔχει καὶ πολλὰς ἐργατικὰς χεῖρας. Οἱ Ἕλληνες ἐργάται εἶναι εὐφυεῖς καὶ ἐπιδέξιοι, ἂν δὲ μορφωθοῦν καὶ τεχνικῶς, θὰ γίνουν ἴσοι μὲ τοὺς καλυτέρους ξένους τεχνίτας. Ἡ βιομηχανία καὶ ἡ βιοτεχνία μας ἀπασχολοῦν περίπου 500.000 ἐργάτας.

Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλληνικῆς βιομηχανίας εἶναι ὁ Πειραιεύς, ἡ Ἐλευσίς, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ μεγαλύτεραι

150. Καταρράκται τῆς Ἐδέσσης. Δύναμις κινητήριος, ποῦ ἀρχίζει τώρα νὰ χρησιμοποιεῖται.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπ. Ὑποβ. Συγκοινωνίας)

151. "Εν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καπινεργοστάσια τοῦ Πειραιῶς, εἰς τὸ ὅποιον ἐργάζονται 1500 ἐργάται."

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρε. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

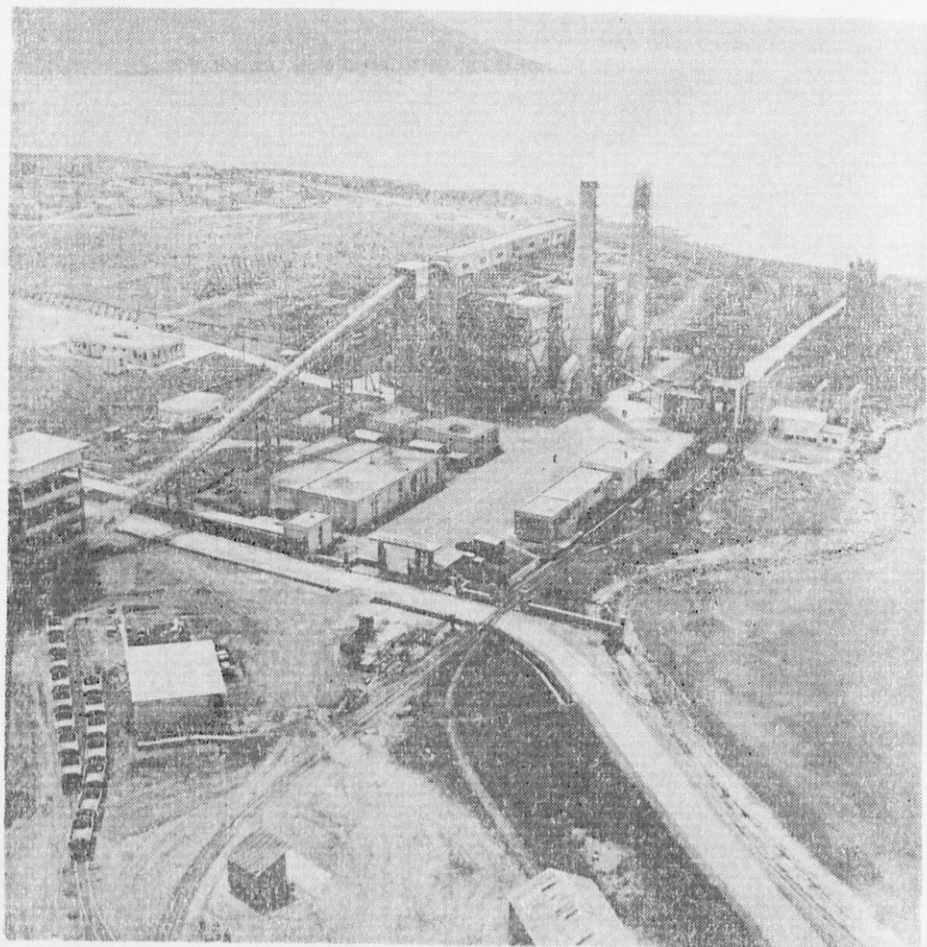
παράλιναι πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Καβάλα), καθὼς καὶ ἡ περιοχή τοῦ Βερμίου (Νάουσα, Ἑδεσσα, Βέροια).

Ἡ βιομηχανία μας ἐπεξεργάζεται κυρίως γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Τὰ περισσότερα ἐργοστάσιά μας παράγουν εἶδη διατροφῆς (ἀλευροβιομηχανία, οἰνοποιία, ἐλαιουργία κ.τ.λ.).

Δευτέρα εἰς σπουδαιότητα ἔρχεται ἡ βιομηχανία κλωστικῆς καὶ ὑφαντουργίας (βαμβακουργία, ἐριουργία, ταπητουργία, μεταξουργία). Τὰ προϊόντα τῆς ὑφαντουργίας μας συναγωνίζονται μὲ τὰ προϊόντα τοῦ ἐξωτερικοῦ. Κατόπιν ἀκολουθοῦν ἡ βυρ-

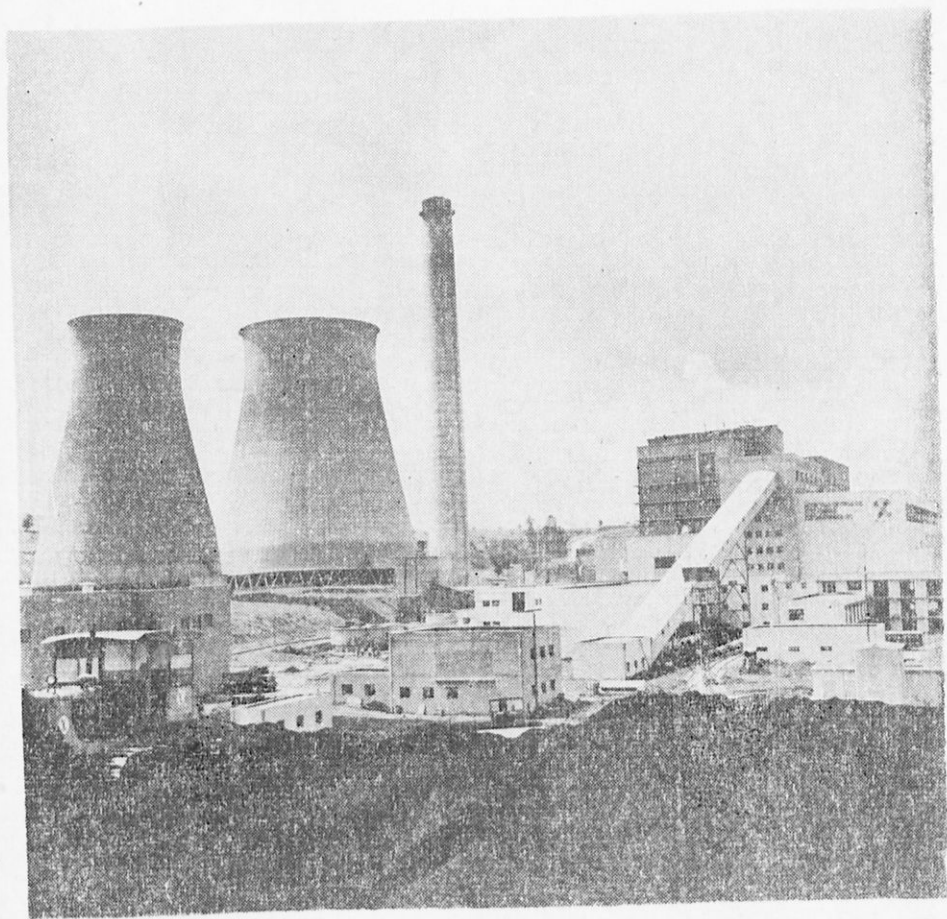

152. Ὁ ἀργαλεὺς εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κομπούλεις μας.

Είκ. 153. 'Ατμοηλεκτρικός Σταθμός 'Αλιβερίου.

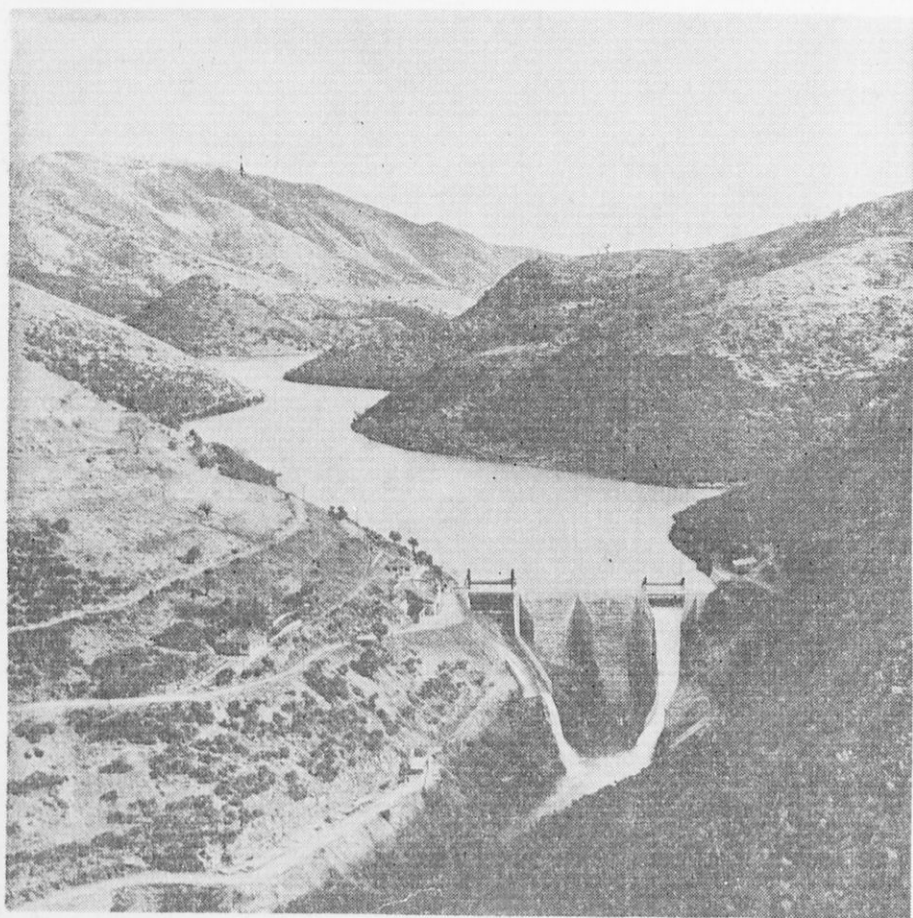
Είναι τὸ πρῶτον ἐργοστάσιον παραγωγῆς ἡλεκτρικοῦ ρεύματος, τὸ ὁποῖον ἡ Δημοσία 'Επιχείρησις 'Ηλεκτρισμοῦ (ΔΕΗ) κατεσκεύασεν εἰς τὸ 'Αλιβέριον τῆς Εὐβοίας. Αἱ μηχαναὶ τοῦ κινοῦνται μετὰ τὸν ἀτμόν, πὺ παράγεται ἀπὸ τὴν καύσιν λιγνιτῶν τοῦ λιγνιτωρυχείου 'Αλιβερίου. Λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1953.

Εικ. 154. 'Ατμοηλεκτρικός Σταθμός Πτολεμαΐδος.

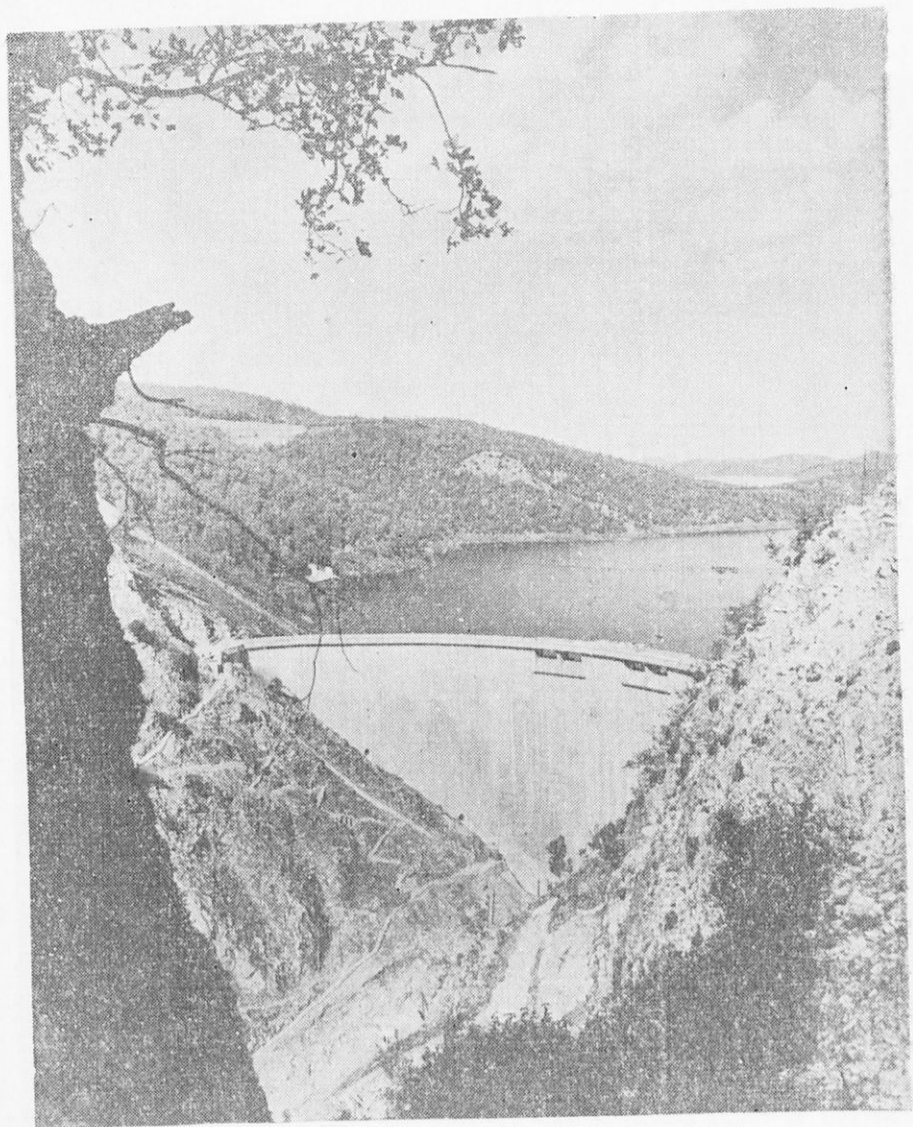
Ἡ καύσιμος ὕλη ἐξορύσσεται εἰς τὰ ἐκεῖ ὑπάρχοντα πλούσια λιγνιτωρυχεῖα. Δύο μεγάλα ἐργοστάσια μεταδίδουν εἰς τὸ Ἑθνικὸν δίκτυον ἡλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ φῶς καὶ κίνησιν. Λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1960.

"Ὁμοιον ἀτμοηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ ὑπὸ τῆς ΔΕΗ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεγαλοπόλεως, ὅπου τελευταίως ἀνεκαλύφθησαν μεγάλα κοιτάσματα λιγνιτῶν ἀρίστης ποιότητος.

Είχ. 155. Τὸ φράγμα τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος (εἰς τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον).

Ἔχει ὕψος 57 μ. καὶ μῆκος 105 μ. καὶ δημιουργεῖ τεχνητὴν λίμνην. Μὲ τὴν πτώσιν τῶν ὑδάτων τῆς κινοῦνται αἱ μηχαναὶ τοῦ ἐργοστασίου παραγωγῆς ἡλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἔτσι ἡ ὁρμὴ τοῦ ποταμοῦ μετατρέπεται εἰς ἐνέργειαν χρήσιμον διὰ τὴν ἐθνικὴν μας οἰκονομίαν. Λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1955. Ὅμοιον ὕδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον λειτουργεῖ εἰς τὴν Ἠπείρον μὲ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ Λούρου.

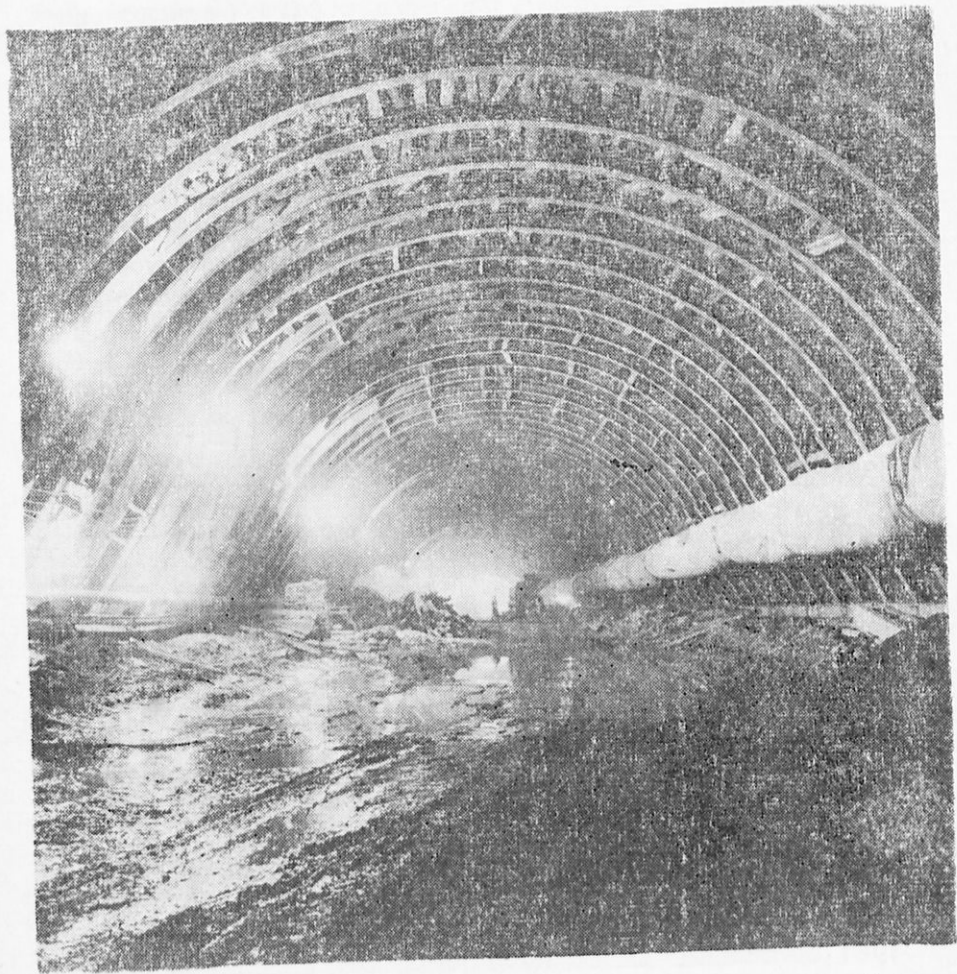
Εικ. 156. Τὸ φράγμα τοῦ Ταυρωποῦ (Μέγδοβα).

Ἔχει ὕψος 83 μ. καὶ μῆκος 220 μ. Μὲ τὰ νερά τῆς λίμνης λειτουργεῖ μέγα ὕδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον καὶ συγχρόνως ἀρδεύεται περιοχὴ 100 000 στρεμμάτων τῆς κεντρικῆς Θεσσαλίας· διότι μὲ τεχνικὰ ἔργα τὰ νερά τοῦ Μέγδοβα δὲν χύνονται πλέον εἰς τὸν Ἀχελῷον, ἀλλ' εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας. Λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1960.

Εικ. 157. 'Ο υδροηλεκτρικός σταθμός "Άγρα (πλησίον τῆς 'Εδέσσης)

"Ανωθεν αὐτοῦ διακρίνεται ὁ ἀγωγὸς πτώσεως τῶν ὑδάτων τῆς τεχνητῆς λίμνης. Λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1954. Ἐτοιμάζεται ὅμοιον υδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον εἰς τὴν "Εδεσσαν.

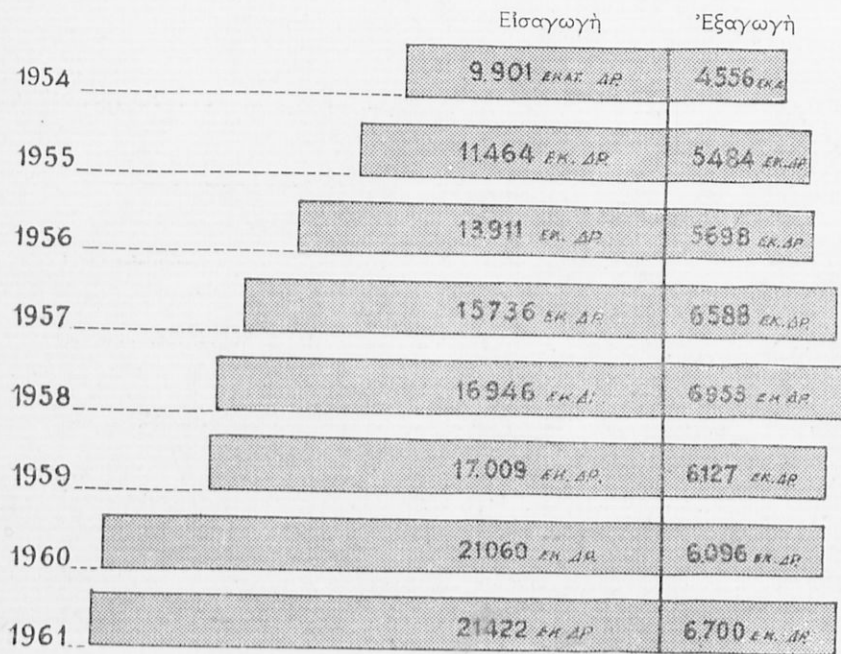

Εικ. 158. Μία άποψις τής μεγάλης σήραγγος (μήκους 808 μ. και πλάτους 12,60 μ.), δια τής οποίας θά γίνη έκτροπή τών υδάτων του ποταμού Άχελφού δια να κατασκευασθῇ εἰς τὴν καθορισθεῖσαν θέσιν τὸ μεγάλο χωμάτινον φράγμα. Τοῦτο θά ἔχη ὕψος 153 μ. καὶ θά εἶναι τὸ ὑψηλότερον φράγμα εἰς όλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Ἡ τεχνητὴ λίμνη, ποὺ θά δημιουργηθῇ, θά εἶναι 110 φορές μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν λίμνην τοῦ Μαραθῶνος. Προβλέπεται ἐδῶ ἡ κατασκευὴ τριῶν ὑδροηλεκτρικῶν ἐργοστασίων, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ συνολικὴ παραγωγὴ ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας τῆς χώρας μας θά ὑπερδιπλασιασθῇ.

σοδεψία, ή βιομηχανία χημικῶν εἰδῶν (σαπωνοποιία, ύαλουργία, βιομηχανία χημικῶν λιπασμάτων), ή καπνοβιομηχανία, ή ζαχαροβιομηχανία, ή χαρτοποιία, ή σιδηρουργία κ.τ.λ. Τελευταίως εἰς τὸν Ἀσπρόπυργον, παρὰ τὴν Ἑλευσίνα ἰδρύθησαν διυλιστήρια πετρελαίου, ναυπηγεῖα κλπ.

7. ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Οἱ διάφοροι τόποι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν παράγουν τὰ ἴδια προϊόντα. Δι' αὐτὸ ὁ εἷς τόπος προμηθεύεται ἀπὸ τὸν ἄλλον

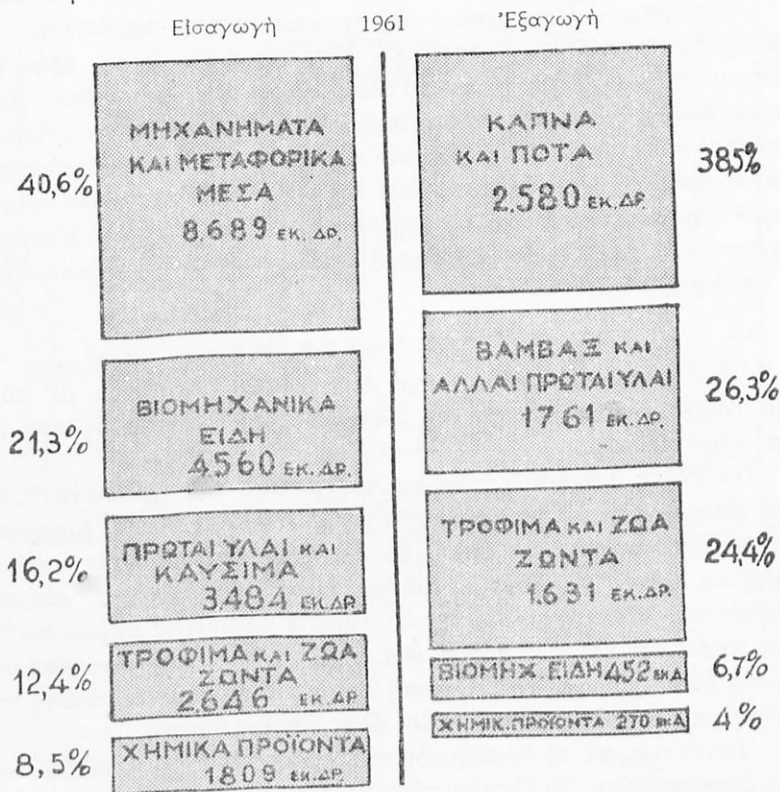

159. Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει. Ἔτσι γίνεται μία ἀνταλλαγή προϊόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων τόπων τῆς πατρίδος μας, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προέρχεται κίνησις ἐμπορικὴ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κράτους μας (ἐσωτερικὸν ἐμπόριον).

Ἄλλ' ὅπως εἶδομεν, ή παραγωγή μας δὲν ἤμπορεῖ ἀκόμη νὰ

ἐπαρκέση εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας μας. Μᾶς λείπουν ἀρκετὰ εἶδη διατροφῆς, τὰ ὁποῖα ἀναγκαζόμεθα νὰ προμηθευώμεθα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν (ὀλιπάστους ἰχθῦς, καφέν, τείον, κ.τ.λ.). Ἐπίσης μᾶς λείπουν πρῶται ὕλαι καὶ εἶδη βιομηχανικὰ (ὕφασματα,

160. Ἀξία τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου μας.

γαϊάνθρακες καὶ πετρέλαιον, ξυλεῖα, δέρματα κλπ.). Περισσότερον χρειαζόμεθα μηχανήματα καὶ μεταφορικά μέσα (αὐτοκίνητα, πλοῖα φορτηγὰ κλπ.) διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νεαρᾶς βιομηχανίας μας. Ἡ προμήθεια ὅλων αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον.

Εὐτυχῶς ἔχομεν καὶ προϊόντα, τὰ ὁποῖα χρειάζονται ἄλλοι

λαοί, καθώς καπνόν, βάμβρακα, σταφίδα καὶ οἶνους, ἔλαιον καὶ ἐλαίας, σπόγγους, μεταλλεύματα, ρητίνη, τάπητας κ.ἄ. Αὐτὰ οἱ ἔμποροί μας τὰ ἐξάγουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἔτσι γίνεται τὸ ἐ ξ α γ ω γ ι κ ὸ ν ἐ μ π ὄ ρ ι ο ν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀσκησις. — Παρατήρησε τὴν σχηματογραφικὴν παράστασιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 159). Εὔρε τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας τοῦ ἐξαγωγικοῦ μας ἐμπορίου ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικὸν δι' ἕκαστον ἔτος. Κατὰ ποῖον ἔτος ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἦτο μικροτέρα; — Τὶ συμπεραίνεις ἀπὸ τὰ ποσοστὰ ποὺ παρουσιάζει ἡ ἀξία τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου μας; (εἰκ. 160). Διὰ ποῖα πράγματα πληρώνομεν περισσότερα χρήματα εἰς τοὺς ξένους; — Κατὰ τὸ 1963 ἡ εἰσαγωγή ἔφθασε τὰ 24129 ἑκατομμ. δραχ. ἡ δὲ ἐξαγωγή τὰ 8703 ἑκατ. Ποία ἡ ἀναλογία μεταξὺ των;

8. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

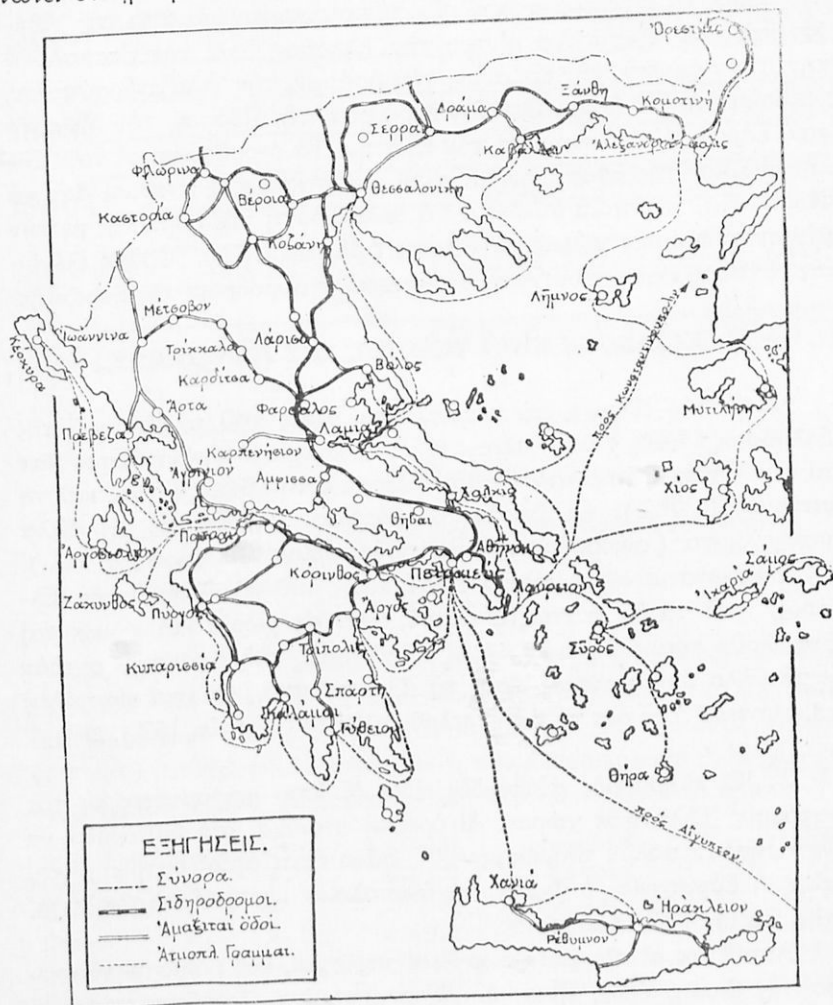
Ἡ Ἑλλάς, καθὼς εἶδομεν, ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον. Δι' αὐτὸ ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ ἀπὸ ἀφθονα μέσσα συγκοινωνίας.

Ἡ Ἑλλὰς βρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἔχει εὐκόλον τὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν. Ὁ ἐμπορικὸς μας στόλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 1165 ἀτμόπλοια καὶ πολλὰ ἰστιοφόρα. Ἐρχεται τρίτος μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶν στόλων ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν μας δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνον τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων μας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὰς ξένας χώρας. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία διασχίζει μὲ τόλμην τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις.

Ἀντιθέτως, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας δὲν ἔχομεν παντοῦ καλὴν συγκοινωνίαν. Τὸ δίκτυον τῶν Ἑλληνικῶν σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ οἱ δρόμοι μας, δὲν εἶναι ἄρκετοί, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας κατεσκεύασεν εἰς πολλὰ μέρη καλοὺς δρόμους. Τώρα δὲ μὲ τὰ αὐτοκίνητα τὰ μέρη αὐτὰ ἀπέκτησαν τακτικὴν συγκοινωνίαν.

Πυκνὸν δίκτυον σιδηροδρόμων ἔχει ἡ Πελοπόννησος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία. Ἀδικημένη ἀπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν εἶναι ἡ Ἠπειρος καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά. Κέντρα τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν εἶναι ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ Θεσσαλονίκη.

Με τὸ δίκτυον τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων ἡ Ἑλλάς ἐπικοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μετὰ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

161. Χάρτης τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος.

Δύο ἐπιβατικαὶ ἀμαξοστοιχίαι καὶ τέσσαρες ἐμπορικαὶ ἀναχωροῦν καθ' ἐκάστην ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ πυκνότερον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἔχουν αἱ Ἰόνιοι νῆσοι καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Τέλος τὰ ἀεροπλάνα ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Λάρισαν, τὴν Κοζάνην, τὴν Δράμαν, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὰ Ἰωάννινα, τὸ Ἀργίριον, τὴν Κέρκυραν, τὰς Πάτρας, τὴν Μυτιλήνην, Σάμον, Κῶν, Ρόδον καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἀεροδρόμια δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι καὶ σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὁποῖα συνδέουν τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας (βλ. εἰκ. 133). Ὁρθῶς ἐλέχθη ὅτι τὸ ἀεροδρόμιον τῶν Ἀθηνῶν ἐγίνε τὸ σταυροδρόμι τῆς Εὐρώπης.

Η'. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

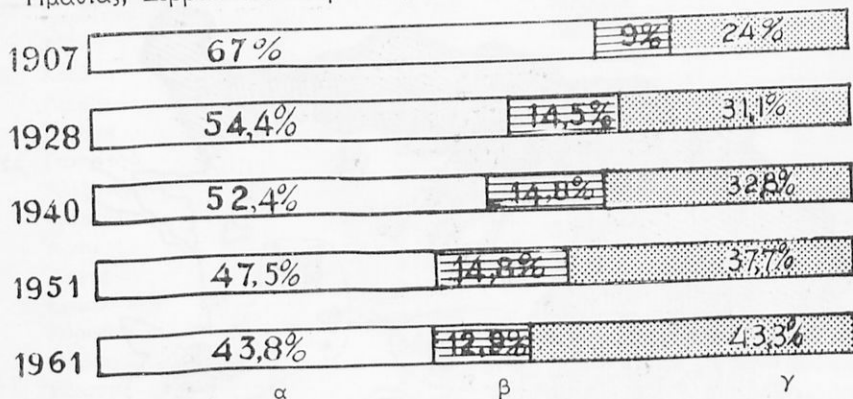
1. Καθὼς εἶδομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (53,4%) ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀλιείαν, τὸ μικρότερον δὲ μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (20%). Οἱ ὑπόλοιποι κάτοικοι ἐπιδίδονται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα (οἰκοδόμησιν, μεταφοράς, ὀρυχεία, ὑπηρεσίας κτλ.).

Σύμφωνα μὲ αὐτά, πλεόν τοῦ ἡμίσεος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἥτοι τὰ 57 ἑκατοστὰ αὐτοῦ, ζοῦν εἰς χωρία καὶ κώμας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀ γ ρ ο τ ι κ ὸ ν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους, σχεδὸν δὲ τὸ ἄλλο ἡμισυ αὐτοῦ, ἥτοι τὰ 43 ἑκατοστὰ, κατοικεῖ εἰς πόλεις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀ σ τ ι κ ὸ ν πληθυσμὸν αὐτοῦ (εἰκ. 162).

2. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἐξ ἴσου μοιρασμένος εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς χώρας. Αἱ ὀρεῖναι περιοχαὶ δὲν ἔμπορουν νὰ συντηρήσουν πολὺν πληθυσμὸν δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιὰ κατοικημένα, καθὼς ἡ Εὐρυτανία, ἡ Φωκίς, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Καστορίας.

Ἀντιθέτως αἱ εὐφοροὶ γεωργικαὶ περιοχαί, καὶ μάλιστα τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, εἶναι πυκνὰ κατοικημένα. Τοιαῦται περιοχαὶ εἶναι: αἱ περιοχαὶ τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Βόλου, αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου Κέρκυρα, Λευκάς καὶ Ζάκυνθος, οἱ νομοὶ τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου, ὁ νομὸς Ἡρακλείου καὶ ἡ Χίος. Πυκνὸν πληθυσμὸν ἔχουν σχετικῶς καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος

και Σάμος και οι νομοί Ἀττικῆς, Μαγνησίας, Καρδίτσης, Πιερίας, Ἡμαθίας, Σερρών και Καβάλλας.

α = πληθυσμός χωρίων (άγροτικός πληθυσμός)

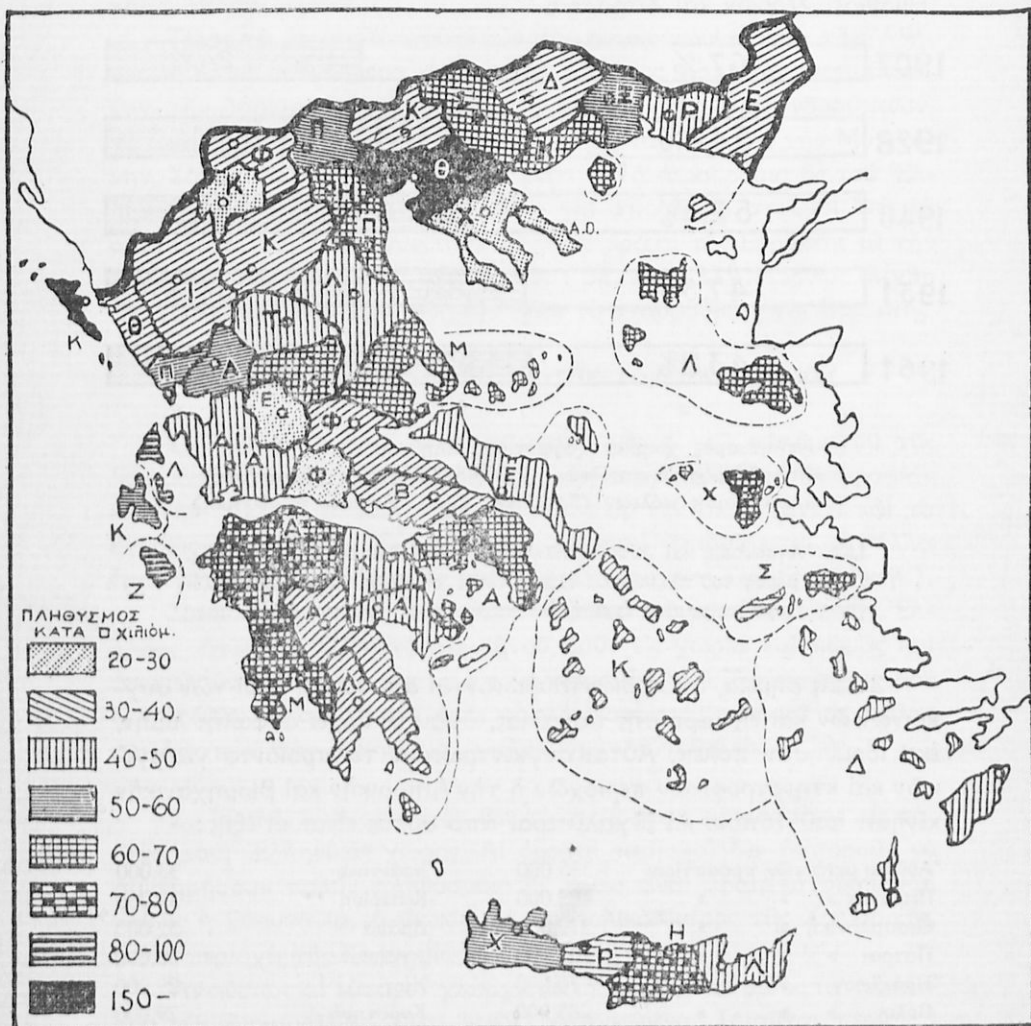
β = πληθυσμός κωμοπόλεων (2.000-5.000 κατ.) (ήμιαστικός)

γ = πληθυσμός πόλεων (5.000 και άνω) (άστικός πληθυσμός)

162. Ἀγροτικός και άστικός πληθυσμός κατά διαφόρους απογραφάς. Ποῖον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἐλαττώνεται συνεχῶς και ἐκ ποίων λόγων; Ποῖαν σημασίαν ἔχει ἡ ἐλάττωσις αὐτή διὰ τὸν τόπον μας;

3. Εἰς σημεία, ὅπου διασταυρώνονται σπουδαῖαι ὁδοὶ τῶν συγκοινωνιῶν και εἰς μέρη τῆς παραλίας, ὅπου ὑπάρχει ἀσφαλὴς λιμὴν, ἐκεῖ ἰδρύθησαν πόλεις. Αὗται συγκεντρώνουν τὰ προϊόντα γεωργικῶν και κτηνοτροφικῶν περιοχῶν ἢ τὴν ἐμπορικὴν και βιομηχανικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι αἱ ἑξῆς:

*Ἀθῆναι μετὰ τῶν προαστίων	1.385.000	*Ἰωάννινα	35.000
Πειραιεὺς » » »	468.000	Κατερίνη	33.000
Θεσσαλονίκη » » »	379.000	Δράμα	32.000
Πάτραι » » »	103.000	*Ἀγρίνιον	30.000
*Ἡράκλειον » » »	70.000	Χίος	29.000
Βόλος » » »	65.000	Κομοτηνὴ	29.000
Λάρισα	55.000	Τρίκαλα	28.000
Καβάλα	45.000	Ρόδος	28.000
Χανιά	44.000	Κέρκυρα	27.000
Καλάμαι	40.000	Ξάνθη	26.500
Σέρραι	40.000	Βέροια	26.000

163. Χάρτης πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1961.

Μυτιλήνη	26.000	Νάουσα	15.500
Χαλκίς	25.000	Ἀμαλιάς	15.500
Καρδίτσα	24.000	Μέγαρα	15.500
Αἴγιον	23.000	Ρέθυμνον	15.000
Κοζάνη	21.500	Πτολεμαῖς	13.000
Λαμία	21.500	Λεβάδεια	13.000
Πύργος	20.500	Φλώρινα	12.000
Γιαννιτσά	20.000	Ἀχαρναί	11.500
Ἀλεξανδρούπολις	19.000	Μεσολόγγιον	11.500
Τρίπολις	18.500	Πρέβεζα	11.000
Ἄρτα	17.000	Σαλαμίς	11.000
Ἄργος	17.000	Κιλκίς	11.000
Ἑρμούπολις	17.000	Τύρναβος	11.000
Κόρινθος	16.000	Σπάρτη	10.500
Θήβαι	16.000	Ὀρεστιάς	10.500
Ἑδεσσα	15.500	Κάλυμνος	10.500
Ἑλευσίς	15.500	Καστοριά	10.000

Θ'. ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ὄταν τὸ 1821 οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ ὁ ἱερὸς ἀγὼν των ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ, ἐξέλεξαν χωριστὰ κάθε τόπος ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι συνήλθον εἰς τὴν Ἐπίδauρον τῆς Πελοποννήσου. Αὐτοὶ ἐξ ὀνόματος ὅλου τοῦ Ἔθνους, πού ἠγωνίζετο, διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔλαβον ἀποφάσεις διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις· αὐτὴ ἦτο ἡ Α' Ἐθνοσυνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Ὄταν ἓνας λαὸς μόνος ἀποφασίζει διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀποτελεῖ ἐλευθέρων Πολιτεῖαν.

Καὶ ἄλλαι Ἐθνοσυνελεύσεις ἔγιναν κατόπιν, αἱ ὁποῖαι καθώρισαν τὰς γενικὰς ἀρχάς, δηλ. τὸ Σύνταγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον κυβερνᾶται ὁ τόπος, καὶ ἐξέλεξαν Βασιλέα.

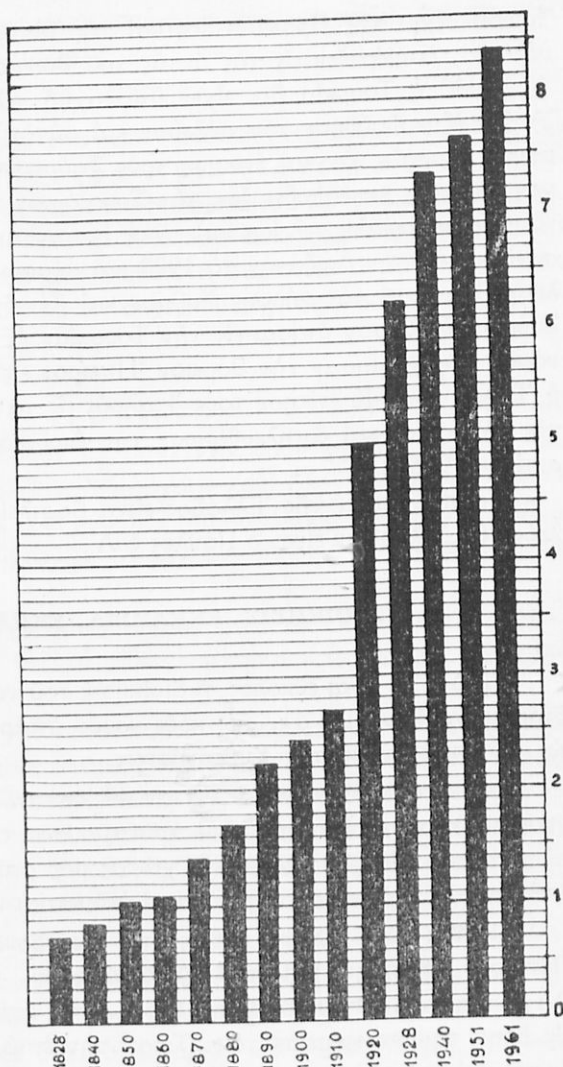
Πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν ὁ Ἰω. Καποδίστριας, πρῶτος δὲ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ Ὁθων. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Γεώργιος Α'.

Ἄλλ' ὅσας προόδους καὶ ἂν ἔκαμεν ἡ Ἑλλάς, δὲν ἦτο εὐτυχής. Τὰ ὅρια τῆς εἶχαν χαραχθῇ πολὺ στενὰ, εἰς τὴν Ὁθρυν, ἐνῶ τὸ

ρον, την Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τὴν νίκην τῆς αὐτῆς ἐστερέωσε μὲ δευτέραν νίκην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ἤθελαν νὰ ἀρπάξουν ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Τότε ἓνας δολοφόνος ἐφόνευσεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸν βασιλέα Γεώργιον τὸν Α'. Βασιλεὺς ἔγινεν ὁ Διάδοχος, ὁ Στρατηλάτης Κωνσταντῖνος (1913).

Διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς τῆς, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (1916 - 1918) καὶ ἀφοῦ ἡγωνίσθη πολὺ, ἀπέκτησε τὴν Σμύρνην καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὴν Θράκην ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Συνθήκη Σεβρῶν 1919).

Ἔτσι ἐξεπληρώνοντο σχεδὸν τὰ ὄνειρα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ Ἑλλὰς ἠπλώνετο εἰς τὰς ἀκτὰς τεσσάρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ

165. Πῶς ἡῤῥῆξεν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς 133 ἐτῶν.

Ἰονίου μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἡ κυανόλευκος ἐκυμάτιζεν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

Ἄλλ' ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν ὑποταχθῆ τελείως. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς τὸν ἀνέλαβε μόνη. Ἀτυχῶς, ἂν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς πεισματώδεις μάχας καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἕως τὸν Σαγγάριον ποταμόν, δὲν ἡδυνήθη νὰ τοὺς καταβάλῃ τελείως καὶ τέλος ἔχασε τὴν νίκην. Δι' αὐτὸ ἔγινε συνθήκη εἰς τὴν Λωζάνην τὸ 1923 καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἡ ἀνατολικὴ Θράκη μὲ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Σμύρνης ἐδόθησαν ὀπίσω εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐπίσης αἱ Μεγάλαι Δυναμεῖς παρεχώρησαν τὴν Βόρειον Ἠπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Τέλος ἡ Ἑλλὰς τὸ 1940 ἐνίκησε τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀπηλευθέρωσε τὴν Δωδεκάνησον (Συνθήκη Παρισίων 1946).

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι βασιλεία κληρονομικὴ. Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὁ Παῦλος ὁ Α'.

Ι. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ.

1. Διὰ νὰ εἶναι εὐκόλος ἡ διοικήσις τοῦ τόπου, ἡ Ἑλλὰς εἶναι διηρημένη εἰς νομοὺς. Εἰς κάθε νομὸν ὑπάρχει εἰς νομάρχης, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως.

Κατὰ τὸ 1953 οἱ νομοὶ ἔγιναν 49, ἐπὶ πλεον δὲ εἶναι καὶ ἡ Γενικὴ Διοίκησις Δωδεκανήσου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρόδον.

Ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς χώρας μας φαίνεται εἰς τὸν χάρτην ὑπ' ἀριθ. 167, ὅπου ἀναφέρονται αἱ ὀνομασίαι τῶν διαφόρων νομῶν.

Εἰς τὰς νέας χώρας, καθὼς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, τὴν Ἠπειρον, Κρήτην καὶ τὴν Δωδεκάνησον, ὑπῆρχον Γενικοὶ Διοικηταὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1955. Αὐτοὶ ἐπέβλεπον τὴν διοίκησιν εἰς ὅλην τὴν περιφέρειάν των. Τώρα τὴν ἐπιβλέπιν τῆς διοικήσεως ἔχουν καὶ ἐκεῖ οἱ νομάρχαι. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὅμως ἔδρευε Ὑπουργὸς τῆς Βορείου Ἑλλάδος, διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν διοίκησιν ὁλοκλήρου τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης.

Οἱ δικασταὶ δικάζουν τὰς ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ Συμβούλιον Ἐπικρατείας. Εἰς τοῦτο

δύναται νὰ προσφύγῃ κάθε πολίτης, ὁ ὁποῖος νομίζει, ὅτι μία κρατική ὑπηρεσία τὸν ἠδίκτησεν.

2. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος (τὰ 95%) ἀνήκουν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ ὑπόλοιποι εἶναι Ἑβραῖοι, Μωαμεθανοὶ, Καθολικοὶ καὶ Διαμαρτυρόμενοι. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλην Ἐκκλησίαν. Ἐχει ἰδικὴν τῆς διοίκησιν, διοικεῖται δὲ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἀλλ' ἀναγνωρίζει ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ὀρθοδοξίας τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

3. Τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν παρέχει τὸ Κράτος μας δωρεάν. Ὅπου ἡμποροῦν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ 15 μαθηταί, ἐκεῖ ἰδρύει δημοτικὸν σχολεῖον. Ὑπάρχουν καθ' ὅλον τὸ Κράτος 10.000 δημοτικὰ σχολεῖα μὲ 24 χιλιάδας διδασκάλους. Ἡ φοίτησις εἶναι ὑποχρεωτική, ἀλλ' ἀτυχῶς ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὸν τόπον μας ἀναλφάβητοι.

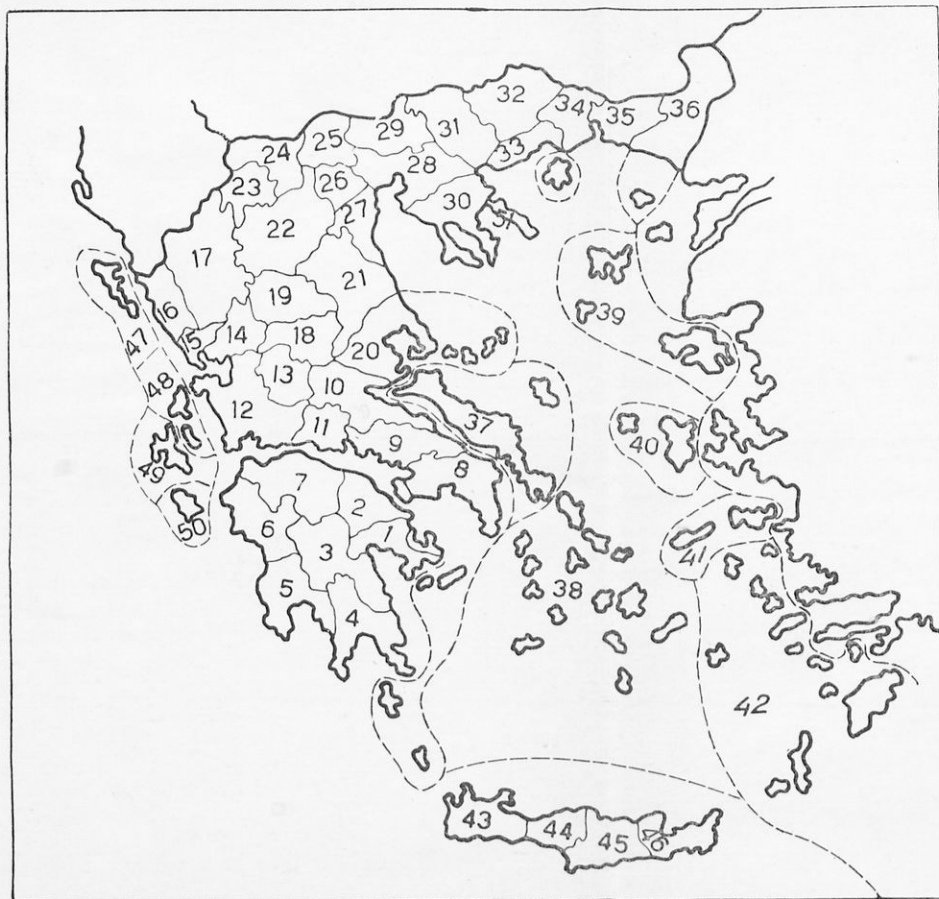
Σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἶναι τὰ Γυμνάσια, τὰ λύκεια, τὰ ἀστικά σχολεῖα καὶ αἱ εἰδικαὶ σχολαὶ (ἐμπορικά, ἱερατικά, γεωργικά κ.τ.λ.).

Διὰ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν: α) τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, β) τὸ Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης, γ) τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον καὶ δ) διάφοροι ἀνώτατοι σχολαὶ (Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀνωτάτη Δασολογικὴ καὶ Γεωπονικὴ Σχολή, Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι κ.τ.λ.).

Ἀπὸ ὅσα εἶπομεν βλέπομεν, ὅτι ἡ πατρίς μας Ἑλλὰς εἶναι χώρα ὡραία μὲ εὐκρατον καὶ ὑγιεινὸν κλίμα. Ἐχει θέσιν εὐνοϊκὴν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τόσας πηγὰς πλούτου, ὥστε ὅσοι ἐργάζονται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν, ἡμποροῦν νὰ κερδίζουν εἰς αὐτήν, ὅσα χρειάζονται διὰ νὰ ζήσουν μὲ ἄνεσιν. Ἐχει δὲ ἡ Πατρίς μας καὶ λαμπρὰν ἱστορίαν, καθὼς μαρτυροῦν οἱ ἱστορικοὶ τόποι, ὅπου οἱ πατέρες μας, ἡγωνίσθησαν ἡρωϊκῶς διὰ τὴν ἑλευθερίαν.

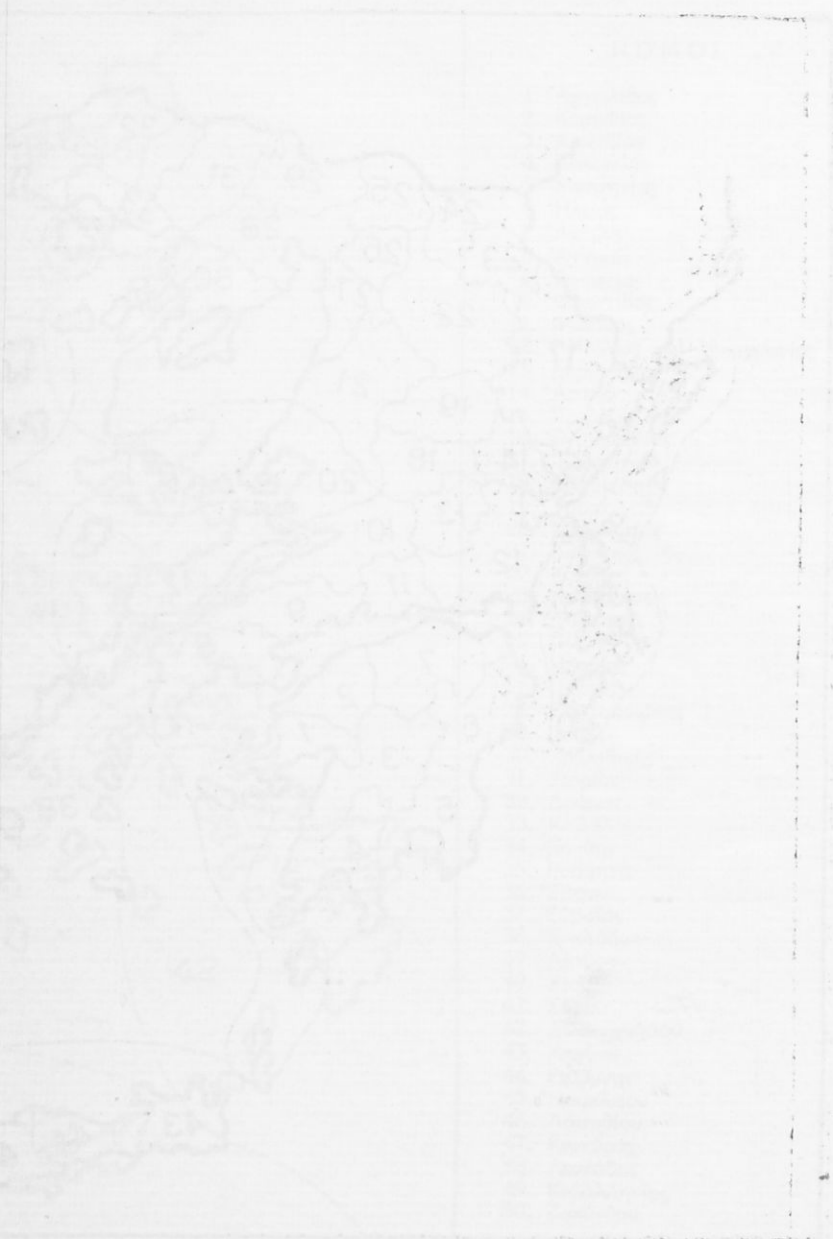

166. Τὸ ἀρχαῖον θέατρον τῆς Δωδώνης, ὅπου ἀνεβίωσαν αἱ παραστάσεις τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν δραμάτων.

ΝΟΜΟΙ

1. Ἀργολίδος
2. Κορινθίας
3. Ἀρκαδίας
4. Λακωνίας
5. Μεσσηνίας
6. Ἠλείας
7. Ἀχαιας
8. Ἀττικῆς
9. Βοιωτίας
10. Φθιώτιδος
11. Φωκίδος
12. Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας
13. Εὐρυτανίας
14. Ἄρτης
15. Πρεβέζης
16. Θεσπρωτίας
17. Ἰωαννίνων
18. Καρδίτσης
19. Τρικάλων
20. Μαγνησίας
21. Λορίσης
22. Κοζάνης
23. Καστορίας
24. Φλωρίνης
25. Πέλλης
26. Ἡμαθίας
27. Πιερίας
28. Θεσσαλονίκης
29. Κιλκίς
30. Χαλκιδικῆς
31. Σερρών
32. Δράμας
33. Καβάλας
34. Ξάνθης
35. Ροδόπης
36. Ἐβρου
37. Εὐβοίας
38. Κυκλάδων
39. Λέσβου
40. Χίου
41. Σάμου
42. Δωδεκανήσου
43. Χανίων
44. Ρεθύμνης
45. Ἡρακλείου
46. Λασιθίου
47. Κερκύρας
48. Λευκάδος
49. Κεφαλληνίας
50. Ζακύνθου

ΙΑ'. ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

1. Ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος μας τὸ 1940, ὡς εἶδομεν (σελ. 156) διέτρεξε μεγάλον κίνδυνον ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν ξένων στρατῶν (Ἰταλῶν, Γερμανῶν, Βουλγάρων). Κατὰ τὴν ξενικὴν κατοχὴν οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν εἰς τοὺς κατακτητὰς θαρραλέαν ἀντίστασιν. Καὶ εὐθὺς κατόπιν ἠγωνίσθησαν σκληρά, διὰ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν πατρίδα των ἀπὸ τὴν ἀνταρσίαν τῶν κομμουνιστῶν (1947 - 1949).

Διὰ νὰ ἐξασφαλίση καὶ εἰς τὸ μέλλον τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας ἀπὸ ὁμοίους κινδύνους, ἡ Ἑλλὰς συνεδέθη διὰ συμμαχίας μὲ τὰ ἄλλα φιλελεύθερα κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βορείας Ἀμερικῆς, τὰ ὁποῖα στηρίζουν τὰ θεμέλια τοῦ πολιτισμοῦ των, ὡς καὶ ἡ Ἑλλὰς, εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν πολιτισμόν.

Τὰ κράτη αὐτὰ τὸ 1949 ὑπέγραψαν ἀμυντικὸν Σύμφωνον καὶ ἔτσι ἰδρύθη τὸ **NATO** ἥτοι ἡ **Ὁργάνωσις τοῦ Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου**, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ δύο ἔτη προσεχώρησε καὶ ἡ Ἑλλὰς. Ὅλα τὰ κράτη, ποὺ ἀνήκουν εἰς τὸ NATO, ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ διατηροῦν ἐτοιμοπολέμους τὰς στρατιωτικὰς των δυνάμεις, διὰ νὰ ἡμποροῦν ἀπὸ κοινοῦ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ δημοκρατικὰ των πολιτεύματα, ἂν ὑποστοῦν ἐπίθεσιν ἀπὸ οἰονδήποτε ἐχθρόν.

Μὲ τὴν συμμαχίαν τῆς αὐτῆς καὶ ἡ Ἑλλὰς συμβάλλει εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν Εὐρώπην.

2. Ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης σκοπεύουν νὰ ἀποτελέσουν καὶ μίαν πολιτικὴν Ἐνωσιν, δηλ. μίαν Ὁμοσπονδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κάθε κράτος θὰ διατηρῇ τὴν αὐτονομίαν του, ἀλλὰ θὰ συνεργάζεται ἐν ἰσότητι μὲ τὰ ἄλλα κράτη διὰ τὴν γενικὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τῶν λαῶν των. Πρὸς τοῦτο ἱδρυσαν τὸ 1949 τὸ **Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης**, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἔδραν του εἰς τὸ Στρασβούργον τῆς Γαλλίας. Ἐκεῖ συνέρχονται τακτικὰ ὑπουργοὶ τῶν κρατῶν αὐτῶν καὶ μία Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις, ἡ ὁποία συζητεῖ καὶ προετοιμάζει τὴν Ὁμοσπονδιακὴν Ἐνωσιν τῆς Εὐρώπης. Καὶ εἰς τὸ Συμβούλιον αὐτὸ μετέχει μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἡ Ἑλλὰς μὲ πλήρη ἰσοτιμίαν πρὸς τὰς ἄλλας χώρας.

3. Ἐπειδὴ ἡ πρόοδος καὶ ἡ εὐημερία ἑνὸς λαοῦ ἐξαρτᾶται κατὰ πρῶτον λόγον ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας, ἐξ κράτη (Γαλλία, Βέλγιον, Ὁλλανδία, Λουξεμβούργον, Δυτικὴ Γερμανία καὶ Ἰταλία) ἐσυμφώνησαν νὰ καταργήσουν βαθμιαίως τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς καὶ νὰ διευκολύνουν τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς μετὰξὺ των. Ἔτσι ἰδρύθη τὸ 1957 ἡ λεγομένη « **Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότης** » (ΕΟΚ), μετὰ τὴν ὁποίαν συνεδέθη τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ ἡ Ἑλλάς, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς « πλῆρες » αὐτῆς μέλος. Ἀλλὰ ἀπὸ τῶρα δικαιούται ἡ Ἑλλάς νὰ εἰσάγῃ εἰς τὰς χώρας τῆς ΕΟΚ ἀγροτικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα (καπνόν, βάμβακα, σταφίδα, ὀρυκτὰ κ.τ.λ.) μετὰ δασμοὺς μικροτέρους κατὰ 30% - 50% ἀπὸ τοὺς δασμοὺς, μετὰ τοὺς ὁποίους τὰ προϊόντα τῆς ἐπεβαρύνοντο ἕως τῶρα εἰς τὰ τελωνεῖα τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ.

Ἀργότερα ὅμως (μετὰ 22 ἔτη), ὅτε ἡ Ἑλλάς θὰ γίνῃ « πλῆρες » μέλος τῆς ΕΟΚ, θὰ ἀφήνῃ καὶ αὐτὴ τὰ ἐμπορεύματα τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς ΕΟΚ νὰ εἰσάγωνται ἐλευθέρως εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀγοράς. Αὐτὸ προϋποθέτει, ὅτι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ βιομηχανία θ' ἀναπτυχθῇ ἀναλόγως πρὸς τὰς βιομηχανίας τῶν ἄλλων χωρῶν, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ συναγωνίζεται εἰς ποιότητα καὶ εἰς τιμὰς τὰ προϊόντα τῆς ξένης βιομηχανίας. Πρὸς τοῦτο δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐφοδιασθοῦν τὰ ἐργοστάσια μας μετὰ νεώτατα μηχανήματα, ἀλλὰ καὶ μετὰ μορφωμένους τεχνίτας, τῶρα μάλιστα ὅπου ἡ βιομηχανία ἐργάζεται μετὰ νέας μεθόδους καὶ μέσα ἐπιστημονικά. Δι' αὐτὸ καὶ ἰδρύονται τῶρα καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα τεχνικαὶ σχολαί, ὅπου οἱ μαθηταὶ θὰ ἀποκοτῶν τὰς ἀπαραίτητους γνώσεις, διὰ νὰ γίνουν καλοὶ καὶ ἀποδοτικοὶ τεχνῖται.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἐξαγωγικὸν μας ἐμπόριον μετὰ τὰς χώρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος δὲν εἶναι εὐνοϊκόν. Ἐνῶ π.χ. τὸ 1961 ἐφέραμεν ἀπὸ τὰς χώρας αὐτὰς ἐμπορεύματα ἀξίας ἄνω τῶν 8 δισεκατομμυρίων δραχμῶν, τὰ ἐμπορεύματα ποὺ ἐστείλαμεν εἰς αὐτὰς μόλις ἔφθασαν τὰ 2 δισεκατομμύρια δραχμῶν.

Θὰ χρειασθῇ λοιπὸν νὰ ἀναπτύξωμεν μεγάλην δραστηριότητα, νὰ κατασκευάσωμεν καὶ ἄλλα ὑδροηλεκτρικὰ καὶ θερμικὰ ἔργα, διὰ ν' αὐξήσωμεν εἰς τὸ ἔπακρον τὴν ἡλεκτρικὴν ἐνέργειαν καὶ ἔτσι νὰ φθάσωμεν τὸν βαθμὸν τῆς παραγωγικότητος τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας θὰ δοθῇ καὶ εἰς τὸν λαόν μας ἀρκετὴ ἐνασχόλησις καὶ ἔτσι θὰ σταματήσῃ τὸ ρεῦμα τῆς

μεταναστεύσεως, τὸ ὅποῖον ἀποστερεῖ τὴν πατρίδα μας ἀπὸ τὰ ἱκανώτερα παιδιά της. Καὶ γενικῶς ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ μας θὰ ὑψωθῇ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς εὐημερίας καὶ τῆς προόδου, εἰς τὸ ὅποῖον εὐρίσκονται οἱ ἄλλοι βιομηχανικῶς προηγμένοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α *

Ἐκ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιλαμβανομένων εἰκόνων αἱ κάτωθι 57 ἐλήφθησαν ἐκ τῶν βραβευθεισῶν Γεωγραφικῶν τῆς Ἑλλάδος τῶν κ.κ. Παναγῇ Δημητράτου, Ἰω. Σαρρή, Ἰω. Πετροχείλου καὶ Κ. Πολυζώη, ὡς ἀκολούθως :

1. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Παναγῇ Δημητράτου.

1. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος (18).
2. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος (30).
3. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου (35).
4. Ἀπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἓνα ἀλώνι (41).
5. Ἀπλωμα σταφίδος κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα (42).
6. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν (43).
7. Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας (50).
8. Μάνη (54).
9. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον (55).
10. Δελφοί. Ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων (60).
11. Τὸ σπίτι ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος (65).
12. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀθανασίου Διακού εἰς τὴν Λαμίαν (66).
13. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης (76).
14. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας (80).
15. Τὰ Τέμπη (83).
16. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ (93).
17. Ἑδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἑδεσσαῖος (Βόδας) ῥεεὶ διὰ μέσου τῆς πόλεως (98).
18. Ὁ λευκὸς Πύργος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (100).
19. Ἡ Παναγία Χαλκίων τῆς Θεσσαλονίκης (101).
20. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι Θεσσαλονίκης (102).
21. Ὁ Νέστος (104).
22. Ἡ Χαλκίς καὶ τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου μὲ τὴν κινητὴν γέφυραν (110).
23. Ἑσωτερικὸν Σκυριανοῦ σπιτιοῦ (113).
24. Ἡ Μύκονος μὲ τοὺς ὠραίους ἀνεμομύλους (116).
25. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας (119).
26. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον (122).
27. Ἡ Παλαιαοκαστρίτσα (129).
28. Συγκομιδὴ ἐλαιῶν εἰς τὴν Κέρκυραν (144).

* Ὁ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐξάνοντα ἀριθμὸν τῆς εἰκόνης.

29. Τρυγητός (145).
30. Καλύβα ποιμένων εις την Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειὸς (146).

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Σαρρῆ.

1. Ὁ Παρθενὼν (24).
2. Δημητσάνα, ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας (38).
3. Ἐρείπια ἀπὸ ἑνα ναὸν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου (46).
4. Τὸ μέγα Σπήλαιον (48).
5. Ὁ Μυστράς (52).
6. Μονεμβασιά (56).
7. Μία πλαγιά τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 1200 μ. με ὥραϊα ἔλατα (63).
8. Ἡ κορυφή τοῦ Τυμφρηστοῦ (68).
9. Ἡ κορυφή τοῦ ὄρους Λάκμου (75).
10. Τὰ Μετέωρα (85).
11. Φλώρινα (89).
12. Καταρράκτης Ναούσης (96).
13. Μερικὴ ἄποψις τῆς Ξάνθης (107).
14. Ἀποψις τῆς Σκύρου (112).
15. Ἐρείπια τῆς Δήλου (114).
16. Σίφνος (118).
17. Ἡ Ἐρμούπολις (120).

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Κ. Πολυζώη.

1. Ἡ κοιλὰς τοῦ Εὐρώτα με τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος (51).
2. Ἡ Παντάνασσα (53).
3. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη (84).
4. Ἡ Ἀγία Κυριακή τῆς Ζαγοράς (86).
5. Ὁ Ἄθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγαλάτης εἰς ἓν ὄροπέδιον τῆς νήσου (125).
7. Ὁ ἀργαλειὸς εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν μας (152).

IV. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

1. Ὁ ἔδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων (49).
2. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (128).
3. Τὸ ὄρυγμα εἰς ἓνα μαντρί τῆς Μακεδονίας (147).

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν τυχοῦσαν Α' βραβεῖου « Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος » τοῦ Γεωργίου Α. Μέγα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τί είναι γεωγραφία και πώς μανθάνομεν αὐτήν	Σελ. 5	3. Εἰκόνες καὶ χάρται (φω- τογραφίαι, σχέδια, κλι- μαξ, χάρται)	Σελ. 7
2. Μετρήσεις	6	4. Ὁ χάρτης τῆς Ἑλλάδος	16

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. — Ἡ νοτιὰ Ἑλλάς.

1. Ἀττικὴ	20	α') Ἡ ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς	74
2. Πελοπόννησος	44	β') Ἡ κεντρικὴ καὶ ἡ δυ- τικὴ Στερεὰ Ἑλλάς	81
3. Στερεὰ Ἑλλάς (ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)	72		

Β'. — Ἡ βορρεια Ἑλλάς.

1. Ἡπειρος	96	β') Ἡ Κεντρικὴ Μακεδ.	117
2. Θεσσαλία	100	γ') Ἡ Ἀνατολικὴ Μακε- δονία	127
4. Μακεδονία	110	4. Θράκη	134
α') Ἡ Δυτικὴ Μακεδονία	112		

Γ'. — Ἡ νησιωτικὴ Ἑλλάς.

1. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου	140	3. Ἑλληνικαὶ νῆσοι ὑπὸ ξέ- νῃν κατοχὴν	174
2. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι	168		

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Θέσις. Ὅρια. Ἐκτασις ...	181	στ') βιομηχανία	211
2. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	183	ζ') ἐμπόριον	220
3. Ποταμοὶ καὶ λίμναι	188	η') συγκοινωνίαι	216
4. Κλίμα	189	8. Κατανομὴ καὶ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	218
5. Φυτὰ καὶ ζῷα τῆς Ἑλλάδος	193	9. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλ- λάδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ...	220
6. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ..	196	10. Διοίκησις. Ἐκκλήσις. Ἐκπαίδευσις	224
7. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων	197	ΙΑ' Ἑλλάς καὶ Εὐρώπη ...	226
α') γεωργία	198		
β') κτηνοτροφία	206		
γ') ἄλιεϊα	208		
δ') δασοκομία	210		
ε') ὀρυκτωρυχία	211		

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Ἀττικῆς	15
2. Ἑλλάδος	19
3. Ἀττικῆς	21
4. Πελοποννήσου	45
5. Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας	73
6. Ἠπείρου καὶ Ἰονίων νήσων	92
7. Θεσσαλίας	102
8. Μακεδονίας	111
9. Δυτικῆς Θράκης	135
10. Κυκλάδων	147
11. Κρήτης	161
12. Κύπρου	175
13. Θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ συγκοινωνίας	182
14. Αἱ κυριώτεραι ὁροσειραὶ καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος ..	185
15. Χάρτης τῶν βροχῶν	191
16. » Καλλιεργείας τῆς ἐλαίας	194
17. » Δασῶν τῆς Ἑλλάδος	195
18. » Καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος	202
19. » Καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου	203
20. » Συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος	217
21. Πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1961	221
22. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς	222
23. Χάρτης τῆς νέας διοικητικῆς διαίρέσεως τῆς Ἑλλάδος (ἐκτὸς κειμένου)	

Πάντες οἱ γεωφυσικοὶ χάρται τοῦ παρόντος βιβλίου ἐσχεδιάσθησαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Φαλτάιτς.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

¹ Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον.

Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΓ', 1964 (Π) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 100.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1198/11-4-64

² Εκτύπωσης - Βιβλιοδεσία Ν. ΤΙΔΠΕΡΟΓΛΟΥ καὶ Σία - Μελιδώνη 15

0020557404

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

